

2025

Lilia Govornean
Doina Colesnicov

LITERATURA
română și universală

Lilia Govornean,
Doina Colesnicov

LITERATURA română și universală

REȚINEȚI!

SIMBOLUL este un procedeu expresiv prin care se sugerează o idee sau o stare sufletească și care înlocuiește o serie de reprezentări.

PARABOLA este o narațiune care transmite într-un mod accesibil adevăruri ezoterice (care sunt destinate unui număr restrâns de inițiați într-o doctrină religioasă sau filozofică) și are un scop didactic, adică conține o învățătură.

MITUL este o povestire fabuloasă care cuprinde credințele popoarelor (antice) despre originea universului și a fenomenelor naturii, despre zei și eroi legendari, etc. Mitul este o poveste, o legendă, un basm.

ARHETIPUL este un simbol vizual sau energetic al imprimărilor subconștiente care există în psihicul fiecărei ființe umane.

NUVELA ISTORICĂ este o nuvelă inspirată din trecutul istoric (cronici, lucrări științifice, folclor).

PERSONAJ-SIMBOL este un personaj cu valoare de simbol. Personaj simbolic poate fi oricare dintre ele, a cărei existență reprezintă o idee majoră sau aspect al societății.

POEMUL este o specie a poeziei epice, de întindere relativ mare, cu caracter eroic, filozofic, istoric, mitologic, legendar etc., în care se povestesc fapte mărețe săvârșite de personaje însuflețite de sentimente nobile.

NUVELA este o specie a genului epic în proză, cu un singur fir narativ, urmărind un conflict unic, concentrat; personajele nu sunt numeroase, fiind caracterizate succint, în funcție de contribuția lor la desfășurarea acțiunii.

REȚINEȚI!

ODA (din limba greacă: aeidin înseamnă cântec) este o specie a poeziei lirice, alcătuită din strofe cu aceeași formă și cu aceeași structură metrică, în care se exprimă elogiul, entuziasmul sau admirația față de persoane, de fapte eroice, idealuri etc.

LEGENDĂ (din latină legenda înseamnă „lucruri de citit”) este o povestire fantastică cu elemente istorice reale transmisă prin forma orală. Legenda este o narațiune populară în proză sau în versuri, în care se împletesc realitatea și ficțiunea.

LEGENDA ISTORICĂ este o povestire fantastică în proză sau în versuri cu elemente istorice reale transmisă prin forma orală, care explică prin fapte imagineare evenimente și personaje istorice.

EPOPEEA este un poem epic de mari dimensiuni, în versuri, în care se povestesc fapte eroice, legendare sau istorice, ale unui singur personaj, ale unui grup de oameni sau ale unui popor, dominate adesea de acțiuni cu totul ieșite din comun care se petrec în locuri străni și depărtate, personaje extraordinare și/sau supranaturale.

DRAMA este o specie a genului dramatic, caracterizată prin ilustrarea vieții reale prin intermediul unui conflict complex și puternic al personajelor, cu întâmplări și situații tragice, în care eroii au un destin nefericit.

CRONICA este o lucrare cu caracter istoric, obișnuită mai ales în evul mediu, care cuprinde o înregistrare cronologică a evenimentelor sociale, politice și familiale (letopisetz, hronic).

TERȚINA este o strofă alcătuită din trei versuri. Se folosește de obicei la construirea sonetului italian, care este alcătuit din două catrene și două terține. Capodopera lui Dante Alighieri, Divina Comedie, este scrisă în versuri endecasilabice grupate în terține (terza rima).

UMANISMUL reprezintă o mișcare de afirmare liberă a personalității umane, un curent cultural apărut în timpul Renașterii italiene (sec. XV) care-și propunea așezarea omului în centrul tuturor căutărilor de ordin filozofic, poetic, istoric, moral, retoric sau lingvistic.

Лілія Говорнян, Дойна Колесникова

РУМУНСЬКА ТА ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРИ

Підручник інтегрованого курсу
для 8 класу закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Lilia Govornean, Doina Colesnicov

LITERATURA română și universală

Curs integrat

Manual pentru clasa a 8-a a instituțiilor
de învățământ mediu general

Львів
Видавництво «Світ»
2025

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 10.03.2025 № 431)*

Видано за рахунок державного бюджету. Продаж заборонено

Підручник розроблено відповідно до модельної навчальної програми «Інтегрований курс румунської та зарубіжної літератур. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти
(авт. Говорнян Л. С., Колесникова Д. О., Мирон Л. Д., Криган Л. Г.)

Електронний додаток до підручника розміщено
за посиланням <https://lms.e-school.net.ua/courses/join/7b0aad47/>
або QR-кодом

Говорнян Л. С.

Г 57 Румунська та зарубіжна літератури : підруч. інтегр. курсу для 8 кл. з навч. румун. мовою закл. заг. серед. осв. / Л. С. Говорнян, Д. О. Колесникова. — Львів : Світ, 2025. — 240 с.

ISBN 978-966-914-484-3

Підручник призначений для учнів та учениць 8-го класу закладів загальної середньої освіти. Підручник відповідає вимогам «Державного стандарту» та модельній навчальній програмі «Інтегрований курс румунської та зарубіжної літератур. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти. Усі художні твори розглядаються в межах чотирьох тематичних розділів. Кожен підрозділ включає коротку біографічну довідку про письменника, текст програмового твору, його аналіз, здійснений відповідно до найновіших досягнень літературознавства, інформацію про визначені програмою теоретичні поняття.

Підручник враховує вікові, психологічні особливості учнівства 8-го класу.

УДК 821.135.1:821(4/9):373.5.016(07)

ISBN 978-966-914-484-3

© Говорнян Л.С., Колесникова Д.О., 2025
© Говорнян С.Л., художнє оформлення, 2025
© Видавництво «Світ», оформлення, 2025

CUVÂNT ÎNAINTE

„Literatura este exprimarea vieții în cuvinte de adevăr și frumusețe.” **Charles Kingsley**

Dragi elevi și eleve!

Bine ați venit în universul fascinant al literaturii, un spațiu, unde cuvintele se transformă în emoții, imagini și idei care ne formează cultura și identitatea.

Într-o eră în care literatura devine un pod între epoci și culturi, acest manual se prezintă ca o oportunitate prețioasă pentru a explora bogăția și diversitatea patrimoniului literar. Vom începe această călătorie cu studiul operei „*Monastirea Argeșului*”, un

simbol al spiritualității și al artei românești medievale, care ne oferă o perspectivă profundă asupra tradițiilor și valorilor vremii. Apoi, ne va purta printre operele cronicarilor, acești păstrători ai memoriei naționale care au conturat cu măiestrie istoria și cultura poporului român. Vom explora, de asemenea, contribuțiile unor figuri emblematice precum Gheorghe Asachi și Costache Negruzzi, precum și lucrările lui Ion Heliade Rădulescu și Bogdan Petriceicu Hașdeu, care au lăsat o amprentă deosebită asupra evoluției limbii și literaturii noastre. Vom analiza și istoria limbii și literaturii române din Bucovina cu un patrimoniu literar unic. De asemenea, vom aduce în prim-plan opere din literatura universală, inclusiv creațiile lui Homer, cu epopeile sale care au marcat începuturile literaturii occidentale, Francesco Petrarca, cu sonetele sale care au influențat literatura europeană, Dante Alighieri, cu viziunea sa impresionantă în „*Divina Comedie*”, Omar Khayyam, cu poeziile sale filosofice și pline de înțelepciune, și Jules Verne, cu imaginația sa fascinantă. Fiecare dintre acești autori a adus o contribuție unică și valoroasă la patrimoniul literar global, oferindu-vă perspective diverse și profunde asupra experiențelor umane.

Astfel, manualul nostru nu doar că va explora moștenirea literară românească, dar va oferi și o viziune globală asupra influenței și evoluției literaturii, pregătindu-vă pentru o înțelegere mai profundă și mai cuprinzătoare a lumii literare. El este mai mult decât un ghid de studiu; este o invitație de a vă lăsa inspirați de puterea cuvintelor și de a vă îmbogăți cunoștințele prin lectură și reflecție.

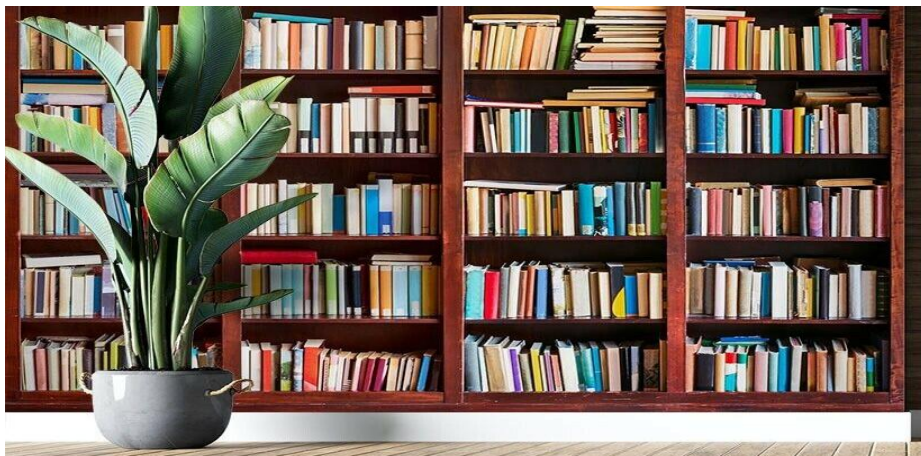
Vă dorim o călătorie plină de descoperiri literare și de momente de neuitat în lumea fascinantă a literaturii.

Autorii

LITERATURA – ARTA CUVÂNTULUI

„Literatura este arta cuvântului, o magie care transformă gândurile în eternitate.”

Jorge Luis Borges

Literatura, ca artă a cuvântului, reprezintă una dintre cele mai vechi și mai complexe forme de exprimare umană, ce reflectă și modelează, deopotrivă, gândurile, emoțiile și experiențele umane de-a lungul timpului. De la poezie la proză, de la mituri la romane moderne, literatura are capacitatea unică de a transcende barierele culturale și temporale, oferind cititorilor posibilitatea de a explora lumi noi și de a înțelege mai bine realitatea înconjurătoare.

Începuturile literaturii pot fi regăsite în tradițiile orale, în care poveștile și miturile erau transmise din generație în generație, având rolul de a educa, de a oferi modele morale și de a explica fenomenele naturale și sociale. De-a lungul timpului, aceste povești au fost consemnate în scris, ceea ce a permis păstrarea și răspândirea lor pe scară largă. Astfel, literatura a devenit un mijloc de conservare a cunoștințelor și tradițiilor culturale, dar și un spațiu de inovare și explorare artistică.

Arta și literatura, două domenii esențiale ale culturii umane, se intersectează frecvent, creând o sinergie unică și fascinantă. Arta cuvântului, sau literatura, este una dintre cele mai vechi și mai universale forme de expresie umană. Ea include poezie, proză, teatru și multe alte forme de scriere creativă care ne permit să explorăm și să înțelegem lumea din jurul nostru și pe noi înșine.

Literatura are puterea de a ne transporta în timpuri și locuri îndepărtate, de a ne face să trăim experiențe noi și de a ne deschide mințile către perspective diferite. Poezia, de exemplu, folosește ritmul, rima și imagistica pentru a evoca emoții și a transmite mesaje profunde. În poeziile lui Mihai Eminescu, natura și cosmosul sunt adesea descrise cu o sensibilitate extraordinară, invitând cititorii să reflecteze asupra existenței și a locului nostru în univers.

Proza, pe de altă parte, poate lua forma romanelor, nuvelor și povestirilor scurte, oferind narative complexe și detaliate. În opera lui Ion Creangă, poveștile sale despre viața rurală românească ne oferă o perspectivă autentică și plină de umor asupra tradițiilor și valorilor noastre culturale. Prin intermediul personajelor sale memorabile, cum ar fi Nică, Creangă reușește să capteze esența copilăriei și a umanității.

Teatrul este o altă formă importantă a artei cuvântului, unde dialogul și acțiunea scenică sunt folosite pentru a spune povești și a explora teme complexe. Piese de William Shakespeare, de exemplu, combină lirismul poetic cu analize psihologice profunde ale personajelor, abordând teme universale precum dragostea, trădarea și puterea. Prin intermediul teatrului, publicul este invitat să reflecteze asupra condiției umane și să își pună întrebări fundamentale despre viață și societate.

Literatura nu este doar un mijloc de divertisment, ci și un instrument de educație și iluminare. Ea ne ajută să dezvoltăm empatia, să înțelegem diversitatea experiențelor umane și să ne lărgim orizonturile culturale. Prin citirea operelor literare, elevii pot învăța despre istorie, filozofie, psihologie și multe alte domenii, îmbogățindu-și cunoștințele și înțelegerea lumii.

Un aspect esențial al artei cuvântului este abilitatea de a manipula limbajul pentru a crea efecte stilistice și emoționale. Scriitorii folosesc diverse tehnici literare, cum ar fi metafora, simbolismul și aliterația, pentru a da profunzime și nuanță textelor lor. De exemplu, în poeziile lui George Bacovia, utilizarea simbolurilor și a imaginii întunecate reflectă stările de anxietate și alienare ale autorului, creând o atmosferă apăsătoare și melancolică.

Literatura are și un rol terapeutic. Lectura poate oferi refugiu și confort în momente de stres și dificultate, permițându-ne să ne pierdem în povești și să găsim alinare în cuvintele autorilor. În plus, scrisul creativ este adesea folosit ca o formă de terapie, permițând oamenilor să își exprime sentimentele și să își proceseze experiențele prin intermediul artei cuvântului.

Prin studierea diverselor genuri și autori, putem descoperi frumusețea și complexitatea limbajului, precum și capacitatea acestuia de a comunica idei și emoții într-un mod unic și puternic. Fie că este vorba despre poezia lirică a lui Eminescu, proza realistă a lui Creangă sau dramele shakespeariene, fiecare operă literară oferă o fereastră către o lume nouă și fascinantă.

Așadar, arta cuvântului este o parte fundamentală a culturii și educației noastre. Ea ne îmbogățește viața prin explorarea diversității experiențelor umane și ne oferă instrumentele necesare pentru a înțelege și a comunica mai bine, a dezvolta abilitățile lingvistice și analitice, dar și a învăța să apreciem frumusețea și puterea cuvintelor.

CARACTERISTICILE LITERATURII CA ARTĂ A CUVÂNTULUI

1. Expresie creativă: Literatura este o formă de artă ce folosește cuvintele pentru a exprima idei, emoții și povești. Prin stilul și tehnicile folosite, scriitorii creează opere care nu doar informează, ci și provoacă reacții emoționale și intelectuale puternice.

2. Explorare umană: Literatura explorează diverse aspecte ale condiției umane, incluzând teme precum iubirea, moartea, fericirea, suferința și căutarea identității. Ea reflectă complexitatea și diversitatea experiențelor umane, oferind perspective profunde asupra vieții.

3. Narațiune și personaje: Una dintre trăsăturile distinctive ale literaturii este abilitatea de a crea narațiuni captivante și personaje memorabile. Prin aceste povești și figuri, cititorii sunt transportați în alte lumi și trăiesc experiențe care le îmbogățesc imaginația și înțelegerea.

4. Stil și tehnici: Literatura ca artă a cuvântului implică utilizarea unei varietăți de tehnici literare, precum metafore, simboluri, imagini și aliterații, pentru a crea efecte stilistice și emoționale. Aceste tehnici adaugă profunzime și nuanță textului, făcându-l mai captivant și semnificativ.

5. Reflecție culturală: Literatura reflectă și contribuie la cultura și societatea în care este creată. Ea poate documenta și analiza valorile, credințele și conflictele unei epoci, oferind o înțelegere mai profundă a contextului istoric și social.

6. Instrument de educație: Literatura joacă un rol esențial în educație, dezvoltând abilitățile lingvistice, critice și analitice ale cititorilor. Prin lectură, oamenii învață despre diverse subiecte și perspective, lărgindu-și cunoștințele și înțelegerea lumii.

7. Impact emoțional și terapeutic: Literatura are capacitatea de a oferi confort și alinare, de a stimula empatia și de a încuraja introspecția. Fie prin lectura unei povești care rezonază personal, fie prin scrierea creativă ca formă de exprimare, literatura poate avea un efect terapeutic puternic asupra indivizilor.

EXERCITII. APLICAȚII

1. Cum definește literatura conceptul de „artă a cuvântului”?
2. Care sunt principalele genuri literare și cum se manifestă arta cuvântului în fiecare dintre ele?
3. Ce tehnici literare folosesc scriitorii pentru a crea efecte stilistice și emoționale în operele lor?
4. Cum influențează contextul istoric și cultural literatura și modul în care aceasta exprimă arta cuvântului?
5. În ce moduri poate literatura să promoveze schimbarea socială și politică?
6. Cum contribuie literatura la dezvoltarea empatiei și înțelegerii diversității experiențelor umane?
7. Ce rol are simbolismul în literatură și cum ajută acesta la aprofundarea mesajului unei opere?

8. Cum poate lectura literaturii să ofere refugiu și confort în momente de stres și dificultate?
9. Care sunt diferențele și asemănările dintre poezia lirică și proza narativă în ceea ce privește arta cuvântului?

Literatura populară

Literatura populară este un aspect fascinant al patrimoniului cultural al fiecărei națiuni, aducând la viață tradițiile, legendele și valorile oamenilor dintr-o anumită regiune. Acest gen literar se caracterizează printr-o mare diversitate de forme, inclusiv povești, legende, basme și colinde, care au fost transmise oral din generație în generație. Literatura populară este adesea considerată oglinda sufletului colectiv al unei comunități, reflectând credințele, obiceiurile și visele sale.

Un element esențial al literaturii populare este oralitatea, care presupune transmiterea poveștilor și a cântecelor prin recitare sau cântare, nu prin scris. Această tradiție orală permite adaptarea și transformarea textelor, făcându-le mai accesibile și mai relevante pentru diverse contexte culturale și istorice. În România, literatura populară include o gamă largă de creații, de la basme și legende, până la poezii populare și colinde.

Basmele populare sunt povestiri pline de fantezie care adesea conțin elemente magice și personaje fantastice, precum zâne, vrăjitori și eroi. Aceste povești au rolul de a educa și a distra, oferind lecții despre bine și rău, curaj și înțelepciune, pline de umor și învățăminte, îmbinând realitatea cu elemente fantastice într-un mod captivant.

Legende populare, pe de altă parte, sunt povești care explică originile și faptele eroice ale strămoșilor sau ale locurilor sacre. Acestea sunt adesea asociate cu evenimente istorice sau naturale și sunt menite să transmită valori culturale și să păstreze memoria colectivă. Legendelor le sunt adesea atribuite caracteristici epice și sunt populate de personaje mitice sau istorice.

Poezia populară include cântece de dor, balade și alte forme de poezie care reflectă sentimentele și trăirile cotidiene ale oamenilor. Aceste texte sunt adesea recitate sau cântate în cadrul diferitelor sărbători și ceremonii, oferind un sentiment de comunitate și continuitate culturală. Colindele și cântecele de petrecere, de exemplu, sunt elemente importante ale sărbătorilor tradiționale, aducând un plus de bucurie și festivitate.

Literatura populară este, de asemenea, un important instrument educativ, având rolul de a transmite norme și valori sociale prin intermediul poveștilor și cântecelor. Aceasta ajută la formarea identității culturale a tinerelor generații, oferindu-le modele de comportament și exemple de virtute. Prin intermediul acestei literaturi, putem înțelege mai bine tradițiile și obiceiurile strămoșilor lor.

În plus, literatura populară contribuie la diversitatea culturală și la bogăția patrimoniului național. Studiind poveștile și cântecele populare, putem descoperi aspecte interesante ale istoriei și ale vieții cotidiene ale oamenilor din diferite perioade. Acest lucru le permite să aprecieze și să înțeleagă mai bine complexi-

tatea și frumusețea tradițiilor lor culturale.

Trăsăturile caracteristice ale literaturii populare sunt determinate de ceea ce are ea specific și particular față de literatura cultă. Ca și operele scrise ale autorilor culti, creațiile folclorice se nasc prin intermediul creatorilor individuali, dar ele devin, în procesul de circulație pe cale orală, *anonime* și *populare*. Acest proces este de durată și, în cadrul lui, operele folclorice sunt supuse în permanență unor schimbări și șlefuiuri, până devin creații artistice desăvârșite.

Opera folclorică are și un caracter *sincritic*. Coexistând și exprimând o stare de spirit, poezia, muzica, dansul și chiar portul popular dovedesc, în primul rând, capacitatea creatorului anonim de a realiza unitatea de expresie în diversitate.

Tematica literaturii populare este extrem de variată, reflectând desigur complexitatea vieții umane. Bogăția temelor și motivelor este confirmată și de multitudinea speciilor literare. Cele mai răspândite teme sunt: lupta împotriva nedreptății și întrajutorarea, motivul jertfei întru zidire, motivul Zburătorului și cel al transumanței. Cele mai frecvente specii ale literaturii populare sunt: doina, balada, basmul, legenda, precum și poezia obiceiurilor.

Literatura populară este cea dintâi literatură a oricărui popor, ea născându-se concomitent cu poporul respectiv, care a crescut cântându-și dorurile, suferințele și credințele în doine, balade, legende, basme. Se poate spune că literatura populară este folclorul literar.

Literatura populară a servit un nesecat izvor de inspirație pentru cultura română. Mulți dintre clasicii culturii românești. Eminescu a dat cel mai strălucit exemplu de valorificare creatoare a literaturii noastre populare.

Literatura populară reprezintă o parte esențială a moștenirii culturale, oferind o fereastră către trecutul și sufletul unei comunități. Prin poveștile sale, cântecele și legende, literatura populară ne ajută să înțelegem mai bine tradițiile și valorile strămoșilor noștri, îmbogățindu-ne cunoștințele și aducându-ne mai aproape de rădăcinile culturale ale poporului nostru.

Explorarea literaturii populare poate fi o experiență plină de descoperiri și învățături. Ne dă posibilitatea de a învăța să apreciem diversitatea și bogăția tradițiilor literare, să ne dezvoltăm abilități critice de analiză și să ne îmbogățim cunoștințele despre patrimoniul cultural. Literatura populară nu este doar o sursă de distracție și relaxare, ci și un mediu de învățare și explorare culturală.

„Monastirea Argeșului” este o capodoperă a literaturii românești, care îmbină armonios legenda și istoria într-o narațiune captivantă și emoționantă. Poezia evocă sacrificiul suprem al Meșterului Manole, transformând actul construcției într-un simbol al creației și al dăruirii absolute. Frumusețea stilului și profunzimea temelor abordate fac din această operă o adevărată bijuterie a patrimoniului cultural. Balada transmite un mesaj puternic despre prețul creației și despre jertfa personală în numele idealului. Personajele sunt învăluite într-o aură de mister și tragism, reflectând concepțiile poporului român despre destin, credință și nemurire.

Această baladă nu este doar o simplă poveste, ci o meditație profundă asupra sensului vieții și al artei. Fiecare vers poartă amprenta unei înțelepciuni strămoșești, iar finalul tragic e ca o lecție de dragoste, destin și nemurire prin creație.

ACTIVITATE DE PRE-LECTURĂ

1. Prezentați, într-un text de volum mic, o valoare culturală românească pe care o considerați reprezentativă pentru poporul nostru.
2. Menționați trei creații aparținând patrimoniului arhitectonic românesc din provincii istorice diferite. Prin ce elemente se definesc?
3. Descrieți oral un monument de arhitectură cunoscut, precizând și unele date istorice.
4. Ce știți despre Mănăstirea Argeșului? Ce știți despre arhitectura acestei mănăstiri? Ați vizitat această mănăstire?
5. Ați citit legenda despre Monastirea Argeșului?

Monastirea Argeșului

I

Pe Argeș în jos,
Pe un mal frumos,
Negru-Vodă trece
Cu tovarăși zece,
Nouă meșteri mari,
Calfe și zidari,
Și Manole, zece,
Care-i și întrece.
Merg cu toți pe cale
Să aleagă-n vale
Loc de mănăstire
Și de pomenire.
Iată, cum mergeau
Că-n drum ajungeau
Pe-un biet ciobănaș
Din fluier doinaș,
Și cum îl vedea
Domnul îi zicea:
„Mândre ciobănaș,
Din fluier doinaș!
Pe Argeș în sus
Cu turma te-ai dus,
Pe Argeș în jos
Cu turma ai fost.
Nu cumva-ai văzut
Pe unde-ai trecut
Un zid părăsit
Și neisprăvit
La loc de grindis,
La verde-aluniș?
– Ba, doamne, am văzut

Pe unde-am trecut
Un zid părăsit
Și neisprăvit.
Câinii cum îl văd,
La el se repăd
Și latră-a pustiu
Și urlă-a morțiu.

Cât îl auzea,
Domnu-nveselea
Și curând pleca,
Spre zid apuca
Cu nouă zidari,
Nouă meșteri mari
Și Manoli – zece
Care-i și întrece.
– Iată zidul meu!
Aici aleg eu
Loc de mănăstire
Și de pomenire.
Deci voi, meșteri mari,
Calfe și zidari,
Curând vă siliți
Lucrul de-l porniți,
Ca să-mi ridicați,
Aici să-mi durați
Mănăstire naltă
Cum n-a mai fost altă,
Că v-oi da averi,
V-oi face boieri,
Iar de nu, apoi
V-oi zidi pe voi,
V-oi zidi de vii
Chiar în temelii!

II

Meșterii grăbea,
Sforile-ntindea,
Locul măsură,
Șanțuri largi săpa,
Și mereu lucra,
Zidul ridica,
Dar orice lucra
Noaptea se surpa!
A doua zi iar,
A treia zi iar,
A patra zi iar
Lucrau în zadar!
Domnul se mira
Ș-apoi îi mustra,
Ș-apoi se-ncrunta
Și-i amenința
Să-i puie de vii

Chiar în temelii!
Meșterii cei mari,
Calfe și zidari,
Tremura lucrând,
Lucra tremurând
Zi lungă de vară
Ziua pân-în seară,
Iar Manole sta,
Nici că mai lucra,
Ci mi se culca
Și un vis visa,
Apoi se scula
Ș-astfel cuvânta:
– Nouă meșteri mari,
Calfe și zidari!
Știți ce am visat
De când m-am culcat?
O șoapta de sus
Aievea mi-a spus
Că orice-am lucra
Noaptea s-a surpa
Pân-om hotărî
În zid de-a zidi
Cea-ntâi soțioară,
Cea-ntâi surioară
Care s-a ivi
Mâini în zori de zi
Aducând bucate
La soț ori la frate.
Deci dacă vroți
Ca să isprăviți
Sfânta mănăstire
Pentru pomenire,
Sfânta mănăstire
Pentru pomenire,
Noi să ne-apucăm
Cu toți să jurăm
Și să ne legăm
Taina s-o păstrăm:
Ș-orice soțioară,
Orice surioară
Mâini în zori de zi
Întâi s-a ivi,
Pe ea s-o jertfim

În zid s-o zidim!

III

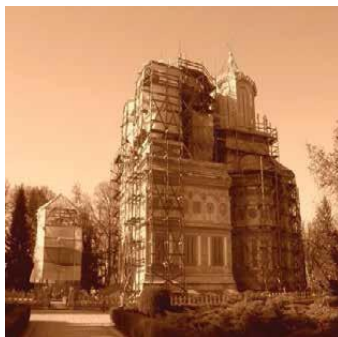
Iată-n zori de zi
Manea se trezi,
Ș-apoi se sui
Pe grad de nuiele
Și mai sus, pe schele,
Și-n câmp se uita,
Drumul cerceta.
Când, vai! Ce zărea?
Cine că venea?
Soțioara lui,
Floarea câmpului!
Ea s-apropia
Și îi aducea
Prânz de mâncătură,
Vin de băutură.
Cât el o zărea,
Inima-i sărea,
În genunchi cădea
Și plângând zicea:
– Dă, Doamne, pe lume
O ploaie cu spume,
Să facă pâraie,
Să curgă șiroaie,
Apele să crească,
Mândra să-mi oprească,
S-o oprească-n vale
S-o-ntoarcă din cale!
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta,
Norii aduna,
Ceru-ntuneca
Și curgea deodată
Ploaie spumegată
Ce face pâraie
Și umflă șiroaie.
Dar oricât cădea
Mândra n-o oprea,
Ci ea tot venea,
Și s-apropia.
Manea mi-o vedea,
Inima-i plângea,
Și iar se-nchina,

Și iar se ruga:

– Suflă, Doamne-un vânt
Suflă-l pe pământ,
Brazii să-i despoaie,
Paltini să îndoaie,
Munții să răstoarne,
Mândra să-mi întoarne,
Să mi-o-ntoarne-n cale,
S-o ducă de vale!
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta
Și sufla un vânt
Un vânt pe pământ
Paltini că-ndoaia,
Brazi că despoia,
Munții răsturna,
Iară pe Ana
Nici c-o înturna!
Ea mereu venea,
Pe drum șovăia
Și s-apropia
Și amar de ea,
Iată c-ajungea!

IV

Meșterii cei mari
Calfe și zidari,
Mult înveselea
Dacă o vedea,
Iar Manea turba,
Mândra-și săruta,
În brațe-o lua,
Pe schele-o urca,
Pe zid o punea
Și, glumind, zicea:

– Stai, mândruța mea,
 Nu te speria,
 Că vrem să glumim
 Și să te zidim!
 Ana se-ncredea
 Și vesel râdea.
 Iar Manole ofta
 Și se apuca
 Zidul de zidit,
 Visul de-mplinit.
 Zidul se suia
 Și o cuprindea
 Pân' la gleznișoare,
 Pân' la pulpișoare.
 Iar ea, vai de ea!
 Nici că mai râdea,
 Ci mereu zicea:
 – Manole, Manole,
 Meștere Manole!
 Ajungă-ți de șagă,
 Că nu-i bună, dragă.
 Manoli, Manoli,
 Meștere Manoli!
 Zidul rău mă strânge,
 Trupușoru-mi frânge!
 Iar Manea tăcea
 Și mereu zidea;
 Și o cuprindea
 Pân' la gleznișoare,
 Pân' la pulpișoare,
 Pân' la costișoare,
 Pân' la țâțișoare.
 Dar ea, vai de ea,
 Tot mereu plângea
 Și mereu zicea:
 – Manoli, Manoli
 Meștere Manoli!
 Zidul rău mă strânge,
 Țâțișoara-mi plânge,
 Copilașu-mi frânge!
 Manole turba
 Și mereu lucra.
 Zidul se suia
 Și o cuprindea

Pân' la costișoare,
 Pân' la țâțișoare,
 Pân' la buzișoare,
 Pân' la ochișori,
 Încât, vai de ea,
 Nu se mai vedea,
 Ci se auzea
 Din zid că zicea:
 – Manoli, Manoli
 Meștere Manol!
 Zidul rău mă strânge,
 Viața mi se stinge!

V

Pe Argeș în jos,
 Pe un mal frumos,
 Negru-Vodă vine
 Ca să se închine
 La cea mănăstire,
 Falnică zidire,
 Mănăstire naltă
 Cum n-a mai fost altă.
 Domnul o privea
 Și se-nveselea
 Și astfel grăia:
 – Voi, meșteri zidari,
 Zece meșteri mari!
 Spuneți-mi cu drept,
 Cu mâna la piept,
 De-aveți meșterie
 Ca să-mi faceți mie
 Altă mănăstire
 Pentru pomenire
 Mult mai luminoasă
 Și mult mai frumoasă?

Iar cei meșteri mari,
 Calfe și zidari,
 Cum sta pe grindis,
 Sus pe coperiș,
 Vesel se mândreau
 Și-apoi răspundeau:
 – Ca noi, meșteri mari,
 Calfe și zidari,
 Alții nici că sunt
 Pe acest pământ!
 Află că noi știm
 Oricând să zidim
 Altă mănăstire
 Pentru pomenire,
 Mult mai luminoasă
 Și mult mai frumoasă!
 Domnu-i asculta
 Și pe gânduri sta,
 Apoi porunca
 Mort bietul cădea!
 Schelele să strice,
 Scări să le ridice.
 Iar pe cei zidari,
 Zece meșteri mari,
 Să mi-i părăsească
 Ca să putrezească
 Colo pe grindis,
 Sus pe coperiș.
 Meșterii gândea
 Și ei își făcea
 Aripă zburătoare
 De șindrili ușoare,
 Apoi le-ntindea
 Și-n văzduh sărea
 Dar pe loc cădea,
 Și unde pica
 Trupu-s despica.
 Iar bietul Manoli,
 Meșterul Manoli,
 Când se încerca
 De-a se arunca,
 Iată c-auzea
 Din zid că ieșea
 Un glas nădușit,

Un glas mult iubit
 Care greu gemea
 Și mereu zicea:
 – Manoli, Manoli,
 Meștere Manoli!

Zidul rău mă strânge,
 Țâțisoara-mi plânge,
 Copilașu-mi frânge,
 Viața mi se stinge!
 Cum o auzea,
 Manea se pierdea,
 Ochii-i se-nvelea,
 Lumea se-ntorcea,
 Norii se-nvârtea,
 Și de pe grindis,
 De pe coperiș,
 Mort bietul cădea!
 Iar unde cădea,
 Ce se mai făcea?
 O fântâna lină,
 Cu apă puțină,
 Cu apă sărată
 Cu lacrimi udată!

Balada populară „*Monastirea Argeșului*” este o capodoperă a literaturii populare românești, care fascinează și emoționează cititorii prin povestea sa plină de dramatism și simbolism. Originară din tradiția orală a poporului român, această baladă ne transportă într-o lume în care legendele și realitatea se împletesc într-un mod fascinant.

În centrul baladei se află construcția mănăstirii de la Argeș, o realizare monumentală și simbolică, care este construită de către un meșteșugar dedicat, cu multă dăruire și pricepere. Balada ne povestește despre strădania meșterului și despre jertfa sa supremă, care este împletită cu elemente de mitologie și credințe populare. Construcția mănăstirii devine un simbol al devotamentului și al sacrificiului, reprezentând un ideal de frumusețe și desăvârșire spirituală.

Legende care înconjoară această baladă sunt adesea însoțite de elemente fantastice, care adaugă o dimensiune mistică poveștii. Astfel, balada „*Monastirea Argeșului*” nu este doar o relatare a unei construcții fizice, ci și o explorare a puterii magice a artei și a credinței. Meșterul, în efortul său de a împlini această sarcină imposibilă, devine un simbol al artistului dedicat, care își investește întreaga energie și pasiune în realizarea visului său.

Povestea din baladă este marcată de o notă de tragedie, iar sacrificiul personal al meșterului pentru realizarea mănăstirii reflectă teme universale precum dragostea, loialitatea și prețul pe care trebuie să-l plătim pentru idealurile noastre. Balada este plină de imagini vii și emoționante care evocă imagini de frumusețe și suferință, oferind cititorului o experiență literară profundă și memorabilă.

Un alt aspect important al baladei „*Monastirea Argeșului*” este utilizarea limbajului poetic și a ritmului pentru a amplifica emoțiile transmise de poveste. Versurile sunt adesea încărcate de metafore și simboluri care adâncesc semnificația textului și fac ca mesajul baladei să rezoneze cu cititorii la un nivel emoțional profund. Acest stil poetic contribuie la crearea unei atmosfere mistice și captivante, care atrage atenția și stimulează imaginația.

În plus, balada „*Monastirea Argeșului*” este o reflectare a tradițiilor și credințelor populare românești, oferind o fereastră către valorile și convingerile oamenilor din trecut. Prin intermediul acestei balade, putem înțelege mai bine cum arta cuvântului a fost folosită pentru a transmite povești și lecții importante din generație în generație.

Balada începe cu alegerea locului pe care va trebui să fie ridicată mănăstirea. Locul este ales foarte minuțios de către Negru-Vodă, voievod ambițios și hain. Totul ce construia ziua Meșteru Manole, noaptea se dăruia. Pornind de la un vis pe care-l are, Manole este nevoit să le destăinuie meșterilor săi că pentru a vedea lucrul împlinit, este nevoie de o jertfă, de un sacrificiu uman (conform unor superstiții din Balcani). Deci, în ziduri treburătețea construită o ființă umană, pentru ca ele să fie mai trainice. De aici pornește ideea principală a baladei.

Ana, soția lui Manole este cea care, înfruntând ploaie și furtună, vine la ei

prima. Devotamentul și grija pentru soț sunt mai puternice decât obstacolele care-i ies în cale. Înnebunit de durere, Manole este nevoit să o zidească de vie în pereții bisericii. Din zid răsună glasul sfâșietor al Anei, dar din această durere copleșitoare se naște o clădire frumoasă și sfântă, iar meșterul se vede oarecum împlinit. La întrebarea lui Negru-Vodă dacă va mai putea zidi și altele tot atât de frumoase, Manole răspunde că este gata să construiască și altele, mai frumoase și mai mărețe. Dar Negru-Vodă nu acceptă aceasta și poruncește să fie doborâte schelele, iar meșterii să fie lăsați să moară de vii pe acoperiș. Manole nu poate primi această moarte și, asemenea lui Dedal și Icar, se aruncă în văzduh. În locul în care a căzut s-a ivit un izvor. Izvorul este un simbol al continuității, deci Manole va trăi veșnic prin ceea ce a creat. Obligat să accepte un sacrificiu aproape imposibil, el se afirmă și domină cu superioritatea talentului său. Pentru Marele Meșter, mai presus de iubire și de familie este idealul creator și munca istovitoare, până la sacrificiu, pentru împlinirea idealului său artistic.

Studiile aprofundate asupra acestei balade ne dezvăluie nu doar aspectele sale literare, ci și impactul său asupra culturii și istoriei românești. Balada „*Monastirea Argeșului*” este mai mult decât o simplă poveste, este un testament al creativității și al spiritului uman care transcende timpul și spațiul.

„*Monastirea Argeșului*” este o bijuterie a literaturii populare, care ne oferă o lecție despre puterea și frumusețea artei cuvântului. Prin intermediul acestei balade, avem oportunitatea de a explora profunzimea și complexitatea literaturii românești, învățând să apreciem modul în care poveștile populare pot reflecta valorile și credințele unei culturi. Balada nu doar că ne încântă prin narativul său captivant, dar ne inspiră și ne provoacă să reflectăm asupra propriilor noastre idealuri și sacrificii.

Sacrificiul în numele idealului artistic. Legea armoniei și a echilibrului

Sacrificiul în numele idealului artistic este o temă centrală în literatura română, reflectând profunditatea și angajamentul creatorilor față de visul lor artistic. În balada populară „*Monastirea Argeșului*”, acest sacrificiu este ilustrat prin efortul extrem al meșterilor care construiesc o mănăstire grandioasă, dedicată idealului de perfecțiune artistică. Legea armoniei și a echilibrului se regăsește în modul în care acești meșteșugari îmbină măiestria cu dedicarea absolută, transformând visul într-o realitate magnifică. Căutând să atingă idealul artistic suprem, meșterii își sacrifică timpul, energia și, în cele din urmă, viețile, pentru a finaliza construcția. Această alegere de a pune binele colectiv și idealul artistic mai presus de sine subliniază caracterul eroic și tragic al sacrificiului. Balada ne arată cum idealul artistic poate cere prețul suprem, dar și cum armonia și echilibrul sunt esențiale în realizarea acestuia. Prin sacrificiul lor, meșterii nu doar că împlinesc un ideal artistic, ci creează și un simbol al devotamentului și al perfecțiunii.

Astfel, „*Monastirea Argeșului*” nu este doar o operă de artă, ci și o lecție despre angajamentul total față de idealuri și despre impactul profund al sacrificiului personal în atingerea lor. În această baladă, armonia între dorința artistică și

realitatea fizică este realizată printr-un echilibru delicat, demonstrând că adevărata măiestrie implică nu doar talent, ci și o dedicare neclintită. Sacrificiul este, astfel, văzut ca o parte integrantă a procesului creativ, esențial pentru atingerea excelenței artistice și a echilibrului perfect.

Personajele baladei. Meșterul Manole – creatorul arhetipal

Personajul central, meșterul Manole reprezintă și creatorul arhetipal. În balada populară „*Monastirea Argeșului*”, Meșterul Manole se conturează ca un personaj arhetipal, simbolizând creatorul dedicat și sacrificiul suprem pentru realizarea unei opere mărețe. Manole este un meșter iscusit, ale cărui abilități de ziditor sunt recunoscute și admirate, însă destinul său este marcat de o tragică predestinare. În căutarea perfecțiunii și a împlinirii visului său de a construi o mănăstire impozantă, el se confruntă cu o serie de obstacole care reflectă dificultățile și sacrificiile inerente în procesul creației. Săpând temelia, Manole descoperă că zidurile ridicate pe timpul zilei sunt distruse peste noapte, și astfel este confruntat cu imposibilitatea de a finaliza construcția.

Într-o viziune dramatică, căpitanul meșteșugului află că singura soluție pentru a asigura stabilitatea și durabilitatea edificiului este sacrificarea unui om viu. Astfel, Manole, împins de disperare și de dorința de a împlini visul său artistic, își sacrifică soția, Ana, zidindu-i trupul în temelie. Actul său devine un simbol al sacrificiului suprem și al dedicării totale pentru împlinirea idealului artistic. Deși finalizarea construcției aduce recunoaștere și onoruri, prețul plătit de Manole subliniază temele tragice ale creativității și ale destinului nemilos. Figura sa devine un arhetip al artistului sacrificat, al celui care își dăruiește întreaga ființă în numele artei.

În balada populară „*Monastirea Argeșului*,” alături de Meșterul Manole, apar și alte personaje care contribuie la dezvoltarea narațiunii. Împăratul, ca figură autoritară, dă ordinul de a construi mănăstirea și este responsabil pentru constrângerea meșteșugarilor să finalizeze lucrările, indiferent de costuri. Femeia lui Manole, care joacă un rol esențial, devine simbol al sacrificiului suprem, fiind zidită în zidurile mănăstirii pentru a asigura finalizarea construcției. De asemenea, meșteșugarii care lucrează alături de Manole sunt și ei personaje importante, reprezentând forța colectivă și dedicația echipei care luptă pentru realizarea unui proiect monumental. Aceste personaje, fiecare cu rolul său distinct, aduc profunzime și complexitate poveștii, subliniind temele sacrificiului și dăruirii. Astfel, „*Monastirea Argeșului*” rămâne o baladă emblematică care explorează complexitatea și dramatismul procesului creativ și al dedicării artistice.

CURIOZITĂȚI...

- 1. Originea baladei:** Balada „*Monastirea Argeșului*” se bazează pe o legendă populară românească despre construcția mănăstirii de la Curtea de Argeș, care este considerată una dintre cele mai importante și misterioase lucrări arhitecturale din România medievală.
- 2. Motivul sacrificiului:** În baladă, se povestește despre sacrificiul făcut de meșterul Manole, care este nevoit să-și îngroape soția în zidurile mănăstirii pentru a asigura durabilitatea construcției. Acest motiv reflectă temele sacrificiului și destinului inevitabil.
- 3. Construcția Mănăstirii:** Conform legendei, mănăstirea a fost construită noaptea de către meșterul Manole și echipa sa, dar zidurile s-au dărâmat constant, până când meșterul a fost forțat să sacrifice pe cineva drag pentru a finaliza construcția.
- 4. Versuri și stil:** Balada este scrisă în stilul tradițional al baladelor populare românești, cu un ritm și o structură care reflectă modalitățile vechi de povestire și transmitere a tradițiilor orale.
- 5. Importanța culturală:** Balada „*Monastirea Argeșului*” este considerată un exemplu de referință al folclorului românesc și ilustrează tradițiile și mitologia populară.
- 6. Tematica sacrificiului:** Sacrificiul personal pentru binele colectiv este o temă centrală în baladă, care reflectă concepțiile medievale despre datoria și onoare în cadrul comunității.
- 7. Interpretări multiple:** Balada a fost interpretată și adaptată în diferite forme de artă, inclusiv muzică și teatru, fiecare versiune aducând o interpretare proprie a temelor și simbolismului original.
- 8. Inspirație pentru artiști:** Balada a inspirat lucrări de artă și literatură, inclusiv opere de pictură și sculptură care reprezintă scena dramatică a sacrificiului și construcției mănăstirii.
- 9. Simbolismul Mănăstirii:** Mănăstirea Argeșului este simbolică pentru stabilitatea și permanența, dar și pentru sacrificiul personal necesar pentru a atinge măreția și succesul.
- 10. Legătura cu istoria:** Deși balada este bazată pe legendă, ea reflectă realitățile istorice și sociale ale epocii medievale în România, oferind o perspectivă asupra valorilor și credințelor vremii.

ACTIVITĂȚI DE POST-LECTURĂ

EXPRIMAȚI-VĂ PĂREREA!

1. Spre deosebire de alte balade populare, acțiunea din *Monastirea Argeșului* în varianta culeasă de Vasile Alecsandri poate fi localizată și chiar plasată într-un timp relativ precis. Concretizarea aceasta, evident ficțională, artistică aduce o notă emoțională și dramatică. Precizați, prin deducție, locul și timpul acțiunilor din baladă.
2. Analizați subiectul baladei. Înscrieți în caiete momentele-cheie.

3. Determinați tema și motivul central al textului citit. Argumentați că balada poate fi interpretată ca o legendă.
4. Identificați și recitiți fragmentele din baladă în care este descris momentul alegerii locului pentru mănăstire. Ce semnificație are acest loc? Motivați-vă răspunsul.
5. Înscrieți în caiete personajele principale ale baladei și analizați trăsăturile lor de caracter.
6. Care este visul lui Manole? Cum se realizează acest vis? Argumentați-vă răspunsul.
7. Identificați în textul baladei figurile de stil cunoscute de voi. Înscrieți câteva dintre ele în caiete.
8. De ce Meșterul Manole este un arhetip? Argumentați-vă răspunsul.
9. Realizați o paralelă între baladele populare *Monastirea Argeșului* și *Miorița*. Ce este comun și prin ce diferă aceste două mituri? Comentați în acest context motivul morții ritualice, a celei de sacrificiu.
10. Memorizați un fragment din balada studiată.
11. Pregătiți o comunicare pe tema: „Balada *Monastirea Argeșului* – mit al jertfei pentru creație”.
12. Sacrificarea femeii iubite este interpretată, în general, ca jertfă supremă. Discutați și exprimați-vă părerea referitor la aceste lucruri.

LUCRAȚI ÎN ECHIPĂ!

1. Ce ați aflat despre balada „*Monastirea Argeșului*”?
2. Ce știți despre contextul istoric și cultural în care a fost scrisă opera „*Monastirea Argeșului*”?
3. Ați citit undeva despre temele principale abordate în această operă și cum sunt acestea reflectate în text?
4. Ce știți despre arhitectura Monastirii Argeșului? Ați vizitat această mănăstire?
5. Ce personaje importante apar în opera „*Monastirea Argeșului*” și ce rol joacă fiecare în dezvoltarea operei?
6. Cum contribuie balada „*Monastirea Argeșului*” la înțelegerea și aprecierea tradițiilor și valorilor culturale românești?

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Creațiile arhitectonice de patrimoniu sunt mărturii vii ale trecutului, asociate unei anumite memorii a spațiului.
2. Mănăstirea Argeșului este o creație arhitectonică înscrisă în categoria edificiilor religioase și constituie o sursă de documentare cu privire la identitatea și experiența spirituală a poporului nostru.
3. Mănăstirea Curtea de Argeș este o mănăstire ortodoxă din România construită de Neagoe Basarab între anii 1515 – 1517.
4. Pictura interioară a mănăstirii a fost realizată de zugravul Dobromir și a fost

terminată în 1526.

5. Dintre monumentele care au fost făurite de-a lungul veacurilor, din câte au împodobit Argeșul voievodal, biserica înălțată de Neagoe Basarab este cea mai valoroasă construcție de artă și arhitectură bisericească.
6. Balada „*Monastirea Argeșului*” este una dintre cele mai vechi balade românești culeasă de Vasile Alecsandri și este considerată unul dintre miturile fundamentale ale literaturii noastre populare.

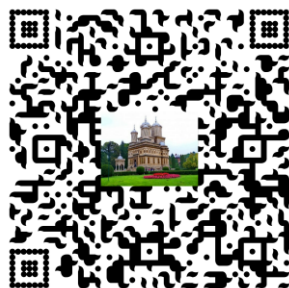
VALORIFICAREA TEXTULUI

1. Ce elemente de context istoric și cultural sunt importante pentru înțelegerea operei „*Monastirea Argeșului*”?
2. Cum influențează descrierea arhitecturală a Monastirii Argeșului în narațiunea operei și ce simbol este asociat cu acest loc?
3. Cum sunt caracterizate personajele din „*Monastirea Argeșului*” și ce rol joacă acestea în dezvoltarea acțiunii și a mesajului operei?
4. În ce măsură „*Monastirea Argeșului*” utilizează elemente de legendă și tradiție populară, și cum contribuie acestea la atmosfera și tematica lucrării?

EXERCITII. APLICAȚII

1. Tema baladei *Monastirea Argeșului* este definită ca „jertfa creației”, „sacrificiul în numele frumosului”. Cu toate acestea, în textul baladei, voluminos și bogat în conținut, întâlnim o serie de alte „microteme”. Identificați-le și explicați-le.
2. Criticul George Călinescu include *Monastirea Argeșului*, alături de *Miorița*, *Zburătorul*, *Traian* și *Dochia* printre miturile fundamentale românești. Confirmați mesajul implicit al unui „mit fundamental”, care ne reprezintă ca popor capabil, de dragul unui lucru frumos, să sacrifice timpul, sănătatea, viața. Aduceți exemple din viața apropiaților ori cunoșcuților care se sacrifică de dragul frumosului.
3. Redactați un eseu pe tema: „Împletirea motivelor în mitul despre Meșterul Manole”.
4. Scațați codul QR. Aflați mai multe informații despre literatura populară și despre balada populară „*Monastirea Argeșului*”. Rezolvați fișele propuse, veți putea explora în profunzime balada și veți dezvolta abilitățile de analiză literară.
5. Audiați balada, accesând linkul
<https://www.youtube.com/watch?v=nzcvK-INpol>

Oamenii iluștri despre...

„... Din orice categorie de fapte am aduna, însă, documentarea, acestea vor prezenta între ele o izbitoare asemănare de structură. Balada Meșterul Manole, legenda dărmării castelului din Țara Galilor, ritualul de construcție din timpurile vedice, mitul cosmogonic – faptele acestea, atât de diverse aparținând unor vârste

atât de îndepărtate, sunt reductibile la un arhetip: nimic nu poate dura până nu i se conferă un suflet.”

Mircea Eliade

TEORIE LITERARĂ

Simbolul arhetipal

În teoria literară, simbolul arhetipal este un concept esențial care ajută la înțelegerea modului în care anumite imagini și teme universale sunt utilizate în literatură pentru a transmite sensuri profunde și comune. Arhetipurile sunt simboluri, motive sau personaje care apar în diferite culturi și epoci, având semnificații similare și recurente. De exemplu, figura eroului este un arhetip care apare frecvent în literatură și mitologie, reprezentând caracterul care înfruntă provocări și se îmbunătățește prin experiențele sale.

Un alt arhetip important este călătoria eroului, care descrie paecursul personajului principal de la un punct de plecare familiar către o aventură plină de obstacole, pentru a reveni transformat. Această structură poate fi găsită în multe povești, de la miturile antice ale Greciei până la romanele moderne. De asemenea, simbolul apei este adesea folosit ca un arhetip al purificării și al renașterii, sugerând transformarea și începuturi noi.

Arhetipurile pot include și teme precum lupta dintre bine și rău, care apare adesea în conflictele principale ale poveștilor. De exemplu, în basmele populare, personajele negative, cum ar fi vrăjitoarele sau zmeii, simbolizează forțele răului care trebuie învinse. Pe de altă parte, simbolurile naturale, cum ar fi lumina și întinericul, pot fi utilizate pentru a exprima contraste între cunoaștere și ignoranță sau între salvare și distrugere.

Arhetipurile nu sunt doar elemente de bază ale narațiunii, ci și instrumente care ajută cititorii să se conecteze emoțional cu poveștile, recunoscând tipare și teme familiare. Aceste simboluri universale contribuie la profunzimea și rezonanța operei literare, făcând-o relevantă și accesibilă pentru publicul din diverse culturi și perioade istorice. Înțelegerea arhetipurilor permite elevilor să analizeze mai bine literatura, descoperind semnificațiile ascunse și legăturile între diferite lucrări. Astfel, simbolul arhetipal devine un element crucial în explorarea și aprecierea artei cuvântului în literatura universală.

Cuvântul **arhetip** aparține lui Jung, care a teoretizat faptul că ființele umane au un inconștient colectiv, care este un depozit al experiențelor repetate constant ale umanității un fel de izvor nesecat gata de a reproduce mereu și mereu aceleași, sau unele similare, idei mitice. Această memorie împărtășită a experiențelor a rezultat într-o rezonață a conceptelor care transcend timpul, locul și cultura. Jung a denumit aceste personalități arhetipale de la cuvântul grecesc archetypōn.

Cuvântul **arhetip** derivă din latinescul archetypum, dar mai ales și din grecescul arkhetypōn – ce înseamnă primul format, modelul. Arkhe – prim, original + typos – model, tipologie, suflu.

REȚINEȚI!

ARHETIPUL este un simbol vizual sau energetic al imprimărilor subconștiente care există în psihicul fiecărei ființe umane.

Arhetipul este un concept central în studiul literaturii, psihologiei și mitologiei, referindu-se la modele fundamentale sau tipare universale care apar în mituri, povești și visuri și care sunt recunoscute de-a lungul diferitelor culturi și perioade istorice. Arhetipurile sunt simboluri sau teme primordiale care se repetă și se regăsesc în diferite contexte culturale și literare.

PROGRESAȚI!

În literatură distingem:

1. Arhetipuri de personaje: Acestea sunt figuri recurente care apar în diferite opere literare, cum ar fi eroul, mentorul, călăuza sau răufăcătorul. De exemplu, arhetipul eroului este reprezentat de personaje precum Hercules în mitologia greacă sau Harry Potter în seria sa omonimă. Acest arhetip este caracterizat prin trăsături comune precum curajul, determinarea și dorința de a depăși obstacolele.

2. Arhetipuri de povești: Acestea sunt structuri narative fundamentale care se regăsesc în diferite culturi și tradiții. De exemplu, „călătoria eroului” este un arhetip de poveste în care protagonistul pornește într-o aventură, întâlnește dificultăți, primește ajutor și, în final, își îndeplinește misiunea. Această structură apare în povești de la „*Odissea*” lui Homer până la „*Star Wars*” („*Războiul stelelor*”).

În psihologie distingem:

1. Arhetipurile jungiene: Carl Jung, psihanalistul care a popularizat conceptul de arhetip, le definește ca fiind structuri psihologice universale în inconștientul colectiv. Potrivit lui Jung, arhetipurile sunt tipare de gândire și comportament care sunt moștenite și împărtășite de toți oamenii. Exemple de arhetipuri jungiene includ „umbra” (aspectele inconștiente ale personalității) și „anima/animus” (dimensiunile feminine și masculine ale psihicului).

În mitologie distingem:

1. Arhetipurile mitologice: Acestea sunt simboluri și teme universale care se regăsesc în mituri și legende din diverse culturi. De exemplu, arhetipul „Mântuitorului” este prezent în mitologia creștină (Isus Hristos) și în mitologia egipteană (Osiris), simbolizând ideea de salvare și reînnoire.

Arhetipurile sunt importante pentru că ele reflectă aspecte fundamentale ale experienței umane și permit o înțelegere mai profundă a temelor universale și a motivelor recurente care traversează literatura, mitologia și psihologia. Prin studierea arhetipurilor, putem descifra mai bine sensul și mesajul operelor literare și putem explora cum acestea reflectă și influențează experiențele și credințele umane fundamentale.

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Ce înseamnă „arhetip” și cum se definește acest concept în literatura și psihologia literară?
2. Cum influențează arhetipurile asupra structurii și temelor unei opere literare?
3. Care sunt cele mai comune arhetipuri întâlnite în literatură și cum se manifestă acestea în diferite genuri?
4. Cum ajută arhetipurile la dezvoltarea personajelor și a conflictelor într-o poveste?
5. Ce rol joacă simbolurile arhetipale în crearea atmosferei și în transmiterea mesajelor profunde ale unei opere literare?
6. Cum se diferențiază simbolul arhetipal de alte tipuri de simboluri utilizate în literatură?
7. În ce mod pot arhetipurile și simbolurile arhetipale contribui la înțelegerea universalității temelor literare?
8. Cum pot cititorii identifica arhetipuri și simboluri arhetipale în lucrările clasice și contemporane?
9. Care sunt exemple de arhetipuri și simboluri arhetipale specifice în literatura română și cum contribuie acestea la complexitatea textelor?
10. Cum au evoluat arhetipurile și simbolurile arhetipale de-a lungul istoriei literaturii și care sunt tendințele actuale în utilizarea acestora?
11. Încercați să inventați singuri câteva simboluri și încadrați-le într-o mică compunere. Gândiți-vă și la titlul compunerii. Argumentați-vă răspunsul.
12. Scanați codul QR și veți afla mai multe informații despre simbolul arhetipal. Rezolvați în caiete fișele propuse.

ÎNCEPUTURILE LITERATURII ROMÂNE

ACTIVITATE DE PRE-LECTURĂ

1. Ce știți deja despre primele scrieri în limba română?
2. Ce înseamnă „scriere” și de ce este importantă aceasta în contextul dezvoltării culturale și istorice?
3. Cum credeți că au început oamenii să-și exprime ideile și să păstreze informațiile înainte de inventarea scrisului?
4. Ce tipuri de materiale credeți că ar fi putut folosi oamenii antici pentru a scrie, înainte de apariția hârtiei?
5. Cum a evoluat scrisul de la pictograme și simboluri simple la forme mai complexe de scriere?
6. De ce credeți că este important să studiem primele scrieri în limba română

și ce impact ar putea avea asupra înțelegerii istoriei noastre?

7. Ce tipuri de texte credeți că ar fi putut fi scrise în primele zile ale limbii române, având în vedere contextul istoric și social?

8. Cum credeți că au influențat primele scrieri în limba română dezvoltarea limbii și literaturii române?

9. Care sunt avantajele și dezavantajele utilizării limbii vorbite pentru transmiterea informațiilor comparativ cu utilizarea limbii scrise?

10. Cum credeți că ar fi arătat o carte sau un document scris în limba română în perioada în care au apărut primele scrieri?

11. Ce întrebări aveți despre modul în care au fost păstrate și transmise primele scrieri în limba română de-a lungul timpului?

Primele scrieri în limba română

Primele scrieri în limba română datează din secolul al XVI-lea și reflectă începuturile literaturii române. Acestea includ texte religioase, legale și documentare, scrise în alfabetul chirilic. Un exemplu important este „Scrisoarea lui Neacșu” din 1521, un document de mare valoare istorică și lingvistică, care atestă folosirea limbii române în context administrativ. De asemenea, „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie”, redactate în prima jumătate a secolului al XVI-lea, sunt printre primele lucrări literare românești cu un conținut educativ și moral. Aceste scrieri sunt esențiale pentru înțelegerea evoluției limbii române și a literaturii sale, oferind o imagine de ansamblu asupra dezvoltării culturale și educaționale a vremii. În perioada respectivă, literatura română începe să se contureze, influențată de tradițiile slavone și de cultura bizantină. Textul religios este predominant, iar lucrările sunt scrise cu scopul de a educa și a transmite învățături creștine. De asemenea, aceste scrieri reflectă preocupările sociale și politice ale epocii, având un impact semnificativ asupra dezvoltării limbii și literaturii române. În timp, literatura română evoluează și se diversifică, dar aceste prime scrieri rămân fundamentale pentru patrimoniul cultural al țării.

PROGRESAȚII!

Cel mai vechi document păstrat scris în limba română este epistolă datată 1521, trimisă de Neacșu de la Câmpulung judeului de la Brașov, Hans Benkner.

Cultura română a fost puternic influențată de creștinism de la începuturile sale, chiar *Sfântul Apostol Andrei*, *Cel dintâi chemat* fiind propovăduitor al Sfintei Scripturi în aceste locuri. Cu toate acestea, primele scrieri religioase apar din Biserica Ortodoxă, aduse în țară de către slavi. De aceea, cele mai devreme efectuate traduceri ale cărților în limba română au fost textele religioase ale Bisericii Slavone ale secolului al XV-lea. Psaltirea Scheiană, Psaltirea Voronețeană, Psaltirea Hurmuzaki și Codicele Voronețean sunt texte rotacizante, a căror traducere a fost alcătuită în partea sud-vestică a țării, iar copiile au fost

efectuate în Moldova.

Prima carte imprimată în România a fost o carte religioasă în slavonă, în 1508, *Liturghierul* lui Macarie, iar prima carte imprimată în limba română a fost *Catehismul de la Sibiu* din 1544, care însă s-a pierdut. Prima tipăritură care s-a păstrat este Evangheliarul slavo-român a lui Filip Moldoveanu (Sibiu, 1551–1553). Prima tipăritură română cu litere latine este culegerea de *Cântece religioase calvine* din 1560 a episcopului român Pavel Tordasi. Alte traduceri grecești și slavone au fost tipărite în secolul al XVI-lea. Dosoftei, un moldovean publică în Polonia în 1673, a scris cele mai vechi poezii românești cunoscute.

Primele eforturi de a publica *Biblia* în limba română au început în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, cu tipărirea în 1582 în Orăștie a Paliei de la Orăștie – o traducere a primelor cărți ale Vechiului Testament de Diaconul Șerban (fiu al Diaconului Coresi) și Marien Diacul. Palia a fost tradusă de Episcopul Mihail Tordasi et al., iar traducerea a fost verificată pentru corectitudine, folosindu-se traduceri ale Bibliei existente în limba maghiară.

Întreaga *Biblie* a fost publicată în limba română abia la sfârșitul secolului al XVII-lea, când călugării de la mănăstirea Snagov, de lângă București, au tradus și tipărit o biblie în română în 1688 (*Biblia de la București*). Această ediție are la bază traducerea Vechiului Testament făcută de Nicolae Milescu între anii 1661–1668.

Primul text în limba română

Primul text în limba română, cunoscut sub numele de „*Scrisoarea lui Neacșu*”, este un document istoric important, datând din anul 1521. Acest text a fost scris de Neacșu, un negustor din Câmpulung, și este considerat prima mențiune scrisă în limba română, utilizată pentru a comunica cu autoritățile din Brașov. „*Scrisoarea lui Neacșu*” a fost adresată unui magistrat din Brașov și conține informații despre problemele comerciale și administrative ale vremii. Textul este redactat în dialectul românesc vorbit în acea perioadă și oferă o imagine valoroasă asupra limbii și culturii din secolul al XVI-lea. Scrisoarea este importantă nu doar pentru istoria limbii române, ci și pentru înțelegerea relațiilor comerciale și politice din epocă. În „*Scrisoarea lui Neacșu*”, se observă influențele limbilor slave și maghiare, care erau prezente în zona respectivă. Documentul este scris cu litere chirilice, specifice acelei perioade istorice. De asemenea, textul oferă indicii despre organizarea socială și economică din regiune.

Studiul „*Scrisorii lui Neacșu*” ne ajută să înțelegem evoluția limbii române și influențele externe asupra acesteia. Acest document rămâne o piatră de temelie în istoria literaturii române și a limbii noastre.

În anul 1521 la Câmpulung-Muscel, vechea capitală a Țării Românești, a fost redactat primul document scris, compact și unitar, din câte sunt cunoscute până astăzi în limba română: Scrisoarea lui Neacșu ot Dlăgopole (Câmpulung Muscel). Scrisoarea conține un secret de mare importanță, avertizându-l pe Johannes Benkner, judele Brașovului, despre o invazie a turcilor asupra Ardealului și Țării Românești ce tocmai se pregătea la sudul Dunării.

Autorul ei este un Neacșu Lupu din Câmpulung. Cu numele întreg îl cunoaștem încă din timpul domniei lui Vlad cel Tânăr (1510–1512), dintr-un document care îl menționează ca având un proces de datorii cu negustorii brașoveni. Se pare că el însuși făcea negoț cu mărfuri turcești și avea oameni (printre alții chiar pe ginerele său, Negre, pomenit în textul scrisorii) anume de le petreceau din sudul Dunării prin Țara Românească și de aici în orașele din Transilvania. Așa s-ar explica legătura lui cu judele Brașovului care și-l făcuse corespondent informator în legătură cu manevrele armatelor turcești.

Destinatarul: Hans Benkner: Despre adresant, Ioan, Johannes ori Hans, Hanăș, Benkner, Bengner, Beagnăr – în funcție de pronunțiile română, germană sau maghiară ale acestui nume – știm că era județul (primarul, primul magistrat, Burgermeisterul) cetății Brașovului. Documentele arată că ocupa această funcție și în 1511, dar și multă vreme după data primirii scrisorii de la Neacșu din Câmpulung, în 1545 și în 1559. (Putem însă presupune foarte bine că au fost doi Burgermeisteri ai Brașovului cu acest nume, tată și fiu, știut fiind că, în multe cazuri, magistratura cetății se moștenește). La 1559 sprijinea pe diaconul Coresi spre a tipări *Întrebarea creștinească*, care nu este altceva decât traducerea *Catehismului lutheran*. Împreună cu alți doi fruntași ai comunității săsești, Fuchs și Honterus (acesta din urmă fiind celebrul predicator și cărturar, militantul cel mai activ al lutheranismului), întemeiasă la Brașov o „moară” de hârtie, prima întreprindere de acest fel de pe teritoriul românesc. Știa bine românește și încuraja scrisul în limba română, îndemnând pe români la îmbrățișarea lutheranismului, cum aflăm din *Cronicon Fuchsis-Lupinae Oltarium* (editată de J. Trausch în 1848). În acest sens, Coresi îl și pomeneste în predoslovla Evangheliarului de la 1560.

Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung

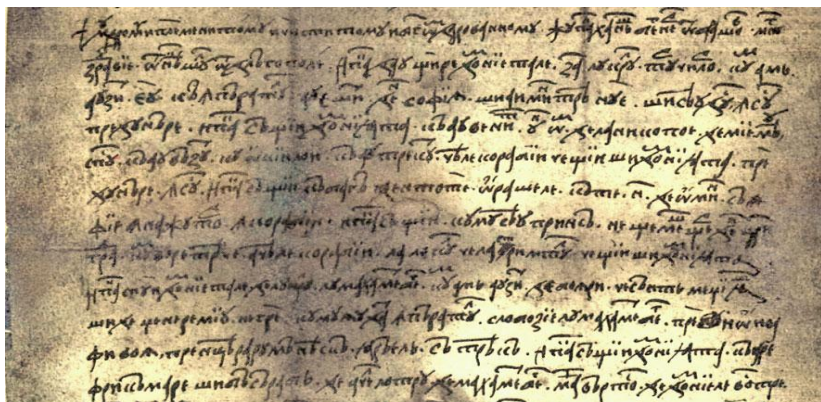
„Mudromu I plemenitomu, i cistitomu i bogom darovanomu jupan Hanăș Bengner ot Brașov mnogo zdravie ot Nécsu ot Dlăgopole”. (Preaînțeleptului și cinstitului, și de Dumnezeu dăruitului jupân Hanăș Bengner din Brașov multă sănătate din partea lui Neacșu din Câmpulung, n. n.).

I pak (și iarăși) dau știre domnie tale za (= despre) lucrul turcilor, cum am auzit eu că împăratul au eșit den Sofiia, și aimintrea nu e, și se-au dus în sus pre Dunăre. I pak să știi domniia ta că au venit un om de la Nicopole de miie me-au spus că au văzut cu ochii lor că au trecut ciale

corăbii ce știi și domniia ta pre Dunăre în sus. I pak să știi că bagă den toate orașele câte 50 de omin să fie de ajutor în corăbii.

I pak să știi cumu se-au prins nește meșter(i) den Țarigrad cum vor treace ceale corăbii la locul cela strimtul ce știi și domniia ta.

I pak spui domniie tale de lucrul lui Mahamet beg, cum am auzit de boiari ce sunt megiaș(i) și de generemiiu Negre, cum i-au dat împăratul sloboziie lui Mahamet beg, pe io-i va fi voia, pren Țeara Rumânească, iară el să treacă. I pak să știi domniia ta că are frică mare și Băsărab de acel lotru de Mahamet beg, mai vârtos de domniile voastre. I pak spui domniietale ca mai marele miu, de ce am înțeles și eu. Eu spui domniietale iară domniata ești înțelept și aceste cuvinte să ții domniata la tine, să nu știe umin mulți, și domniile vostre să vă păziți cum știți mai bine. I bog te veselit. Amin.” (Și Dumnezeu să te bucure. Amin).”

Un fragment din „Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung”

● ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Se emite în mod curent afirmația că primele scrieri în limba română, datând de la începutul sec. al XV-lea, sunt așa-numitele „texte rotacizante” sau „texte maramureșene” și că acestea au fost scrise undeva într-o mănăstire din Maramureș, fără alte precizări.

Dar, în raport cu exigențele științifice, susținerea argumentată a afirmației întâmpină o serie de reale dificultăți, care nu pot fi ignorate. Anume:

a) Nu se păstrează nicăieri niciunul dintre originalele acestor texte, deci lipsește cumva chiar obiectul cercetării.

b) Se păstrează doar un număr de patru texte, celebre de altfel, zise „texte rotacizante” (*Codicele voronețean*, *Psaltirea voronețeană*, *Psaltirea Hurmuzaki și Psaltirea scheiană*), despre care se știe cu certitudine doar că sunt copii făcute după manuscrise mai vechi și se presupune că procesul de copiere pentru unele texte s-a efectuat la mănăstirile din Moldova, în speță la Voroneț, unde unele dintre aceste documente vechi au fost descoperite în a doua jumătate a sec. al XIX-lea.

c) Aceste patru texte sunt copii, faptul este evident din cuprinsul lor, dar nu

există nicăiri în aceste texte referiri care să-l indice pe copist, manuscrisul după care s-a copiat, nici locul și data unde s-a realizat copierea.

d) Nu există dovezi directe privind circulația/trecerea textelor rotacizante din Maramureș la Moldova.

e) De ce primele traduceri ale cărților bisericești în limba română ar fi fost făcute în Maramureș, în secolul al XV-lea, și nu altundeva și altcândva?

Obiecțiile de mai sus sunt de fapt chestiuni de metodă științifică, de îndoială metodică de tip cartesian, proprie încercărilor de a fundamenta o știință cât mai riguroasă cu putință, dar care pot fi în parte depășite prin analiza detaliată a subiectului. Faptul că nu se mai păstrează niciunul dintre originalele acestor texte, supranumite de către lingviști nu doar „texte rotacizante” ci și „texte maramureșene”, nu înseamnă nicidecum că aceste originale nu ar fi existat. Copiile sunt numite, pe drept, „texte maramureșene” în virtutea faptului că acestea conservă o particularitate lingvistică de ordin fonetic, rotacismul, specific sub-dialectului/graiului maramureșean, dar nu și celui moldovean. Rotacismul nu este cunoscut, nu a fost semnalat în performarea curentă și nici atestat istoric în graiul local din zona Moldovei, dar era încă uzual, era viu în Maramureș, adică era performat natural de către generațiile vârstnice și neștiutoare de carte, respectiv ne expuse la influențele livrești și mediatice, până în urmă cu două-trei decenii. Este de notorietate publică faptul că în Maramureș se zicea până recent (poate se mai pronunță și azi de către unele persoane mai înaintate în vârstă): „cer sărin” în loc de cer senin, „nimăru” în loc de nimănu, „verin” în loc de venin, „gerunt’e” în loc de genunchi ș.a.m.d.

Putem, așadar, considera rotacismul ca pe un dat specific local și localizabil cu precizie, ca pe o marcă indelebilă specifică graiului și scrisului vechi maramureșean, o marcă proprie textelor originale, după care pot fi recunoscute indubitabil și copiile, indiferent unde s-ar fi realizat acestea, în întreg arealul limbii române. Apoi, mai sunt vizibile în textele rotacizante și unele urme ale influenței lingvistice maghiare (de exemplu: „gioc” în loc de joc, „gios” în loc de jos etc.), influențe prezente în graiul maramureșean, dar care istoricește nu s-ar fi putut exercita în Moldova.

Manuscrisele supranumite „texte maramureșene” sau „texte rotacizante”, copii după originalele pierdute provenind din Maramureș, intitulate după locul în care au fost descoperite sau după numele donatorilor, sunt următoarele:

a) Codicele voronețean (descoperit de către prof. I. Crețu în 1871 în Mănăstirea Voroneț și publicat la 1885 de G. Sbierea; manuscrisul este incomplet și conține o parte din Faptele Apostolilor, începând de la cap. 18 până la final, precum și Epistola Sf. Iacob și cele două Epistole ale Sf. Ap. Petru);

b) Psaltirea Scheiană (după numele donatorului Sturza Scheianul; cuprinde psalmii lui David, plus o serie de cântări și rugăciuni, dintre care unele se regăsesc în Vechiul Testament, iar altele sunt adausuri de rugăciuni uzuale realizate de către autori necunoscuți);

c) Psaltirea Voronețeană (descoperită de către Simion Florea Marian în 1882 în podul Mănăstirii Voroneț; manuscris incomplet, care cuprinde textul

slavon al Psaltirii, alături de traducerea în limba română);

d) Psaltirea Hurmuzaki (după numele donatorului, istoricul bucovinean Eudoxiu Hurmuzaki; reprezintă un alt text al Psaltirii, diferit de Psaltirea Scheiană și cea Voronețeană, despre care specialiștii susțin că ar fi fost tradus tot în Maramureș, la aceeași mănăstire ca și celelalte).

Toate aceste texte, copiile nu originalul, judecând după data fabricării hârtiei pe care au fost copiate, sunt datate de către savanți ca fiind realizate în prima jumătate a sec. al XVI-lea.

CURIOZITĂȚI...

- 1. Primele scrieri în limba română** datează din secolul al XVI-lea, acestea fiind documente religioase și administrative care reflectă evoluția limbii și a culturii românești.
- 2. Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung**, datată în 1521, este considerată cel mai vechi document păstrat scris în limba română, fiind o scrisoare comercială adresată județului Brașovului, Hans Benkner.
- 3. Scrisoarea lui Neacșu** este un exemplu timpuriu al limbii române literare, combinând elemente de limbă slavonă și română, reflectând influențele culturale și lingvistice ale epocii.
- 4. Textul Scrisorii lui Neacșu** a fost scris cu caractere chirilice, alfabet folosit în acea perioadă în Țările Române pentru scrierea oficială și bisericească.
- 5. Scrisoarea lui Neacșu** a fost descoperită în arhivele din Brașov de către istoricul Friedrich Stenner în anul 1894 și a fost publicată pentru prima dată în 1895.
- 6. Conținutul Scrisorii lui Neacșu** informează despre pericolul reprezentat de o posibilă invazie otomană, arătând importanța informației și a comunicării în acea perioadă.
- 7. Neacșu Lupu**, autorul scrisorii, era un negustor bogat și influent din Câmpulung, având relații comerciale și diplomatice cu diverse orașe din Transilvania.
- 8. Scrisoarea lui Neacșu** este un document important nu doar pentru studiul limbii române, ci și pentru înțelegerea contextului istoric și geopolitic al Țărilor Române în secolul al XVI-lea.
- 9. Păstrarea documentului** până în zilele noastre a fost posibilă datorită condițiilor bune din arhivele Brașovului și a interesului istoricilor pentru documentele medievale românești.
- 10. Studiul Scrisorii lui Neacșu** oferă perspective valoroase asupra evoluției limbii române, evidențiind trecerea de la utilizarea predominantă a limbii slavone la dezvoltarea unei literaturi și a unei administrații în limba română.

ACTIVITĂȚI DE POST-LECTURĂ

VALORIFICAREA TEXTULUI

1. Care este semnificația istorică a „*Scrisorii lui Neacșu din Câmpulung*” în contextul primelor scrieri în limba română?
2. Ce evenimente istorice au influențat apariția și scrierea „*Scrisorii lui Neacșu*”?
3. Cum reflectă „*Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung*” dezvoltarea limbii române la începutul secolului al XVI-lea?*
4. Ce elemente de vocabular și gramatică din „*Scrisoarea lui Neacșu*” demonstrează influențele slavone asupra limbii române?
5. Care este contextul în care a fost scrisă „*Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung*” și cui era adresată?
6. Cum a fost descoperită „*Scrisoarea lui Neacșu*” și ce importanță are aceasta pentru studiul filologiei românești?
7. Ce particularități stilistice și lingvistice distincte pot fi observate în „*Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung*”?
8. Cum contribuie „*Scrisoarea lui Neacșu*” la înțelegerea relațiilor politice și economice din Țara Românească în secolul al XVI-lea?
9. În ce mod a influențat „*Scrisoarea lui Neacșu*” dezvoltarea literaturii și a scrierilor oficiale în limba română?
10. Care sunt principalele dificultăți întâmpinate de lingviști în analiza și interpretarea „*Scrisorii lui Neacșu*” și a altor scrieri vechi în limba română?

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. **Analiză textuală:** Citiți un fragment din „*Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung*”:
 - a) Identificați și explicați importanța contextului istoric în care a fost scrisă scrisoarea.
 - b) Care sunt principalele teme abordate în scrisoare?
 - c) Identificați și explicați trei cuvinte sau expresii care reflectă limba română veche.
2. **Comparație literară:** Comparați „*Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung*” cu un alt text medieval românesc.
 - a) Identificați asemănările și diferențele dintre cele două texte în ceea ce privește stilul și limbajul folosit.
 - b) Cum reflectă fiecare text contextul social și cultural al perioadei respective?
 - c) Care dintre texte vi se pare mai relevant pentru înțelegerea evoluției limbii române și de ce?
3. **Interpretare și contextualizare:** Imaginați-vă că sunteți un istoric care studiază primele scrieri în limba română.
 - a) Explicați importanța „*Scrisorii lui Neacșu din Câmpulung*” în contextul evoluției limbii române.

- b) Descrieți modul în care această scrisoare contribuie la înțelegerea contextului politic și social al perioadei.
- c) Cum credeți că a influențat această scriere dezvoltarea ulterioară a literaturii române?

4. Creativitate și reconstituire istorică:

- a) Scrieți o scrisoare imaginară din perspectiva unui contemporan al lui Neacșu, folosind un limbaj arhaic similar.
- b) Includeți în scrisoare referiri la evenimente istorice și realități sociale ale vremii.
- c) Explicați, într-un scurt comentariu, modul în care ați ales să structurați scrisoarea și cum ați încercat să reflectați stilul și temele specifice perioadei medievale.

TEORIE LITERARĂ

Umanismul

Umanismul este o mișcare culturală și intelectuală care a apărut în timpul Renașterii, punând accent pe valoarea și potențialul individului. Această mișcare a fost influențată de redescoperirea literaturii, filozofiei și artei clasice din Grecia și Roma antică. Umaniștii credeau că educația și cunoașterea sunt esențiale pentru dezvoltarea completă a ființei umane. Ei au promovat studiul gramaticii, retoricii, poeziei, istoriei și filozofiei, considerând că acestea ajută la formarea unui spirit critic și independent.

Un aspect central al umanismului este antropocentrismul, ideea că omul este în centrul universului și că viața umană are o valoare intrinsecă. Umaniștii au susținut libertatea de gândire și de expresie, opunându-se dogmelor și autorităților religioase rigide. Printre figuri emblematice ale umanismului se numără Erasmus din Rotterdam, Petrarca și Giovanni Boccaccio. Acești gânditori au pus bazele unei noi viziuni asupra lumii, în care rațiunea și experiența personală sunt valorificate.

Umanismul a avut un impact profund asupra dezvoltării culturii și științei, contribuind la progresul în diverse domenii, de la literatură și artă, până la știință și politică. În esență, umanismul celebrează capacitatea umană de a înțelege și de a transforma lumea prin cunoaștere și creativitate. Această mișcare continuă să influențeze gândirea modernă, promovând valorile demnității, libertății și responsabilității individuale.

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Termenul de **Umanism** (din latină: *humanitas* = omenie, umanitate) are două semnificații: Poziție filozofică care pune omul și valorile umane mai presus de orice, orientându-se în special asupra omului ca individ. Omul constituie astfel valoarea supremă, este un scop în sine și nu un mijloc.

Umanismul implică un devotament pentru căutarea adevărului și moralității prin mijloace umane, în sprijinul intereselor umane. Axându-se pe capacitatea de

autodeterminare, umanismul respinge validitatea justificărilor transcendente cum ar fi dependența de credință, supranaturalul sau textele pretinse a fi revelații divine. Umaniștii susțin moralitatea universală bazată pe condiția umană ca loc comun, sugerând că soluțiile problemelor sociale și culturale umane nu pot fi provincialiste. Mișcare spirituală care stă la baza Renașterii, apărută în Italia în secolul al XIV-lea și care s-a extins în mod progresiv în Europa apuseană până în secolul al XVII-lea. Ea este marcată de reîntoarcerea la textele antichității greco-romane, care servesc ca modele ale modului de viață, de gândire și de creație artistică. Umanismul renascentist sublinia superioritatea literaturii latine și grecești și în special valorile ei în materie de morală personală și publică.

REȚINEȚI!

UMANISMUL reprezintă o mișcare de afirmare liberă a personalității umane, un curent cultural apărut în timpul Renașterii italiene (sec. XV) care-și propunea așezarea omului în centrul tuturor căutărilor de ordin filozofic, poetic, istoric, moral, retoric sau lingvistic.

Născut după evul mediu al epidemiilor, al cruciadelor, al inchiziției și al dogmei, al sărăciei și al umilinței născute din lipsirea de libertate și din blocarea accesului la cultură (la tainele textelor scrise), umanismul propune o dislocare a imaginii lui Dumnezeu din antrul Universului, unde va fi așezat omul care trebuie acceptat în virtutea condiției sale de humă, adică în virtutea calităților și defectelor sale în egală măsură.

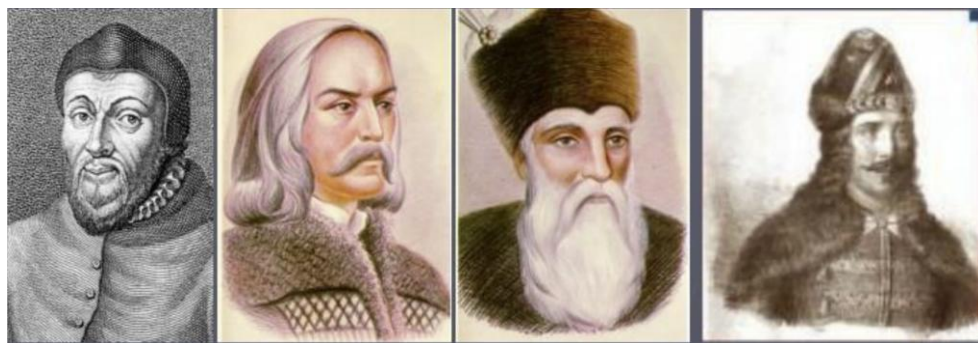
PROGRESAȚI!

Umanismul românesc

Umanismul românesc valorifică tradiția culturală a Antichității în scopul demonstrării originii romane a poporului nostru și a originii latine a limbii române.

În spațiul autohton de civilizație, umanismul a avut o dezvoltare specială, legată de redescoperirea romanității noastre și de comunitatea surselor de limbă și de cultură cu multe țări europene. Legăturile celor mai de seamă voievozi ai noștri din secolele al XV-lea și al XVI-lea cu papii și principii umaniști s-au datorat, întâi, necesităților istorice, observându-se o incipientă comuniune de spirit europeană pentru apărarea valorilor creștine și spiritual-laice ale bătrânului continent, aflat deja față în față cu agresiunea turcească și a mahomedanismului (a păgânismului).

Primii reprezentanți de seamă ai Umanismului românesc sunt: domnitorul Negoe Basarab, (care prin *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie* realizează o sinteză românească de înțelepciune medievală) și cărturarul Udriște Năsturel; în Transilvania, în același timp se afirmă Nicolaus Olahus.

Nicolae Olahus

Grigore Ureche

Miron Costin

Constantin Cantacuzino

Umanismul românesc este preponderent legat de istoriografia în limba română, care s-a născut odată cu ridicarea noii boierimi la confluența veacurilor al XVI-lea și al XVII-lea, ca o consecință a renunțării la uzul limbii slavone în actele de cancelarie și a tendinței marilor feudali de a subordona puterea domnească. Un rol însemnat în dezvoltarea istoriografiei, mai ales a celei moldovenești, l-a jucat umanismul târziu al școlilor iezuite din Polonia, cunoscut de viitorii cronicari în mod direct. Umanismul tardiv a afectat concepția cronicarilor în privința rolului educativ al istoriei, a importanței personalităților în devenirea unui popor, a concepției despre război și glorie în sensul sporirii renumelui individual al monarhilor și principilor Europei. Ideea apartenenței poporului român și a limbii sale la ginta latină, aceea a originii comune și a legăturilor de neam și limbă între toți românii, a integrării idiomului nostru în familia lingvistică romanică, alături de îndemnul la studiul limbii latine și al autorilor clasici trebuie puse, de asemenea, pe seama influenței umanismului.

Același curent cultural și literar a influențat stilul cronicarilor, oferindu-le modele de întocmire și redactare savantă a letopisețelor.

Fraza lui Miron Costin, influențată de construcția latină, se distinge prin claritate, precizie și naturalețe.

Scrișul cronicăresc s-a născut dintr-o necesitate stringentă: provinciile românești parcuseseră veacuri de istorie, care riscau să fie înecate în uitare. Prima intenție a istoricilor-cronicari a fost să recupereze trecutul: „ca să nu să înece a toate țările anii trecuți și să nu să știe ce s-au lucrat...” (Gr. Ureche); „ca să nu să uite lucrurile și cursul țării...” (Miron Costin).

În viziunea umaniștilor noștri, un popor fără istorie, care își ignoră trecutul, nu va ști să-și construiască prezentul și nici să-și imagineze viitorul. Un astfel de popor nu are conștiință, nici forță vizionară, asemănându-se „fiarelor și dobitoacelor celor mute și fără minte” (Gr. Ureche). Așadar, istoria unui neam este purtătoarea unor valori educative și scrierea ei devine o responsabilitate integral asumată: „Eu voi da samă de ale mele, câte scriu” (Miron Costin).

În celebra Predoslovie la opera cu cel mai pronunțat caracter umanist pe care a redactat-o, De neamul moldovenilor, Miron Costin critică vehement activitatea copiștilor iresponsabili care modificaseră cronica originală a lui Grigore Ureche,

afirmând că moldovenii ar fi provenit din tâlharii Romei exilați pe teritoriul Daciei, făcând, în acest mod, „neamul de ocară”. Miron Costin e convins că „a scrie ocară vecinică unui neam” înseamnă a-i leza mândria devenirii istorice.

Ideile, atitudinile, sentimentele – evidențiate atât în Predoslovie, cât și în opera propriu-zisă despre etnogeneza românilor – nu sunt doar ale lui Miron Costin, ci aparțin tuturor cronicarilor: patriotismul discret, dar clar exprimat, preocuparea față de originea noastră romanică, dar și convingerea de sorginte umanistă că românii trebuie să iasă din întunericul neștiinței, conștiința că scrisul lor este dator să slujească adevărul (devenind un act de responsabilitate istorică), sentimentul unei continuități (prin contribuția fiecăruia) a efortului de „a scoate la știrea tuturor” istoria poporului român.

Ion Neculce îmbină relatarea istorică și ficțiunea pilduitoare (în cele 42 de legende așezate înaintea cronicii propriu-zise, sub titlul „*O samă de cuvinte*”), devenind un evocator autentic al trecutului și, când povestește întâmplări la care el însuși a luat parte, găsind accente elegiace sau dramatice ale unui memorialist neîntrecut. Ironia este calitatea principală a expunerilor lui Ion Neculce, cronicar moralist, ca și Miron Costin, dar cu o vădită predispoziție spre jovialitate.

Cronicarii munteni (anoniimi sau cunoscuți) sunt mai puțin individualizați decât cei moldoveni, dar au o pronunțată fizionomia colectivă, toți fiind vehement polemici, pamfletari, împingând riposta până la invectivă. S-a afirmat că, din punct de vedere documentar, se cuvine maximă precauție în judecarea cronicilor muntene, părtinitoare față de anumiți voievozi. Din punct de vedere literar, însă, tocmai subiectivitatea, tendința spre satiră și șarjă caricaturală fac din autorii acestora veritabili scriitori. Cel mai vehement dintre istoriografii munteni este Radu Popescu, cronicarul oficial al domnitorului Nicolae Mavrocordat, ale cărui pamflete vor fi valorificate, apoi, în literatura română, de Ion Heliade-Rădulescu, N. D. Cocea sau Tudor Arghezi.

O figură aparte printre cronicarii munteni o reprezintă stolnicul Constantin Cantacuzino, care a studiat la Pavia, însușindu-și ideile umaniste. În Istoria Țării Românești, discutând despre cucerirea romană în Dacia, stolnicul-cărturar insistă, dintr-o perspectivă umanistă, asupra rolului civilizației aduse de coloniștii care „prea mari oameni au fost și atâta întru viteji au fost ispițiți, educați și aleși, și atât întru înțelepciunea lumească de iscusiti, cât nice un neam, nice o limbă pe lume, niciodată ca ei n-au stătut”. În opinia intelectualului instruit și rafinat, conceptul de civilizație are un sens pur umanist: civilizat – în accepția lui Constantin Cantacuzino – este omul „supus și cuprins” în „legi și dreptăți”, omul care trăiește după anumite norme ale societății (numită de el „soțiere”), nu acela care dă frâu liber instinctelor ca „varvarul” (Barbarul).

Tot un umanist a fost și Nicolae Milescu, traducător în limba română al *Bibliei* (al cărui manuscris a fost ulterior folosit de frații Șerban și Radu Greceanu, traducătorii Bibliei de la București, în 1688) și autor al unui faimos *Jurnal de călătorie*, scris în limba slavonă și intitulat *Descrierea Chinei*. Cu opera lui Nicolae Milescu apare alta direcție de dezvoltare a literaturii române vechi, consecință firească a orientării religioase și istoriografice precedente: direcția superioară

estetic a literaturii de concepție și de imaginație. Ea s-a concretizat artistic în două specii noi, eseul și romanul, ambele reprezentate de un singur autor, voievodul Moldovei, mai târziu consilier intim al țarului petru cel Mare, Dimitrie Cantemir. Eseul lui Cantemir, „*Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea sau giudețul sufletului cu trupul*”, a fost redactat în limbile elină (greaca veche) și română, apărând la Iași în 1698. Volumul este un mic tratat de etică, realizat după tehnica dialogurilor platoniciene, pe tema fortuna labilis (soarta schimbătoare), citând chiar și versuri din poemul „*Viața lumii*”, de Miron Costin.

Romanul „*Istoria ieroglifică*”, al lui Cantemir, scris la Constantinopol, în 1705, este o fabulă alegorică, personajele aparținând lumii animale, sub ale căror măști se ascund protagoniștii certurilor dintre casa domnitoare a Țării Românești, în frunte cu Brâncoveanu „*Corbul*” și aceea a Moldovei, conduse de Cantemir însuși „*Inorogul*”. Făcând dovada culturii sale clasicizante, savantul român împrumută procedeul tehnic din Etiopica lui Heliodor, decorurile fabuloase din Halima, măștile din Bestiarii și cugetări din Homer, Hesiod, Horațiu, Sfântul Augustin. Deși epicul este sărac și adesea sufocat de încifrarea întâmplărilor adevărate în hieroglife și de ascunderea fizionomiei eroilor sub nume de animale reale sau himerice, în schimb darul de a construi portrete grotești, caricaturale ființelor satirizate, fantezia umoristică și gustul proiecțiilor fantastice sunt tot atâtea aspecte ale talentului unui scriitor veritabil, ale unicului scriitor propriu-zis din literatura română veche. O altă lucrare reprezentativă este *Descrierea Moldovei*, în care eruditul domnitor prezintă pentru prima dată științific una din țările romane; de asemenea, se afirmă drept primul care valorifică folclorul ca știință. Moldova descrisă de Cantemir devine o matrice a spiritualității românești, un teritoriu ideal. Ultima sa lucrare, „*Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*”, scrisă în limba română, este opera unui umanist care demonstrează, pe baza a peste 150 de izvoare, nu numai romanitatea și continuitatea românilor în Dacia, dar și rolul urmașilor acestora, de apărători ai civilizației europene în fața invaziilor barbare tătarăști și turcești: „De le vom căuta firea, nima și cea eroicească vitejie, aieve este că a hotarilor românești împotriva sirepelor neamuri tătarăști, ca niște ziduri de aramă puși și nebiruiți apărători s-au socotit”. Fiind un spirit încrezător în forța providenței, D. Cantemir opinează, precum Nicolae Bălcescu mai târziu, că această misiune a fost hărăzită poporului român de o rațiune superioară a progresului: „Acea de sus pronie, purtând de grijă mântuiții acestor crivățene noroade, cu neamul româno-moldo-vlahilor ca cu un zid prea vârtos și nebiruit să se fi slujit, spre carile împotriva a vrăjmașe săriturile păgânilor punându-i cu pieptul lor, întregi încă, până acum și în scaunile sale înfipti și odihniti să-i fie păzit”.

Umanismul și renașterea ne-au redat sentimentul comunității de civilizație, limbă și cultură cu țările Europei Apusene, conștiința unității teritoriale a provinciilor românești, idealuri din care ne-am tras învățămintele duratei noastre ca neam, permanență spirituală și ca misiune istorică.

- Umanismul este un curent cultural profan/laic, dominant în timpul Renașterii.

- Termenul provine din francezul „humanisme”, latinescul „humanus”(„omenesc”) și exprimă o atitudine ce recunoaște demnitatea, valorile și posibilitățile ființei umane, atitudine manifestată încă din Antichitatea greacă și latină – redescoperită în epoca Renașterii

- A fost o expresie ideologică a epocii ce a luptat împotriva sistemului feudal și a învățăturii scolastice.

- A promovat valoarea omului și a dezvoltării lui multilaterale.
- A promovat ideea primatului rațiunii și a spiritului critic.
- A evoluat ca: umanismul civic și umanismul critic.

Umanismul civic

Era un nou sistem de educație care tindea să asigure poziția dominantă a burgheziei. Considera că valoarea omului nu se datora provenienței sociale ci meritelor personale.

Umanismul critic

A izvorât din spiritului civic.

A contribuit la redeșteptarea interesului pentru cultura antică, care putea oferi argumente și modele pentru noile valori cultivate.

Opere de artă din perioada Renașterii

EXERCIȚII. APLICAȚII

I. Răspundeți la următoarele întrebări:

1. Ce este umanismul și care sunt principalele sale caracteristici?
2. Cum a influențat Renașterea dezvoltarea umanismului în Europa?
3. Care sunt diferențele și asemănările dintre umanismul italian și cel francez?
4. Cine sunt principalii reprezentanți ai umanismului românesc și ce contribuții au avut aceștia?
5. Cum a contribuit Gheorghe Asachi la dezvoltarea umanismului românesc?
6. Ce rol a jucat Costache Negruzzi în promovarea valorilor umaniste în literatura română?

7. Cum a influențat umanismul renașterea artelor și științelor?
8. În ce moduri s-au manifestat ideile umaniste în operele lui Ion Heliade Rădulescu?
9. Ce impact a avut umanismul asupra educației și culturii în perioada Renașterii?
10. Cum a fost reflectat umanismul în literatura română și universală din secolul al XIX-lea?
11. Scanați codul QR și veți afla mai multe informații despre umanism. Rezolvați în caiete fișele propuse. Aceste fișe pot fi utilizate pentru a stimula gândirea critică și pentru a aprofunda cunoștințele voastre despre umanismul românesc. Evaluarea o puteți realiza prin discuții de grup, prezentări sau eseuri scrise.

II. Rezolvați următoarele exerciții:

1. *Analizați un text umanist:* Alegeți un text scris de un autor umanist român (de exemplu, o scrisoare, un eseu sau un fragment de discurs) și analizează-l, evidențiind principalele idei umaniste prezente în text.
2. *Comparați operele a doi autori umaniști:* Realizați un tabel comparativ în care să prezentați asemănările și diferențele dintre Gheorghe Asachi și Costache Negruzzi, în ceea ce privește contribuțiile lor la umanismul românesc.
3. *Scrieți un eseu despre influența umanismului:* Scrieți un eseu de 1-1,5 pagini în care să prezentați, cum a influențat umanismul dezvoltarea literaturii și culturii românești în secolul al XIX-lea.
4. *Metoda proiectului despre Renaștere:* Creați un proiect în format PowerPoint sau poster, în care să prezentați principalele realizări ale Renașterii în domeniul artelor și științelor, subliniind legătura acestora cu ideile umaniste.
5. *Dezbatare:* Organizați o dezbateră în clasă pe tema „Umanismul și influența sa asupra societății moderne”. Împărțiți-vă în două grupe, una va argumenta influența pozitivă a umanismului, iar cealaltă va prezenta posibilele limitări și critici aduse umanismului.

Proza istoriografică medievală

Proza istoriografică medievală reprezintă un segment important al literaturii române, concentrându-se pe descrierea evenimentelor istorice și a personalităților marcante din Evul Mediu. Aceste scrieri au fost adesea realizate de cronicari, care, prin operele lor, au documentat momente cruciale ale istoriei. Printre cei mai cunoscuți cronicari se numără Grigore Ureche, Miron Costin și Ion Neculce, ale căror lucrări oferă o imagine detaliată și adesea subiectivă a epocii.

Evul Mediu românesc a cunoscut o dezvoltare a prozei asemănătoare cu ceea ce s-a petrecut în întreaga Europă. Limbile naționale vorbite și chiar scrise au fost folosite în același timp cu existența limbilor de cult religios, considerate limbi de cultură. Dacă în Europa catolică aceasta era latina, în spațiul românesc ortodox s-a folosit slavona, dar și limba greacă veche și latină. Limba slavonă, adusă în

bisericile românești de călugării misionari din sudul Dunării, a fost introdusă în Biserică prin textele religioase aduse din această zonă. Au fost mai întâi copiate, apoi, prin contribuția unor cărturari de renume (Mitropoliții Varlaam, Simion Ștefan, Antim Ivireanul etc.) au fost traduse în limba română. „*Tipăriturile lui Coresi la Brașov*” au pătruns în bisericile din toate provinciile românești și au stabilit limba noastră literară. Într-o primă perioadă, ca și în Apusul Europei, cartea s-a aflat sub egida Bisericii, influențele umanismului și clasicismului făcându-se simțite în activitatea culturală a epocii.

Cu secolul al XVII-lea cartea se desprinde de Biserică și pătrunde în cultura laică, istoriografică a unor mari cărturari precum Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir, Constantin Cantacuzino. În paralel cu istoriografia se dezvoltă și alte genuri de proză: proza oratorică, proza savantă, proza de ficțiune.

În proza medievală se pot descoperi elemente importante ale literaturii artistice – proza narativă, descriptivă și proza dialogată. Ea se caracterizează printr-un stil narativ, combinând relatările faptelor cu reflecții personale și morale. Ele nu doar informează despre trecut, dar și educă, subliniind lecțiile învățate din istorie și reprezintă o punte între trecut și prezent, oferind o perspectivă asupra rădăcinilor și evoluției culturale și naționale. În „*Letopisețul Țării Moldovei*” de Grigore Ureche sunt prezentate atât realizările domnitorilor, cât și greșelile lor, cu scopul de a oferi învățături pentru viitor. Miron Costin, în „*De neamul moldovenilor*”, încearcă să stabilească originea poporului moldovean și să argumenteze dreptul său istoric asupra teritoriului. Aceste lucrări sunt valoroase nu doar pentru conținutul lor istoric, ci și pentru contribuția lor la dezvoltarea limbii și literaturii române.

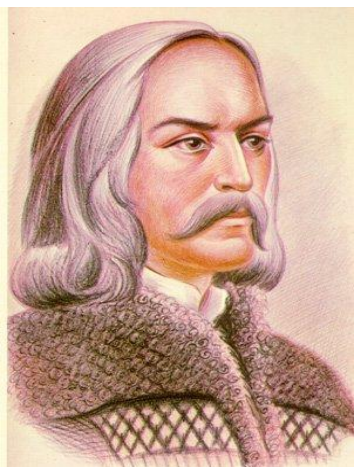
Proza istoriografică medievală reprezintă un gen literar care îmbină relatarea faptelor istorice cu elemente narative și literare, reflectând gândirea și concepțiile despre lume ale perioadei medievale. În spațiul românesc, această formă de literatură a jucat un rol esențial în consolidarea identității culturale și naționale, deoarece a fost utilizată pentru a documenta și a interpreta evenimentele majore ale istoriei locale, de la întemeierea statelor medievale până la luptele pentru apărarea creștinătății în fața invaziilor otomane. Textele istoriografice din această perioadă sunt marcate de o combinație de tradiții orale, cronici și legende, oferind o perspectivă atât factuală, cât și simbolică asupra trecutului.

În plus, proza istoriografică medievală era profund influențată de contextul religios și de ideologia creștină dominantă în acea perioadă. Evenimentele istorice erau adesea interpretate ca manifestări ale voinței divine, iar cronicarii medievali vedeau în ele lecții morale sau exemple de virtute creștină. Această

perspectivă religioasă nu numai că oferea un sens și o justificare evenimentelor istorice, dar conferea și legitimitate autorității politice și ecleziastice. Prin urmare, proza istoriografică medievală servea atât ca document istoric, cât și ca mijloc de legitimare a puterii, reflectând o interdependență complexă între istorie, religie și cultură în Evul Mediu.

Grigore Ureche (1590 - 1647)

Unul dintre cei mai mari cărturari români din prima jumătate a secolului XVII este cronicarul Grigore Ureche. Istoricul și scriitorul Grigore Ureche ne-a lăsat moștenire cronică originală în limba română „*Letopisețul Țării Moldovei*”. Această cronică se deosebește în mai multe privințe de cele scrise în secolele XV-XVI. În primul rând „*Letopisețul Țării Moldovei*” este scris nu în limba slavonă, ci în limba română, pentru prima dată în istoria cronografiei țării. În al doilea rând, spre deosebire de letopisețele slavo-moldovenești din secolele XV-XVI, cronică lui Grigore Ureche nu a fost scrisă la comandă, ci din proprie inițiativă. În al treilea rând, „*Letopisețul Țării Moldovei*” nu mai era

scris de un prelat bisericesc, cum se făcuse de atâtea ori până atunci, ci de o persoană laică, reprezentantă a marii boierimi, cu înaltă funcție în aparatul de stat al Moldovei.

Grigore Ureche se trăgea dintr-o veche familie boierească. Nu întâmplător unii istorici încearcă, nu fără temeiuri documentare, să-i urmărească arborele genealogic până la un „*Ureache*” contemporan cu Ștefan cel Mare și Sfânt. Tatăl cărturarului, Nestor Ureche, era un mare boier moldovean, care pe parcursul vieții sale a ocupat în repetate rânduri înalte dregătorii în sfatul domnesc al Țării Moldovei, acumulând de-a lungul anilor moșii întinse. La începutul anilor 90 ai secolului XVI, în anumite împrejurări politice nefavorabile, Nestor Ureche, împreună cu familia sa a fost nevoit să se refugieze în Țara Leșească, cum era numită pe atunci Polonia, unde s-a aflat cu treruperi mai multă vreme. În această țară cu bogate tradiții culturale și cărturărești și-a făcut studiile la școala Frăției ortodoxe din Lvov, al cărei membru devenise ceva mai târziu (1612) tatăl său, iar după alți cercetători, poate chiar la unul din colegiile iezuite din Polonia, cum a procedat mai târziu Miron Costin, urmașul său direct în ale scrierii istoriei naționale.

Ajuns la maturitate, Grigore Ureche a devenit o personalitate cu o rară cultură umanitară, cu un vast orizont cărturăresc pentru timpul său, cunoscând în afară de limba maternă, limbile latină, poloneză, slavă veche. După mai mulți ani de

studii și ședere în Polonia, tânărul Grigore Ureche se întoarce în patrie către 1617, unde se află mai mulți ani în umbră. Abia în 1627 Grigore Ureche devine al treilea logofăt, pomenindu-se astfel în anturajul apropiat al domnilor Moldovei. Ajunge apoi în cele mai înalte dregătorii de stat, între care și în cea de mare vornic al Țării de Jos pe timpul domniei lui Vasile Lupu (cu începere din 1643), funcție pe care o deține până la sfârșitul vieții.

Grigore Ureche a lăsat posterității o singură dar deosebit de valoroasă operă istoriografică: „*Letopisețul Țării Moldovei, ce când s-au descălicat țara și cursul anilor și de viața domnilor care scrie de la Dragoș vodă până la Aron vodă*”, numit mai frecvent „*Letopisețul Țării Moldovei*”. Cronica cuprinde perioade de la întemeierea Statului Moldovenesc în 1359 până la domnia lui Aron Vodă (1594), când se întrerupe brusc, probabil din cauza morții cărturarului, deși acesta avea intenția de a ajunge cu descrierea evenimentelor până în timpul domniei contemporanului său Vasile Lupu. Din nefericire, letopisețul lui Grigore Ureche nu s-a păstrat în original, ajungând până la noi prin câteva copii mai târzii, care au fost destul de mult refăcute prin diferite adaosuri, numite interpolații ale copiștilor de mai târziu – Simion Dascălul, Misail Călugărul și Axinte Uricarul. Se mai cere arătat totuși că unii cercetători îl exclud pe Misail Călugărul din numărul interpolatorilor. Pierderea manuscrisului autograf al autorului a făcut ca *Letopisețul Țării Moldovei* să devină cunoscut posterității datorită mai ales unei copii-redacții a cronicii efectuate prin anii 60 ai secolului XVII de către Simion Dascălul. Această împrejurare a făcut ca problema paternității scrierii în cauză să fie pusă sub semnul întrebării în literatura de specialitate. Astfel diverși cercetători l-au considerat drept autor al acestui letopiseț pe Grigore Ureche, Nestor Ureche, tatăl cronicarului, Simion Dascălul în aceeași măsură drept coautori pe Grigore Ureche și Simion Dascălul.

Pentru a scrie letopisețul său, Grigore Ureche a folosit pe larg nu numai izvoare interne moldovenești, ci și străine, în special cele ale istoricilor polonezi și transilvăneni. Dintre izvoarele interne, cel mai important după cum reiese din cronică este „*Letopisețul Moldovenesc*”, o sursă narativă complexă. Dintre autorii polonezi au fost în mod critic folosite mai ales operele istoricilor M. Bielski și ale fiului său I. Bielski, ale lui M. Kromer și M. Miehovski, diverse lucrări cu caracter informativ și enciclopedic, care aveau circulație pe acele timpuri în aria de cultură poloneză, în care pătrunseră masiv și cartea vest-europeană.

De rând cu izvoarele scrise, Grigore Ureche a folosit pe larg și tradiția populară orală, amintirile tatălui său, ale boierilor bătrâni din anturajul familiei sale. Autorul a utilizat toate aceste informații în mod critic, cerându-le și trecându-le prin rațiunea și inima sa. Cărturarul a știut să aleagă cu grijă adevărul istoric și să-l aștearnă pe hârtie într-o limbă frumoasă și înțeleasă.

În „*Letopisețul Țării Moldovei*” sunt descrise evenimentele mai principale din istoria Moldovei, pe parcursul a circa două secole și jumătate. Autorul își începe cronică cu o „*Predislovie...*”, în care arată importanța cunoștințelor despre trecut, a istoriei ca domeniu de cunoaștere (știință), despre originea romanică (latină) a poporului român și a limbii sale, despre unitatea și rădăcinile comune ale tuturor

românilor.

Referitor la perioada de început a istoriei Țării Moldovei și la evenimentele de la mijlocul și a doua jumătate a secolului XIV, autorul cronicii nu dispune decât de date cu totul și cu totul sumare, cunoscând destul de aproximativ chiar și numele primilor voievozi moldoveni în ordinea care au urcat la tron. Doar cu începere din timpul domniei lui Alexandru cel Bun știrile incluse în „*Letopiseț*” devin mai ample.

Locul central în cronică îl ocupă vără dubii epoca glorioasă a lui Ștefan cel Mare, lupta eroică a poporului împotriva cotropitorilor străini și mai ales împotriva celor otomani. Un număr destul de mare de compartimente ale cronicii sunt dedicate perioadelor de domnie a voievozilor care au urmat după Ștefan cel Mare. Pagini interesante și pline de învățăminte sunt dedicate fiilor lui Ștefan cel Mare – Bogdan III-lea cel Grozav și Orbu (1504–1517), Petru Rareș (1527–1538; 1541–1547), precum și altor domni cum ar fi Alexandru Lăpușneanu (1522–1561; 1564–1568), Ioan Vodă cel Viteaz (Cumplit) (1572–1574), Petru Șchiopul (1574–1577; 1578–1579; 1582–1591) etc.

Ca reprezentant al mării boierimi moldovene, Grigore Ureche descrie evenimentele, faptele și acțiunile diferitelor personalități din istoria țării sale prin prisma reprezentărilor sale, a clasei sociale din care făcea parte, așa încât uneori întâlnim aprecieri de-a dreptul tendențioase. În același timp, trebuie de menționat faptul că același cronicar tinde să-și scrie opera de pe poziții obiective, ale intereselor patriei, ale luptei împotriva cotropitorilor stăini și ale luptei de eliberare națională – scop nobil, care se impune cu deosebită acuitate în timpul vieții celebrului cronicar. „*Letopisețul Țării Moldovei*” este scris într-un limbaj fluent, deosebit de plastic și înțeles, fiind un apreciat monument de limbă și literatură medievală românească. În epocile următoare (a doua jumătate a secolului XVII – începutul secolului XIX) cronica lui Grigore Ureche a avut o răspîndire destul de mare în manuscris, contribuind la formarea multor generații de cărturari și de luptători pentru neaflămarea patriei.

Paralel cu asemenea importante aspecte cum sunt glorificarea trecutului Țării Moldovei, lupta contra invadatorilor străini, perioada de domnie a lui Ștefan cel Mare, etc., în cronica sa Grigore Ureche acordă atenție și unui subiect cum ar fi obârșia poporului român și a limbii sale. Datorită studiilor făcute, mai cu seamă în mediul cultural polonez, cronicarul moldovean a cunoscut în de aproape cultura umanistă europeană a epocii, iar cunoașterea limbii și a culturii latine l-a ajutat, după cum observă P.P. Panaitescu, neobositul cercetător al operei lui Grigore Ureche, pe celebrul nostru cărturar să-și dea seama de apropierea dintre limba latină și limba română, ceea ce l-a condus la înțelegerea unității de origine și de limbă a poporului român. Aceasta l-a și făcut să afirme în capitolul despre limba moldovenească cu deplină convingere, că „*de la Rîm ne tragem*”, aducînd drept exemplu cuvintele: carne, găină, muiare, părinte, al nostru; cu echivalentul lor latin, „... și altele multe din limba latină, că de ne-am socoti pre amănuntu, toate cuvintele le-am înțelege”. Ideea este continuată în capitolul „*Pentru Țara Ungurească de Jos și Ardealul de Sus*”, în care se constată că în Transilvania

locuiesc „și români peste tot locul, de mai multu-i țara lațită de români de câtu de unguri”. Iar ca un fel de concluzie la cele arătate mai sus, Grigore Ureche conchide că „rumânii, cîti se află lăcuitori la Țata Ungurească și la Ardeal și la Maramureșu, de la un loc sîntu cu moldovenii și toți de la Rîm se trag”. Analzînd aceste extrem de importante pasaje din cronică pentru viziunea cronicarului nostru, același P.P. Panaiteșcu arată că această din urmă teză este cea mai importantă în concepția lui Grigore Ureche despre originea românilor, și că avem în fața noastră cea mai veche afirmație din Moldova despre unitatea neamului și în același timp despre originea sa comună, reprezentînd o idee de mare valoare nu numai pentru epoca în care a trăit și a activat cărturarul.

Din anul 1845, când Mihail Kogălniceanu editează pentru prima dată opera cronicărească a lui Grigore Ureche și până în prezent, au apărut zeci de ediții, inclusiv la Chișinău, ale acestei monumentale lucrări. Pe această cale „*Letopisețul Țării Moldovei*” a căpătat o largă răspîndire, intrînd masiv și pentru totdeauna în patrimoniul de valori culturale ale poporului român.

ACTIVITATE DE PRE-LECTURĂ

1. Argumentați, într-un text de volum mic, rolul și importanța primelor scrieri în limba română.
2. Precizați, cu referire la studiile din cadrul orelor de istorie, care au fost primele lucrări istoriografice în evoluția istorică a fiecărui popor.
3. Descifrați și explicați termenii de „cronică” și „letopiseț”. Demonstrați valoarea lor științifică și cea artistică.
4. Efectuați un dialog imaginar „De vorbă cu istoria”.
5. Care file din istorie vă plac cel mai mult. Argumentați-vă răspunsul.

Letopisețul Țării Moldovei

Letopisețul țărâi Moldovei, de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viața domnilor carea scrie de la Dragoș Vodă până la Aron Vodă

Predisliovia descălcării a Țării Moldovei dinceputul ei. Cartea este însemnată de Ureche vornicul din letopisețul cel latinescu izvodită

Vor unii Moldovei să-i zică că au chiebat-o Știtia sau Schithia pre limba slovenească. Ce Știtia coprinde loc mult, nu numai al nostru, ce închide și Ardealul și Țara Muntenească și câmpii preste Nistru, de coprinde o parte mare și de Țara Leșască. Chiebatu-o-au unii și Flachia, ce scriu létopisețile latinești, pre

numele hatmanului rămlenescu ce l-au chemat Flacus, carile au bătut războiu cu știții pre acéste locuri și schimbându-să și schimosindu-să numele, din Flachia i-au zis Vlahiia. Ce noi acésta nume nu-l priimim, nici-l putem da țărâi noastre Moldovei, ci Țării Muntenesti, că ei nu vor să dispartă, să facă doao țări, ci scriu că au fostu tot un loc și o țară și noi aflăm că Moldova s-au discălicat mai pe urmă, iar munténii mai dintăi, măcară că s-au tras de la un izvod, munténii întâi, moldovénii mai pre urmă, de păstorii nemerit, că umblându păstorii de la Ardeal, ce să chiiamă Maramoroș, în munți cu dobitoacile, au dat de o hiară ce să chiamă buor și după multă goană ce o au gonit-o prin munți cu dulăi, o au scos la șesul apei Moldovei. Acolea fiindu și hiara obosită, au ucis-o la locul unde să chiamă acum Buorénii, daca s-au discălicat sat. Și hierul țării sau pecetea cap de buor să însemnează. Și căteaoa cu care au gonit fiara acéia au crăpat, pre carea o au chiebat-o Molda, iară apei de pre numele cățélui Moldii, i-au zis Molda, sau cumu-i zic unii, Moldova. Ajjidirea și țării, dipre numele apei i-au pus numele Moldova.

Scriu alte istorii pentru țara noastră a Moldovei, cum au stătit pustie 600 de ai, trecând împărăția slăvitului și putérnicului Traian împărat, carele să cunoscú sémnele puterii lui pe unde au tras Troian peste multe țări și preste această țară, trecându oștile lui peste câmpi și preste ape. Atâția ai s-au aflat pustie, pân' în vrémea ce au vrut milostivul Dumnedzău a nu lăsarea acestú pământ făr' de oameni. Ce cu voia sfinții sale, îndemnându-să o samă de ficiori de domni den domniile ce au fost pre acéle vremi la Râm și cu oamenii lor den Maramurăș, viind preste munții ungurești și preste munții țărâi Moldovei, vânându heri sălbatece pân' au ieșit la apa ce-i dzice Moldoa, gonind un dzimbru, carele l-au și dobânditu la un sat ce să chiamă Buorenii, pre aceia apă. Ș-au pus acei ape numele Moldova, pre numele unii țânci ce s-au înecatu într-acea apă, ce o au chemat pre țâncă Molda și pre numele ei să dzice acmu și țărâi Moldova, pân' astădzi. Ieșindu la loc frumos și deșchis, socotindu cu toții că-i loc bun de hrană și plăcându-le tuturor, s-au întorsu înapoi iarăși în Maramurăș ș-au scos oamenii lor toți într-această țară.

Pentru limba noastră moldovenească

Mulți scriitorii au nevoit de au scris rândul și povéstea țărâlor, de au lăsat izvod pă urmă, și bune și réle, să rămâie feciorilor și nep le fie de învățătură, despre céle réle să să ferească și să să socotească, iar duple céle bune să urmăze și să să învéțe și să să îndireptéze. Și pentru acéia, unii de la alți chizmindu și însemnând și pre scurtu scriind, adecă și răposatul Gligorie Uréche ce au fost vornic mare, cu multa nevointă cetind cărțile și izvoadele și ale noastre și cele striine, au aflat cap și începătura moșilor, de unde au izvorât în țară și s-au înmulțit și s-au lătit, ca să nu să înnéce a toate țările anii trecuți și să nu să știe ce s-au lucrat, să sa asémene fierălor și dobitoacelor celor mute și fără minte. Pre acéia urmând și chizmând, măcară că să află și de alții semnate lucrurile țărâi Moldovii, apucatu-s-au și dumnealui de au scris începătura și adaosul, mai apoi și scădérea care să véde că au venit în zilele noastre, după cum au fost întâiu țării și pământului nostru Moldovei. Că cum să tâmplă de sârgu de adaoge povoii apei și

iarăș de sârgu scade și să împruținează, așa s-au adaos și Moldova, carea mai apoi de alte țări s-au descălecat, de s-au de sârgu lătit și fără zăbavă au îndireptatu. Acéstea cercând cu nevointă vornicul Uréche, scrie de zice că "nu numai létopisețul nostru, ce și cărți streine au cercat, ca să putem afla adevărul, ca să nu mă aflui scriitoriu de cuvinte deșarte, ce de dreptate, că létopisețul nostru cel moldovenescu așa de pre scurt scrie, că nici de viața domnilor, carii au fost toată cârma, nu alége necum lucrurile denlăuntru să aleagă și pre scurt scriind și însemnând de la început până la domniia lui Pătru Vodă Șchiopul și s-au stinsu, că de aciia înainte n-au mai scris nimenea până la Aron Vodă.

Nici este a să mira, că scriitorii noștri n-au avut de unde strânge cărți, că scriitorii dentăiu n-au aflat scrisori, ca de niște oameni neașăzați și nemérnici, mai mult proști decât să știe carte. Ce și ei ce au scris, mai mult den basne și den povești ce au auzit unul de la altul. Iar scrisorile striinilor mai pe largu și de agiunsu scriu, carii au fost fierbinți și râvnitori, nu numai a sale să scrie ce și céle striine să însemnéze. Și de acolo multe luund și lipindu de ale noastre, potrivindu vrémea și anii, de au scris acest létopiseț, carile de pre în multe locuri de nu să va fi și nemerit, gândescu că cela ce va fi înțeleptu nu va vinui, că de nu poate de multe ori omul să spuie așa pre cale tot pre rându, cela ce véde cu ochii săi și multe zmintéște, de au spune mai mult, au mai puțin, dară lucruri vechi și de demult, de s-au răsufat atâta vréme de ani? Ci eu, pe cum am aflat, așa am arătat."

De răsipirea țării dentăi

Află-să această țară să fie fostu lăcuit și alții într-însa mai nainte de noi, de unde cetățile țării să cunoscă că-i lucru frâncescu, de au lăcuit oștile Râmului și au iernatu de multe ori, bătându-să uneori cu știti sau tătarii, uniori cu Bosna și cu Rumele și la perși trecându.

Ce fiindu în calea răoțăților și stropșindu oștile, care de multe ori să făcea războaie pré acesta loc, cum încă sémnile arată, carile le vedem multe pretitindirile: movili mari și mici și șanțuri pre Nistru, pre Prut, prin codri, n-au mai putut suferi, ce s-au răsipit și s-au pustiit.

Cându s-au întors craiul înapoi

Într-acéia Albrihtu, craiul leșescu, fiindu de inimă rea bolnavu, au datu semnu de întorsu înapoi, de care semnu era toți bucuroși să-l auză, să să întoarcă de la atâta flămânziciune la casile lor. Și în 19 zile ale lui octomvrie, joi, s-au întorsu craiul de la Suceava și s-au apucatu de cale. Ci nu s-au întorsu pre calea pre unde venise, ci pre altă cale, pre unde era țara întreagă, spre Codrul Cozminului.

Simțindu décii Ștefan Vodă că craiul n-au luat urma pre unde venise, ci spre codru, îndată au trimis după dânsul de l-au pohtitu să nu ia pre acéia cale, spre codru, ci pre urmă, pre unde venise, că făcându într-alt chip, văzându țara paguba ce să va face de oastea leșască, nu vor răbda, ci vor vrea să-și apere ale sale, de unde toate să vor ațița de iznoavă spre vreun lucru rău, carile va strica și pacea. Ci craiul mai bucuros fusése să meargă di dereptul, să iasă în țara sa și n-au băgatu în samă, ci ș-au păzitu calea spre Codrul Cozminului. De care lucru fiindu înhierbântatu Ștefan Vodă de războiu, socotindu că are vréme de a-și

răscumpărarea strâmbătatea sa dispre cea ce nu numai pacea cea véche o au călcat-o, care avusese domnii Moldovei cu craii leșăști, ce și jurământul și și pacea ce legase atuncea de curându, așezându-să să să întoarcă pe urmă pre unde și venise, décii îl ațița ajutoriul ce-i venise di pretitindirilea și oastea sa toată gata strânsă și odihnită, văzându dobânda di pre cei flămânzi și slăbiți, au trimis înainte ca să apuce calea la Codrul Cozminului, să săciuiască pădurea, să o înțineaze, ca să o poată porni asupra oștii, daca vor intra în pădure. Iară el cu toată oastea au intrat după dânșii și cu doao mii de turci. Și a patra zi i-au ajunsu în pădure, joi, octomvrie în 26 de zile, luundu ajutoriu pre Dumnezeu și cu ruga Preacistii și a sfântulu marelui mucenic Dimitrie și lovindu-i de toate părțile și oborându copacii cei înținați asupra lor, multă oaste leșască au pieritu, unii de oșténii, alții de țărani, că le coprinsese ca cu o mreajă calea, alții de copacii cei înținați. Așa pierzându pușcile, lăsându steagurile care toate le-au adunatu Ștefan Vodă și ei cine cum au putut, în toate părțile s-au rășchiratu prin păduri, de au scăpat puțini afară. Și însuși craiul cu puțini rămăsese, strângându-să s-au adunatu într-un ocol la sat la Cozminu. Și de acolo bulucindu-să au tras spre Cernăuți. Iară oastea lui Ștefan Vodă cu dânșii mergându împreună, să bătiia și să tăia. Ci și acei puțini ce ieșisă din codru n-ar fi scăpatu, de nu s-ar fi încurcatu ai noștri în carăle crăiești și în carăle altor boieri, de le-au datu vréme de au ieșit.

Și acoloa veni véste lui Ștefan Vodă că vine și altă oaste leșască, într-ajutoriu craiului. Atuncea au chiebatu pre Boldur vornicul și i-au datu lui oaste de ajunsu și au trecut Prutul împotriva acei oști, sâmbătă sara. Și duminică dimineța, octovrie 29 zile, le-au datu războiu și pre toți i-au răsipit îndată și i-au topitu cu ajutoriul lui Dumnezeu și cu norocul lui Ștefan Vodă și mare moarte și tăiere s-au făcut atuncea în oastea leșască, la locul ce să chiiamă Lănțeștii satul. Și nimica n-au știut craiul de venirea acei oști, nici de pierirea lor.

Și într-acéiaș duminică, trecându craiul Prutul la Cernăuti, iarăși fu lovit de oastea lui Ștefan Vodă, de i-au răsipit și i-au tăiatu, de-abiia au scăpat însuși craiul cu puțină oaste de a sa. Décii trecând craiul spre țara sa, pre multe locuri i-au lovit ai noștri, ales pre craiul, că mazurii întorcându-să să dea războiu și să apere pre craiul și pre cei scăpați dintru acel pojar, au datu asupra lui Boldur vornicul cel mare, pre carile îl trimisese Ștefan Vodă împotriva acei oști leșăști ce veniia într-ajutoriu craiului și mare moarte au făcut într-înșii. Și la sat la Șipinți puțini au scăpatu din oastea de era strânsă pre lângă craiul. Décii craiul cu multă nevoie strecurându-să, au tras la Sneatin și de acolo au slobozit oastea pre acasă de cătă rămăsese, iară el s-au dus la Liovu.

Când au sfințit Ștefan Vodă mănăstirea Putna

Deaca se în toarse Ștefan Vodă de la acel război cu noroc ce izbândi pre acei tătari, spre lauda acéia, mulțămind lui Dumnezeu, au sfințit mănăstirea Putna, carea era zidită de dânsul, septevrie 3 zile, întru lauda a Preacuratei Ficioarii Mariei, Maicii Domnului nostru Iisus Hristos. La care sfințenie multă adunare de călugări au fostu: Theoctistu mitropolitul și Tarasie episcopul dimpreună cu Iosif arhimandritul și igumenul Putnii, zicu că au fostu la liturghie arhiepiscopi și episcopi și preoți și diiaconi 64 la jirtăvnic.

De moartea lui Ștefan vodă celui Bun, vă leato 7012 (1504)

Nu multă vreme, dacă s-au întorsu Ștefan vodă de la Pocutia la scaunul său, la Suceava, fiindu bolnav și slabu de ani, ca un om ce era într-atâtea războaie și osteneală și neodihnă, în 47 de ani în toate părțile să bătea cu toții și după multe războaie cu noroc ce au făcut, cu mare laudă au muritu, marți, iulie 2 zile.

Ștefan cel Mare, domnitor al Moldovei

Fost-au acestu Ștefan vodă om nu mare de statu, mândios și de grabu Vărsătoriu de sânge nevinovat; de multe ori la ospête omorâea fără județu. Amintrilea era om intreg la fire, neléneșu, și lucrul său îl știa a-l acopieri și unde nu gândii ai, acolo îl aflai.

La lucruri de războaie meșter, unde era nevoie însuși se vârâia, ca văzându-l ai săi, să nu să îndărăpteze și pentru acéia raru război de nu biruia. Și unde-l biruia alții, nu pierdea nădejdea, că știindu-să căzut jos, să rădica deasupra biruitorilor. Mai apoi, după moartea lui și ficiorul său, Bogdan vodă, urma lui luasă, de lucruri vitejești, cum să tâmplă din pom bun, roadă bună iese.

Mănăstirea Putna, România

Iară pre Ștefan vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plângere în mănăstire în Putna care, era zidită de dânsul. Atâta jale era, de plângea toți ca după un părinte al său, că cunoștia toți că s-au scăpatu de mult bine și de multă apărătură.

Ce după moartea lui, până astăzi îi zicu sveti Ștefan vodă, nu pentru sufletu, ce este în mâna lui Dumnezeu, că el încă au fostu om cu păcate, ci pentru lucrurile lui

céle vitejești, carile niminea din domni, nici mai nainte, nici după acéia l-au ajunsu.

Mormântul lui Ștefan cel Mare. Mănăstirea Putna, România

Fost-au mai nainte de moartea lui Ștefan vodă într-același anu iarnă grea și geroasă, câtu n-au fostu așa nici odinioară, și decii preste vară au fostu ploi gréle și povoaie de ape și multă înecare de apă s-au făcut.

Au domnitu Ștefan vodă 47 de ani și 2 luni și trei săptămâni și au făcut 44 de mănăstiri și însuși țiitoriu preste toată țara.

Iară cându au fost aproape de sfârșitul său, chemat-au vlădicii și toți sfétnicii săi, boierii cei mari și alți toți câți s-au prilejitu, arătându-le cum nu vor putea ținea țara, cum o au ținut-o el, ci socotindu din toți mai putérnicu pre turcu și mai înțeleptu, au datu învățătură să să închine turcilor. Și decii au stăut la domnie fiiu-său, Bogdan vodă cel Grozav și Orbu.

► ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE! ►

Letopisețul lui Grigore Ureche, neterminat probabil din cauza morții autorului, prezintă istoria Moldovei începând de la descălecat (1359), până la a doua domnie a lui Aron Vodă. Conștient de romanitatea poporului și a limbii „moldovenești”, cronicarul încearcă să aducă argumente lingvistice, pentru că „de la Râm ne tragem”; „...de la râmleni, cele ce zicem latină, pâine, ei zic panis, carne, ei zic caro, găină, ei zicu galina, muiere, mulier...”

Lipsa documentelor fac ca lucrarea să fie mai mult o înșiruire de date și nume., în prima sa parte. *Letopisețul* este destinat în principal celor 47 de ani ai domniei lui Ștefan cel Mare. Perspectiva narativă este puternic influențată de faptul că domnitorul, devenit deja legendar, îi oferă cărturarului modelul unui autentic cavaler medieval cu aură de legendă. Același fapt inspiră pana artistică a

autorului, care părăsește teritoriul arid al documentului istoric, linia de demarcație între adevăr pur și ficțiune artistică dispărând în unele momente. Desigur, Grigore Ureche creionează primele elemente de proză artistică.

Letopisețul Țării Moldovei se deschide cu o prefață în care autorul își motivează scrierea: să rămână „feciorilor și nepoților să le fie de învățătură”, ca să urmeze faptele bune ale strămoșilor și să nu mai repete greșelile acestora. De asemenea, folosind izvoare străine și românești pe care le citează, încearcă să lămurească începuturile Moldovei, insistând asupra latinității poporului și a limbii române, aducând argumente de ordin lingvistic. Dacă până la domnia lui Alexandru cel Bun, din lipsa documentelor, letopisețul este mai mult o înșiruire a domniilor și a domnilor, o parte întinsă a cronicii este consacrată domniei lui Ștefan cel Mare, prezentat ca un model de șef de stat medieval, a cărui calitate esențială este priceperea în arta războiului și dragostea de țară și de neam. Deși opera are în principal un caracter istoric, în spiritul umanismului medieval, în text apar numeroase pasaje care o apropie de literatura artistică. Sunt pagini narative despre evenimentele prezentate ca fiind monumentale, portrete celebre (potretul lui Ștefan cel Mare), dialoguri convingătoare (în capitolul consacrat celei de-a doua domnii a lui Alexandru Lăpușeanu).

Limbajul folosit de cronicar este viu și presărat cu proverbe sau zicale de sorginte folclorică cu ajutorul cărora autorul caracterizează o situație sau un personaj. În paginile primului dintre Letopisețele noastre apar numeroase pasaje de proză artistică care fac lectura plăcută chiar la o distanță atât de mare în timp.

Letopisețul lui Grigore Ureche, cunoscut și sub numele de „*Letopi-sețul Țării Moldovei*”, este una dintre cele mai importante cronică ale literaturii române vechi. Grigore Ureche, un cronicar din secolul al XVII-lea, a scris această operă pentru a documenta istoria Moldovei de la întemeierea ei până la domnia lui Aron Vodă. Lucrarea este apreciată pentru stilul său clar și concis, dar și pentru obiectivitatea cu care sunt prezentate evenimentele. Ureche îmbină relatările faptice cu portrete de domnitori și descrieri de bătălii, oferind cititorilor o imagine detaliată și vie a istoriei Moldovei. Una dintre contribuțiile sale semnificative este introducerea unor observații morale și reflecții personale, aspecte care adaugă profunzime textului. De asemenea, Letopisețul este o sursă valoroasă de informații despre limba și cultura română din acea perioadă. Opera lui Grigore Ureche a influențat generații de cronicari și scriitori, devenind un model de referință în literatura istorică românească. Studiul „*Letopisețului*” ajută elevii să înțeleagă mai bine contextul istoric și cultural al Moldovei medievale. Prin lectura acestei cronică, elevii descoperă importanța păstrării și transmiterii memoriei colective.

CURIOZITĂȚI...

1. Grigore Ureche este considerat cel care a pus bazele literaturii medievale cronicărești. A fost un boier instruit care a deținut mai multe funcții politice.
2. În repetate rânduri a fost purtător de solii la Poarta Otomană și mare vornic al Țării de Jos de vremea domniei lui Eremia Movilă.

3. Lucrarea lui Grigore Ureche a avut ca bază informativă manualele slavone de curte, cronica Poloniei a lui Joachim Bielski și o cosmo-grafie latină.
4. Valoarea incontestabilă a Letopisețului lui Grigore Ureche constă în integrarea faptelor istorice într-un sistem de gândire politică.
5. Însuși cronicarul menționează scrierea acestui letopiseț din simplul pretext „...ca să nu se înece... anii cei trecuți” și să lase urmașilor amănunte despre cele ce au fost să se petreacă în anii de demult, dar și din grija ca aceștia să nu rămână „ *asemenea fiarelor și dobitoacelor celor mute și fără minte*”.
6. Versiunea originală a cronicii lui Ureche a circulat într-un mediu foarte restrâns și s-a pierdut foarte de timpuriu. La baza tuturor copiilor ulterioare au stat versiunile interpolate ale lui Simion Dascălul.
7. Până în ziua de astăzi s-au păstrat 22 de copii și manuscrise, conținând integral sau parțial cronica lui Ureche.
8. Prima publicare a textului s-a făcut în 1852 de către Mihail Kogălniceanu.

ACTIVITĂȚI DE POST-LECTURĂ

VALORIFICAREA TEXTULUI

1. Grigore Ureche este considerat primul cronicar autentic al literaturii române. Demonstrați acest fapt în urma lecturii fragmentelor din „Letopiseț...”
2. Efectuați o analiză a limbajului operei lui Ureche. Faceți o paralelă între caracterul arhaic al limbajului lui Ureche și cel al limbii române actuale.
3. Cum este prezentată perioada istorică propusă de Ureche în cronica sa? Care sunt cele mai importante evenimente ale acestei perioade și pe care dintre ele pune accent autorul?
4. Ureche face o incursiune referitoare la proveniența poporului nostru și a limbii pe care o vorbim. Ce teze desprindem din această incursiune? Înscrieți câteva dintre ele în caiete ca repere actuale.
5. Cea mai mare parte a Letopisețului lui Ureche este dedicată lui Ștefan cel Mare. De ce credeți că autorul pune accent anume pe această personalitate din istoria Moldovei?
6. Redactați un text în care să reliefați Moldova ca stat în timpul domniei lui Ștefan cel Mare.
7. Cum este construit Letopisețul lui Ureche din punct de vedere al structurii?
8. Cronicarul prezintă în lucrarea sa evenimente istorice, politice, familiale. Selectați câteva fragmente care ar demonstra acest fapt.
9. Accesați linkul și aflați mai multe informații despre locul, unde e înmormântat Ștefan cel Mare.
<https://www.youtube.com/watch?v=AlleAqNBUvY>
10. Scanați codul QR și veți afla mai multe informații despre Grigore Ureche și opera sa. Rezolvați în caiete fișele propuse.

EXPRIMAȚI-VĂ PĂREREA!

1. Citiți fragmentele din cronica lui Ureche și analizați textele din punct de vedere al vocabularului. Faceți o paralelă a limbajului arhaic din letopiseț cu limba română actuală.
2. Identificați personalitățile istorice prezentate de Grigore Ureche în Letopisețul Țării Moldovei. Vorbiți despre câteva dintre ele.
3. Ce perioadă din istoria Moldovei este prezentată de Grigore Ureche în cronica sa? Efectuați o comunicare despre cea mai importantă secvență istorică a acestei perioade.
4. Recitiți fragmentul din cronică în care autorul vorbește despre proveniența limbii și a poporului nostru.
5. Cum este prezentat Ștefan cel Mare în cronica lui Grigore Ureche? Recitiți portretul Marelui Domnitor. Argumentați că acesta este un portret artistic.
6. Ce trăsături de caracter ale lui Ștefan cel Mare desprindem din descrierea făcută de autorul cronicii(în special, analizând lupta lui Ștefan cel Mare de la Dumbrava Roșie)? Argumentați-vă răspunsul.
7. Analizați modul în care privește Ureche intenția lui Albert de a invada Moldova, „...prin surprindere și prin minciună”. Extrageți pasaje din text care scot în evidență această atitudine.
8. Cum sunt prezentate evenimentele istorice, politice și familiale în cronica lui Ureche?
9. Apreciați de ce Grigore Ureche consideră că scrierea unui Letopiseț este importantă?
10. Redactați o compunere despre personalitatea domnitorului moldovean, pornind de la portretul pe care îl face cronicarul domnitorului Ștefan cel Mare.

PROGRESAȚI!

„*Letopisețul*” lui Grigore Ureche, o lucrare de referință în istoria literaturii române, oferă o privire detaliată asupra luptei moldovenilor împotriva cotropitorilor străini și a ideii de unitate națională. Scris în secolul al XVII-lea, letopisețul lui Ureche documentează evenimentele majore din istoria Moldovei, evidențiind rezistența poporului român împotriva invadatorilor și eforturile de a-și păstra identitatea și autonomia.

Una dintre temele centrale ale letopisețului este lupta neîntreruptă a moldovenilor pentru a-și apăra teritoriul și libertatea. În paginile sale, Ureche descrie cu detalii vii bătăliile și strategiile folosite de domnitorii moldoveni pentru a respinge invaziile străine. Personalități marcante, precum Ștefan cel Mare, sunt prezentate ca eroi naționali care au luptat cu curaj și determinare pentru a proteja țara. Descrierile acestor lupte sunt pline de dramatism și oferă cititorilor o înțelegere profundă a dificultăților și sacrificiilor implicate.

Un alt aspect important al letopisețului este ideea unității naționale a poporu-

Portretul lui Ștefan cel Mare. Un epizod din luptele duse de el contra cotorpitorilor

rului român. Ureche subliniază importanța coeziunii și solidarității în fața amenințărilor externe, evidențiind cum unitatea a fost esențială pentru supraviețuirea și prosperitatea Moldovei. Prin exemple concrete, letopisețul arată cum diverși domnitori au încercat să consolideze această unitate, să îmbunătățească relațiile cu celelalte principate române și să promoveze interesele comune ale poporului.

Arta narațiunii și a portretului este deosebit de remarcabilă în letopisețul lui Grigore Ureche. Stilul său narativ este captivant și accesibil, combinând relatările istorice cu elemente literare care aduc la viață evenimentele descrise. Portretele personalităților istorice sunt realizate cu măiestrie, evidențiind trăsăturile lor fizice și morale, precum și impactul lor asupra destinului Moldovei. Ureche reușește să creeze imagini memorabile ale domnitorilor și ale altor figuri importante, făcându-le ușor de recunoscut și de reținut pentru cititori.

Letopisețul lui Ureche nu este doar o cronică a evenimentelor politice și militare, ci și o reflecție asupra valorilor și identității poporului moldovean. Prin descrierile sale, autorul evidențiază virtutea, curajul și devotamentul față de patrie, încurajând cititorii să prețuiască aceste calități și să le cultive. Astfel, letopisețul devine un instrument educativ important, oferind lecții valoroase pentru generațiile viitoare.

Studierea Letopisețului lui Grigore Ureche reprezintă o ocazie de a înțelege mai bine istoria și cultura Moldovei lui Ștefan. Prin intermediul acestei lucrări, putem descoperi modul în care strămoșii noștri au luptat pentru libertate și unitate, despre importanța păstrării identității naționale în fața adversităților. Letopisețul oferă, de asemenea, un exemplu de excelență literară, demonstrând cum pot fi combinate arta narativă și portretistică pentru a crea opere durabile și influente.

Letopisețul lui Grigore Ureche este o lucrare fundamentală care aduce la lumi-

nă pagini esențiale din istoria luptei moldovenilor împotriva cotorpitorilor străini. Ideea unității naționale și arta narațiunii și a portretului sunt elemente cheie care fac din această cronică nu doar un document istoric, ci și o operă literară de mare valoare, o sursă inestimabilă de cunoștințe și inspirație, ajutându-ne să ne formăm o imagine clară și profundă asupra trecutului și a identității noastre naționale.

EXERCIȚII. APLICAȚII

I. Răspundeți la următoarele întrebări:

1. Cine a fost Grigore Ureche și în ce perioadă a trăit?
2. Care este titlul complet al letopisețului scris de Grigore Ureche?
3. Ce evenimente istorice majore sunt descrise în „*Letopisețul Țării Moldovei*”?
4. Cum a contribuit Grigore Ureche la dezvoltarea literaturii române?
5. Care sunt principalele surse de inspirație ale lui Grigore Ureche pentru scrierea letopisețului său?
6. Ce stil literar și ce limbaj folosește Grigore Ureche în lucrarea sa?
7. Cum reflectă letopisețul lui Grigore Ureche realitățile politice și sociale ale vremii?
8. Care sunt valorile și principiile morale promovate de Grigore Ureche în scrierile sale?
9. Ce rol a jucat letopisețul în păstrarea și transmiterea memoriei istorice a Moldovei?
10. Cum a influențat letopisețul lui Grigore Ureche literatura și istoriografia ulterioară din România?

II. Rezolvați următoarele exerciții:

1. **Cronologia evenimentelor:** Identificați și ordonați cronologic cinci evenimente majore descrise în „*Letopisețul Țării Moldovei*” de Grigore Ureche. Explicați importanța fiecărui eveniment în contextul istoriei Moldovei.
2. **Analiza stilului literar:** Citiți un fragment din „*Letopisețul Țării Moldovei*” și analizați stilul literar folosit de Grigore Ureche. Notați observațiile voastre privind utilizarea limbajului, descrierea evenimentelor și structura textului.
3. **Compararea sursei primare cu sursele secundare:** Alegeți un eveniment specific descris în letopiseț și comparați relatările lui Grigore Ureche cu cele din sursele istorice moderne. Identificați asemănările și diferențele și discutați despre posibilele motive ale acestor variații.
4. **Reflectarea valorilor și principiilor morale:** Redactați o compunere scurtă, în care să discutați despre valorile și principiile morale promovate de Grigore Ureche în scrierile sale. Folosiți exemple concrete din „*Letopisețul Țării Moldovei*” pentru a vă susține argumentele.

TEORIE LITERARĂ

Cronica

Cronică – izvor de inspirație pentru scriitorii din sec. al XIX-lea

Cronicile, ca forme de scriere istorico-literară, au jucat un rol crucial în cultura română, mai ales în perioada secolului al XIX-lea, când au devenit surse de inspirație esențiale pentru scriitorii vremii. Aceste texte, adesea scrise de către cronicari, aveau scopul de a relata evenimentele istorice, faptele eroice și aspectele cotidiene ale vieții din vremuri trecute. Cronicile ofereau nu doar informații, ci și o imagine detaliată a societății și a culturii, devenind astfel o sursă valoroasă de inspirație pentru literatura epocii.

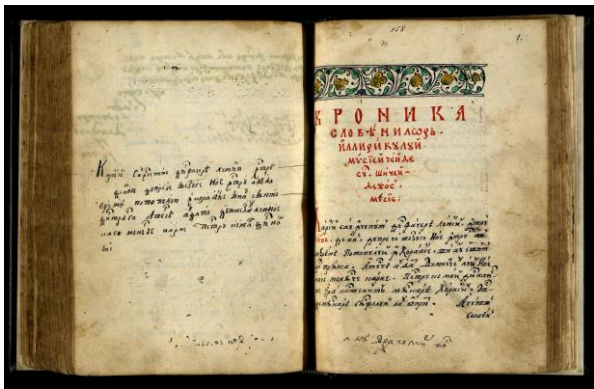
În secolul al XIX-lea, literatura română a început să se contureze ca un domeniu distinct, influențat profund de tradițiile și istoria națională. Scriitorii din această perioadă au găsit în cronicile medievale și în scrierile istorice o bogăție de material care le-a inspirat operele literare. De exemplu, operele cronicarilor, precum cele ale lui Miron Costin și Grigore Ureche, au fost studiate și reinterpretate pentru a reflecta valorile și temele contemporane.

Cronicile erau adesea scrise cu un stil narativ detaliat și cu un accent pe faptele eroice ale conducătorilor și ale poporului. Acest stil a influențat scriitorii români ai secolului al XIX-lea, care au adoptat și adaptat tehnici similare în propriile lor lucrări. Prin intermediul cronicilor, aceștia au reușit să reconstruiască epoci istorice și să aducă în prim-plan eroi și evenimente importante, îmbinând faptele istorice cu elementele de ficțiune și de mitologie.

Literatura romantică a fost în mod special influențată de cronicile istorice, scriitorii romantici fiind atrași de idealizarea trecutului și de temele eroice. Astfel, Gheorghe Asachi și Costache Negruzzi, printre alții, au integrat în operele lor motive și personaje inspirate de cronică, reînviând și reinterpretând tradițiile și valorile trecutului. Asachi, în operele sale, a explorat teme precum eroismul și naționalismul, inspirându-se din istoria și tradițiile relatate în cronicile medievale.

Ion Heliade Rădulescu, un alt important scriitor al epocii, a fost, de asemenea, influențat de cronicile istorice. Prin intermediul lucrărilor sale, Rădulescu a promovat idealuri naționale și a subliniat importanța moștenirii culturale. Scrierile sale au fost adesea îmbogățite de elemente istorice și mitologice, reflectând influența cronicilor asupra imaginației și creativității sale literare.

Literatura de factură istorică a beneficiat enorm de pe urma cronicilor, deoarece acestea oferă o bază solidă pentru explorarea și înțelegerea contextului istoric. Cronicile au furnizat detalii prețioase despre viața cotidiană, obiceiurile și tradițiile vremii, oferind scriitorilor o sursă autentică și valoroasă de inspirație. Astfel, prin integrarea acestor detalii în lucrările lor, scriitorii din secolul al XIX-lea au reușit să creeze opere literare cu un fundament istoric solid și cu o

profunzime autentică.

Impactul cronicilor asupra literaturii secolului al XIX-lea poate fi observat și în modul în care acestea au influențat dezvoltarea tematicilor literare. Scriitorii au fost inspirați de poveștile despre eroism, lupta pentru libertate și valorile naționale, teme care au devenit centrale în literatura vremii. Prin reinterpretarea cronicilor, aceștia au reușit să creeze lucrări care nu doar că reflectau trecutul, dar și răspundeau preocupărilor și aspirațiilor contemporane.

Astfel, cronicile au avut un rol esențial în formarea și dezvoltarea literaturii române din secolul al XIX-lea. Ele au oferit scriitorilor materiale pentru explorarea tematicilor istorice și naționale, permițându-le să creeze lucrări literare care sunt atât informative cât și inspiratoare. Prin integrarea elementelor din cronicile istorice, literatura epocii a câștigat adâncime și complexitate, contribuind la dezvoltarea unei identități literare naționale.

Cronicile nu sunt doar surse de informație istorică, ci și izvoare de inspirație literară. Ele au avut un impact profund asupra scriitorilor din secolul al XIX-lea, influențând stilul și temele literare ale vremii. Prin studierea și reinterpretarea cronicilor, acești scriitori au reușit să aducă în prim-plan valorile și tradițiile naționale, creând opere literare care continuă să fie apreciate și studiate și astăzi.

REȚINEȚI!

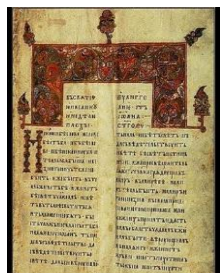
CRONICA este o lucrare cu caracter istoric, obișnuită mai ales în evul mediu, care cuprinde o înregistrare cronologică a evenimentelor sociale, politice și familiale (letopiseț, hronic).

Letopisețul

Letopisețele sunt lucrări deosebit de importante în literatura și istoria română, având rolul de a păstra și transmite memoria evenimentelor istorice, tradițiile și legende vremurilor trecute. Aceste scrieri sunt considerate documente fundamentale ale istoriei medievale românești și reprezintă o sursă valoroasă pentru studiul trecutului nostru național.

Letopisețele sunt, în esență, cronicile sau registrele care relatează faptele și întâmplările importante ale vremii, adesea scrise de autori care aveau rolul de a păstra memoria colectivă a comunității. Ele sunt caracterizate printr-un stil narativ care urmărește să ofere o imagine detaliată și obiectivă a evenimentelor istorice, politice și sociale.

În literatura română, letopisețele au apărut în perioada medievală, când

cronicarul avea sarcina de a înregistra evenimentele majore ale domniei și ale țării. Aceste lucrări erau adesea comisionate de domnitori și mănăstiri, având scopul de a lăsa o moștenire culturală și istorică pentru generațiile viitoare.

Unul dintre cele mai cunoscute letopisețe este „*Letopisețul Țării Moldovei*”, care oferă o descriere detaliată a istoriei Moldovei din perioada domniei lui Ștefan cel Mare și a urmașilor săi. Acest letopiseț este scris de cronicarul Grigore Ureche și este apreciat pentru acuratețea și obiectivitatea sa în prezentarea evenimentelor istorice.

Un alt exemplu important este „*Letopisețul de la Bistrița*” („*Letopisețul de când s-a început, cu voia lui Dumnezeu, Țara Moldovei*”), versiune a cronicii alcătuite în limba slavonă, la curtea lui Ștefan cel Mare, în a doua jumătate a sec. 15 și începutul sec. 16; relatează evenimentele petrecute în istoria Moldovei între 1359 și 1507, oprindu-se îndeosebi asupra domniei lui Ștefan cel Mare. Descoperit de I. Bogdan la Tulcea.), care relatează istoria Țării Românești și a Moldovei, oferind informații valoroase despre conducătorii și evenimentele importante ale vremii. Acest letopiseț a fost scris de anumiți autori anonimi și este cunoscut pentru stilul său detaliat și documentar.

Letopisețele sunt importante nu doar pentru istorici, ci și pentru toți cei care sunt interesați de cultura și tradițiile românești. Ele ne oferă o imagine clară asupra modului în care se desfășurau evenimentele istorice, despre viața cotidiană și despre valorile și credințele oamenilor din acele vremuri.

Prin studiul letopisețelor, elevii pot înțelege mai bine contextul istoric al perioadei medievale și pot descoperi informații esențiale despre domnitorii, războaiele și alianțele care au modelat istoria țării. Aceste scrieri sunt de asemenea utile pentru a înțelege evoluția limbii și a stilului literar în perioada respectivă.

Letopisețele sunt adesea scrise într-un stil sobru și solemn, reflectând seriozitatea și importanța evenimentelor istorice pe care le descriu. De asemenea, ele sunt adesea bogate în detalii și descrieri, oferind o imagine vie și colorată a vremurilor trecute.

Este important de menționat că letopisețele nu sunt doar simple cronici, ci și lucrări care reflectă perspectivele și valorile autorilor lor. Acest lucru înseamnă că, pentru o înțelegere completă a textelor, este necesar să ținem cont de contextul în care au fost scrise și de influențele care au modelat viziunea cronicarilor.

De asemenea, letopisețele sunt adesea legate de mănăstiri și biserici, care aveau un rol important în educația și cultura vremii. Mănăstirile erau centre de învățatură și de conservare a cunoștințelor, iar letopisețele erau adesea scrise și păstrate în aceste locașuri de cult.

Studiul letopisețelor poate ajuta elevii să dezvolte abilități de analiză critică și să înțeleagă mai bine complexitatea și diversitatea istoriei românești. Aceste lucrări oferă nu doar informații despre faptele istorice, ci și despre modul în care oamenii percepeau și interpretau evenimentele din jurul lor.

Letopisețele sunt o parte esențială a patrimoniului literar și istoric românesc, oferind o sursă prețioasă de cunoștințe și perspective asupra trecutului nostru național. Prin studierea acestor texte, avem ocazia să explorăm și să înțelegem mai bine rădăcinile culturale și istorice ale poporului nostru.

LETOPISEȚUL este o criere veche cu caracter istoric, în care evenimentele sunt prezentate în ordine cronologică.

▶ ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Cronicile și letopisețele sunt două forme importante de scriere istorică în literatura română, care au avut un rol crucial în conservarea și transmiterea istoriei naționale. Deși ambele genuri documentează evenimente istorice și oferă informații despre trecut, ele diferă în mod semnificativ în stil și abordare.

Cronicile sunt lucrări care descriu evenimentele istorice și viața cotidiană a unei perioade, adesea cu o perspectivă subiectivă și influențată de opinia autorului. Ele sunt scrise într-un stil narativ, care poate include detalii despre faptele de viteză ale liderilor sau despre conflictele politice și sociale. Exemple de cronicile românești sunt „Cronicile Moldovei” sau „Cronicile Țării Românești”, care adesea pun accent pe evenimentele majore și personalitățile importante.

Pe de altă parte, letopisețele sunt lucrări mai sistematice și mai organizate, care se concentrează pe prezentarea cronologică a evenimentelor istorice. Ele sunt adesea scrise de autori care încearcă să ofere o relatare obiectivă și detaliată a evenimentelor, fără a adăuga opinii personale. Letopisețele sunt considerate surse esențiale pentru cercetarea istorică, deoarece prezintă o înșiruire ordonată a faptelor istorice.

În timp ce cronicile pot avea un stil mai colorat și descriptiv, letopisețele se caracterizează printr-o abordare mai factuală și analitică. Cronicile sunt adesea folosite pentru a ilustra contextul și atmosfera vremii, oferind detalii despre viața cotidiană și cultura epocii respective. Letopisețele, în schimb, se axează pe furnizarea unei imagini clare și precise a evoluției istorice.

De asemenea, cronicile pot include elemente legendare și mitologice, care adesea îmbogățesc narațiunea și contribuie la formarea unui mit național. Letopisețele sunt mai puțin influențate de asemenea elemente și se concentrează pe raportarea factuală a evenimentelor.

Ambele forme literare sunt valoroase pentru înțelegerea istoriei și culturii românești, fiecare aducând perspective diferite asupra trecutului. Cronicile oferă o viziune personalizată și adesea subiectivă, în timp ce letopisețele furnizează o relatare mai obiectivă și sistematică a evenimentelor.

Astfel, studiul ambelor forme ne ajută să apreciem complexitatea și diversitatea surselor istorice.

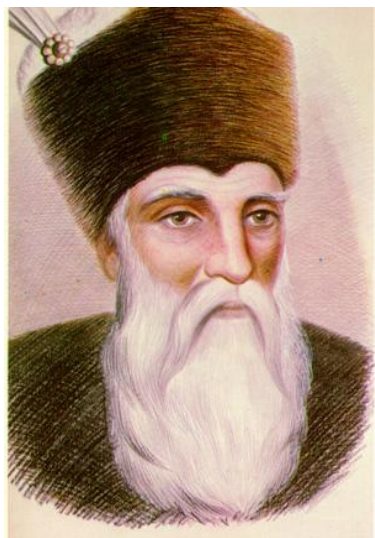

EXERCITII. APLICAȚII

1. Ce este o cronică și care este rolul său în documentarea istoriei naționale?
2. Cum diferă cronicile de letopisețe în ceea ce privește structura și conținutul?
3. Care sunt principalele surse de informații istorice oferite de cronicile medievale românești?
4. Ce caracteristici specifice au cronicile scrise de autorii români, precum Grigore Ureche și Miron Costin?
5. Cum contribuie letopisețele la înțelegerea contextului istoric și cultural al vremii în care au fost scrise?
6. Care sunt principalele teme și subiecte abordate în cronicile și letopisețele din perioada medievală românească?
7. Ce rol au avut cronicarii în păstrarea și transmiterea tradițiilor și evenimentelor istorice ale poporului român?
8. Cum influențează perspectiva subiectivă a cronicarilor interpretarea evenimentelor istorice din cronicile lor?
9. Care sunt cele mai importante letopisețe românești și ce impact au avut asupra istoriografiei naționale?
10. Cum au fost influențate cronicile și letopisețele de sursele externe și de contactul cu alte culturi și civilizații?
11. Scanați codul QR și veți afla mai multe informații despre cronică și letopiseț. Rezolvați în caiete fișele propuse.

Miron Costin (1633 - 1691)

1633 – se naște Miron, fiul lui *Ion* sau *Iancu Costin* (ridicat ca boier nou, mai întâi postelnic) și al *Saftei Scoarțeș*. Părintele său, care era, ca și Grigore Ureche, nobil polon, fusese protejat al domnului Miron Barnovschi-Movilă, rudă cu soția sa. Îl însoțise pe voievod la Țarigrad, unde acesta fu ucis în 1628 din cauza părilor vornicului Vasile Lupu. Eliberat din închisoare, hatmanul ia trupul decapitat și-l înmormântează. Numele ucisului îl va purta întâiul născut al acestui om neștiutor de carte, care deține moșii în Polonia, în apropiere de Bar. În acest an are loc o invazie în Crăie a turcilor, care îi târăsc în luptă și pe munteni și pe moldoveni. Hatmanul Costin, pentru a-i face pe turci să se retragă, vestește că oști cazace vin în ajutorul leșilor. Vicleșugul reușește, dar Abaza-pașa află adevărul și pune gând rău domnului și hatmanului. Moise Movilă Vodă și Iancu Costin fug în Polonia împreună cu familiile.

În anul 1634, fostul hatman ia în arendă moșia Nowosilka Nowa, aproape de Bar, iar în 1638, la recomandarea regelui, indigenatul polon lui Iancu Costin, *bărbat însemnat în Moldova* și fiilor săi, pentru însemnatele servicii aduse Crăiei, între care la loc de cinste se situează evitarea cuceririi de către Abaza-pașa și a cetății Camenița. De altfel, boierul moldovean se arată destoinic și în treburile diplomatice, mediind între reprezentanții polonezi și cei al Țarigradului, așa cum făcea și un frate al său, care locuia în Muntenia, de unde se presupune că venise și familia Costineștilor.

În anul 1647 tânărul Miron își începe studiile la colegiul iezuit de la Bar și le continuă la Camenița, remarcându-se atât prin inteligență, cât și prin noblețea trăsăturilor. Ca și Grigore Ureche, distinsul cărturar cunoaște profund valorile antichității, își însușește, pe lângă polonă și rusă, limbile latină și greacă. Iubește istoria, cunoaște retorică și poetică.

În anul 1650 moare *Iancu Costin*. În 1651 ca nobil polon, *Miron* este înrolat în armată și luptă împotriva cazacilor lui Bogdan Hmelnițki, răsculați contra polonilor, și a aliaților tătari ai acestora, la Beresteczko, lângă Camenița, unde se retrăsese elevii colegiului de la Bar. Către sfârșitul domniei lui Vasile Lupu anul 1653, *Miron* și frații săi revin în Moldova. Își începe ucenicia de viitor demnitar pe lângă vistiernicul Iordache Cantacuzino, pe care îl va elogia în *Letopisețul* său, arătând: „*Toma vornicul și Iordache visternicul, care capete de-abea de au avut cândva această țară sau de va mai avea*”. Acum primește și prima misiune diplomatică, fiind trimis la starostele Cameniței să obțină ajutor împotriva

lui Gheorghe Ștefan, care amenință tronul șubrezit al lui Vasile Lupu.

Noul domnitor Gheorghe Ștefan îl numește sulger (boier care se ocupa de aprovizionarea cu carne a Curții și a oștii) în anul 1658 și îl trimite în misiune diplomatică în Țara Românească, spre a negocia un pact antiotoman cu Vodă Constantin Șerban Basarab.

Urcă rapid scara ierarhică și în anul 1659 devine paharnic, apoi pârcălab. Participă la campania împotriva lui Rakoczi în Transilvania. În anul 1661 domnitorul Istratie Dabija îl trimite în solie la Ioan Cazimir, regele Poloniei și în anul 1663 trece cu oastea lui Dabija Vodă prin Muntenia spre a lua parte la războiul turco-austriac și vede ruinele podului lui Traian.

I se acordă titlul de mare comis în anul 1664, apoi în 1667 Iliăș Alexandru Vodă îl înalță la rangul de vornic al Țării de Sus, în 1669 Gheorghe Duca Vodă îl numește mare vornic al Țării de Jos, rang acordat și lui Ureche, iar în 1671 este trimis de domnul Ștefan Petriceicu în solie la hatmanul Ioan Sobieski (viitorul rege al Poloniei), cu care Miron Costin avea strânse relații.

Începând cu anul 1672 – este perioada în care compune poemul filosofic *Viața lumii*. Are loc vestita întâlnire cu marele vizir Ahmed Köpröli care, după cucerirea Cameniței, îl întreabă pe marele vornic dacă moldovenilor „*Pare-le lor bine că au luat împărăția Camenița, au ba?*” Patriotul Costin răspunde lapidar, dar clar, cum consemnează Neculce: „*Suntem noi moldovenii bucuroși să să lățască în toate părțile cât de mult, iar peste țara noastră nu ne pare bine să să lățască.*”

Îl convinge pe vizir să renunțe la intenția de a ierna oastea otomană în Moldova, „*că-i țara săracă*”. Începe traducerea scrierii *Origines et occasus Transsylvanorum* (Lyon, 1667) a lui Laurențiu Toppeltin de Mediaș.

În anul 1673 scrie *Psaltirea pre versuri tocmită* a lui Dosoftei îi sunt tipărite versurile despre originea românilor și *Apostroful*, iar în anul 1674, când Ioan Sobieski este ales rege, Dumitrașcu Cantacuzino, domnul Moldovei, îl face mare logofăt. Este trimis în misiune diplomatică la Constantinopol, apoi în Polonia.

În vremea domniei lui Antonie Ruset-Vodă, logofătul îl întâmpină pe Ioan Gninski, marele sol polon care îndeplinise misiuni diplomatice în Franța, în Danemarca și în Rusia, aflat în drum spre Poartă, pentru ratificarea păcii de la Zurawno. Cu acest prilej se pare că i-a înmănat *Cronica Țărilor Moldovei și Munteniei (Cronica polonă)*, dedicată prietenului său Marcu Matezynski. Scrisă în polonă sub formă de epistolă, încearcă demonstrarea romanității poporului nostru și a latinității limbii, având drept scop, nemărturisit direct, să-i determine pe polonezi să ne ajute spre a ne elibera din jugul otoman. Oferă astfel creștinătății, înaintea *Descrierii Moldovei* a lui Cantemir, posibilitatea să afle date despre istoria, geografia și organizarea politică a românilor.

Scrie Letopiseșul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace ...”, mult mai analitic decât acela al lui Ureche, pe care îl continuă (1675).

În 1680 Costin îi cere lui Sobieski să se ridice la luptă împotriva turcilor. La izbucnirea războiului între creștini și turci (1683), logofătul se află în tabăra otomană, dar se bucură de victoria lui Sobieski, văzând în aceasta începutul declinului Imperiului Otoman.

La întoarcerea de la Viena, Duca Vodă și boierii săi sunt luați prizonieri de leși, dar cărturarul se bucură de protecția regelui și rămâne în țara adoptivă.

Boierii pribegiți în Polonia (1684) îi cer regelui Sobieski, printr-un memoriu redactat de diplomatul Costin, să elibereze Moldova de sub turci și să le garanteze drepturi similare celor ale șleahțicilor, limitând despotismul domnilor moldavi.

Tot din acest an datează „Istoria în versuri polone despre Țara Moldovei și Munteniei (Poema polonă)”, amplă scriere având 750 de versuri pe care o dedică binefăcătorului său, regele Sobieski – Ioan al III-lea. Este o operă artistică, având drept model poemele poloneze ale vremii, și drept scop obținerea sprijinului în luptă împotriva turcilor. Dă explicații cu parfum de legendă stemelor, recurge la ficțiune, îmbină narațiunea cu descrierea, de o mare frumusețe, a minunatului pământ românesc, dintr-o perspectivă aeriană parcă, anticipându-l pe Bălcescu, istoricul ce ne-a oferit fascinanta imagine a Ardealului.

În anul 1685 fratele său Velicico, revenit mai devreme în Moldova, îi transmite invitația domnului Constantin Cantemir de a se întoarce în țară. Știindu-l prieten cu polonezii, Vodă îl numește staroste de Putna, cât mai departe de granița Crăiei. Este în foarte bune relații cu bătrânul oștean neștiutor de carte, ajuns conducător al țării prin voia boierilor.

În 1686, are loc o nouă luptă cu turcii a lui Sobieski, moldovenii aflându-se în tabăra otomană. Acum are loc confruntarea regelui Poloniei cu plăieșii de la cetatea Neamțu, descrisă de Negruzzi în schița sa istorică *Sobieski și românii*. Din această perioadă datează capodopera sa, *De neamul moldovenilor*.

Începând cu anul 1691, relațiile cu influențabilul domn Constantin Cantemir se deteriorează. Marele cărturar cade victimă intrigilor celor care-l manevrau pe Vodă și, goleşte de sub securea călăului, în apropiere de Roman, fără a se putea dezvinovăți. Evenimentul este relatat diferit de Dimitrie Cantemir în *Vita Constandini Cantemirii*, academicianul berlinez luând, în mod firesc, apărarea părintelui său și acuzându-i pe Costinești de complot, și de mai obiectivul Ion Neculce: *De ce Cantemir-Vodă, cum au înțeles acel sfat, din Ilie Frige-vacă, a boierilor, au și răpedzit într-o noapte boierinași d-è lui și slujitori, să-i prindză pe toți pe acie...*

Opera

Viața Lumii – este prima sa operă originală, un poem filozofic pe tema *fortuna labilis*, scris cam în aceeași perioadă cu psalmii lui Dosoftei. În *Predoslovie voroavă la cititor* prezintă scopul lucrării: de a arăta în românește ce este stihul. Opera pune în circulație mai multe motive: timpul trecător și ireversibil, viața ca vis, amintirea, soarta nedreaptă. Unele versuri au avut un ecou considerabil în literatura noastră veche, fiind amintite în aproape toate compunerile lirice ale vremii: „A lumii cînt cu jale cumplită viața/ Cu griji și primejdii cum este și ața/ Prea subțire și-n scurtă vreme trăitoare/ O lume vicleană, o lume-nșelătoare.”

Finalul operei este moralizator: dacă viața lumii este o iluzie, singura consolare a omului este credința în Dumnezeu.

Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace, de unde este părăsit de Ureche – vornicul – continuă cronica lui Ureche din 1594 până în 1661, anul

morții lui Ștefăniță Lupu. Opera are în ultima parte un caracter memorialistic. Tonul narațiunii este mai puțin senin, pentru că trăiește vremuri grele. Letopisețul s-a păstrat în 56 de copii manuscrise.

N. Manolescu, în *Istoria critică a literaturii române* desprinde următoarele trăsături ale operei:

a) caracter mai modern decât al cronicii lui Ureche: explică fenomenele istorice din punct de vedere economic, politic și social;

b) folosirea frecventă a dialogului: opera e plină de conversații fermecătoare și de replici extraordinare. Vasile Lupu, informat despre trădarea unui boier, exclamă: *În zadar această slujbă acum; să-mi hie spus acestea pînă era în Iași logofătul.*

c) aplecarea spre culisele istoriei: comunică, atunci cînd știe, bârfele și stratagemile diplomatice, anticipîndu-l pe Neculce prin portretele precise. Ștefan Tomșa al II-lea este un domnitor crud care ține pe lîngă el un călău „pierzător de oameni”, credulitatea lui Vasile Lupu apare în antiteză cu ipocrizia sfetnicului său Gheorghe Ștefan etc;

d) stilistica frazei: fraza este lungă și plină de cadențe, cu verbul la sfîrșit, după model latin.

De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor – lucrare neterminată, păstrată în 29 de copii manuscrise și publicată pentru prima dată de M. Kogălniceanu în 1852, are un caracter savant și o noblețe a ideilor care o va face cartea de căpătâi a Școlii Ardelene.

Predoslovie enumeră scopurile lucrării:

a) afirmarea etnogenezei pentru „lăcuiitorii țării noastre, Moldovei și Țării Munteneste și românii din țările ungurești, care toți un neam și odată descălecați sîntu”;

b) conștientizarea valorii documentului scris, care rămîne mărturie peste veacuri: „Lăsat-au puternicul Dumnezeu iscusită oglindă minții omenești, scrisoarea...”. Românii trebuie să-și cunoască istoria, „toate alte țări știindu începuturile sale”;

c) dezmințirea ocărilor aduse de unii copiiști ai cronicii lui Ureche, ca Simion Dascălul („om cu multă neștiință și minte puțină”) și Misail Călugărul, care afirmaseră că moldovenii sunt urmașii tâlharilor de la Roma exilați în Dacia;

d) refacerea istoriei Moldovei de la primul descălecat, completînd astfel cronica lui Ureche;

e) elogiul scriiturii și al lecturii: „... căci nu este alta și mai frumoasă și mai cu folos în toată viața omului zăbavă decât cetitul cărților”.

Opera propriu-zisă este alcătuită din șapte capitole:

I. Prezentarea geografică și etnografică a Italiei;

II. Formarea Imperiului Roman;

III. Înfățișarea Daciei;

IV. Cucerirea și colonizarea Daciei de către Traian;

V. Mărturii arheologice despre originea poporului român;

VI. Mărturii filologice și etnografice;

VII. Încercarea de a completa răstimpul dintre colonizarea Daciei și întemeierea Moldovei.

Accesând lincul <https://www.youtube.com/watch?v=TLyaKUDa Fw> veți afla mai multe informații despre Miron Costin și opera sa.

Letopisețul Țării Moldovei

Prédoslovie adevărată voroava către cititoriul

Fost-au gândul meu, iubite cititoriule, să fac létopisețul țărâi noastre Moldovei din descălecatul ei cel dintâi, carele au fostu de Traian-împăratul și urdzisăm și începătura létopisețului. Ce sosiră asupra noastră cumplete acestea vrémi de acmu, de nu stăm de scrisori, ce de griji și suspinuri. Și la acestu fel de scrisoare gându slobod și fără valuri trebuiește. Iară noi prăvim cumplete vrémi și cumpănă mare pământului nostru și noaă. Deci priiméște, în ceasta dată, atâta din truda noastră, cât să nu să uite lucrurile și cursul țărîi, de unde au părăsit a scrie răpăosatul Uréche vornicul.

Afla-vei de la Dragoș-Vodă, din descălecatul țărâi cel al doilè, la létopisețul lui, pre rîndul său scrise domniile țărâi, până la Aron-Vodă. Iară de la Aron-Vodă încoace începe acesta létopiseț, carea ți l-am scris noi, nu cum s-ari cădè, de-amănutul toate. Că létopisețele céle streine lucrurile numai ce-s mai însămunate, cum sintu războaiele, schimbările, scriu a țărâlor megiașe, iară céle ce să lucrează în casa altuia de-amănutul, adevărat lucruri de casă, n-au scris. Și de locu létopiseță, de muldovanu scrisă, nu să află. Iară tot vei afla pre rîndu toate.

Și priiméște această dată această puțină trudă a noastră, care amă făcut, să nu să treacă cumva cu uitarea de unde este părăsit, cu această făgăduință că și letopiseț întrég să aștepti de la noi de om avea dzile și nu va hi pus preavécinicul sfat puternicului Dumnedzău țărîi aceștiia țenchiu și soroc de sfârșire.

Capul I

Încep. 1. Până la cumplita domnia lui Aron-Vodă (așe-i dzice acei domnii răpăusatul Ureche vornicul), ieste scris letopisețul țărîi de Ureche vornicul, început de la Dragoș-Vodă, carele au descălecatu din Maramureș această țară al doilè rîndu, după ce să pustiisă de tătari și fugisă toți lăcuiitorii și a Țărâi Moldovei și Țărâi Muntenesti în Ardeal. Iară întâiū descălecată de Traian, împăratul Rîmului, căruia împărat numele trăiește între noi pân astădzi cu șanțul cela ce să dzice Troianul.

Iară de la Aron-Vodă scris nu să află, nice de altul, nici de Ureche vornicul, ori că l-au împiedecat datoriia oamenească, moartea, care multe lucruri taie și să să

obîrșască nu lasă, ori că izvoadele lui au răsărit, ce va hi mai scris și de la Aron-Vodă încoace. Deci, de unde au părăsit el, începem noi, cu agiutorul lui Dumnedzău.

Zac. 2. Domniei lui Aron-Vodă cu cale i-au dzis că au fost cumplită, că așe au fost, desfrănată domnia și nediriaptă foarte, cît de răul lui, ce era fruntea boierilor fugisă mai toți în Țara Leșască.

Zac. 3. Să sfădiia și pre acele vremi domnii de Ardeal cu Crăiia Leșască, care de care să cuprindă țara, să fie suptă ascultarea sa. (Domnilor de Ardeal ducem crai ungurești; eu să le dau acest nume nu pociu, că ei crai nu sint, ce drept domni sau cnédzi. Iară și Ardealul tot de Crăiia Ungurească au fost și tot o țară, ce după ce au rupt o parte Împărăția Turcului, cu Buda și altă parte de crăie au cuprins Neamțul cu Pojunul, unde sta și cununa Crăiei Ungurști s-au osebit acest unghi și s-au așezat suptă cnédzi. Deci crai drept Crăiei Ungurești iese Neamțul, că la dînsul iese cununa Crăiei Ungurești cu Pojunul.)

Zac. 4. Ține domnia pre atunce la Ardeal Bator Jigmont și aflînd vreme pre voie a supunere țara către sine, s-au agiuns cu boierii lui Aron-Vodă, carii era de casa lui, că li să urîsă și lor cu faptele lui Aron-Vodă, anume Ștefan Radul vornicul și Răzvan hatmanul. Și cu știrea lor au trimis oști Bator și l-au luat pre Aron-Vodă cu toată casa lui și l-au dus la sine la Belgrad, unde și s-au firșit și viața. Iară în locul lui pusesă pre Ștefan Radul vornicul domn în Suceavă.

Zac. 5. La lăși crăiia Jigmont pre atunce, ficiorul craiului șvedzască, iară hatman mare era Zamoyschii. Vădzînd lășii c-au pus Bator de la sine domn în Muldova și o scria pe atunci lășii Muldova că iese Crăiei Leșești soție, după niște legături ce făcuse lășii cu Ștefan-Vodă cel Bun la Colomiia și mai pre urmă cu Bogdan-vodă, după ce să împăcasă cu dînsul, n-au suferit pre Ștefan Radul-Vodă, ce îndată au trimis oști cu boierii carii era ieșiți în Țara Leșască, unii de răutățile lui Aron-Vodă, iară Movileștii, precum scrie Ureche vornicul, încă cu Pătru-Vodă Șchiopul ieșisă în Țara Leșască, asupra lui Ștefan Radul-Vodă și l-au scos din țară. Și au pus domn din partea sa pre Ieremia Movila-Vodă cu alesul boierilor de țară, puind deodată și pen toate cetățile țării slujitori de ai săi lășii. Fost-au acéstea în anul 7104 (1595).

Zac. 6. Împărăția Turcului luptă pre acéle vremi pentru Crăiia Ungurească cu némții, pentru Buda, pentru Ostrogonul și Enicul. Iar vădzînd că cuprînd lășii Țara Moldovei, au orînduit pre Caazi Cherei-soltan, hanul Crîmului, și trimițîndu-i și 2.000 de iniceri; către 70.000 de oaste ce avea tătarască. (Vestit era acél han de războaie, care au avut război și cu persii cu izbîndă în cîteva rînduri.) Îi trimisă împărăția și steagul cu tuiuri de Muldova, să așeadă pre cine va socoti el la domnie, să fie din partea împărăției.

Zac. 7. Prindzindū veste lésii de clătirea lui Caazi Cherei-soltan la Muldova, cu rușine a fi socotindū să lasă pre domnū la sminteală, pus de dînșii, și era pe atunce și Crăiia Lésască în virtute, au orînduit și ei pre Zamuyschii hatmanul, cum spune Hronica leșască, mai multū de 7.000 de călări și 3.000 de pedestri n-au avut (de nu-i laudă), fără slugile lor, ce au ei pururea, peste céia ce sintū slujitori în catastije.

Zac. 8. Octovrie 9 dzile, v leato 7104 (1595), au sosit Zamoyschii la Țuțora cu ostile lui și a doa dzi după sositul lui Zamoyschii, octovrie 10 s-au vădzut și străjile tătărăști, octovrie 11 au sosit și singur hanul cu toată oastea.

Zac. 9. N-au putut răbda lésii fără șanțuri, cît au vădzut atîta putere, ce ș-au întărit tabăra cu șanțuri pinpregiur și au făcut cu socoteala lui Zamoyschii hatmanul și denafară de șanțuri băști de pămîntū, de la șanțul taberii așe departe, cît agiunge glonțul pușcei. Și într-acéle băști au scos și Zamoyschii oastea leșască împrotiva grosimei cei tătărăști. Năvăliia tătarîi cu toată oastea asupra lésilor, ce lésii sta neclătiți și din băști da tunurile. Dosul iarăș să le ia, nu putea tătarîi de tabără și așea au stătut războiul într-acea dzi, toată dziua.

Zac. 10. A doa dzi, socotindū hanul cu meșterșug să depărtédză pre Lési de la șanțuri, au orînduit o samă de oști, să dea năvală la lési și să facă a fugi. Ce lésii, pricepîndū meșterșugul, sta între băști neclătiți și așea au stătut până la vremea de chindie. Atunce, și deprindzindū amu pre tătari și vădzindū că să temū și de foc tătarîi, i-au luat lésii în goană până la oastea cea supusă și cu acéia dacă s-au tumpinat, în loc au stătut și au ținut războiul, cît s-au mirat și hanul, mai puțină oaste fiindū lésii. Și de acolo, iară încet, sprijenindu-să de năvala tătarîlor, au venit iară la loc între băști, că trimisesă Zamoyschii totdeauna trâmbițele să dzică de întorsū.

Zac. 11. Nu dormiē Ieremiia-Vodă, ce, de ave și în leși nedejde, iară dindată au agiunsū la hanul și de atuncea céle 7 sate de țară, ce să dzică hănești, li-au dat Ieremia-Vodă hanului și au legat și miere, să dea hanilor în toți ani cîte... <mii> cîntare și alte daruri. Și așea, cu nevoința lui Ieremiia-Vodă, au stătut între hanul și între Zamoyschii tractate, adecă legături de pace, dîndū și hanul zălog la lési și lésii la hanul, păn să va închide tocmala.

Zac. 12. Capetele de pace au fostū aceste: Ieremie-Vodă să fie domnū în țară, birnic împărății din an în an, după obicei, iară hanului să deadin an în an daruri și cîte... <mii> cîntare de miere și 7 sate să fie de cășlele hanului în Bugeag. Oștile leșești să nu mai între în Țara Muldovei. Sol de la leși să margă la Împărăția Turcului pentru întăritura păcii. Iară despre partea hanului era aceste ponturi: Steagul și tuiurile să le dea pe mîna lui Ieremii-Vodă și de la Împărăția Turcului să scoată dirés de domnie neschimbată în dzilele lui, ce-i dzic ei pe limba lor barat. Și să iasă din pămîntul Muldovei hanul până în patru dzile cu oștile lui. Și așea obîrșindu-să pace, hanul întâiū au purces cătră Crîm și Zamoyschii cătră țara sa, lăsîndū pe lîngă Ieremia-Vodă pre Albertū Hanschii și pre Ian Potoțchii cu 3.000 de oameni, că să temē Ieremia-Vodă de unguri. Și așea au purces și Ieremia-Vodă și s-au așădzat la Suceavă. Războiul acesta la Țuțora este mai întâiū de acela, cîndū au perit Jolcovschii hatmanul leșescū. Vei afla și acela la rîndul său.

Zac. 13. Bine n-au ieșit Zamoyschii din Muldova, iară Bator Jigmontū alége pre Răzvan domnū în Muldova și orînduiește 12.000 de oaste ungurească, să margă asupra Ieremii-Vodă, dîndū vina lui Ștefan Radul-Vodă că au lăsat scaunul să cuprindză lésii cu blăstămăția lui.

Zac. 14. Luăndū veste Ieremia-Vodă de pogorîtul ungurilor, precum au putut, au strînsū oastea țărâi și s-au gătit a stare cu războiū împotriva lui Răzvan. Într-o dumenecă era, cîndū au apropiat oștile ungurești de Suceavă. Și-au tocmit oștile Ieremia-Vodă asupra tîrgului, la sat la Aréni. Iară oastea leșască ce avè cu sine, o au tocmit mai la câmpū, despre Șchéia, pe suptū un mal, ce ieste alătura cu drumul Băiei. Singur Ieremia-Vodă fiindū în besérecă la sfînta leturghie, i-au dat știre, cum oștile lui Răzvan amu să vād și să apropiie de oștile țărîi. Ce n-au vrut să iasă din besérecă păn nu s-au săvîrșit sfînta slujbă. Și să agiungea amu hărății lui Răzvan cu oștile țărîi, cîndū au ieșit Ieremia-Vodă la oști den besérecă. S-au tîmpinat oștile de imbe părțile și după cîțava luptă între oști, au lovit lésii pe oastea ungurească din aripa despre Șchéia. Îndată îmbărbătîndu-să și fruntea oștilor, unde era Ieremia-Vodă, au înfrîntū pe unguri.

Zac. 15. Supt Răzvanū-Vodă au cădzut calul atuncea în războiū, ce încălecîndū pre altū calū, îndată au silit să oprească oastea ungurească și au opritu-oă și pusésă războiul iară la locū. Ce îndemnîndu-să iară oștile lui Ieremii-Vodă și amu și lésii în frunte, au început a fugi oastea lui Răzvan-Vodă, la care fugă l-au prinsū oștile lui Ieremii-Vodă și pre Răzvan și l-au adus la Ieremie-Vodă. Stă movila și acmu pe drumul Băiei de la Suceavă, care să pomeneschi Movila lui Răzvan pănă astăzi.

Zac. 16. Cît l-au adus pre Răzvan la Ieremie-Vodă, după cîțava mustrare, i-au tăiat îndată capul și l-au pus într-un parū împotriva cetății. Iară pre unguri i-au gonit oștile pănă la munți, cu mare vărsare de sînge. Fost-au acesta războiū în anul 7104 (1595), dechevrie 5 dzile. Așea s-au plătit și lui Răzvan răul ce făcusă și el lui Aron-Vodă.

Zac. 17. După acesta războiū și perirea lui Răzvan-Vodă, s-au aședzat domnie lui Ieremiei-Vodă, fără grije. Nici Bator Jigmontū, domnul Ardealului, nu s-au mai ispitit să mai trimațe oști în Muldova, ce avîndū bănat pre lési de paguba oamenilor săi cu Răzvan, au trimis soli cu jalobă la Rodolfū împăratul nemțescū, cumnatu-său și la papa de Rîm, jeluindū de mare pagubă ce i-au făcut lésii în oastea lui, luptîndū el să dezbată țara de suptū mîna turcului, să cuprindză Țara Muldovei, să-i împreune și pre moldoveni cu sine împotriva turcilor, iar lésii au împiedicat acestū lucru, spre scăderea creștinătăției, ce-au aședzat Moldova suptū birul turcilor, de suptū care bir amu era ieșită țara, cu nevoința lui.

Zac. 19. Au trimis și craiul leșescū sol la papa, făcîndu-i știre că are el de grije Muldovei, să nu hie cu turci și mai denainte vreme fiindū suptū grija sa, cum și de

curundă acum pre Cazi Cherei-soltan l-au scos cu puterea sa din Țara Moldovei. Iară domnul de Ardeal, neavîndu putere să se apere pre sine, nu poate să apere Moldova de turci și de tătari, mai avîndu prilej de oști hie cîndu Crăia Leșască.

Zac. 20. Aceste pricini avê ei în de sine pentru Moldova, iară Ieremie-Vodă domnia cu pace și cu lucruri aședzate pre acele vrêmi a țării, că ținea oști streine și pădzia și datoriia sa ce avê spre împărăție.

Capul al doilea

Încep. 1. Țara Muntenească într-acesta an, vara, la mare răutăți era de turci, că din doao părți avîndu oști Împărăția Turcului asupra Crăiei Ungurești, o samă de oști despre Buda, iară altă oaste asupra Ardealului avê, că și împăratul nemțescă oștile lui într-acolea împotiva turcilor era orînduite. Iară aicea despre Ardeal Bator Jigmontu fiindu cumnat împăratului nemțescă, alte oști avea împotiva turcilor și luasă de la turci cîteva orașe de Crăie Ungurească, iară cătră Ardealu.

Zac. 3. Domnă era atunce la munteni de curundă Mihai-Vodă, acel vestit între domni, încă bine neaședzat după moartea Mihnei-Vodă. Vădzindă țara cuprinsă de turci, singur au năzuitu la Bator, domnul Ardealului si au trimis soli și la împăratul nemțescă, dîndu-i știre că, cuprindzindă Sinan-pașea Țara Muntenească, prea lesne va putea să supuie și Ardealul.

Zac. 4. Dat-au Bator îndată oști într-agiutor lui Mihai-Vodă, vădzindă că să apropie de dînsul focul. Și durîndu-i inima și pre munteni pentru moșiile sale, în puține vreme s-au strînsu si întăiu au împinsu ostile lui Sinan-pașea di pen orașe și apoi la Giurgiuu au stătut si la războiū de față Mihai-Vodă cu Sinan-pașea. Și au fostu războiul cu mare vârsare de sînge și după cîtăva luptă, au înfrîntu Mihai-Vodă oastea lui Sinan-pașea, cît si el singur pașea, să nu fie aflat îndemînă o luntre mică, cu care au scăpat peste Dunăre, ar hi cădzut la prinsoare. Și așe s-au curățit Țara Muntenească de turci într-acéia dată cu osîrdia lui Mihai-Vodă, însă avea și oaste nemțască cu sine de la Batoru Jigmontu.

Zac. 5. După acesta război multe pagube au făcut Mihai-Vodă turcilor peste Dunăre, ardzindă și prădîndu satele, orașele, până aproape de Pravadiia. Fost-au acestea toate într-acela an, v leato 7104 (1595) și apoi în anul 7105 (1596). Iară precum izbîndeale dintîiu a mulți au fostu mai pre urmă spre scădere, așea și acestui domn, lui Mihai-Vodă, precum vei vedea povestea mai gios, la rîndul său. Neștiutoare firea omenească de lucruri ce vor să fie pre urmă. Ce pentru un lucru sau doaa pre voie ce i să prilejescă, bietul om purcede desfrînatu și începe lucruri peste puterea sa și apoi acolo găsește perirea.

Zac. 9. Prea lesne au priimit Mihai-Vodă acestu lucru, ca un om de oști pururea pofitoriū și fără zăbavă au strînsu oastea Țării Muntenesti, ca 30.000 și au intrat în Ardeal, până la Sibiiu și acolea s-au pus tabăra, așteptîndu pe Baste Giurgiu cu oștile nemțești.

Zac. 12. Vesāl și tare Mihai-Vodă după izbîndă, pre lesne cuprinde orașele pre sama sa și să închina și cetățile, dîndu-i nume de domnul lor, priimîndu pen cetăți și oșteni de a lui. (De pe acéle vrêmi are nume de-i dzic Mihai-crai.) Și au

făcut și episcopie la scaunul domnilor de Ardeal, la Belgrad. Iară capul lui Bator Andreieș l-au trimis pre solii săi la împăratul nēmțască, pentru care slujbă au trimis împăratul nēmțască daruri lui Mihai-Vodă și l-au făcut prințipe, adecă din domnii împărăției unul. Iară nu îndelungă au ținut Mihai-Vodă domniia țării aceea, cum nice împăratul nēmțască au putut a aședza Ardealul în partea sa nici într-un chip, numai ce au fostă pricina de multe vârsări de sînge între creștini și au făcut turcilor îndemînă să poată a cuprinde locurile cele mai bune de Ardeal. Fost-au aceste în anul 7107 (1599).

Capul al treilea

Încep. 1. Stîndu Mihai-Vodă după aședzarea Ardealului, iară de aici din țară, Ieremia-Vodă, îndemnată de turci, au strînsă oaste și cîtă oaste avē și streină, au purces asupra Țării Muntenesti. Și neavîndu cu nime nici un război nicăiure în Țara Muntenescă, au mărșă la București și au aședzat domnă pe frate-său, pre Simion-vodă. Lăsîndu-i oaste de a sa pe lîngă dînsul, singur s-au întorsă la Suceavă.

Zac. 2. N-au fostă îndelungată domniia acéia a lui Simion-Vodă, căîntelegîndu Mihai-vodă de cuprinsul Țării Muntenesti de Ieremia-Vodă, îndată au purces asupra lui Simion-Vodă, lăsîndu pin cetățile Ardealului slujitori din oștile sale.

Zac. 3. N-au stătut Simion-Vodă împotriva lui Mihai-Vodă dendată, ce s-au dat spre marginea țării, spre Focșani, pentru agiutoriul de la frate-său, Ieremie-Vodă, de la care vinisă slujitori de Țara de Gios la Simion-Vodă. Și dacă s-au strînsă cîtăva samă de oști și la Simion-Vodă, au stătut și au așteptat pre Mihai-Vodă cu războiul la o vale ce se chiamă Milcovul cel Mare în Țara Muntenescă. (Are și altă nume grozav acel pîrîu și spun că de atunci). Și au stătut războiul cîteva ceasuri și apoi au pierdut Simion-Vodă războiul.

Zac. 4. După război, oastea, care încotro i-au fostă calea mai îndemînă, s-au răsipit, iară Simion-Vodă au năzuit la Suceavă, la frate-său, Ieremiia-Vodă. Ce nu s-au destulit Mihai-Vodă cu atîta, ce îndată, fără nimica zăbavă au tras oștile sale asupra lui Ieremii-Vodă, spre Suceavă, cu mare sirguală.

Zac. 5. La grabă ca acéie, neavîndu nimica pas, nice vreme de gătire Ieremiia-Vodă, numai ce i-au cătată a lăsa Suceava și a năzui spre Hotin. Așe-i pripise Mihai-Vodă de aproape pe Ieremie-Vodă, cît niște haiduci pedestri, cu cîteva cară, pre urma lui Ieremiei-Vodă, i-au agiunsă fruntea oștii a lui Mihai-Vodă și au stătut haiducii la război, apărîndu-se cîteva ceasuri. Ce dacă s-au mai înglotit oaste de-a lui Mihai-Vodă, i-au spartă pe haiduci, pre Jijie, la un sat anume Verbie, unde stă o movilă mare peste trupuri, apoi de Ieremiia-Vodă făcută. Și era așe de groaznic Mihai-Vodă și vestit de războaie în toate aceste părți, cît îndată ce au sosit la Suceavă, i s-au închinat și cetatea Sucevei și a Neamțului, la cetăți puind oșteni de ai sei pedestrași. Singur nici cu atîta n-au vrut să hie, ce de la Suceavă au purces gonind pre Ieremie-Vodă și pre Simion-Vodă pînă la Hotin.

Zac. 6. Cetatea Hotinului grijisă bine Ieremie-Vodă cu slujitori de ai săi nemți ce avea, iară el singur au trecut la leși pentru agiutoriul.

Pusesă Mihai-Vodă și un domnișor, anume Marcul-Vodă, căruia numele nu

să nice povestește, pentru scurtă vreme ce au avut acel domnișor și nu să află numele aceștii domnii la létopisăște streine.

Zac. 9. Mihai-Vodă cu toată osirdiia bătè cetatea Hotinului, glonțurile lui să cunoștè în zidiurile cetății pînă la suruparea cetății, avîndu nedejdea că dacă va lua și acéia cetate, va putea stăpîni prea lesne și Țara Moldovei.

Zac. 11. După ruptul săimului a lëshilor, îndată au purces hatmanul și canțelarul Zamoyschii la tabără și apoi fără zăbavă s-au pornit cu oștile împotriva lui Mihai-Vodă. Vestit era acéia hatman la leși, căruiè faptele nici Conețpolschii hatmanul, amu din vacul nostru, n-au agiunsu.

Zac. 12. Prindzindû veste Mihai-Vodă că au purces oștile leșești asupra lui, au lăsat Hotinul și au purces spre Suceavă. Ieremie-Vodă cu Zamoyschii încă, dacă au oblicit de purcesul lui Mihai-Vodă, au lăsat drumul Hotinului și au trecut Nistrul la un satû Colodrubca, la ținutul Cernăuților și apoi Prutul la tîrgû la Cernăuți și au mârșu pe la Codrii Cozminului, la Suceavă, unde Mihai-Vodă întărise cetatea cu oamenii săi. Iară singur au tras spre țara sa, pentru să-și mai înglotească oaste și să mai obosască și pre leși.

Zac. 13. Aflîndû Zamoyschii cu Ieremiia-Vodă cetatea Sucevei grijită bine de oamenii lui Mihai-Vodă, au ales cu sfatul să nu facă zăbavă cu cetatea, ce să margă întinsû după Mihai-Vodă. Și așea au făcut, fără nemică zăbavă, au purces spre Țara Muntenească.

Zac. 14. Împărăția Turcului avîndu treabă tot cu némții pentru Crăiia Ungurească, bucurasă era că să sfădește Ieremia-Vodă cu Mihai-Vodă. Așea s-au tras cuvîntul până astădzi, cum să fie trimis cu taină 40.000 de galbeni de aur la Ieremie-Vodă, să facă oști asupra lui Mihai-Vodă și diresă, ce-i dzicû ei atșirif, de domnie vécinică lui și seminții lui.

Zac. 15. Simțîndû Mihai-Vodă că-i tot vinû asupra lëshii cu Ieremie-Vodă, ș-au mai înglotit oastea și ș-au ales locul de a dare războiû lëshilor, pe apa Teleajinului. Avè la acela războiû Mihai-Vodă 60.000 de oameni, unguri, munteni, sirbi; némți încă avè puțini. Și au tocmit oastea pre malul dincolo, călăreții au pus de îmbe părțile la arepi, iară pedestrima cu pușcile au tocmitu-o tocma asupra vadului, unde era vadul. Și așea au așteptat pre leși, puind apa ca o piedecă între oști, până or deprinde oștenii lui acel fél de oaste și să vadză până încîtû sintû de sămeți lëshii la războaie.

Zac. 16. Oastea lui Zamoyschii era la număr ales 30.000 de leși și 10.000 la Ieremie-Vodă de oaste de țară. Însă oastea leșască tot aleasă în leafă, că și lefecii cei vechi, ce le dzic ei lëshii cvarciana, era toți cu Zamoyschii și lefecii noi, cari-i făcuse craiul, să-i fie împotriva șvedzilor, tot era cu Zamoyschii, fără oameni de pe la domni, ginerii lui Ieremie-Vodă. De toată oastea cu Zamoyschii și cu Ieremie-Vodă 40.000 era, între carii era 4.000 de husari. Acél fel de oaste este tot în hierû, temeinică, oaste foarte și neînfrîntă, ales de oștile cum sintû ale noastre și muntenești.

Zac. 24. I-au dat știre lui Mihai-Vodă de pedestrima lui că s-au spartû de la vad, și acolea iarăș nu era puțințe să să înfrîngă oastea leșască numai ce au căutatû a da dos oștilor lui Mihai-Vodă. Însă nu de tot răsipa, ce cu tocmală,

întorcându-se singur Mihai-Vodă cu capul său unde era greu. Și tot așa au mărșăluș apărându-să până la un oraș ce să dzice Tîrgșor.

Zac. 25. Știindă Zamoyshii de Mihaiă-Vodă cine este la războaie, să nu să mai depărtedă oastea lui cea călăreață, temîndu-să cumva în goană de sminteală, au trimis trimbițași de au dzis de întorsă oștii și porunca la capete, numai să să întoarcă. Și s-au întorsă oastea leșască. Cădzut-au la acela războiă 1.000 de trupuri de îmbe părțile, iară vii prinși din oastea lui Mihai-Vodă mulți. Fost-au acestă războiă în anul 7108 (1600).

PROGRESAȚII!

Miron Costin a fost un mare cărturar și, deși viața sa curmată tragic a coincis cu o perioadă de restriște din istoria Moldovei, a lăsat un număr mare de scrieri atât în limba română, cât și în limba polonă.

Continuator al operei lui Grigore Ureche, el duce mai departe *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron-Vodă până la Dabija-Vodă* (1595–1661). Perioada prezentată este tulburată de luptele pentru tron, domniile se schimbă des, se pun la cale diverse comploturi. Miron Costin are talent de povestitor care include în narațiunea sa dialoguri și portrete literare. Sunt remarcate ca personaje, Vasile Lupu, domnitor inteligent, cult și rafinat, dar ușor de păcălit mai ales de prietenii ipocriți, și Gheorghe Ștefan, arivis inteligent și fără scrupule care nu respectă legile prieteniei. Cronicarul nu dorește să fie obiectiv, el își exprimă direct sentimentele față de ceea ce povestește. Lucrarea neterminată *De neamul moldovenilor...* are un puternic caracter polemic și este îndreptată împotriva copiștilor manuscrisului lui Grigore Ureche care au inserat pasaje defăimătoare la adresa originii poporului român. El a scris această lucrare dintr-un profund sentiment de mândrie națională și, de aceea, caută cele mai variate și verificabile argumente pentru a susține originea latină nobilă a poporului român: arheologice, etnografice, lingvistice etc. Miron Costin are un mare respect pentru carte și, de aceea, cere imperios asumarea unei mari responsabilități celui care scrie, adresându-se „iscusitei oglinzi a minții omenești”.

Umanismul românesc, al cărui reprezentant este Miron Costin, este legat mai ales de istoriografia scrisă în limba română, care s-a afirmat în secolul al XVII-lea, când cronicarii au refuzat să folosească limba slavonă în actele de cancelarie, în textele religioase, în letopsețele și literatura laică.

Miron Costin reprezintă în istoriografia românească imaginea cărturarului cu vederi largi, pregătit la universitățile latine din Polonia, unde a asimilat o vastă cultură umanistă. Formulând necesitatea unei culturi naționale, nu doar în planul istoriografiei, ci în plan educativ și literar, Miron Costin re o reprezentare nouă cu privire la însemnătatea istoriei și a literaturii ca expresii ale conștiinței naționale.

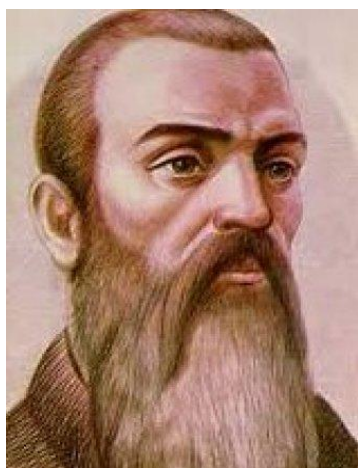
EXERCITII. APLICAȚII

1. Citiți fragmentele din *Letopisețul* lui Miron Costin și identificați ideile principale ale autorului în ceea ce privește etnogeneza poporului român.

2. Ce perioadă din istoria Moldovei este prezentată de Miron Costin în cronica sa? Cum prezintă el această perioadă?
3. Care sunt cele mai reprezentative momente și personaje prezentate de Miron Costin în lucrarea sa? Înscrieți în caiete unele personalități istorice din cronica lui Costin.
4. Ce este comun și prin ce diferă cronica lui Miron Costin de cea a lui Grigore Ureche? Motivați-vă răspunsul.
5. Argumentați de ce viața lui Miron Costin a fost atât de tragică.
6. Care este mesajul central al poemului *Viața lumii*? Cum își exprimă autorul gândurile în acest poem?
7. Efectuați o analiză a limbajului din această operă.
8. Argumentați că Miron Costin nu este numai un cronicar, dar este și un scriitor, analizând expresivitatea limbajului în care a fost scrisă opera cronicarului.
9. Scanați codul QR și veți afla mai multe informații despre Miron Costin și opera sa. Rezolvați în caiete fișele propuse.

Ion Neculce (1672 – 1745)

Ion Neculce s-a născut în anul 1672. Sub Antioh Cantemir a înaintat până la rangul de spătar, și, după ce a stat retras un timp, a fost făcut mare hatman de către Dimitrie Cantemir, la trecerea acestuia de partea lui Petru cel Mare și a luat parte la războiul rușilor cu turcii. După ce rușii au pierdut războiul, Neculce a trecut cu Cantemir în Rusia și a stat acolo câțiva ani, până la 1719, după care, întorcându-se în Moldova, a trăit la moșia sa din Boian, ocupând numai o dată, sub Constantin Mavrocordat, funcția de vornic. A murit după 1744, lucru ce se dovedește prin ultimele cuvinte ale cronicii lui, unde spune că Constantin Mavrocordat, fiind scos din domnia Moldovei, nu a stat mazilit nici un an întreg, ci a fost numit în Muntenia, ceea ce s-a întâmplat în anul 1744.

În lucrarea sa *Istoria literaturii române*, istoricul Gheorghe Adamescu spune: „Neculce a fost un militar distins, iar Petru cel Mare l-a prețuit mult și i-a arătat o deosebită simpatie. Tot așa era privit și de familia lui Cantemir și de ceilalți boieri; de aceea când a voit să se întoarcă în țară, cu multă greutate a scăpat de insistențele lor. El însă a ținut cu orice preț să-și vadă țara și nu s-a temut că i se va întâmpla vreo nenorocire, vreo persecuție, ci, precum însuși zice, și-a pus nădejdea

în Dumnezeu, care din toate l-a scăpat”.

Lucrarea de căpetenie a lui Neculce, în afară de compilarea cronicilor anterioare, este Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija Vodă până la domnia lui Constantin Mavrocordat. Lucrarea cuprinde evenimentele din 1662 până la 1743, la care a fost mai totdeauna părtaș sau le-a cunoscut de aproape. Cel mai probabil, cronicarul și-a început lucrul la Letopiseț după anul 1732, când avea deja cca 60 de ani.

În prefața lucrării, autorul relatează că până la Duca-Vodă el s-a condus de diferite izvoare aflate pe la alții, *„iar de la Duca-Vodă cel bătrân înainte până unde s-o vedea, la domnia lui Ion Vodă Mavrocordat, nici de pre un izvor a nimănu, ce am scris singur dintru a mea știință, câte s-au tâmplat de au fost în viața mea. Nu mi-au trebuit istoric străin să cetesc și să scriu că au fost scrise în inima mea”.*

Letopisețul este precedat de câteva file ce poartă titlul: *O seamă de cuvinte ce sunt auzite din om în om, de oameni vechi și bătrâni și în letopisețe nu sunt scrise...* Aici se cuprind o serie de tradiții relative la diferiți domni și care ulterior au format subiectele legendelor și poemelor din literatura noastră modernă, precum: *Daniil Sihastru* de Bolintineanu, *Aprodul Purice* de Negruzzi, *Altarul mănăstirii Putna* de Alecsandri, *Cupa lui Ștefan* de Bolintineanu, *Dumbrava roșie* de Alecsandri, *Visul lui Petru Rareș* de Alecsandri ș.a. Aproape toți domnii, despre care vorbește Neculce în cursul cronicii sale, au câte un scurt portret sau câte o caracteristică.

Letopisețul Țării Moldovei

Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija-Vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat (1662–1743)

Predislovie

Acest pământ al Moldovii n-au fost așezat de demult de oameni, să fie fost trăit într-însul cu pace, ce în câteva rânduri au fost și pustiiu. Deci pentru acee nu să află letopisețe scrisă de pământeni vechi. Ce de la o vreme, de la descălecatul lui Dragoș-Vodă, târziu s-au apucat Urechi vornicul de au scris istoriile a doi istorici leșești. Și l-au scris până la domnia lui Aron-Vodă.

Apoi au mai făcut după Ureche vornicul și un Simion dascal, și un Misail călugărul, și un Evstratie logofătul, și iar l-au scris, cât au scris Ureche vornicul, până la Aron-Vodă. Numai aceștie, poate-fi, au fost oameni neînvățați, de n-au citit bine la istorii, că au defăimat pre moldoveni, scriind că sunt din tâlhari. Pentru aceasta dară nimene din scrisorile lor, nici cele ce ar fi fost adevărate, audzite sau vădzute a lor, nu le pot oamenii crede.

Iară pre urma acestora s-au apucat dumnealui Miron Costin, vel-logofăt, de au făcut un letopisăș. Și cât n-au putut istovi Miron logofătul l-au istovit fiu-său, Nicolai Costin, logofăt, și l-au scris di-nceputul lumii, arătând cine au trăit pre acest pământ, cu mărturii a istorici sreini. Și l-au scris până la Dragoș-Vodă, și de la Dragoș-Vodă l-au scris di pe izvodul lui Ureche vornicul până la Aron-Vodă. Însă mult l-au mai împo-dobit, mai frumos, și Miron logofătul și fiu-său Nicolai Costin. Iar mai înainte nu să mai găsește scris de Miron sau de fiu-său Nicolai.

Poate-fi, de ar fi și scrise de Nicolai logofătul, dar or fi poate tănuite, și până acmu la ivală n-au ieșit.

Iară de la Dabije-Vodă înainte îndemnatu-s-au și Ion Neculce, biv-vel-vornic de Țara de Sus, a scrie întru pomenirea domnilor. Însă până la Duca-Vodă cel bătrân l-au scris di pe nește izvoade ce au aflat la unii și alții și din audzitele celor bătrâni boieri; iară de la Ducă-Vodă cel bătrân înainte, până unde s-a vidè, la domnia lui Ion-Vodă Mavro-cordat, nici de pre un izvod a nemărui, ce au scris sângur, dintru a sa știință, cât s-au tâmplat de au fost în viața sa. Nu i-au mai trebuit istoric strein, să citească și să scrie, că au fost scrisă în inima sa. Deci vă poftescu, cetitorilor, pre unde ar fi greșit condeiul mieu, să priimiți, să nu gândiți că doară pre voia cuiva sau în pizma cuiva, ce, precum s-au tâmplat, cu adevăr s-au scris. Doar niscaiva veleaturi a anilor de s-or fi greșit, iară celelalte întru adevăr s-au scris.

Mai socotit-au și din letopisățul lui Evstratie logofătul și a lui Simion dascalului și a lui Misail călugărului nește cuvinte câteva, de nu le-au lăsat să nu le scrie, ce le-au scris, măcar că dumnealui Miron logofătul și cu Nicolai fiu-său nu le-au scris, și-i ocărește. Și să cade să-i ocărăscă, unde face că sunt moldovenii din tâlhari. Bine face că-i ocărește și dzice că sunt basne. Iar pentru Dumbrava Roșie, cum că au arat-o Bogdan-Vodă cu leșii, Miron logofătul au lăsat de n-au scris. Dar acee dzicū să nu fie basnă. Și pentru neamul Movileștilor, și cum li s-au numit acest nume, dintru Ștefan-Vodă cel Bun, Moghila, iar nu-i basnă. Și altele multe n-or fi știut istoricii streini, ca să le pomenească toate. Deci o samă de istorii mai alese și noi nu le-am lăsat să nu le scriem. Însă nu le-am scris la rândul lor, ce s-au pus de o parte, înaintea domnii Dabijii-Vodă s-au scris. Ce cine va vrè să le creadă, bine va fi, iar cine nu le va crede, iarăși bine va fi, cine cum îi va fi voia, așa va face. Că mulți istorici streini, de alte țări, nu le știu toate câte să fac într-alt pământu. Tot mai bine știu cei de locū decât cei streini, însă ce să face în viața lor, iară nu în delungate vremi, iar istoriile celi vechi mai bine le știu istoricii, că le au scrisă, iară nu audzite.

Deci, fraților cetitorilor, cu cât veți îndemna a ceti pre acest letopisățu mai mult, cu atâta veți ști a vă feri de primejdii și veți fi mai învățați a dare răspunsuri la sfaturi ori de taină, ori de oștire, ori de voroave, la domni și la noroad de cinste.

Accesând lincul <https://www.youtube.com/watch?v=pzJxwMnFaa4> veți afla mai multe informații despre Ion Neculce și opera sa.

O samă de cuvinte

O samă de cuvinte ce suntu audzite din om în om, de oameni vechi și bătrâni, și în letopisețu nu sunt scrise, ce s-au scris aice, după domnia lui Ștefăniță-Vodă, înaintea domnii Dabijii-Vodă. Deci cine va ceti și le va crede, bine va fi, iară cine nu le va crede, iară va fi bine; cine precum îi va fi voia, așa va face.

I. Ștefan-Vodă cel Bun, luund domnia Moldovii și viind turcii în dzilele lui să treacă în Moldova la Galați, i-au bătut foarte rău pre turci și au luat și Cetatea Albă și Chilia de la turci. Apoi mai pe urmă iar le-au luat turcii aceste doao cetăți. Și în

câteva rânduri s-au bătut Ștefan-vodă cu turcii. Iar când s-au bătut la Războieni, atunci s-au așezat turcii cu Ștefan-Vodă. Și le-au dat hotar și olat Bugeacul și au făcut pace. Și turcii apoi au adus tătarî din Crâm și i-au așezat în Bugeac, carii stau și până astăzi, precum au așezat și la Hotin Lipcani.

II. Ștefan-Vodă cel Bun multe războaie au bătut. Și așa să aude din oameni vechi și bătrâni că, câte războaie au bătut, atâtea mănăstiri cu biserici au făcut.

III. Ștefan-Vodă cel Bun, când s-au apucat să facă mănăstirea Putna, au tras cu arcul Ștefan-Vodă dintr-un vârvu de munte ce este lângă mănăstire. Și unde au agiunsu săgeata, acolo au făcut prestolul în oltariu. Și este mult locu de unde au tras până în mănăstire. Pus-au și pe trii boierenași de au tras, pre vătavul de copii și pre doi copii din casă. Deci unde au cădzut săgeata vătavului de copii au făcut poarta, iar unde au cadzut săgeata unui copil din casă au făcut clopotnița. Iar un copil din casă dzicu să fie întrecut pe Ștefan-Vodă și să-i fie cădzut săgeata într-un delușel ce să cheamă Sion, ce este lângă mănăstire. Și este sâmnul un stâlp de piatră. Și dzic să-i fie tăiat capul acolo. Dar întru adevăr nu să știe, numai oamenii așa povestescu. Fost-au și biserița de lemn întru acel delușel și s-au răsipit, fiind de lemn. Și așa au fost făcut mănăstirea de frumoasă, tot cu aur poleită, zugrăvală mai mult aur decât zugrăvală, și pre dinlăuntru și pre denafară, și acoperită cu plumb. Și dzică călugării să fie fost făcut și sfeșnicile cele mari și cele mici și policantru și hora tot prisne de argint, și pe urmă să li fie luat un domnu și să fie făcut alteli de sprije, care le-am apucat și noi. Iar stricându-să un clopot mare la mănăstire și făcând călugării clopotul a doa oară, au pus aceste toate ce scriu mai sus în clopot, ca să fie mai mare.

Lăsat-au Ștefan-Vodă cel Bun la mănăstirea Putna, după moartea lui, arcul lui și un păhar, ce vorbi călugării la mănăstire că este de iaspis, ce era în chipul marmurii albe și al farfurii, ca să fie întru pomenire la sfânta mănăstire. Și arcul l-au fost trăgând cu vârtej. Și la vremea lui Constantin Cantemir-Vodă, fiind răskoale, au venit niște căzaci cu leși, cu moldoveni joimiri, vrând ca să jecuiască ce ori găsi în mănăstire. Deci fiind un turnu cu bună tărie, nu putu să jecuiască. Deci au dzis călugărilor să dă turnul, că nu vor lua a mănăstirii nemică. Iar călugării necredzind, nu vră să dă turnul. Iar acei căzaci cu leși și cu moldoveni îndată au aprinsu mănăstirea, iar călugării, vădzând că aprind mănăstirea, îndată au dat turnul. Atunci, îndată, având puști de apă, acei căzaci, leși și moldoveni au stânsu focul. Deci atunci au jecuit tot din turnu ce au fost a boieri și a neguțitori, iar a mănăstirii n-au luat nemică, fără numai arcul lui Ștefan-Vodă. Iar păharul au fost până la a triia domnie a lui Mihai Racoviță-Vodă. Și scoțindu-l din turnu un egumen, pre anume Misail Chisiliță, și vrând să să fâlească, au băut la masă cu acel păhar a lui Ștefan-vodă, cu niște slugi boierești, ce era zlotăși. Și bând mult cu acel păhar, s-au îmbătat și, fiind beți, au stricat un lucru scumpu domnescu și de

minune ca acela.

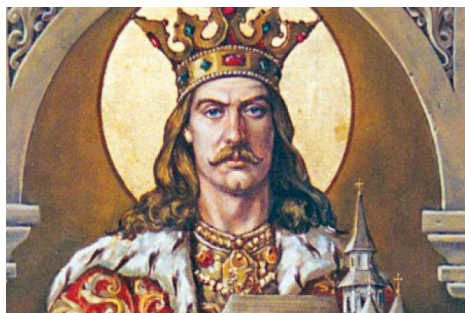
IV. Ștefan-Vodă cel Bun, bătându-l turcii la Războieni, au mărșu să intre în Cetatea Neamțului. Și fiind mumă-sa în cetate, nu l-au lăsat să intre și i-au dzis că pasirea în cuibul său nu piere. Ce să să ducă în sus, să strângă oaste, că izdânda va fi a lui. Și așe, pe cuvântul mâne-sa, s-au dus în sus și au strânsu oaste.

Iară împăratul turcescu au vinit cu toată puterea lui la Cetatea Neamțului. Și au suit pușcile deasupra unui munte pre despre Moldova. Și au început a bate Cetatea Neamțului foarte tare. Iar pre acee vreme era un neamțu închis în cetate. Și vădzind că bat cetatea, au dzis păzitorilor să spuie mumei lui Ștefan-Vodă să-l sloboadă de la închisoare, din temniță, pre dânsul, că el va mântui cetatea de acel greu. Deci, slobodzindu-l pre acel neamțu de la închisoare, s-au și apucat acel neamțu de au îndreptat pușcile din cetate asupra turcilor, unde sta acolo în munte, de avè nevoie cetatea. Și au și lovit în gura unii pușci turcești, de au sfărmat-o. Și au început a bate în corturile turcilor, cât și boldul de la cortul împăratului l-au sfărmat. Deci n-au mai

putut sta turcii întru acel vârvu de munte, de unde avè cetatea nevoie, ce numai le-au căutat a să da în laturi de la acel loc. Iară Ștefan-Vodă, mergând de la Cetatea Neamțului în sus pre Moldova, au mărșu pe la Voroneț, unde trăie un părinte sihastru, pre anume Daniil. Și bătând Ștefan-Vodă în ușa sihastrului, să-i descuie, au răspunsu sihastrul să aștepte Ștefan-Vodă afară până ș-a istovi ruga.

Și după ce ș-au istovit sihastrul ruga, l-au chemat în chilie pre Ștefan-Vodă. Și s-au ispovedit Ștefan-Vodă la dânsul. Și-au întrebat Ștefan-Vodă pre sihastru ce va mai face, că nu poate să să mai bată cu turcii: închina-va țara la turci, au ba? Iar sihastrul au dzis să nu o închine, că războiul este a lui, numai, după ce va izbândi, să facă o mănăstire acolo, în numele Sfântului Gheorghie, să fie hramul bisericii. Deci au și purces Ștefan-Vodă în sus pe la Cernăuți și pre la Hotin și au strânsu oaste, feliuri de feliuri de oameni. Și au purces în gios. Iar turcii, înțălegând că va să vie Ștefan-Vodă cu oaste în gios, au lăsat și ei Cetatea Neamțului de a o mai bate și au început a fugi spre Dunare. Iar Ștefan-Vodă au început a-i goni în urmă și a-i bate, până i-au trecut de Dunăre. Și întorchându-s înapoi Ștefan-Vodă, s-au apucat de au făcut mănăstirea Voronețul. Și au pus hramul bisericii Sfântul Gheorghie.

V. Ștefan-Vodă cel Bun, când s-au bătut cu Hroît ungurul, precum dzică unii la Cașen, iar letopisățul scrie că s-au bătut la Șcheie pe Siretiu, au fost cadzut calul cu Ștefan-Vodă în războiu. Iară un Purice aprodul i-au dat calul lui. Și nu putè în

grabă încăleca Ștefan-Vodă, fiind om mic. Și au dzis Purice aprodul: „Doamne, eu mă voi face o moviliță, și vino de te sui pe mine și încăleacă”. Și s-au suit pe dânsul Ștefan-Vodă și au încălecat pre cal. Și atunce au dzis Ștefan-Vodă: „Sărace Purece, de-oi scăpa eu și tu, atunci ți-i schimba numeli din Purice Movilă”. Și au dat Dumnedzeu și au scăpat amândoi. Și l-au și făcut boier, armaș mare, pre Purece. Și dintru acel Pureci aprodul s-au tras neamul Movileștilor, de au agiunsu de au fost și domni dintru acel neam. Dar și aprodzii atunce nu era din oameni proști, cum sunt acum, ce era tot ficiori de boieri. Și portul lor: era îmbrăcați cu șarvanele, cu cabanițe. Așe trebuie și acum să să afle slugi, să slujească stăpânului, și stăpânul să miluiască pre slugă așe.

VI. Când au aședzat pace Ștefan-Vodă cel Bun cu leșii, fiind Ion Tăutul logofăt mare, l-au trimis sol la leși. Și au dăruit craiul leșescu Tăutului aceste sate la margine: Câmpul Lungu rusescu, Putila, Răstoaceli, Vijnița, Ispasul, Milie, Vilavce, Carapciul, Zamostie, Vascăuții, Voloca. Toate acestea le-au dăruit craiul leșescu Tăutului logofătului. Și au pus hotar apa Cirimușul, întru o duminică dimineața.

VII. Ștefan-Vodă cel Bun, vrând să margă la biserică întru o duminică dimineața, la liturghie, în târgu în Vasluiu, și ieșind în polimari la curțile domnești ce era făcute de dânsul, au audzit un glas mare de om strigând să aducă boii la plug. Și mirându-să ce om este acela să are duminica, și îndată au trimis în toate părțile, ca să-l găsească pre acel om, să-i aducă la dânsul. Și l-au aflat pre om în sus, pre apa Vasluiului, cale de patru ceasuri, arând la o movilă ce să cheamă acum Movila lui Purcel. Că pe acel om încă îl chema Purcel. Și ducându-l pre acel om la Ștefan-Vodă, l-au întrebat Ștefan-Vodă: el au strigat așe tare, și pentru ce ară duminica? El au dzis că au strigat el să aducă boii la plug, și ară duminica, că este om sărac, și într-alte dzile n-au vrut frate-său să-i dă plugul, și acum duminica i-au dat. Deci Ștefan-Vodă au luat plugul fratelui celui bogat și l-au dat fratelui celui sărac, să fie a lui.

VIII. Ștefan-Vodă cel Bun și cu fiul său Bogdan-Vodă, de multe ori au avut războaie cu leșii. Și multe robii au făcut în Țara Leșască, cât au pus pe leși în plug de-au și arat cu dâșii, de au sămănat ghindă, de au făcut dumbrăvi pentru pomenire, ca să nu să mai acolisască de Moldova: Dumbrava Roșie la Botășeni și Dumbrava Roșie la Cotnari și Dumbrava Roșie mai gios de Roman. Și leșii încă nu tăgăduiescu, că scrie și în cronica, în letopisățul lor. Numai mă mier de Miron logofătul, cum au acoperit acest lucru de nu l-au scris. Și așe vorbăscu oamenii, că, când au fost arând cu dâșii, cu leșii, i-au fost împungând cu strămurările, ca pre boi, să tragă. Iar ei să ruga să nu-i împungă, ce să-i bată cu biciușcile, iar când îi bătă cu biciușcile, ei să ruga să-i împungă.

IX. Când au murit Ștefan-Vodă cel Bun, au lăsat cuvânt fiului său, lui Bogdan-Vodă, să închine țara la turci, iar nu la alte neamuri, căci neamul turcilor sunt mai înțelepți și mai puternici, că el nu o va pute ține țara cu sabia, ca dânsul.

X. După ce au luat Bogdan-Vodă domnia, au și triimis pre Tăutul logofătul sol la turci, când au închinat țara la turci. Și așe vorbăscu oamenii, că l-au pus viziriul de au ședzut înaintea viziriului pre măcat, și n-au fost având mestei la nădragi, că, trăgându-i cibotile, numai cu colțuni au fost încălțat. Și dându-i cahfê, nu știu cum

o va bè. Și au început a închina: „Să trăiască împăratul și viziriul!”. Și închinând, au sorbit felegeanul, ca altă băutură.

XI. Când au pus țara întâi domnu pre, el nu era acasă, ce să tâmplase cu măjile lui la Gălăți, la pește. Și au triimis boierii și mitropolitul haine scumpe domnești și carătă domnească cu slujitori, unde l-ari întâmpina să-l aducă mai în grabă la scaon, să-l puie domnu. Deci el, întorcându-să de la Gălăți, au fost agiunsu la Docolina, de au mas acolo cu dzece cară, câte cu șase boi carul, pline de pește. Și piste noapte au visat un vis, precum dealul cel di cee parte de Bârlad și dealul cel di-ncoaci era de aur, cu dumbrăvi cu totul. Și tot sălta, giuca și să pleca, să inchina lui Rareș. Și deșteptându-să din somnu dimineăta, au spus visul argaților săi, celor ce era la cară. Iar argații au dzis: „Bun vis ai visat, giupâne, că cum om sosi la Iași și la Suceavă, cum om vinde peștile tot”. Și au și îngiugat carăle dimineăta, și au purces Petru-Vodă înaintea carălor. Și când s-au pogorât în vadul Docolinii, l-au și întâmpinat gloata. Și au început a i să închina și a-l îmbrăca cu haine domnești. Iar el s-au zimbbit a râde și au dzis că „de mult așteptam eu una ca aceasta să vie”. Și când au purces de acolo, argații lui au dzis: „Dar noi ce-om face, doamne, cu carăle cu pestile?” Iar el au dzis: „Să fie carăle cu pește, cu boi cu tot, a voastre. Și viniți după mine, să vă fac cărți de scuteală, să nu dați nemică în dzilele mele”.

XXXVII. Ghica-Vodă, de neamul lui fiind arbănaș, copil tânăr au purces de la casa lui la Țarigrad, să-ș găscască un stăpân să slujască. Și cu dânsul s-au mai luat un copil de turcu, iar sărac, din ostrovul Chiprului 1. Și mergând amândoi dempreună la Țarigrad, multe vorbe bune au vorbit: de vor găsi pită, să să caute unul pre altul. Și au dzis Ghica-Vodă: „Tu ești turcu, poți să agiungi să fii om mare, și ce mi-i face pre mine atunce?” Iar turcul au dzis atunce: „De voi fi eu om mare, te voi face de vii fi mai mare în Chipru, giudecătoriu.” Și mergând în Țarigrad, s-au despărțit unul de altul, să-ș caute stăpâni.

Deci copilul cel de turcu au nemerit la un agă, ce era de curtea împărătească. Și au slujit așe din stăpân în stăpân, până au agiunsu de era pașe. Și fiind pașe sărac, avè un priietin musaip împărătescu. Și mergè totdeauna la vorbă la acel musaip împărătescu. Și pre acee vreme să tâmplasă de era multe zorbale în Țarigrad, de nu să mai putè aședza Poarta. Deci Chiupruliolul au dzis cătră acel priietin musaip de casa împărătească: „De m-ar pune pre mine viziriu, aș potoli eu zorbaleli aceste”. Iar împăratului i să supărasă cu zorbaleli, și să miera ce va face, și întreba sfat și pre unul și pre altul. Și aflând vreme acel musaip împărătescu, au spus împăratului că „este un pașe sărac, și el dzice să-l pui măria ta vizir, că a potoli toate gâlceville aceste, pre careli îl cheamă Chiupruliolul”. Deci împăratul îndată l-au adus și l-au pus viziriu. Și cum l-au pus viziriu, îndată au și pus și au strigat oastea, și pre de altă parte au început a tăie capetili celor vicleni, până i-au spăriiat, de au aședzat toate zorbaleli. Și au rămas viziriu lăudat la turci, precum s-au vădzut și să vede și până astăzi neamul lui.

Iară Ghica-Vodă, intrând în Țarigrad, au nemerit la capichihăile moldovenști de au slujit, apoi au vinit la Moldova cu neguțitorie, apoi la Vasilie-Vodă, lipindu-să de curte, fiind și Vasilie-Vodă tot de un neam, arbănaș. Și vrând și Dumnedzeu,

au agiunsu de au fost capichihaie la Țarigrad și vornic mare aici în Moldova. Deci tâmplându-să atunce, la vremea lui Gheorghii Ștefan-Vodă, de au fost la Poartă cu alți boieri, viziriul vădzându-l l-au și cunoscut cine este. Iar Ghica-Vodă nu-l cunoște pre viziriul. Deci viziriul Chiupruliolul au și chemat pre haznatoriul lui și i-au dzis în taină: „Vedzi cel boieriu bătrân moldovan ce este la Divan? Să-l iei și să-l duci la odaia ta, până s-a rădica Divanul, și apoi să-l aduci la mine în taină cum trebuiește“. Iar Ghica-Vodă, după ce îl luasă dintre cei alți boieri, să spăriiasă tare, că nu știè povestea ce este. Și după ce s-au rădicat Divanul și l-au adus la viziriul, l-au îndrebat viziriul ce om este și de unde este, și au dzis: „Cunoști-mă pre mine, au ba?“ Iar Ghica-Vodă s-au spus de unde este de locul lui, iar a cunoaște pre viziriul nu-l cunoște. Atunce viziriul Chiupruliolul s-au spus și au dzis: „Ții minte ce am vorbit când viniiam amândoi pre cale?“ Și au dzis: „De ai uitat tu, dar eu n-am uitat, și iată că te voi face domnu în Moldova; numai să taci mâlcom“. Iar Ghica-Vodă au și mârșu de i-au sărutat mâna și s-au rugat atunce pentru stăpânu-său, să-l lasă să fie domnu, să nu-l mazilească. Iar viziriul au răspunsu: „Acum deodată îl las să fie, iar mai pre urmă cuvântul mieu gios nu l-oi lăsa, ce te voi face pre tine“. Și pre urmă, chemând la Poartă pre Gheorghii Ștefan-Vodă, și nevrând Gheorghii Ștefan-Vodă să margă, au pus pre Ghica-Vodă domnu în Moldova, după cum scrie letopisățul. Așe au fost povestea ieșirii acestor doi oameni, Chiupruliului viziriului și Ghicai-Vodă, că unde este voia lui Dumnezeu să biruiescu toate firili omenești.

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Letopisețul lui Ion Neculce înfățișează una dintre cele mai dramatice epoci ale istoriei Moldovei: epoca de prăbușire a domniilor moldovenești și începutul domniilor fanariote. El cuprinde perioada de la Istratie Dabija Vodă (1661) până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat (1775).

Cronica sa este consacrată predominant scurtei domnii, de numai nouă luni, a lui Dimitrie Cantemir, căruia i-a fost prieten fidel și sfetnic apropiat. Sprijinindu-l pe domn în alianța creștină încheiată cu țarul Petru cel Mare, Ion Neculce, paticipant la lupta de la Stănilești (1771), împărtășește și amărăciunea exilului în Rusia, împreună cu Dimitrie Cantemir. Dincolo de întâmplările narate, se simte atitudinea subiectivă a cronicarului (Ion Neculce povestește la persoana I), care depărtându-se de datele seci ale unei istorii cu caracter științific, este mai aproape de proza literară. Neculce execută un portret literar deosebit al lui Dimitrie Cantemir, scoțând în evidență atât trăsăturile generale ale acestui domnitor, cât și cele individuale. Deosebit de interesant este și portretul spătarului Nicolae Miclescu, precum și cel al lui Petru cel Mare. În acest fel, potretele istorice devin portrete literare.

Letopisețul lui Ion Neculce se deschide cu o culegere de 42 de legende istorice sub titlul *O samă de cuvinte sunt audzite din om în om, de oameni vehi și bătrâni și în Letopiseți nu sunt scrise*. De la început, autorul nu își asumă garantarea autenticității a ceea ce se relatează în aceste legende: „Cine va ceti și le va crede,

bine va fi, iar cine nu le va crede, iar va fi bine; cine precum îi va fi voia, așa va face”.

Sursele de inspirație sunt diverse (folclor, cronici străine, note istorice, ecouri ale poemelor medievale occidentale). Legende nu sunt lucrări cu o structură epică asemănătoare: unele au construcții epice ample și cu potențial artistic evident, altele sunt note scurte despre o personalitate sau un eveniment.

Cronica lui Ion Neculce este scrisă într-o limbă populară vorbită, având un stil mlădios și plin de lirism, amintindu-ne uneori de cel al lui Creangă. Descrierile pe care le realizează cronicarul sunt pătrunse de puternice sentimente pe care le trezesc gândurile și speranțele pentru Moldova.

Oralitatea stilului este sugerată de adresările directe către cititor, de zicalele și proverbele folosite, în special, la caracterizarea personajelor („...capul plecat nu-l prinde sabia”, „mielul blând suge două maice”, „calul râios găsește copacul scortșos”, ș.a.). Majoritatea dintre aceste probe circulă și astăzi în limba noastră. Opera lui Ion Neculce a stat în atenția cercetătorilor nu numai datorită aportului său la crearea literaturii artistice, ci și datorită calităților deosebite ale limbii folosite, pornind de la limba populară, din care preia structuri plastice cu ajutorul cărora poate sublinia dramatismul unor situații, pitorescul unor figuri istorice sau poate caracteriza atitudini. Exprimarea sa artistică a fost sursa declarată de inspirație pentru limbajul artistic folosit de Mihail Sadoveanu.

Oamenii iluștri despre...

„Când citești cronica lui Neculce, un nume îți năvălește numaidecât în minte: Creangă... În Neculce se înfăptuiește cu un veac înainte acel amestec de cultură de târgoveț și de înțelepciune țărănească... Cu Creangă el are împreună ingenuitatea șireată, acel tip de a se socoti neghiob, crezându-se totuși deștept, proverbialitatea, filozofia bătrânească, minunarea, vâietătura și în fine acel lucru învederat, dar inanalizabil, ce se cheamă darul de a povesti...”

George Călinescu

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Citiți câteva dintre legende ale lui Ion Neculce și rezumați una dintre ele.
2. Identificați în textele citite nuanțele de portretizare pe care face autorul unor personalități. Cum sunt prezentate aceste personaje?
3. Care este îndemnul lui Ion Neculce adresat generațiilor ce vin? Recitați acest fragment. De ce credeți că acest îndemn este important și actual chiar și astăzi? Argumentați-vă răspunsul.
4. Cum este prezentat Ștefan cel Mare în opera lui Neculce? Faceți o paralelă între descrierea efectuată de Grigore Ureche și cea a lui Neculce.
5. Ce figuri istorice mai apar în cronica lui Ion Neculce? Înscrieți-le în caiete.
6. Care este locul lui Dimitrie Cantemir în Letopisețul lui Neculce? Cum este prezentată această personalitate? Ce l-a unit pe autor cu Dimitrie Cantemir?
7. Care dintre cele mai sângeroase lupte din istoria Țării Moldovei este descrisă

în cronica lui Ion Neculce? Ce știți despre această luptă? Realizați o informație referitor la unele aspecte ale acestei lupte și înscrieți-o în caiete.

8. Analizați cronica lui Ion Neculce din punct de vedere al limbajului. Ce forme ale limbii folosește autorul? Faceți o paralelă între cronicile lui Grigore Ureche, Miron Costin și Ion Neculce sub aspectul limbajului folosit.
9. Pegătiți o comunicare despre una dintre personalitățile istorice amintite de Neculce în cronica sa și citiți-o în clasă. Faceți referire la perioada istorică corespunzătoare.
10. Citiți și alte legende istorice și discutați-le în comun. Ce este specific pentru legenda istorică, în general?
11. **Scanați codul QR** și veți afla mai multe informații despre Ion Neculce și opera sa. Rezolvați în caiete fișele propuse.

Legenda

Legenda, spre deosebire de basm, este strâns legată de un element cheie și se concentrează pe un loc, un obiect, un personaj, o poveste, se explică originea unor ființe, plante sau animale, desfășurarea unor momente istorice sau faptele unor eroi etc. Legende combină fapte reale cu întâmplări imaginare, atât cele posibile cât și cele complet ireale. Ele au servit de obicei pentru a explica geneza sau producerea unor fenomene sau evenimente.

REȚINEȚI!

LEGENDĂ (din latină *legenda* înseamnă „lucruri de citit”) este o povestire fantastică cu elemente istorice reale transmisă prin forma orală. Legenda este o narațiune populară în proză sau în versuri, în care se împletesc realitatea și ficțiunea.

În limbajul comun, termenul a devenit sinonim mitului și se referă la ceva a cărei existență nu a fost niciodată dovedită.

Particularități:

- a) amestec de adevăr, fantastic, credințe populare;
- b) dimensiuni relativ reduse.

Tipuri:

1. După conținut:

a) etimologice (explicative) – explică proveniența elementelor de floră, faună, cosmos: ex.: Legenda ciocârliei de V. Alecsandri, Stigletele de M. Sadoveanu;

b) mitologice sau religioase (s-au dezvoltat în cadrul literaturii apocrife) – scurtă istorie a personajelor sau faptelor religioase: ex.: Alixandria, Varlaam si Ioasaf etc;

c) istorice (explică prin fapte imaginare evenimente și personaje istorice): ex.:

Cea din urmă noapte a lui Mihai cel Mare, Mircea cel Mare și solii de Dumitru Bolintineanu, Monastirea Putna, Codrul Cosminului de Miron Costin.

2. După autor:

a) populară – aparțin folclorului: ex.: Soarele și luna, Legenda albinei.

b) cultă (s-a inspirat ca tematică și structură din legenda populară): ex.: Lostrîța de Vasile Voiculescu, Dumbrava Roșie de Vasile Alecsandri.

3. După formă:

a) în proză: ex.: Stejarul din Bozești de Eusebiu Camilar.

b) în versuri: ex.: Dan, căpitan de plai de Vasile Alecsandri.

LEGENDA ISTORICĂ este o povestire fantastică în proză sau în versuri cu elemente istorice reale transmisă prin forma orală, care explică prin fapte imaginare evenimente și personaje istorice.

Legenda istorică

Codrul Cosminului de *Dimitrie Bolintineanu*

I

Vânturile negre, într-a lor turbare,
Nu bat fața mării fără încetare;
Iar tu, dragă țară, pace nu mai ai!
Nu se șterse bine sângele pe plai
Și alt râu de sânge mâine o să-l ude!
Mâine, alte lupte! Alte doruri crude!
Fiii tăi trec viața sub armele lor;
Pruncii lor îi uită, părăsiți în dor!
Iată, vântul luptei geme cu turbare!
Un minut, o, țară, câtă dezmiardare!
Crude au sa fie luptele ce vin!
Dar nepieritoare fi-vor cel puțin;
Ale tale lupte, splendide, sublime,
Te-or scăpa de moarte pe viitorime!

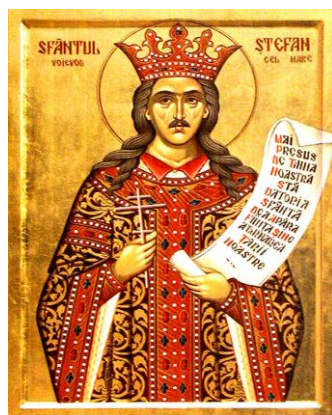
II

— „Nu a geme numai și-a vărsa suspine
E lăsat la inimi nobile, sublime!
Plângerea purcede din suflet rob
Unei vieți trândave ce l-a umilit!
Cel brav nu s-abate când cel rău îl frânge,
Ci cu arma-n mână se îmbată-n sânge.”
Astfel strigă Ștefan și cu bravii săi
Pleacă cu urgie la Cosmin în văi.
Au intrat polonii pe văi la Cosmin;

Între două măguri ei coboară lin.
Soarele răsare; focul splendid luce,
P-armele lor mândre cade și străluce.

Liberă de grijă, moarte sau robie,
Inima lor zboară către bucurie.
Gândul lor întrece pasurile lor,
Către dulcea țară alergând cu dor.
Dar mai sus de măguri cei din țară vin,
Herăstrez stejarii câți pe râpi se-nclin;
P-ale lor tulpine aninați îi lasă;
Iar mai jos de dâșii armiiile pasă.
Un semnal, și-aceste cete vor pieri.
Soarele dispare... Ceru-ngălbeni! ...
Muntele tresare! Trăsnete, mugiri,
Șuierări bizare, vaiete, răcniri
Să ridic în aer, cresc, se variază,
Și, din munte-n munte, trec, se repetază,
Brazii vechi ca lumea peste tot s-abat,
Cad din râpă-n râpă; orișunde bat,
Stâncile, pe cale, gem, trăsnesc și saltă,
Se sfărâmă, pleacă, bubuiesc, tresaltă...
Cerul și pământul parcă se lovesc,
Parcă se confundă și se nimicesc.
Și-unde se revarsă pe văile-adânci,
Alți munți se formează din copaci și stânci.
Muntele rămâne negru dezvelit;
Râul schimbă cursu-i, geme năbușit;
Caii, cavalerii, cetele făloase,
Armele iau forme crude și hidoase,
Râuri largi de sânge din pământ țâșnesc,
Codri-n fum și-n umbră saltă, clocotesc!...
Ștefan însă vine cu a lui armie.
Ce mai e cu viață, sfărâmă c-urgie.

Dimitrie Cantemir **(1673 – 1723)**

Dimitrie Cantemir s-a născut la 26 octombrie 1673, în localitatea Silișteni din comuna Fălciu, azi comuna Dimitrie Cantemir din județul Vaslui, în partea de sud a orașului Huși. A fost fiul lui Constantin Cantemir și al Anei. La 15 ani a fost nevoit să plece la Constantinopol (1688–1690), unde a stat 17 ani, ca zălog al tatălui său pe lângă Înalta Poartă, înlocuindu-l pe Antioh, devenit ulterior domn al Moldovei.

În perioada martie – aprilie 1693, după moartea tatălui său, a fost domn al Moldovei, dar Înalta Poarta nu l-a confirmat, astfel încât s-a întors la Constantinopol pentru a-și continua studiile. Cu prilejul unui război turco-austriac, a efectuat o călătorie în Europa Centrală, ajungând și în Banat, la Timișoara. A avut astfel ocazia să se convingă de unitatea lingvistică a poporului român. Antioh, fratele mai mare, și-a însușit întreaga moștenire, lăsându-l într-o situație precară. Din 1695 a fost capuchehaie la Constantinopol, al fratelui său Antioh, acesta fiind ales domn.

S-a căsătorit cu fiica lui Șerban Cantacuzino, Casandra, care i-a dăruit doi copii, Maria și Antioh (viitorul poet, scriitor și diplomat rus Antioh Dimitrievici Cantemir (1709–1744).

Turcii l-au înscăunat pe Dimitrie Cantemir la Iași în 1710, având încredere în el, dar noul domn-cărturar a încheiat la Luțk în Rusia, în 2 aprilie-13 aprilie 1711, un tratat secret de alianță cu Petru cel Mare, în speranța eliberării țării de sub dominația turcă. În politica externă s-a orientat spre Rusia. În subsidiar, s-a afirmat chiar faptul că ar fi încercat alipirea Moldovei la Imperiul Rus, așa cum făcuse și Ucraina. A fost un adept al domniei autoritare, adversar al atotputernicei mari boierimi și a fost împotriva transformării țăranilor liberi în șerbi.

După numai un an de domnie (1710–1711), s-a alăturat lui Petru cel Mare în războiul ruso-turc și a plasat Moldova sub suzeranitate rusească. După ce au fost înfrânți de turci în Lupta de la Stănilești – ținutul Fălciu pe Prut, neputându-se întoarce în Moldova, a emigrat în Rusia, unde a rămas cu familia sa. A devenit consilier intim al lui Petru I (Petru cel Mare) și a desfășurat o activitate științifică rodnică. Lângă Harkov i s-a acordat un întins domeniu feudal și a fost investit cu titlul de Principe Serenissim al Rusiei la 1 august 1711.

A murit pe moșia sa Dimitrievka la Harkov în 1723 și a fost înmormântat în Rusia. Actualmente, osemintele sale se odihnesc în Biserica Trei Ierarhi din Iași.

Dimitrie Cantemir – cărturar

A fost primul român ales membru al Academiei din Berlin în 1714. În opera lui Cantemir, influențată de umanismul Renașterii și de gândirea înaintată din Rusia,

s-au oglindit cele mai importante probleme ridicate de dezvoltarea social-istorică a Moldovei de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea.

➤ Accesați linkul și veți afla mai multe informații despre Dimitrie Cantemir <https://www.youtube.com/watch?v=OfAA77LbSns>.

Opere principale

Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul, scrisă în română și tipărită la Iași în 1698. Această operă este prima lucrare filozofică românească. În această lucrare întâlnim disputele medievale despre timp, suflet, natură sau conștiință. Dimitrie Cantemir sugerează superioritatea omului asupra celorlalte viețuitoare, face din om un stăpân al lumii, susține superioritatea vieții spirituale asupra condiției biologice a omului, încearcă să definească concepte filosofice și să alcătuiască o terminologie filosofică.

Imaginea tainică a științei sacrosante 1700, lucrare filosofică în care încearcă să integreze fizica într-un sistem teist, un fel de împăcare între știință și religie, între determinismul științific și metafizica medievală. Cantemir manifestă un interes deosebit pentru astrologie și științele oculte, sacre, specifice Renașterii.

Istoria ieroglică, scrisă la Constantinopol în română (1703–1705). Este considerată prima încercare de roman politic-social. Cantemir satirizează lupta pentru domnie dintre partidele boierești din țările române. Această luptă alegorică se reflectă printr-o dispută filosofică între două principii, simbolizate de Inorog și Corb. Lucrarea cuprinde cugetări, proverbe și versuri care reflectă influența poeziei populare.

Istoria Imperiului Otoman (Istoria creșterii și descreșterii curții otomane), redactată în latină (*Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othomanicae*) între 1714 și 1716. În această lucrare, Dimitrie Cantemir a relatat istoria imperiului otoman și a analizat cauzele care ar fi putut duce la destrămarea sa. A insistat și asupra posibilităților popoarelor asuprite de a-și recuceri libertatea. Lucrarea a fost tradusă și publicată în limbile engleză, franceză și germană.

Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor, scris mai întâi în latină dar tradus apoi de autor în română (1719–1722), cuprinde istoria noastră de la origini până la descălecarea. Susține ideea cronicarilor: originea comună a tuturor românilor. Pentru scrierea acestei lucrări, Dimitrie Cantemir a consultat peste 150 de izvoare române și străine în limbile latină, greacă, polonă și rusă.

Descriptio Moldaviae (*Descrierea Moldovei*), scrisă în latină (1714–1716), când trăia în Rusia, la cererea Academiei din Berlin.

Descrierea Moldovei cuprinde trei părți:

1. Prima parte este consacrată descrierii geografice a Moldovei, a munților, a apelor și a câmpiilor. Dimitrie Cantemir a elaborat prima hartă a Moldovei. A prezentat flora și fauna, târgurile și capitalele țării de-a lungul timpului.
2. În partea a doua a lucrării este înfățișată organizarea politică și administrativă a țării. S-au făcut referiri detaliate la forma de stat, alegerea sau îndepărtarea din scaun a domnilor, la obiceiurile prilejuite de înscăunarea domnilor sau de mazilirea lor, de logodnă, nunți, înmormântări.
3. În ultima parte a lucrării există informații despre graiul moldovenilor, despre slovele folosite, care la început au fost latinești, după pilda tuturor celorlalte popoare a căror limbă încă e alcătuită din limba cea română, iar apoi înlocuite cu cele slavonești. Lucrarea prezintă interes nu numai pentru descrierea geografică sau politică bine documentată, ci și pentru observațiile etnografice și folclorice. Dimitrie Cantemir a fost primul nostru cărturar care a cuprins în sfera cercetărilor sale etnografia și folclorul.

Descrierea Moldovei

Partea întâia, a geografiei

CAP. I. Despre numirile vechi și cea de astăzi a Moldovei

Toată țara pe care o numim astăzi Moldova, împreună cu ținuturile învecinate de către apus, au fost dintr'un început stăpânite de cuceritorii celor trei părți ale lumii, Sciții, dar fără să aibe locuințe statornice, ci strămutându-se, după datina lor, dintr'un loc într'altul. După mai multe numiri ce deteră acestor țări, hoardele lor care urmau unele după altele, Grecii chieară pe locuitorii țării, când Geți, când Daci; în fine, sub stăpânirea Romanilor, le ziseră Daci peste tot. Iar după ce Decebal regele acestora, fu învins prin vitejia lui Nerva Traian, Dacii fiind toți, parte stinși, parte răspândiți în toate părțile, toată țara lor fu prefăcută în provincie romană, dată cetățenilor romani și împărțită în trei părți, numite: *Ripense, Mediterana și Alpestre*.

Decea dintâi ținea o parte a țării ungurești și țării românești, Transilvania se numea Mediterana și în fine, partea cea mai mare a Moldovei noastre dintre Dunăre și Prut, împreună cu marginile învecinate țării românești, Alpestre. Iar după ce mai la urmă începu să scadă domnia Romanilor, Moldova fu adesea călcată de barbari, de Sarmați, Huni și Goți și coloniile romane se văzură nevoite a se trage la munți și a-și căuta scăparea în contra furiei barbarilor în partea muntoasă, în Maramureș. Apărați aci prin greutatea locurilor în curs de câteva secole, trăind sub legile și domnii lor, în fine, văzând cât crescuse numărul locuitorilor, Dragoș, fiul lui Bogdan, își propuse să treacă munții spre răsărit sub chip de vânătoare, însoțit de vreo 300 oameni. În această călătorie dete din întâmplare peste un bou sălbatic, căruia Moldovenii îi zic bour, și luându-l la goană, descinse la poalele munților. Iar o tânără cățea de vânat ce avea, pe care o

iubea foarte mult și-i zicea Molda repezindu-se asupra fiarei, aceasta se aruncă în valurile unei ape curgătoare, unde vânătorii o uciseră cu săgețile lor, iar căteaua ce o urmărea cu fuga și 'n apă, se 'necă în repedele ei unde. În memoria acestei întâmplări, Dragoș numi râul Moldova; locul unde se întâmplase aceasta, dete numele gintei sale Roman; iar capul bourului voi să rămână semn al noului său principat.

Cercetând apoi locurile cele mai apropiate și descoperind acolo câmpuri mănoase, cu râuri adăpate, orașe, cetăți întărite, dar lipsite de locuitori, spune toate acestea compatrioților săi și-i invită să ocupe un pământ atât de fertil.

Nu fără multă voie bună urmează tinerimea română pe Domnul său, trece munții în cete numeroase, se așează în aceste locuri aflate cu acest chip minunat și se 'nchină lui Dragoș aflătorul lor, ca celui dintâi Domn al acestor locuri. Astfel, această țară intrând iarăși în stăpânirea vechilor ei posesori, pierzând domnia Romei, perdu și numele roman și dacic și de la râul Moldova se numi Moldova, atât de străini cât și de indigeni. Dar numirea aceasta încă nu rămase pretutindeni. Căci Turcii, intrând adeseaori în Moldova pentru țările vecine ce ocupară în Europa, pe Moldoveni îi numiră la început Ak Ulah.

Iar după ce Bogdan, închină țara conform ultimei voinți a părintelui său, Ștefan-cel-Mare, Otomanii, după datina ce au de a da țărilor numele domnitorilor săi, numiră pe Moldoveni Bogdanli, iar vechea numire rămase până azi în limba Tătarilor. De altă parte, vecinii Poloni și Ruși numesc pe Moldoveni Valachi, adică Italieni, iar pe Români, Munteni, adică oameni de peste munte.

CAP. II. Despre situațiunea Moldovei, marginile ei cele vechi și cele de astăzi și despre clima ei

Moldova se 'ntinde în lat de la gradul 44°, 54', până la 48° și 51'.

Lungimea ei nu este determinată, dar cei mai mulți partea ei occidentală care atinge Transilvania, o așează la 45°, 39', iar cealaltă extremitate, care formează.

un unghiu ascuțit lângă Alba Iulia sau Cetatea Albă, cum o numesc locuitorii, la 53°, 22', precum se poate vedea din chartă. Dealtmintrea, fiindcă o parte a țării, cea despre Transilvania, e muntoasă, iar ceeace se întinde spre Ucraina Poloniei, spre Basarabia și spre Dunăre, e șes, clima nu pretutindeni este aceeași. În partea muntelui suflă vântul mai rece, dar și mai sănătos, iar în partea câmpului, mai cald, dar mai puțin princios sănătății.

Cu toate acestea însă Moldova nu cunoaște multe boale, zic aceasta în asemănare cu alte țări mai călduroase; câte odată, dar rar, e cercetată de pestă și de friguri rele. Experiența a arătat că pesta nu se naște din vițierea aerului, ci observăm că ea pătrunde 'n țările noastre, uneori din Polonia, unde mai aspru domnește, alte ori prin rasele egiptene și constantinopolitane care debarcă în portul Galați. Frigurile rele d'aici sunt de altă natură ca în celelalte părți ale Europei. În genere sunt foarte tari și aproape pestilențiale, așa încât cei prinși de friguri mai toți mor a treia zi, rari care o duc șapte zile și prea puțini se reînsănătoșesc. Și atât este de lipicioasă această boală, încât locuitorii mai mult se tem de dânsa decât de ciumă și se feresc și de amicii cei mai intimi prinși de această boală. Dacă locuitorii nu ajung adânci bătrânețe, cauza nu poate fi alta, decât ori repezile schimbări ale temperaturii ori traiul vieții, ori vreo slăbiciune firească a puterilor. Prea rare ori vei găsi om de șaptezeci de ani, d'abia vreunul de optzeci. Dar viața și-o petrec mai mult cu sănătate, și astfel scurtimea vieții le este compensată că, atât cât au de trăit, trăesc mulțumiți și nesupărați de boalele care răpesc cea mai mare parte a fericirii omenești. (...)

Înăuntrul acestor margini Moldova coprinde cale de 237 ore sau 711 miliarde italiene, calcul ce oricine ușor poate face consultând alăturata chartă geografică. Iar mai înainte, până a nu fi Basarabia ocupată de oștire turcească și tătarască, coprinderea Moldovei era de 247 ore și 822 mil.

Moldova se'nvecinește la apus cu Transilvanii și cu Românii, la miază-noapte cu Polonii, la miazăzi cu Turcii.

Cu toți aceștia aveau a se lupta ager Moldovenii, pe când își apărau încă libertatea. Despre aceste lupte iată cum vorbește un scriitor polon demn de credință: „Acești Moldoveni prin natura, datinele și limba lor nu diferă mult de Italieni, sunt oameni feroci, dar de o mare virtute, nici este vr'un alt neam, care având o țară așa de mică, să se lupte pentru gloria resbelului cu atâta bărbăție, cu atâți inimi deodată, ori că aceștia îi fac resbel, ori că se apără contra lor”. Mai adaogă apoi zicând: „Ei sunt așa de viteji, în cât cu toate aceste neamuri cu care se mărginesc, în același timp făcu resbel neîncetat și eșiră învingători, pentru că Ștefan care pe timpul părinților noștri domnia în Dacia, bătu și învinse într'un mare resbel, mai în aceiași vară, pe Baiazet Turcul, pe Matia Ungurul și pe Ion Albert Polonul”. (Ovichoviu, annol 5 an. 1552).

Dar mai în urmă după ce țara Moldovei căzu sub puterea Turcilor, nu mai fu cercată de alte rezbele, afară de acelea îndreptate în contra Turcilor, având cu aceștia aceiași amici și aceiași inimi. Numai Tătarii Nogai, căroră Turcii le dedeseră Basarabia spre locuire, devastară Moldova prin dese lor incursiuni și'n mijlocul păcei, aducând-o în mizeria în care se află și astăzi.

Partea a doua, *politicească*

CAP. I. Despre ocârmuirea stăpânirii Moldovenesti

Cela ce voește să facă o descriere politică pentru Moldova, trebuie după cum gândesc, întâi să cerceteze chipul și mijlocirea cu care se ocârmuește, pentru că aflăm, că încă și oamenii cei mai învățați au greșit în descrierea ei. Mărturiile cele lumina te ale istoricilor celor vechi, nici de cum nu ne lasă să fim la îndoială cum că toată Dacia, când era încă a Romanilor, nu numai că s'a ocârmuit de stăpânitorii Românești, ci încă și despre legile lor; iar după căderea Monarhiei, ne mai trimițând Romanii întru dânsa nici oști, nici ocârmuitori; și bejenarii Romanesti ne mai putând suferi năvălirile cele multe ale barbarilor, pentru că nu avea nici ostași, nici ocârmuitori, se vede că au fost nevoiți ca să-și pue loru'și stăpânitorii dintre dânsii, după pilda vecinilor lor; însă închipuirea stăpânirii aceștia nu se înțelege lămurat, pentru că istoria tuturilor popoarelor de pe vremile acelea este întunecată, ci numai aceasta este știut, că locuitorii Moldoveni, cari venise de la Italeia și după aceea ș'au căutat scăparea lor prin munți, pentru năvălirile Sciților și a barbarilor, au avut însuși Craii sau Domnitorii lor. De la Crai se trage Ioan cel Românesc, carele a fost așa de vestit, precum arată Nechita Honieat și tatăl lui Dragoș I, carele a sfătuit pe strămoșii noștri să se întoarcă iarăși înapoi în patria lor cea veche, primind și dregătoria domniei sale de la cel ce a venit în Moldova după dânsul. Ai săi următori au ocârmuit cu atâta de mare socotință stăpânirea care o dobândeau ei prin alegerea boerilor, încât, măcar că pentru puterea și mărirea țării nu era asemenea cu cei mai mulți principii creștinești, dar nici unii dintr'aceia nu avea a porunci nimica asupra supușilor lor.

Pompele împărătești cu care se slăvesc stăpânitorii cei mai mari, nu le lipsia lor nici una și în țară nu avea pe nimeni asupra lor afară numai de Dumnezeu și legea și nici la o stăpânire străină nu era nici închinați, nici supuși. Războiul, pacea, viața, moartea și averea tuturilor supușilor lor era numai la însuși voia lor și la toate aceste avea să poruncească după plăcerea lor, fără de a avea ei împotrivire de la cineva, măcar de urma cu dreptate sau cu strâmbătate.

Încă și împăratul grecesc Ioan Paleologul, pe vremea soborului de la Florența a dăruit lui Alexandru celui bun coroana Crăească împreună cu numele de Despot. Și a pricinuit acestui domn ridicarea vrăjmașului asupra lui, pentru care fiind el nevoit să-și isbândească împotriva vrăjmașului aceluia, a poruncit de a apuca tot neamul arme în mâini; și cu acest chip nu numai că s'a păzit și s'a apărât

Moldova numai singură de către năpădirea megieșilor ei, ci încă și de către tulburarea Turcilor, lățindu-se încă și hotarele mult mai înăuntru în țările vrăjmașilor ei, adică în vremea stăpânirii lui Ștefan V, celui mare. Însă stăpânirea lui a fost o prea scurtare de vreme pentru Moldova, întru care a stămpit de a mai crește; și a început când și când a scădea, până când a căzut mai la urmă în stările cele mai sereimane întru care o vedem acum. Căci subț Bogdan un fiu al său, de odată s'a stins raza cea de frunte a slavei Moldovenești, voia de a mai face război și a lega pace, jurând el împăratului turcesc jurământul credinței, făgăduindu-i să plătească pe tot anul patru mii de galbeni semn de închinăciune. Iară o bucată de vreme tot a rămas o umbră a slavei ei vechi și se părea că republica ar fi mai mult supt paza Turcilor decât sub supunerea lor; poate pentru că Turcii nu voia să tulbere cugetele cele ce încă nu era de tot plecate a le supușilor lor celor noi și purta frică că de-i vor purta ca pe niște robi le vor fi la vedere vrăjmași și rescolnici; iar apoi după ce s'a stins neamul cel vechi al Drăgoșeștilor cu Ștefan VIII, fiul lui Petru Voevod Rareș, apoi lăcomia de cinste a celor mai mari cari-i făcea gâlceavă pentru stăpânire, a dat prilej Turcilor ca să mai mărească birul Moldoviei și să o mai prade încă și de slobezania care mai avea până atunci.

Și mai după vreme a ridicat de tot și puterea de a mai alege pe Domn, pe care o mai avea boerii, trimițând în scaunul acesta pe alți domni străini cari li se părea lor, pe cari îi scotea și apoi iarăși îi puneă; amestecând așa una cu alta, încât a căzut la urmă subț Otomani puterile cele mai înalte, care le avea domnii mai înainte. Aici nu se poate să nu zicem, că și o seamă din cei străini lacomi de cinste, nu au fost pricină la această stricăciune, cari numai ca să aibă nume de domni, nu socotea întru nimic a tăgădui Turcilor orice și a se lipsi de toate ale lor și apoi neputând trăi numai din dările cele obicinuite, se afla siliți ca să stârneasă alte chipuri de sarcini și să le arunce asupra țării.

Și într'acest chip Moldova care își luase asuprași întâi numai un jug singur și nu prea greu, a fost silită pe urmă să-l poarte îndoit, atât de la Turci, cât și de la domnii cei străini. Și ca să zic de toate pe scurt; înțelepții împărați ai Turcilor, ș'au oprit pentru dâșii în vremile aceste tulburate toate acele ce au socotit că le sunt trebuincioase; iar aceia de unde n'avea ei să nădăjduiască nici o dobândă, a lăsat-o domnilor, ca să mulțumească cât de puțin cugetele cele iubitoare de cinste a le acelor ce voia să se facă domni.

Puterea de a începe război și a face pace, a lega alianții și a trimite soli cu trebuința republicei pe la stăpânirile de prin prejur, s'a oprit stăpânitorilor Moldovei; însă li s'a îngăduit toată volnicia și mai tot aceeași putere care avea ei și mai înainte, a pune legi, a pedepsi pe supușii lor, a face boeri, sau și a le lua boeria, a arunca biruri încă și a pune arhieriei împreună și altele de acestea.

CAP. II. Despre alegerea Domnitorilor

Fiindcă am vorbit de puterea Domnilor Moldovinești, cere orânduiala ca să scriem oareși ce mai pe larg și pentru alegerea lor cea veche și cea de acum.

Lenevirea celor ce au fost mai înainte de noi, cărora le sta mai mult la inimă să facă fapte bune, decât să scrie, este vinovată la aceasta, de nu putem spune nimica

cu adeverință pentru vremile cele dintâi ale neamului nostru; iară dacă se vor ținea în seamă prepusurile, atuncea poate că nu se zice fără de cale, cum că Domnia Moldovenească a fost moștenitoare în vremile vechi și cum că puterea alegerei n'a aflat loc fără numai atuncea când era stins de tot neamul Domnesc.

Și osebit de temeiul acesta, cumcă la toate popoarele cele de frunte ale Europei a fost tot aceștia obicei pe vremile acele, se mai întărește zicerea aceasta și prin arătarea aceasta care nu este grea adică catastihul Domnilor celor dintâi care arată luminat, că rar s'a pus în stăpânire altul strein, până când mai era vreo stâlpă de neamul celui mai dinainte; și ca să se poată vedea mai bine aceasta, socotesc că nu va fi de prisos ca să arat aici de rând pe toți Domnii Moldovei, până pe vremile noastre.

CAP. VI. Despre Boierii Moldovinești și despre stările lor

Fiindcă până aici am pomenit de multe ori pentru boierii Moldovei, după cum și în capetele următoare avem să vorbim încă și mai de multe ori, socotim a fi de folos ca să arătăm cetitorului celui iubitor de știință și pentru boierii lor. Ei se numesc în limba țării Boieri, care nume este împrumutat de la slavoni, prin schimbarea cuvântului celui drept slavonesc, boleariu, cu care popoarele slavonești obișnuia în vremile vechi a numi cu acest nume pre toți magnații lor.

Ivirea boierilor lor este neștiută și întunecată, pentru lenevirea istoricilor Moldovenești.

Numai atâta cât adeverează pildele noroadelor celor de prin prejur, a Serbilor și a Bulgarilor, cumcă slujbele lor sunt cu mult mai vechi decât descălecarea Moldovei.

Însă stăpânitorii acei de mult ai Moldovei, nu împărția dregătoriile cele mai de frunte ale curții, pre la boierii lor așa cum se urmează acum și sunt așezate de Alexandru I cel bun, după ce a primit el de la Ioan Paleologul, numele de Despot și coroană crăiască, voind ca să-și întocmească toată curtea sa, după obiceiurile curții Împărătești.

Și aceasta o va crede fieștecărele prea lesne, numai de va alătura cu amăruntul boierii ceste de acum ale Moldovenilor, cu acele ce era mai nainte la împărății Grecești, pre care le-a scris Curopalat și Gheorghe Codin într'o carte osebită, căci va afla la amândouă tot un nume și tot o slujbă a boierilor celor mari, care atât la Divan stau lângă Domn, cât și prin ținuturi împlinesc poruncile lui și slujesc curții. Drept aceia ei se împărțesc acum în Moldova, ca și odinioară la Greci, în boieri de sfat și în boieri de Divan.

Boierii de sfat, adică aceia cari sunt în trebile țării sfetnicii cei din lăuntru ai Domniei, sunt acești șapte. Adică:

1. Logofătul cel mare este înaintea tuturor celorlalți și la toate sfaturile este Prezident și Director, carele întâi pune înaintea celorlalți sfetnici, pricina aceea pentru care este să facă sfat din porunca Domnească. Și după ce aude el hotărîrea fieștecăruia, înștiințează pre Domn pentru hotărîrea ce s'a făcut. Iar când este trebuință, ca să fie Domnul rugat în numele tuturor boierilor pentru oarecare pricină, apoi numai singur el poate să facă acea arătare și pentru aceea i s'a și dat

nume Grecesc, Logofetis. El mai are și trebuința hotărîtului și desfacerea pricinilor, atât pentru stăpânirea țărinilor, cât și pentru datoria ce este la munca lor și curtenii încă sunt sub stăpânirea lui, adică aceea cari nu au ajuns în starea boierească; și pentru semnul boieriei lui, poartă la grumazi gherdan cu lanț de aur și în mîna sa toiag aurit; și când era Moldova încă deplin în floarea sa, era sub această boierie și oblăduirea cetății Moncastron, ce se zice acum Acherman. Însă după ce au luat Turcii cetatea de la Moldoveni, i s-a dat zăciueala din ținutul Cernăuțului.

2. Vornicul de țara de jos, poartă grijă la curtea Domnească, pentru toate trebile aceștii provincii și are sub sineși toate curțile cele dregătorești, ce sunt în partea aceasta a țării și înaintea lui se aduc toate pricinile lor cele de judecata politicească. El răspunde la pricinile cele de osândire și poate să hotărască pedeapsa morții la tâlhari, la ucigași și la prădătorii de biserici și la alți făcători de rele și fără de a întreba pre Domn. Pentru semnul boieriei lui, poartă toiag aurit; și odinioară când se ținea Basarabia de Moldova, era asupra lui oblăduirea cetății Chilia, iară decând s'a luat Basarabia de la Moldoveni, i s-a dat Bârladul sub stăpânire, însă pentrucă el trebuie să fie neconținut la curte, după slujba ce are, pune în locul său pre alți doi din boieri.

3. Vornicul de țara de sus, are asemenea putere în provincia sa, ca și vornicul de țara de jos și încă poartă în mîini toiag aurit, pentru cinstea boieriei lui și sub stăpânirea sa este ținutul Dorohoiului.

4. Hatmanul sau arhistratigul a toată oastea. Această dregătorie o avea în vremile împăraților Grecești, ispravnicul cel mare al curții împărătești. El este căpitenia tuturor Călărașilor și are sub stăpânirea sa toată oastea cea cu leafă, atât călărimea cât și pedestrima. Are oblăduirea asupra ținutului Sucevii și când merge la curte poartă în mîini toiag aurit.

5. Postelnicul cel mare. El orînduește toate în curtea domnească și are sub sine pre toate slugile cele dinlăuntru ale curții și pre călărașii cari sunt orînduiți pentru poșta Țarigradului și a Crămului, ce să numesc Beslii. La sfatul cel de taină, nu are el nici loc de șidere, nici cuvînt de răspuns; însă de multe ori este și el primit, ori cu învoeala celorlalți, sau din porunca Domnească și atuncia trebuie să-l socotească vechil în locul Domnului și are purtare de grijă, ca ceilalți sfetnici cât de curînd și după voința Domnului să hotărască pricinile cele mai pătrunzătoare ale țării. El are oblăduirea Iașului și este cel mai ales judecător al locuitorilor lui și la curte poartă toiag de argint.

6. Spătariul cel mare, este orînduit asupra celor purtători de spata Domnească și are stăpânire peste jumătate din ținutul Cernăuțului și la praznicile cele mari ce se zic Despotice, se îmbracă în haină de fir și cu un turban cu pietre scumpe și la vremea în care ascultă Domnul Dumnezeuasca Liturghie, sau șeade la masă, poartă spata Domnească.

7. Paharnicul cel mare, la praznicile cele mari, dă el întîi Domnului paharul cu vin și are suh sineși pre ceilalți paharnici, și toate viile domnești sunt în purtarea sa de grijă, silind ca să se lucreze cu rînduială și să se culeagă la vreme, și pentru aceea toți vierii stau sub stăpânirea lui și nimeni nu este slobod în toată țara să-și

culeagă viea, până nu va lua voie de la dânsul prin oarecare dar mic, care voie să dă mai ales la 14 zile ale lunii lui Septembrie și aceasta îi aduce lui destul venit; și osebit de acestea are și stăpânire asupra ținutului Cotnarii.

8. Cu acești șapte sfetnici se mai socotește și Visternicul cel mare. Acesta strânge banii venitului Domnesc și plătește acolo unde i se poruncește de Domn și are sama cheltuelilor și a veniturilor și toți scriitorii visteriei ce se zic dieaci de visterie, trebuie să asculte de poruncile lui și numai pentru că are la mână sa, cheile de la casa sfatului de taină, pentru aceea se socotește și el al optulea între sfetnici, însă nu are între dânșii nici loc de ședere nici cuvânt. Iară când este la sfat și vre o pricină de-ale visteriei, atuncea și el șeade dimpreună, însă nu pentru ca să fie și el sfătuitor, ci numai ca să asculte poruncile celorlalți și să le îplinească.

După acești opt sfetnici, urmează boierii de Divan, cari se osebesc în trei stări. Starea întâi, ce se numesc boierii mari, sunt aceștia:

1. Stolnicul cel mare. Este orânduit peste culmea domnească și preste oamenii ei, și orânduiește bucatele pentru masa Domnească, pre la sărbători și la alte veselii ale curții, și le încrede pre dânsule prin gustare și stă la masă până la al treilea pahar, și osebit de alte băuturi, i se mai dă de la kuhnea Domnească, și cele trebuincioase pentru masă.

2. Comisul cel mare, are în purtarea de grijă toate grajdurile și tacâmurile cailor, slugile lor, fierarii și carățașii. Și este orânduit preste Braniște, un șes pentru fânaț ce este lângă Prut, și poartă grijă de se cosește pre dânsul fânul pentru grajdul Domnesc și de aceea este hotărât pentru dânsul, un venit știut. Preste acestea, mai are încă la câte trei ani, câte 20 taleri, de la fiște care moară cu dubac, de care sunt pe Prut îndestul de multe.

3. Medelnicerul cel mare, la praznicile și veseliile cele mari, dă Domnului de spălat înainte de masă și are jumătate din venitul de la Ștefănești.

4. Clucerul cel mare, carele s'ar putea zice și ispravnic mare al Curții, este asupra tuturor cămărilor domnești, întru care se păstrează legumile, untul, mierea, brânza, sarea și altele ca acestea și poartă grijă ca să se strângă toate la vremea lor și să se păstreze bine și dă din trânsele când este de trebuință și când îi poruncește Domnul. Domnii i-au rânduit lui zeciuielele oilor care le țin locuitorii țărani de pe lângă munte.

5. Sardarul (Kampiducs) ce se înțelege general leitenant, după obișnuirea limbelor Europei; este mai mare poruncitor peste călărimea din ținutul Lăpușnei, a Orheiului și a Sorociei; și apără țara care este între Prut și întru Nistru și între Basarabia, de năvălirile Tătarilor de Krăm și de Bugeac.

6. Serdarul cel mare; este asupra casapilor și are datorie ca să aibă purtare de grijă, să fie vite de tăiat pentru masa Domnească și să împărțească carnea, pre la cei ce au tain din Curte.

7. Jitnicerul cel mare; strânge grâul care este pentru trebuința Domnească și poartă grijă ca să se pue prin jitnițe!

8. Pitarul cel mare; este asupra pitarilor, și poartă grijă ca să fie făină și să se facă în toate zilele pâine proaspătă, atât pentru masa Domnească cât și pentru

ceialalți tainții.

9. Șetrarul cel mare; are purtare de grijă pentru corturile Domnești și la drum pentru armele cele mari și cele mici, așază taberile, și are adică slujbă atâta ca un Feldțai- maister, cât și ca un General cvartir maister.

10. Armașul cel mare; este poruncitor celorlalți armășei care sunt ca la vreo 60. Când este cineva judecat la moarte atuncea are el datorie, ca să poarte grijă pentru plinirea hotărârei Domnești. Preste aceasta mai are el purtare de grijă și pentru temnițe și pentru tubulhana, adică muzica Enicerilor.

11. Logofătul al doilea; este în locul Logofătului celui mare; și când are acela împiedecare de alte trebi mai mari, atuncea orânduiește el pe acesta în locul său, ca să hotărască arăturile și moșiile.

12. Ușerul sau portarul cel mare; este asupra celorlalți ușeri, și poartă grijă pentru Capigi-bașa și alte Agale, ce se trimit de Vizirul de la Curtea Împărătească.

13. Aga; ia aminte pentru străjle din Iași și este poruncitor peste Segbanii de scuteală, cari slujesc fără de leafă, numai pentru ca să fie slobozi de bir. El hotărâște pricinile cele mai mici ale locuitorilor din Iași și dacă întâlnește el pe ulițe pe vreun om necuvios, sau beat, îl pedepsește pe unu ca acela pe loc, măcar să fie ori unde. Peste acestea săvârșește el toate acelea ca și un Enicer Aga la Turci.

14. Postelnicul al doilea; isprăvește slujba Postelnicului celui mare și ia aminte peste toată curtea. Însă slujba lui cea mai aleasă este, ca să ducă în lăuntru la Domn pe boierii cei mari, cari sunt scoși din slujbe și pe ceialalți dregători ai țării și când are vreunul dintre dânșii ca să se roage pentru ceva la Domn, atuncea el are datorie ca să ducă în lăuntru cererea lor, și să le aducă răspuns înapoi.

15. Logofătul al treilea, sau Secretarul Domnesc; pecetluește scrisorile Domnești cu pecetea cea mică, le scrie și le dă la Domn ca să le iscălească și este orânduit peste cămară și peste uricari, adică scriitorii de hrisovuri. Isprăvește pricinile Mănăstirilor și duce în lăuntru la Domn pe Mitropolitul, pe Episcopi și pe ceialalți bărbați bisericești. Și când vin soli de pe la alte curți, atuncea el are purtare de grijă pentru dânșii, ca să li să facă țeremoniile după obiceiul curții și poartă la sine în lanț de aur pecetea, cu care pecetluește el anaforalele, sau hotărârile

cele de judecată pe care le iscălește Logofătul cel mare cu mâna sa.

16. Căpitanul de Darabani, ocârmuește pe darabani, care nume este alcătuit din cuvântul cel nemțesc, taraban; și se înțelege pedestrași cari străjuesc la Curtea Domnească, el cearcă străjăle ziua și noaptea, le rânduește și le schimbă; și când lipsește Aga din oraș, este el deplin în locul lui.

Toți boierii acești de sus pomeniți sunt starea I-a și se numesc boieri mari. Și osebit de cinstea care le o dă lor oficia sau dregătoria lor, mai au încă și această putere, ca în toată Moldova pe unde sunt cu așezarea, să judece pe supușii lor și să le hotărască pricinile. Însă boierii de starea a II-a și de starea a III-a, nu au puterea aceasta.

Sardarul, Logofătul al II-lea, și Logofătul al III-lea, Postelnicul al II-lea, cum și boierii cei mari, cari au tot aceleași dregătorii și ar fi mai mult să se socotească

Postelnic
Constantin Brâncoveanu

Vornic

Vistier
Ienăchiță Văcărescu

în starea a doua; însă pentru că slujbele lor le dau mai multă cinste, decât ale acelor din starea a II-a și pentru că în toate zilele sunt mai mult pe lângă Domn, pentru aceea au șederea lor între boierii din starea dintâi.

Partea a treia,

pentru starea bisericească și a celor învățați în Moldova

Lenevirea celor mai nainte de noi, este singură pricina, de nu putem să spunem acum, ce fel de religie au avut locuitorii Moldovei mai nainte până a nu răsări soarele dreptății în părțile noastre, iară de vom voi să credem cum că Dacii cei vechi, s'au tras din Schiți, duple cum zic împreună și toți istoricii cei ce ne sunt nouă cunoscuți; atuncea gândesc că și prepusul acesta, va fi adevărat, adecă cumcă și ei s'au închinat tot la aceiași idoli, de cari mărturisea hronicile Rusești că s'au închinat și Schiții, adecă la Perun, zeul tunetului; Volos, al dobitoacelor; Pohvist, al văzduhului; Lado al veseliei; Cupalo, al săcerișului, și la alți idoli ca aceștia, precum: Osliado, Corza, Dașuba, Striba, Semargle și Mocoza.

Și se vede că și Romanii, pe cari nici un popor nu i-au întrecut cu eresurile, nu numai că n'au părăsit slujba cea veche a idolilor, ci încă au mai înmulțit-o și cu de ai lor. Și aceasta va crede prea lesne fieștecarele, numai de își va aduce aminte pentru Romani, cumcă ei ori și când biruia vreo țară, jertfea atât la idoli neamului celui biruit, cât și la ai lor, ba încă și când au biruit ei Egiptul adecă pre Maica cea roditoare a idolilor, au și luat cu sine mulți idoli de acolo și aducându-i la Roma au jertfit împreună și acelor.

La aceasta se mai adaugă și această credință, care avea toți cei ce era plecați cu totul asupra slujbei idolești; încât nu numai fiecare țară, ci încă și fiecarele casnic avea idol de casă păzitor vieții sale și credea că poartă grije osebită pentru dânșii și cela ce nu se înpăca cu dânșii nici țara sa nu putea să și-o stăpânească cu norocire, nici în casa sa nu putea să trăiască cu pace. Însă în vremea în care a secat în Moldova eresul păgânesc și s'a primit legea creștinească, nu arată istoricii nici c'o mărturie luminată; ci se socotește cu părere, că întâi sub stăpânirea marelui Constantin s'au început în Dacia la vedere deprinderea religiei creștinești; pentru că în vremea lui Constantie fiul marelui Constantin, avea

amândouă Daciile arhieriei săi, după cum adeverează Tipicul soborului de la Sardiea. Și se poate ca și în vremea de mai nainte să vor fi plecat mulți a urma steagului lui Hs.; prin învățăturile cele sângerate ale Mucenicilor. Iară acum tot neamul se ține de biserica răsăritului și nu are cugete streine nici pentru o închietură a credinții și nu părăsește nimic din cele ce sunt poruncite de biserică și nu face nimica ce este oprit de dânsa. (...)

CAP. III. Despre Mănăstirile din Moldova

Toate mănăstirile din Moldova sunt așezate întocmai și urmează canoanelor acelora care sunt scrise pentru Monahi, de sfântul Vasile.

Mănăstiri mari cu Arhimandriți, sunt numai patru, iară mai mici cu Egumeni, sunt mai mult de două sute și mai pre atâtea și schituri, pe care le au sub stăpânire mănăstirile acestea.

Acestea sunt unele închinat și altele slobode. Acelea sunt închinat la Ierusalim, sau la Sinai, sau la sfântul Munte.

Căci, în Moldova s'a făcut obicei, când cineva din Domni sau din boieri face vreo mănăstire, atuncea își împărțește toată averea sa întocmai copiilor săi și mănăstirii, adică, pre câtă parte la fieștecarele din copii, pre atâta dă el și mănăstirii și dacă se teme ca nu cumva după moartea sa să se strice și să se răsipască mănăstirea, atuncea o închina el la o mănăstire mai mare, la care socotește el din părțile ce am arătat și atuncea Arhimandriții mănăstirilor acelora, se îndatoresc ca să iee asupra-le purtarea de grijă pentru mănăstirea aceia și să privigheze, ca să aibă monahii purtări bune și cinstitute, dar și din venitul mănăstirii numai atâta lasă în urmă cât socotesc că este de trebuință pentru hrana fraților, iară pre celălalt venit îl ia pentru trebuința mănăstirii celei mari și-l trimite acolo pre tot anul.

La mănăstirile cele slobode trebuie frații singuri să-și are și să secere și în ceasurile care sunt slobode de trebile cele Duhovnicești, trebuie să muncească cu mâinile la cele ce li se poruncește de către Egumenul, adică la vii, la țarini și la grădini și să strângă rodurile acestora pentru folosul mănăstirii. Toate mănăstirile dau pe an dajdie la Domnie, după mărimea moșiilor, ce au sub stăpânire, iară Mitropolitul și Episcopii, nu dau nimic și Monahii toți atâta sunt de ascultători la canoanele sfântului Vasile, încât mai bucuroși ar muri de o sută de ori, decât să bage în gura lor carne măcar odată fiind chiar sfântuiți și de vre-un doctor și din mănăstire afară nu ies nici odinioară, fără numai atuncea când sunt trimiși de Egumenii săi, sau cu altă trebuință a sa, însă cu blagoslovenie.

Economia casii e asupra celor mai bătrâni și mai vechi și primirea oaspeților care se păzește pre la toate mănăstirile este foarte de lăudat, căci nemernicind

orice strein, creștin, jidov, turc, sau armean, nu numai că au datorie să-l primească cu bucurie, ci încă și un an deplin, dacă voește să șează, trebuie să-l hrănească după putința mănăstirei, cu cinste și fără de cârtire, împreună și pre toți cei ce sunt cu dânsul și dobitoacele sale.

CAP. IV. Despre limba sau graiul Moldovenilor

Istoricii arată osebite cugete pentru alcătuirea limbii Moldovenești, mulți dintre dâșii zic că este alcătuită cu schimbare din limba latinească, fără de a fi împrumutată și de la alte limbi; iară alții zic, că este din cea italienească. Însă noi vom arăta temeiul despre amândouă părțile, ca să poată cetitorul să înțeleagă adevărul mai cu amăruntul.

Aceia cari zic că limba Latinească este maica cea adevărată a limbei Moldovenești, se razimă pe aceste temeiuri; adecă zic:

I. Că bejenarii Romanеști, au venit în Dacia cel mult mai nainte până a nu se strica limba Romanilor în Italia, prin năvălirile Goților și ale Vandalilor; și cumcă nici unii din istorici nu arată că s'ar fi întors ei iarăși înapoi la Italia în vremea când stăpânea barbarii și pentru aceia locuitorii din Dacia n'au avut de unde să-și schimbe limba lor cea veche.

II. Cumcă Moldovenii nici odinioară nu s'au chemat Italieni, precum s'au chemat alți Romani în multe locuri după aceea, ci totdeauna ș'au ținut numele său cel vechiu, pe care îl avea toți Romanii, când era Roma cetatea a toată lumea, măcar că aceasta nu stă împotrivă, căci Ungurii și Leșii îi numesc pe dâșii Vlah; care nume obișnuiesc neamurile acestea să-l dea și Italienilor. Iară eu mai bucuros cred, că neamurile acestea fiind învecinate și mai cunoscute cu Moldovenii, întâi Moldovenilor au dat acest nume Vlah și apoi mai pe urmă la Italia; însă nu l'au luat de la

Italia ca să-l dea Moldovenilor.

III. Că. adeverința cea mai cu temei pentru zisul acesta, sunt cuvintele cele multe curat Latinești, care încă tot se obișnuiesc în limba Moldovenească, care în cea Italienească nici odinioară nu se află; iară cuvintele acelea pe care le au adăogit în limba Italienească, Goții, Vandalii și Longobarzii, nici cum nu se află la Moldoveni.

Și pentru ca să arătăm mai luminat am pus aicea aceste cuvinte:

Latinește	Italienește	Moldovinește
Incipio	Comincio	Încep
Albus	Bianco	Albu
Civitas	Cita	Cetate
Dominus	Signore	Domn
Mensa	Tavola	Masa
Verbum	Parola	Vorba
Caput	Testa	Capul

Oamenii iluștri despre...

„Dimitrie Cantemir nu mai rămâne, ca cei mai mulți dintre cronicari, omul unei singure cărți, el scrie istorie, geografie, face versuri și compune proză, leagă între dânsule diferitele preocupări printr-o încercare de sinteză metafizică, trage concluzii politice și sociale din faptele trecutului și ale prezentului, se îndreaptă cu curiozitatea lui creatoare spre muzică, matematică, fizică. S-a rostit pentru caracterizarea acestei figuri a trecutului nostru cuvântul: excepțional...” (Istoria literaturii române)

PROGRESAȚI!

Dimitrie Cantemir este cea mai complexă personalitate din istoria literaturii noastre vechi: scriitor, istoric, om de știință și de stat, de reputație europeană încă din secolul al XVIII-lea.

Fiu și frate de domnitor, el însuși domn al Moldovei pentru scurtă vreme, Dimitrie Cantemir este recunoscut ca personalitate remarcabilă în cultura română și cea universală. Savant poliglot, format la Școala Patriarhiei din Constantinopol, a avut multe preocupări intelectuale: filozofice, istorice, geografice, literare etc. Acestea s-au materializat în scrieri extrem de importante și diverse, în limba latină și română, constituind o listă bibliografică de invidiat pentru acele timpuri. Operele sale scrise în limba română au contribuit la dezvoltarea prozei românești. Una dintre cele mai importante lucrări științifice ale lui Dimitrie Cantemir este *Descrierea Moldovei* – lucrare monografică, urmată de o hartă amănunțită și foarte exactă a Țării Moldovei. Ca model pentru întocmirea scrierii sale, Cantemir a folosit lucrările unor cronicari poloni, ale unor geografi greci, dar și Letopiseșele lui Grigore Ureche și Miron Costin.

Descrierea Moldovei se împarte în trei părți. Prima parte este geografică, a doua politică, a treia tratează despre literatură, biserică, limbă și școli. Partea geografică cuprinde date despre originea poporului român, granițele, munții, râurile, pădurile și câmpiile, împărțirea pe ținuturi a Moldovei, precum și partea economică a țării.

În partea a doua, cea politică, sunt prezentate ideile politice, originea feudală a statului, domniile, dregătorii și boierime, armata acestui stat, relațiile politice interne și externe. Ideile politice și sociale, prezentate aici, își găsesc expresia cea mai clară. Întâlnim lupta lui Dimitrie Cantemir pentru un stat domnesc centralizat și împotriva anarhiei boierești, lupta pentru independența țării împotriva turcilor prin alianța cu Rusia. Încercarea de fixare a unor note ale caracterului național din capitolul Despre obiceiurile moldovenilor merită o deosebită atenție. Printre calități se remarcă ospitalitatea și veselia, printre defecte – aroganța, irascibilitatea, lipsa de moderație și nestatornicia. Deosebit de interesante sunt datele despre dansuri, ceremoniile de nuntă și logodnă, ritualul funebru și zeitățile mitologice: Drăgaica, Sânzienele, Ursitele, Stahia etc. Dintre speciile literare sunt numite doina, bocetul, colinda și descântecul. În partea a treia Dimitrie Cantemir include capitole despre religie și biserică, originea limbii

și asemănarea ei cu alte limbi romanice. Cartea se încheie cu o hartă desenată de Dimitrie Cantemir, care este, de fapt, prima hartă a Moldovei. Lucrarea lui Dimitrie Cantemir a fost scrisă în limba latină. O traducere rusă a fost făcută la Moscova în anul 1789. Tălmăcirea românească s-a făcut peste mai mult de un secol de la moartea autorului și a apărut cu titlul *Scrisoarea Moldovei* de la Mănăstirea Neamț în 1825.

EXERCITII. APLICAȚII

1. Citiți fragmentele din opera lui Dimitrie Cantemir și redați pe scurt fiecare capitol. Faceți o paralelă între limbajul operei date și cel al cronicilor citite anterior.
2. Cum este prezentată din punct de vedere geografic Moldova în lucrarea lui Cantemir? Argumentați-vă răspunsul cu citate din text.
3. Cum sunt descrise tradițiile și obiceiurile poporului nostru în *Descrierea Moldovei* a lui Dimitrie Cantemir? Ce însemnătate atribuie autorul acestei cărți culturii și istoriei noastre Motivați-vă răspunsul.
4. Care sunt dregătoriile boierilor din Țara Moldovei? Ce funcții aveau ele? De ce autorul acordă o atenție deosebită acestei părți?
5. Analizați structura lucrării lui Dimitrie Cantemir? De ce credeți că anume aceste aspecte ale țării au fost prezentate de autor?
6. Care este însemnătatea lucrării lui Dimitrie Cantemir pentru noi? Argumentați-vă răspunsul.
7. De ce credeți că lucrarea lui Cantemir are un caracter monografic? Motivați-vă răspunsul.
8. Cum este făcută paralela între limba română și cea latină în *Descrierea Moldovei* a lui Dimitrie Cantemir? Cu ce scop credeți a fost efectuat acest lucru?
9. Citiți individual romanul lui Dimitrie Cantemir *Istoria ieroglifică* și discutați-l în clasă. Explicați semnificația titlului acestui roman. Prezentați-l pe Cantemir ca romancier.
10. Pregătiți o comunicare despre Dimitrie Cantemir Cu titlul „Dimitrie Cantemir – personalitate marcantă a culturii românești”.
11. Accesați linkul și veți afla mai multe informații despre Dimitrie Cantemir <https://www.youtube.com/watch?v=r0pTgEkoV8E>.

LUCRAȚI ÎN ECHIPĂ!

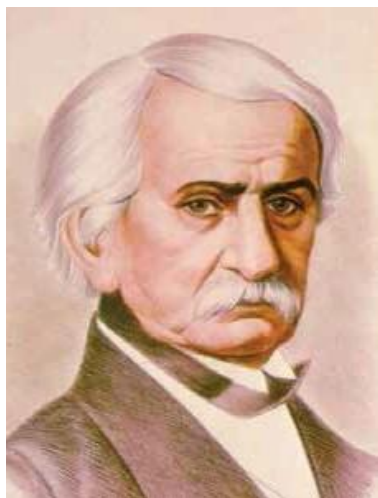
1. Scriind *Letopisețul Țării Moldovei... de la Dragoș Vodă până la Aron Vodă*, Grigore Ureche realizează un limbaj individualizat, în care se îmbină impulsul nativ de a crea un stil cărturăresc și străduința de a nu depăși orizontul de așteptare al contemporanilor. Redactați un text în care să analizați aceste lucruri, demonstrând că autorul exprimă idei fine și aluzii

subtile, sentimente și trăiri interioare, dar surprinde și evenimente istorice în desfășurare și realizează secvențe epice de un dinamism uluitor.

2. Continuând să scrie *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace*, Miron Costin gândește ființa umană sub semnul aceleiași particularități existențiale. Demonstrați această ipoteză într-o comunicare despre specificul creației lui Miron Costin.
3. Ion Neculce redactează letopisețul său pentru generațiile viitoare. Redactați un text argumentativ în care să demonstrați că opera lui Ion Neculce devine un bun exemplu de urmat pentru Creangă și Sadoveanu.
4. Umanismul cronicarilor se caracterizează prin reflecția filozofică asupra condiției umane. Argumentați această idee.
5. **Scanați codul QR** și veți afla mai multe informații despre Dimitrie Cantemir și opera sa. Rezolvați în caiete fișele propuse.

Gheorghe Asachi (1788 – 1869)

Gheorghe Asachi (n. 1 martie 1788 – d. 12 noiembrie 1869) a fost un poet, prozator și dramaturg român care s-a născut la Herța, în nordul Moldovei (azi în Ucraina). Precursor al generației pașoptiste, Gheorghe Asachi a fost unul din întemeietorii nuvelei istorice la noi, a condus numeroase reviste literare, a recuperat de la Lemberg din Polonia, unde studiasse în tinerețe, manuscrisul Țiganiadei, epopeea bufă a lui Ion Budai-Deleanu. A fost îndrumător cultural în domenii diverse: teatru, școală, presă, activitate tipografică. Asachi a fost și unul din întemeietorii Academiei Mihăilene. A publicat prima gazetă românească din Moldova, *Albina Românească* (1829). A organizat primele reprezentații teatrale în limba română (1816) și Conservatorul filarmonic dramatic (1836). Traduce și adaptează piese de teatru străine. În poezie, abordează toate speciile: ode, elegii, sonete, imnuri, fabule, meditații, balade. Versifică legendele istorice *Dochia și Traian*, *Ștefan cel Mare înaintea Cetății Neamț*. A scris și nuvele istorice (*Dragoș*, *Petru Rareș*, *Rucsandra Doamna* ș.a.), care au constituit sursa de inspirație pentru nuvelele lui Costache Negruzzi.

În 1830 era Venerabilul unei loji din Iași, iar în 1866 a participat la lucrările Lojii Steaua României, tot din Iași. A fost inițiat în francmasonerie la Milano, în

Italia.

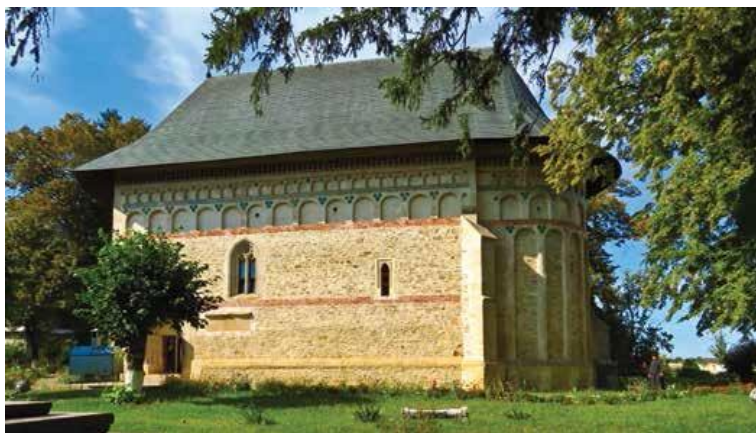
A fost o personalitate complexă, îndrumător și animator al vieții artistice și culturale, organizator al școlilor naționale din Moldova, unul din pionierii picturii românești și inițiatorul învățământului artistic în școlile moldovenești.

Fiul său, Dimitrie Asachi, a fost de asemenea om de știință, a cărui activitate a vizat matematica și topografia. Fiica sa, Hermiona Asachi, a fost soția istoricului francez Edgar Quinet.

➤ Accesați linkul și veți afla mai multe informații despre Gheorghe Asachi https://www.youtube.com/watch?v=RHGpEh_VHRE.

Context istoric

Bătălia de la Valea Albă a fost un eveniment important din istoria medievală a Moldovei. Bătălia a avut loc lângă Războieni sau *Valea Albă* (județul Neamț), la data de 26 iulie 1476, între o mică armată moldovenească sub comanda lui Ștefan cel Mare și armata invadatoare a Imperiului Otoman, condusă de însuși sultanul Mehmed al II-lea. Turcilor li se alăturase și o oaste a voievodului Țării Românești, Basarab al III-lea cel Bătrân Laiotă. În cinstea eroilor căzuți în bătălia de la *Valea Albă*, a fost construită mănăstirea Războieni.

Mănăstirea Războieni

Oastea lui Ștefan cel Mare era compusă din Oastea mică, denumită așa pentru că era compusă din cetele de pe moșiile boierilor și cetele de târgoveți, o oaste preponderent călare și relativ bine înarmată, care putea ajunge la un efectiv de 12 – 15.000 de oameni și Oastea Mare, care era compusă pe lângă oastea mică și din cetele de razeși care nu erau la fel de bine înarmați, dar care putea ajunge până la 40 – 50.000 de oameni.

În primăvara anului 1476, la cererea sultanului Mehmed al II-lea *el-Fatih Cuceritorul*, cetele tătarăști au invadat Moldova, aproximativ 15.000 de tătari înaintând din estul Moldovei către sud-vest, pentru a urmări o joncțiune cu trupele turcești. Ștefan cel Mare a pornit în primul rând împotriva tătarilor, cu întreaga sa oaste, și i-a înfrânt în dreptul localității Ștefănești (azi în județul

Botoșani) de pe malul Prutului, scăpând astfel de un adversar extrem de incomod prin mobilitatea sa. Deși victoria lui Ștefan împotriva tătarilor este categorică, el este nevoit să elibereze din oastea sa mari cete de răzeși care cereau să fie lăsați să se întoarcă la vetrele lor pentru a vedea care au fost urmările invaziei tătarăști asupra satelor lor. Astfel, lui Ștefan i-a rămas la dispoziție doar oastea mică, de aproximativ 12 – 15.000 de oameni, la care se adăugau cetele de răzeși din nordul Moldovei, ale căror gospodării rămăseseră neatinse de tătari. Cu această oaste, Ștefan a hărțuit oastea otomană, atacând în principal cetele de cavalerie ușoară turcești (achingii) care conform tradiției asigurau prin jaf aprovizionarea armatei otomane cu nutreț și hrană.

Valea Albă (fragment)

Munții au fost totdeauna azilul libertății popoarelor asuprite. În sânul lor, în epoca modernă s-au născut și s-au păstrat independința Elveției, și azi încă Caucazul formează cetatea cea nestrăbătută a circazienilor. De asemenea, azil și tărie au fost Carpatul pentru români, cari ș-adăposteau familia și avutul lor în sânul lui, îngrădit de stânci amenințătoare și încins de râuri limpetoase. După sfătuirea boierilor dară, Ștefan voievod rândui a se rădica toți locuitorii, bătrâni, femei și copii, din șesuri și a se strămuta cu toate cele purtătoare la locuri strâmte. Întristată și duioasă privire înfățișă astă migrațiune, când fiecare și părăsea casa, livada cu pomatul și ogorul, mai înainte de a-l săcera și de a culege poama, lăsând duple sine cotunurile deșerte. Afară de cetățile Romidava lângă Roman, Mira, Ghertina și Soroca, erau și sunt încă și azi în țară pozițiuni ce de natură se par a fi plătuite pentru apărare și cari poartă nume de cetăți firești.

Una din cele mai însemnate în Țara de Sus este cea numită Catelina, aproape de Cotnar, care la asemenea împrejurări au servit de azil și de tărie poporului. Natura, prin minunatele ei combinații, au urzit ice o tărie ce ar putea fi de model fortificațiilor lucrate duple regulile artei, având sub apărare un loc întins cu tabără întărită, unde putea a petrece câteva mii de familii cu tot avutul și cu vitele lor. În pozițiunea aceea se închisă parte din locuitorii Țării de Sus, unde se vedeau adunate femei și copii, pentru a cărora apărare erau înarmați chiar locuitorii, părinți de familii, pe când giunimea aleasă au sporit oastea lui Ștefan voievod, care rânduiise locuitorilor a arde casele, grânele și toate cele ce nu le puteau transporta cu dâșii în taberile și palancile întărite, pe la locurile strâmte; iar el însuși, cu oastea sa, cerca a împedeca pe turci în trecerea Dunărei, unde ii

întinsăseră cinci manine poduri preste acest râu puternic, menit de natură, ca și Carpatul, a fi paladiul apărătorilor al moldo-românilor.

Pe când Ștefan se anevoaia de a împedeca sau macar a îngreua trecerea turcilor peste Dunăre în Moldova, aceștia, cu ajutorul lui Vlad al României, socru necredincios al lui Ștefan, se înlesniră pe aiure a trece acest râu și a se înainta în țară pe la poalele munților, încât oastea moldovană, spre a nu avea tăiete comunicațiunile cu puncturile muntenoase, fu nevoită a se retrage, stârpind în calea sa toate cu foc, spre a nu lăsa dușmanilor nici o înlesnire în drumul lor. Cu toate acestea, pe când moldoromânii se retrăgeau spre fundul munților, pe malul drept al Moldovei, călărimea cea numeroasă a lui Mohamed, trecând politia Roman, răzbătusă repede partea de-a lungul Siretului, cuprinzând între aripile ei pozițiunea oastei moldovene, încât constrânse pe Ștefan voievod a accepta bătălia cea memorabilă, luni, în 26 iulie 1476.

Acest loc se părea din vechime menit pentru a fi teatrul unui eveniment mare. Un șes întins, având spre apus culmea dealurilor păduroase, ce despart între sine râurile Bistrița și Moldova, se mărginește despre răsărit cu ist din urmă râu și se deosebește prin natura cea mănoasă a pământului, care preste cea mai mare parte a anului este înflorit și verde, și cu toate acestea din vechime se numea Valea Albă, ca și râurelul care, având obârșia sa în sânul acelor dealuri, șerpează de-a lungul și dă în râul Moldova.

Oastea moldoromână din acea epohă nu era compusă din soldați, adecă luători de sold (simbrie), ce din aprozi, oameni de oaste, a căroră căpitenii erau boierii, îndatoriți cu armașii și gloatele lor la chemarea domnitorului a se aduna spre a compune oastea țarei. Drept aceea, aice se aflau acii întâi boieri, cu fiii și cu armașii lor, parte călărime, parte arcași, având pe spate o cucură cu săgeți, la coapsă încinsă o sabie și în mână unii o lance, alții măciuci ferecate și o pavăză, iar călărimea, panțierii, drept gvarde domnească, erau cu zale de fier învăscuiți, având de asămine arc și cucură cu săgeți, iar mai cu samă lănci și dărzi, pe care le aruncau în depărtare, în asămănare geritului turcesc. Asămene între aceștia era și un stol de giuni genovezi, înarmați după datina italiană cu sănețe, în cap coifuri de oțel, având în fruntea lor pe bătrânul Radaman, iar un număr de tunari, cu tunuri de nou în oaste introduse, erau așezate pe la locurile cuvinite...

După ce au rânduit fiecărei cete și stol pozițiunea sa, duple exemplu anticilor eroi, cari debarcând pe țărmul dușmanului șardeau vasele, spre a nu avea puțință de a fugi dinaintea lui, asămene Ștefan voievod ș-au pedestrat călărimea, ca să nu mai aibă mod a se retrage din fața năvălitorilor, ce mântuirea ei să o afle numai în învinsere.

Împlinindu-se toate măsurile aceste în agiunul acelei zile memorabile, s-au împlântat o cruce colosală pe un muncel, aflători în mezul șesului, aice clerul serbă o liturghie, în care Ștefan voievod, hatmanii, curtea sa, parcalabii și aprozii s-au împărtășit cu sânta comunicătură, spre a-și spăla păcatele înaintea răposărei cu sângele vărsat pentru patrie. Cercetând apoi oastea, domnitoriul adună în giu-

Mahomed al II-lea

rul său pe căpitenii și le-au rostit aceste cuvinte: „Oamenilor de oaste, pentru apărarea țarei noastre, pe care soarta au făcut-o mai mult frumoasă decât puternică, noi trăim neîncetat încinși cu arme, fiecare, cu ajutorul Celui de Sus, până amu am mântuit-o de încercările cele crunte ale dodăitorilor noștri. Amintiți-vă că voi, ca și nainte părinții voștri, ați înfrânt pe Albreht al Poloniei, pe Mateeși al Ungariei, pe Vlad al României și pe Manica al tatarilor. Toți aceștia pe rând ne învidiază țara mănoasă și bărbăția oastei noastre. Puternicul sultan Mohamed, cel ce au supus împărăția grecească, de nou adunând gloata numeroasă de oaste, iată aice ne-au agiuns și mâne va să cerce soarta armelor! Dară dușmanul este tot acela căruia i-ați smult Cetatea Albă și Chilia, acela pe care voi, în anul trecut, cu sunet l-ați înfrânt la Racova, pentru care triumf numele

Cavaler turc

moldoromân au răsunat pân la Apus și s-au serbat chiar în cetatea Roma! Acea amintire glorioasă, sânta cruce, în al căria semn pururea ați învins și care azi vă umbrește cu lucoarea ei părinții, copiii și femeile voastre, a căroră singură tărie este pieptul vostru și care, tremurând, așteaptă de la voi mântuirea lor, vă conduc la învictorie. Ziua aceasta va fi aceea care pe totdeauna va întemeia pacea; fiecare din voi, ostașilor, pre lângă laudă și mângâiere, se va împărtași de prăzile avuțiilor Răsăritului, de care este plină tabăra dușmanului. Viu este Dumnezeu și vie fie pe totdeauna Moldova!”

La auzirea acestor cuvinte, din mii de guri s-au repetat: Viu este Dumnezeu, vie fie pe totdeauna Moldova! – și strigătul fu atât de tare, că răsunetul său au ribombat până în tabăra turcilor și un tremur răzbătu inimile lor. Soarele, asfințind cătră apus, umbrea nourii și orizonul de o lucoare roșie, menire cumplită a zilei viitoare. Asemene și luna plină, răsărind din sânul Mărei Negre,

abia răzbătând pîntre nouri, întindea preste Valea Albă un vâl posomorât. Pretutindenea domnea tăcerea; ostașii cetelor deosebite, tăbă- râți în pozițiunile ce li s-au rînduit, întinși pe armele lor, repozau, unii își aminteau de familia lor, alții de amori, cii mai mulți dormeau, nu mai viglele, împărțite ici, colo pe la posturile lor, privigheau și cu ochii ageri spionau cele dimpregiur.

Dar Ștefan voievod, în port de aprod de rînd, acompaniat de fiul său Alesandru, pe- trecea pe gios întru cercetarea oastei, după care se retrasă în cortul său, unde, după ce făcu rugăciunile sale, s-au ațepit de un somn scurt și turburat de multă îngrijire. Aurora nu răsărise încă când Ștefan voievod au aflat toate căpiteniile la posturile lor și ostașii în rînd de combatimînd. Buciumurile de aramă au dat semnalul lovirei, dar gurile de bronz ale tunurilor turcești, care nu de mult se făcuse spaima răzbelului, răspunseră ca un urlet la astă prochemare, și deodată cu răsăritul soarelui se repezi, ca un nor îngrecat de fulgere, călărimea turcească, învitînduse oștenii între dînșii cu răcnetul de Alah!

Cine va putea număra și descrie oastea turcească compusă din felurite națiuni, ce se deosebeau prin fizionomie, port, arme și modul luptei, cine este în stare a semnala bărbăția moldovenilor! De trei ori călărimea turcească, peste troianuri de morți trecînd, răzbătusă pîn la cruce, care ca un centru era împlân-tată în mezul oastei creștine, și de trei ori moldovenii pedestri, dar înaripați de un eroic entuziasm, îi respinseră pîn în tabăra lor. Mult timp bataia era nealeasă, căci ambele părți îmblau a se osteni, dar pe cînd moldovenilor nu li venea de nicăirea agiutori, ci, din clipă în clipă picînd, se împuțina numărul lor, deodată din dosul munților se deștînsă un șir de călărime proaspătă turcească, care cuprînsă oastea moldovană din două părți.

Atuncea rencepu nu lupta, ci măcilăria, căci zece turci năbușă asupra unui moldovan; cii mai mari boieri, cu aprozii lor, fiii, căpiteniile, călugării cu crucea în mână au pierit de sabia cea ageră a turcilor, cari, însuflețiți de ființa marelui sultan, dezvăleau o bravură și netemere de moarte estraordinară.

Ștefan vedea minuni de eroism și de înțelepciune întru conducerea oastei, cungiurat de o ceată de ap-rozi și de stolul giunilor genovezi, conduși de bravul Radaman, dom-nul se purta pretutindenea ca ful-gerul, dar în o amestecătură, agiungînd în mezul dușmanilor, armasarul său fu rănit și el în-suși căzînd era aproape să înca-pă în mîna turcilor, dacă credin-ciosul bătrîn Radaman nu i-ar fi dat calul său, care l-au depărtat de acel pericol; însă lovirea săgeții pregătită lui Ștefan nemeri în ochi pe mîntuitoriul său, care căzu mort. După aceasta, oastea Moldovei fu în urmă nu învînsă, ci stropsită de numărul turcilor, cari cu preț mare ș-au răscumpărat învingerea, căci cadavrele lor acopereau toată

Moldova în timpul lui Ștefan cel Mare

poiana din Valea Albă. Ștefan voievod, cu un număr mic de ai săi, s-au tras pe la munte și prin codru și au agiuns la cetatea germană, ce-i zic Neamțul, unde se afla familia, odoarele și muma sa, doamna Elena, care, dupre tradițiunile istorice, au vederat la astă tâmplare un suflet eroic, precum o descriu și cânticile națiunale. Auzirea acestei catastrofe răspândi un doliu general între familiile moldovenilor, căci fiecare din ele pierdusă un dorit fiu, frate sau părinte, și în acest doliu rămasă țara îndelung acufundată, însă și lui popoarele de prin pregiurul Moldovei, auzind despre astă tâmplare, s-au scârbit și mai mult s-au înspăimântat despre cele ce puteau urma pentru țările învecinate.

Polonia începu a se și înarma. Turcii, după ce s-au adăpat cu sângele creștinilor și s-au înavuțit cu despoierea celor uciși, îngropară numai pe morții lor, iar cadavrele moldovene rămaseră espuse câțiva ani vântului, soarelui și gerului în poiana dintre Moldova și pădurea Uscății, așa denumită din cauza focului ce-i dăduseră turcii la atacul făcut din astă parte, căci necurmatele lupte n-au fost iertat pe Ștefan a se îndeletnici cu îngroparea oaselor. După acestea Mohamed s-au înaintit la Suceava și altă oaste la Hotin; ambele cetăți fură asediate, însă nu se putură lua. Din neîngroparea cadavrelor se născu în tabăra turcească epidemie pestilențială; foametea urmă din lipsa proviziunii, care, împreună cu flota ce o transporta pe Marea Neagră, se acufundă de o furtună cumplită. Matei Corvin adusă o oaste ungurească pe marginea Serbiei, încât Ștefan voievod, cu toate că pierdusă bătălia de la Valea Albă, readunându-și oaste, au urmărit pe turci pân la Dunăre, le-au reluat cea mai mare parte a prăzilor și a prinșilor. Apoi, cu agiutoriu unu corp de trupe transilvane, sub comanda lui Ștefan Batori, au alungat din România pe Radul voievod, aliatul turcilor, și în locul acestuia, a cuscru-său, așeză în București pe Vlad Țepeluș; după ce au alungat pe soția sa Voichița, fiica celui întâi, el se însură cu doamna Maria de la Mangop.

Panahida eroilor moldoveni

Domnia cea îndelungată și glorioasă a lui Ștefan voievod au fost, pintre scurte răstimpuri de pace, un șir de lupte grele și sângeroase, nevoit a le purta pentru susținerea independinței națiunale și apărarea religiunii. Monumentele triumfurilor sale nu sunt arcuri, nici coloane, dară 40 de monastiri, de după fiecare învictorie au zidit și îndănuit; aceste mărturisesc nu numai a lui și a oastei sale bărbăție, ci adânca evlavie și modestie prin care el atribuia protecțiunii lui Dumnezeu rezultatul ce câștiga din lucrările întreprinse în nume său. De aceea poporul moldoromân purta cu resignațiune povoaara sacri-ficiilor de avut și de sânge, cerute pentru întâmpinarea între-prinderilor sale, iar oamenii de oaste urmau cu încredere chemarea domnitorului lor, care remunera și onora pe aprozii săi oșteni.

Acest simțimânt drept și mărinimos l-au îndemnat a consfinți prin un act public memoria eroilor căzuți pentru patrie în câmpul de la Valea Albă, a căroră oase zăceau de 20 ani încă neîngropate în șesul acela.

Valea Albă

Păstorul:

Vale Albă, d-Albă Vale,
De la munte râurel,
De ce oare-n a ta cale,
Trecând lâng-al meu muncel,
De e nour, de-i senin,
Tu răsună un trist suspin?
A ta râpă înverzită Cununată-i
de mii flori,
A ta undă-i limpezită
De mănunt prund la izvor
Ș-a ta dulce ap-o bea
Paserea și turma mea.

Râul:

A mea apă-i limpegioară,
Din ea bea azi turma ta
Ș-acea pasere ce zboară,
Dar, aleu, ea adăpa
Turme de la Răsărit,
Ce-aici au fost tăbărit.
Sântul Ștefan, când aice
Pentru țară s-au luptat,
Când în ziua neferice
Ager fer au secerat

Pe boieri și pe oșteni,
Pe păstori și pe săteni,
De-atunci, tristă, ea tot plânge
Și în veci va suspina,
Că au curs cu nobil sânge
Ce românul revărsa,
Și cu oase-ndelungat
Aist câmp au presurat.
Eu acea zi de fortună
Amintind-o, plâng mereu,
Freamătul pădurei sună
Unit cu suspinul meu,
Că aprozi acumă nu-s
Ca acii ce au răpus!
Soarta lor și a lor vântă
Azi românii au uitat;
Azi românii au uitat;
Păștoarele, tu deci cântă

S-aibă cuget deșteptat,
Să le zică al tău cânt
Cum au fost, și cum azi sânt!

PROGRESAȚI!

Gheorghe Asachi este unul dintre marii ilumi niști ai culturii române care s-a dedicat dezvoltării științei și artelor, învățământului, presei și literaturii în Moldova. Activitatea multilaterală de iluminist a lui Asachi a influențat creația lui literară. A scris poezie și proză. În poezia scrisă în prima perioadă a vieții sale a fost influențat de creația poetică italiană, iar în proză a creat adevărate tablouri și istorii romanțate despre viața unor iluștri voievozi.

Nuvela **Valea Albă** este una dintre cele mai copleșitoare lucrări în proză ale marelui iluminist, în care se reflectă, ca într-un „curat basm cu aventuri mongolice”, chipul lui Ștefan cel Mare. Gheorghe Asachi îl prezintă pe marele voievod nu atât istoric, cât sub aspect romantic. Acțiunea se desfășoară în context istoric. După ce turcii au prădat Cafa și au capturat o sută cincizeci de tineri în vârstă de 10-15 ani, Radaman, un român care fusese devotat lui Mengheli Gherai, își pierde iubita fiică. O găsește în schimb pe fiica unei cadâne române a hanului, pe Fatme și în- cearcă să o salveze. Împreună cu fiul său, o îmbracă pe Fatme în haine genoveze și îi predă pe amândoi turcilor, care îi imbarcă pe corabia supraveghetă de Radaman. Când ajung la insula șerpilor, Radaman îi înșeală pe turci și fuge în Moldova, la Chilia. Aici tinerii sunt aduși în fața lui Ștefan cel Mare, care îi primește cu multă simpatie și căldură.

Toate aventurile descrise în nuvelă sunt completate cu scene de război în care chipul lui Ștefan cel Mare, cași scenele de luptă sunt mitizate. Autorul folosește o gamă variată de mijloace artistice și compoziționale pentru a crea un tablou fantastic al trecutului nostru istoric. Aceste tendințe Asachi le preia din literatura italiană, pe care, mai apoi, le regăsim și în alte nuvele ale sale: **Dragoș, Bogdan Vodă, Petru Rareș** ș.a.

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Citiți și redați conținutul fragmentelor din nuvela **Valea Albă** de Gheorghe Asachi. Efectuați un plan simplu de idei și scrieți-l în caiete.
2. Ce perioadă din istoria țării noastre este redată de autor în această nuvelă? Cum este prezentată această perioadă? Argumentați-vă răspunsul.
3. Ce tip de personaje întâlnim în nuvela lui Gheorghe Asachi? Scrieți-le în caiete și delimitați-le în reale și mitologice.
4. Ce localități sunt amintite în nuvela dată? Ce știți voi despre aceste localități?
5. Analizați nuvela din punct de vedere al limbajului artistic. Ce puteți spune în această privință?
6. Cum este prezentat chipul lui Ștefan cel Mare în lucrarea lui Asachi?
7. Faceți o paralelă între portretul lui Ștefan cel Mare din nuvela lui Asachi și cel prezentat de Grigore Ureche în **Letopisețul** său.

8. Citiți și alte lucrări în proză din creația lui Gheorghe Asachi și analizați-le în clasă.
9. Realizați o compunere despre Ștefan cel Mare, cu referire la nuvela **Valea Albă** de Gheorghe Asachi.
10. Pregătiți o comunicare despre personalitatea lui Gheorghe Asachi și contribuția lui în dezvoltarea culturii și învățământului în Moldova.
11. Accesați linkul și veți afla mai multe informații despre Gh. Asachi.
<https://drive.google.com/file/d/15jhQ6KECHKaPYHaX8UeXTf7oqfTe66Ay/view?usp=sharing> .

La patrie

Un viu dor mă-naripează și măndeamnă din giunie
 Ca să cerc pe alăută românească armonie.

Acest vers, ce sun-aice, lui Apolo nu-i strein,

Fiind gemine cu rostul ce-i urzit din cel latin.
 Armoni-a strâns pe oameni în plăcuta societate,
 Adunând pre ii din codruri în statornica cetate;
 De cântarea lui Orfeos munții Traciei s-umpleau,
 Și de sunetul cel dulce crude fiare se-mblânzeau.

Însăși ruga de evlavie unei inimi credincioase
 Cătră Domnul se înalță pe aripi armonioase

Ș-o simțire legănată prin al muzelor organ,
 Mângâietă, cursul trece pe al vieței ocean.

Spre virtute versu-mbie, despre rele face ură,

Fermăcându-ni adapă d-o înalt-învățătură.

O, români, români ai Daciei, ce purtați un mândru semn
 De-origină, istoria acum fie-ni îndemn!

În vechime maica Roma, ce-a fost doamnă-n toată lume,
 Ni-a lăsat legi și pământuri, vorba sa și-naltul nume.

Oare darul ce de timpuri și de barbari s-a pastrat,
 Când senină soarta luce, fi-vă astăzi defăimat?

Nu, prin muze ș-a virtutei dorul dulce și fierbinte,

În noi lumea să cunoască strănepoți romanei ginte.

Tu, Moldavio mănoasă, ce pre mine ai născut,

Adăpost dă giunei muze care ist vers a țesut;

Pe-nverzit și tânăr laur, ce din țărână-acum răsare;

Cu puternic scut să-l aperi de-a fortunelor turbare;
 Cum va prinde rădăcină și în urmă va-nflori,

Din a sale frunzi, cunună muza ție va urzi;

O cunună cungiurată de-ale vânteii line raze,

Ce de foc, de fier, de timpuri, trainic soarta o păstrează.
 Când atunce al tău nume, nemuririi consfințit,

Va luci la fiii patriei, chiar ca-n ceri un nou planit.

▶ ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE! ▶

Activitatea multilaterală de iluminist a lui Gheorghe Asachi a influențat și creația sa literară. A scris proză și poezie. În poezia scrisă la începuturi a fost influențat de lirica italiană și, în special, de Petrarca. Scrie și poezii în care recurge la mitologia antică, dar și la cea românească, de exemplu, „*Dochia și Traian*”, precum și balade inspirate din tradiția cronicarilor.

Oda *La Patrie* este o dedicație specială poporului nostru și patriei. Autorul face o incursiune în istoria poporului român, demonstrând încă o dată latinitatea lui, dar și specificul său național, dorind în acest fel să-și exprime mulțimea de sentimente de care este cuprins: devotamentul față de patrie, dragostea pentru tradițiile ei, mândria pentru acest neam și credința în viitorul luminos al acestei țări. Aducând argumente veridice ale provenienței noastre, Asachi nu uită să ne amintească că suntem un popor ce vine din inima latinității – de la Roma pe care o consideră „... *doamnă-n toată lumea*...” și care ne-a lăsat „...*legi și pământuri, vorba sa și-naltul nume*...”, iar noi avem datoria să păstrăm acest nume, această credință și aceste pământuri.

Vorbind despre țara sa, Gheorghe Asachi o prezintă în cele mai frumoase culori: „mănoasă” în talente, dar și în adevăratul sens al cuvântului, puternică și dărză în fața vitregiilor sorții, ospitalieră și primitoare pentru toată lumea. Aceasta este o caracteristică decisivă a neamului nostru. Poezia lui Gheorghe Asachi este una dintre primele ode în lirica românească. Autorul păstrează tehnica specifică acestui gen de poezie, respectă versul tradițional și folosește mai multe figuri de stil, ce îi dau odei o anumită originalitate și chiar muzicalitate.

▶ VALORIFICAREA TEXTULUI ▶

1. Citiți oda lui Gheorghe Asachi, respectând tonul fundamental al poeziei.
2. Identificați cuvintele necunoscute și explicați-le cu ajutorul dicționarului. Alcătuiți cu ele câteva propoziții.
3. Formulați mesajul central al poeziei și scrieți-l în caiete.
4. Selectați din textul odei figurile de stil cunoscute de voi și explicați-le.
5. Realizați o compunere despre patrie, având ca reper oda lui Gheorghe Asachi.
6. **Scanați codul QR** și veți afla mai multe informații despre Gheorghe Asachi și opera sa. Rezolvați în caiete fișele propuse.

REȚINEȚI!

ODA (din limba greacă: *aeidin* înseamnă cântec) este o specie a poeziei lirice, alcătuită din strofe cu aceeași formă și cu aceeași structură metrică, în care se exprimă elogiul, entuziasmul sau admirația față de persoane, de fapte eroice, idealuri etc.

În unele realizări, oda este înrudită cu imnul. La început, odele erau cântece ale corului din dramele grecești și erau executate cu acompaniament instrumental (de obicei la „liră”, de unde și denumirea genului „*liric*”). Precursori ai odei sunt socotiți „Psalmii” lui David.

În versificație se folosesc strofele alceice (două versuri de unsprezece silabe, urmate de un vers de nouă silabe și unul de zece silabe), respectiv strofele sapphice (trei versuri endecasilabice cu un final adoneic). Această versificație clasică a variat în cursul timpului la diverși poeți.

Forma modernă a odelor își are originea în Renaștere și în Baroc și s-a răspândit în întreaga Europă. Poetul francez Pierre de Ronsard a și realizat ode în stilul lui Pindar și Horațiu, în Anglia sunt de menționat ca autori de ode poeții Edmund Spenser, Ben Johnson, Andrew Marvell și John Milton, mai târziu John Dryden și Alexander Pope. În special romanticii Percy Bysshe Shelley și John Keats au creat ode de un deosebit rafinament stilistic (*Ode to the West Wind*, *Ode on a Grecian Urn*). În Germania s-au remarcat în mod deosebit Friedrich Gottlieb Klopstock (*Die Frühlingsfeier*, *An meine Freunde*) și Friedrich Hölderlin. „*Oda bucuriei*” a lui Friedrich von Schiller, pe muzica fina-lului Simfoniei a IX-a de Ludwig van Beethoven a devenit imnul oficial al Uniunii Europene.

Cea mai cunoscută odă în limba română este *Odă în metru antic* (sapphic) de Mihai Eminescu, cu treisprezece redactări consecutive, fiind în varianta originală o odă adresată lui Napoleon Bonaparte. Ultima variantă, cea mai frumoasă, este lipsită de orice referire la acesta.

NUVELA este o specie a genului epic în proză, cu un singur fir narativ, urmărind un conflict unic, concentrat; personajele nu sunt numeroase, fiind caracterizate succint, în funcție de contribuția lor la desfășurarea acțiunii.

Nuvela prezintă fapte într-un singur conflict, cu o intrigă riguros construită, accentul fiind pus mai mult pe definirea personajului decât pe acțiune. Este o narațiune în proză, mai scurtă decât un roman și mai lungă decât o povestire. Conține de obicei puține personaje care sunt însă construite pe câteva linii principale. Ea are o narațiune ceva mai concentrată, personaje mai puține, drama mai puțin complicată decât la un roman.

Etimologie. Termenul de nuvelă provine din franceză (*nouvelle*) și înseamnă

„noutate”. În limba franceză a pătruns din limba italiană, din *novella*, care însemna exact același lucru. Di Francia, un teoretician literar italian, scria că meritul nuvelistului constă tocmai în capacitatea de a ști „să aleagă subiecte interesante, să le adapteze cu abilitate scopurilor sale și, mai ales, să imprime semnătura de neșters a stilului, culturii și artei lui asupra unei materii care, înainte să încapă pe mâinile sale, fie nu avea o fizionomie proprie, fie avea una foarte diferită”.

Tipuri de nuvele

După criteriile comune ale subiectului cu modalitatea lui de realizare:

- istorice;
- psihologice;
- fantastice
- filozofice
- anecdotice

După curențele literare în care se înscriu ca formulă compozițională:

- renaștentiste
- romantice
- realiste
- naturaliste

Nuvela istorică

Schema oricărei nuvele clasice, istorice are patru timpi:

- O prezentare a locului unde se desfășoară acțiunea și a personajelor
- Un eveniment care modifică situația
- O serie de acțiuni puse în pericol de acest eveniment cheie
- Un deznodământ care stabilește noua situație
- Primele două etape se pot confunda dar și alte combinații sunt posibile.

Exemple: Guy de Maupassant, și povestirile din *Les contes de la Bécasse*, ale lui Honoré de Balzac sunt exemple de nuvele istorice. Nuvela Alexandru Lăpușeanu e poate cel mai cunoscut exemplu de nuvela istorică din literatura română.

Nuvela psihologică

- rolul conflictului interior (plasarea situației conflictuale în conștiința personajului)
- prezentarea tensiunilor sufletești
- transformările (sufletești, morale, comportamentale) suferite de personaje în evoluția conflictului
- evoluția raporturilor dintre personaje
- mijloacele de investigație psihologică
- aspecte ale stilului.

Ex: Moara cu noroc de Ioan Slavici și În vreme de război de I.L.Caragiale.

Iluminismul

Iluminismul numit și Epoca Luminilor sau Epoca Rațiunii este o mișcare ideologică și culturală, antifeudală, desfășurată în perioada pregătirii și înlăturării

revoluțiilor din sec. XVII-XIX în țările Europei, ale Americii de Nord și ale Americii de Sud și având drept scop crearea unei societăți „raționale”, prin răspândirea culturii, a „luminilor” în mase (cf. Carp Maxim). Iluminismul este o replică la adresa barocului, în încercarea de a înlătura dogmele religioase și de a propaga luminarea maselor pe baza experienței proprii.

Iluminismul a pretins eliberarea ființei umane de sub tutela sa autoindusă. „Tutela este în- capacitatea ființei umane de a-și folosi abilitățile cognitive în lipsa instrucțiunilor de la o altă persoană. Această tutelă este auto-indusă atunci când cauza sa nu rezidă în absența rațiunii, ci în absența hotărârii și a curajului de a lua hotărâri fără instrucțiuni de la o altă persoană”. *Sapere aude!* „Aveți curajul de a vă folosi propriul simț al rațiunii!” – acesta este motto-ul Iluminismului (Immanuel Kant).

Acesta este termenul aplicat curentului de gândire din Europa și America secolului al XVII-lea. Evenimentele științifice și intelectuale din secolul al XVII-lea – descoperirile lui Isaac Newton, raționalismul lui René Descartes, scepticismul lui Pierre Bayle, panteismul lui Benedict de Spinoza și empirismul lui Francis Bacon și John Locke – au promovat credința în legile naturale și în ordinea universală, precum și încrederea în rațiunea ființei umane și în abilitățile inovatoare ale acestora care au reușit să influențeze întreaga societate a secolului al XVIII-lea.

Au existat multe și diverse curente de gândire, însă numai o serie de idei pot fi caracterizate drept pătrunzătoare și dominante. O abordare rațională și științifică a aspectelor religioase (con- form vechii teorii și divergențe pe tema adevărului dublu), a problemelor de ordin social, politic și economic a promovat o viziune seculară asupra lumii și o orientare generală către progres și perfecționare. Principalii promotori ai acestor concepte au fost filosofii, care au popularizat și promulgat ideile noi pentru publicul larg. Acești „profeți” ai Iluminismului aveau o serie de atitu- dini de bază comune. Având o credință în rațiune care era de nezdruccinat, au căutat să descopere principii valabile universale care să guverneze umanitatea, natura și societatea, și să acționeze în baza acestora.

Iluminismul este un curent ideologic și cultural: promovarea raționalismului, caracter laic, antireligios, anticlerical, combaterea fanatismului și a dogmelor, răspândirea culturii în popor, literatura preocupată de problemele sociale și morale.

Iluminismul românesc

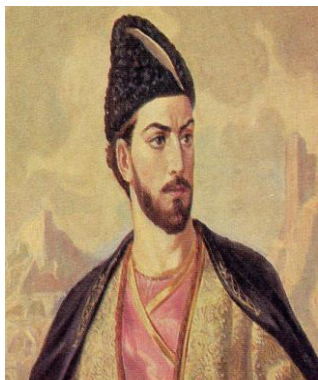
Iluminismul românesc se identifică în mare măsură cu Școala Ardeleană și cu reverberațiile ei transcarpatine. Acest iluminism a stat în serviciul idealului național, la a cărui fundamentare a contribuit hotărâtor, prin demersul la istorie, la istoria limbii și a poporului. Iluminismul românesc va recurge, la rândul său, la argumentele istorice în favoarea unor revendicări politice. Școala Ardeleană a pus în mișcare un amplu proces de afirmare națională și culturală a ro- mânilor din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și la

Începutul secolului al XIX-lea. Cărturarii acestui curent au adus argumente științifice pentru afirmarea drepturilor românilor din Transilvania. Activitatea lor științifică s-a manifestat pe mai multe planuri: istoric, lingvistic, filosofic, literar.

Învățămintul a contribuit și el la răspândirea ideilor iluministe. Academii domnești, întemeiate în Țara Românească între 1678-1688, în Moldova la 1707, au reprezentat într-adevar un însemnat focar de cultură al Răsăritului ortodox. O altă formă de manifestare a spiritului iluminist a fost interesul pentru tipărirea de cărți. Între 1700 și 1800, s-au tipărit de către români 799 de cărți dintre care 617 în românește, iar 182 în grecește, latinește, slavă, etc. Procentul de carte laică a crescut necontenit, în dauna subiectelor religioase. Printr-un jurnal de călătorie răspândește ideile iluministe și Dinicu Golescu, luminatul boier muntean, care în „Însemnare a călătoriei mele”, surprinde contrastele dintre civilizația țărilor vizitate și realitățile triste din patria sa. Cea mai reprezentativă operă realizată în spirit iluminist este epopeea eroicomică *Țiganiada* de I. Budai-Deleanu. În Țara Românească și în Moldova, Chesarie Râmnicianul și Leon Gheuca răspândiseră ideile iluministe datorate lecturilor din raționalismul francezi și, în special, din *Enciclopedia* lui Diderot.

Literatura din Georgia

Șota Rustaveli (cca. 1160/1166 – 1216)

Șota Rustaveli (în georgiană: შოთა რუსთაველი) a fost un poet georgian din secolele XII-XIII. El este unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai literaturii georgiene. Este cunoscut mai ales datorită operei *Viteazul în blană de tigru* (ვეფხისტყაოსანი, *Vepxist'q'aosani*), poem epic național georgian.

În cinstea lui Rustaveli au fost denumite Teatrul național dramatic din Georgia, Institutul teatral din Tbilisi, Institutul de cercetare științifică a literaturii georgiene de pe lângă Academia de Științe a Georgiei, vârful Șota Rustaveli din Caucazul Mare, strada din Ierusalim pe care se află Mănăstirea Sfintei

Cruci, principalul bulevard și o stație de metrou din Tbilisi și multe alte străzi din orașe ale Georgiei și din alte țări ex-sovietice.

Viteazul în piele de tigru

Cântul I

Fost-a împărat odată peste țara arăbească Rostevan,
Deprins cu slavă și dreptate să domnească.
Și viteaz fiind și darnic, i se duse numele.

Până se trezi că pleata i-au bătut-o brumele.

Și avea numai o fată, mândră stea noptatică!
Cinc-ar cuteza s-o cânte? Înțelepții poate că!
Câți aevea îi văzură chipul dinaintea – le,
Le răpea pe loc copila inima și mințile!

Cum o vede mare, craiul hotărăște să adune
Sfetnicii la tron și falnic: „O, vizirii mei, – le spune. –
Soarele dacă asfinte, noaptea neagră stă să vină.
Bezna când îți paște urma. Ce folos de-așa lumină?

Ruja, cât e de măiastră, tot se scutură și moare,
Iar în locul ei o altă rujă tânără răsare
Nu-i meteahnă mai cumplită decât bătrânețele!
Fiice! vreau să-i las domnia și vă cer povețele!”

Au spus sfetnicii: „Mărite! Noi, cu voia ta, știm una:
Fie luna cât de pală, steaua nu întrece luna!
Lasă ruja ta măiastră în grădină să se treacă –
Altă nu cunoaștem floare în dulceață s-o întreacă.

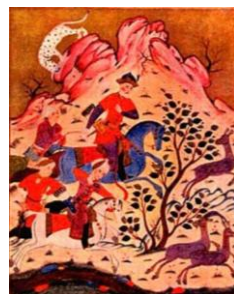
Dar suntem într-o părere hotărârea ta e dreaptă.
Tinatina, soare mândru, fi-va doamnă înțeleaptă
Și va sta la cârma țării. Precum tu ai stat mereu
Puiul tot un sânge are, de-i leoaică, de e leu!”

Și era un făt la curte, capul oastei din hotare
Aftandil viteazul, sprinten și frumos ca rupt din soare.
Și căzându-i dragă fata, bucuria nu-i fu proastă
Când a fost să afle veste că domnia o adăstă.

I-a pus tron cu ajutorul marelui vizir Sograt
Și mulțimi au prins să vină fără număr la palat.
S-au ivit, sunând din trâmbiți, șiruri lungi de oști alese
Să se plece cu credință mândrei, tinerei crăieșe.

Și în scaun craiul-tată pe domniță o așază.
Sceptrul greu în mâini i-l pune, fruntea i-o încoronează.
Crainici au vestit din trâmbiți, vesel au sunat chimvale,
Și mulțimea adunată s-a plecat măriei sale.

Dar domnița tot suspină, varsă lacrimi șiroaie,
Ard obraji ei ca doua ruje pline de văpaie.
„Potolește-te, – îi zice craiul-tată. – Lumea strânsă
Nu se cade să o vadă pe crăiasa țării plânsă!

*Miniatură dintr-un
manuscris din 1646 al
eposului
Viteazul în piele de
tigru de Rustaveli*

Vezi cum soarele prefiră aur cald pe geana zării?
Fie-ți inima asemeni pentru neamurile țării!
Fii și darnică, și dreaptă, harul inimii împarte,
Și te vor slăvi supușii și acum, și peste moarte”.

La povața părintească și-a plecat urechea fata,
Pus-a slugile s-aducă din hazna averea toată.
A deschis sipete pline cu scumpeturi. Un tezaur.
Cai focoși au scos grăjdarii, toți cu frâiele de aur.

Fata craiului din scaun se ridică zâmbitoare,
Împărțind la cei de față scule și mărgăritare.
Mulți oșteni slăviți în lupte s-au făcut cu pungă plină.
Mulți săraci au strâns avere, toată viața să le țină.

Joacă soarele în scapăt, ziua aurul și-a stins.
Cade iar pe gânduri craiul, povâindu-și capul nins.
„Jale neagră îl frământă, – zis-a Aftandil viteazul. –
Cum să facem noi, vizire, să-i întoarcem iară hazul?”

Amândoi se pun la cale, toarnă vinul în pocale
Și se duc de se închină domnului, măriei sale.
Murmură șiret vizirul: „Spune, doamne, ce te doare
Și ce umbră urâcioasă ți-a cernit privirea oare?

Te mâhnește dărnicia fetei tale poate, ori
Ești cu gândul la tezaur, după el mi te omori?
Poate nu făcea domniței să-i lași tronul și domnia?
Nu cumva să-ți risipească și să-ți vânture moșia!”

„Ai vorbit semeț, vizire, – zis-a craiul arabesc.
– Dușmanul, nici el nu crede că la aur lăcomesc.
Decât sufletul îmi plânge după vremuri de vechime –
Meșteșugul meu de arme nu-l mai știe altul nimeni.

Mi-e domnița mărturie pentru ce mă doare foarte:
De fecior, urmaș în scaun, n-am avut,
Voia domnului pe semne să n-am feți voinici drept reazăm.
Singur unul capul oastei să-mi mai samene cutează.

Auzind așa, zâmbește fătul mândru și frumos
„Mai cutezi să-ți râzi de mine?” – zice craiul mânios.
Ș-a răspuns viteazul: „– Doamne, rogu-te de îndurare.
Pentru slovă neascunsă să nu-ți faci obidă mare.

Lasă lauda deșartă, ești greșit dacă socoți
Că la harță voinicească nu-ți găsești în lume soți.

Mi s-a înfrăţit în luptă braţul cu oţelul rece.
Dacă nu te pui potrivă, la vânat să ne întrecem!"

Spune vesel craiul: „Fie”! ci mai bine mută-ţi gândul.
Să nu-ţi pierzi din semeţie, tot lovind în gol de-a rândul!
Vezi să nu păţeşti ruşine, precum tot învinsul poate,
Că te pun să-mi umbli cu cupul gol trei zile încheiate!"

Craiul, luminat la faţă, îşi găseşte iarăşi hazul.
Şi zâmbeste şi vizirul, şi se bucură viteazul.
Dacă văd şi văd mesenii, cheful iar pornesc la toartă,
Crâmpoţesc berbecii rumeni, harnic cupele deşartă.

Când în soarele răsare zorii se ivesc tiptil,
Pe un cal frumos ca neaua se arată Aftandil.
Joacă aurul cealmalei peste dalbul lui obraz,
Joacă armele şi sună, cumpănindu-se în pas.

Bulucesc arcaşi mulţime, iscodind câmpia largă
Iar prin sihla de pe vale ciuta sprintenă aleargă.
Se deşiră lanţ hăitaşii şi tot vin şi vin călări
Şi tot sună lung din trâmbiţi, stârnind fiara din cărări.

Iată că răsare craiul, îmboldindu-şi scurt fugarul,
Şi în cale i se pleacă tot oşteanul şi pândarul.
Vin curtenii cu alaiul, vin călări pe cai fugarnici,
Să-i dea tolba la nevoie, să adune prada harnici.

„La vânat! – Strigat-a craiul. – Bată mâna pricepută!”
Zbârânit-au două arcuri ş-au căzut şi cerb şi ciută.
S-a stârnit în trâmbe colbul, s-au pornit furtuna caii,
Fuge crunt sălbătăciunea peste câmpuri şi zăvoaie.

Țipă tot mai scurt săgeata şi se năruie jivina.
Crâncen sângeră câmpia, tremură sub cai colina.
Şi cum vin ca o furtună vânătorii amândoi,
Iată-şi domolesc fugarii pe un mal scurmat de ploi.

Câmpul a rămas în urmă, codrii cresc în faţa lor.
Fiara vie se ascunde în desiş ocrotitor.
Craiul zis-a: „Eu sunt fruntea! Ți-a rămas fâgada goală”.
„Ba sa ierți”, – făcu viteazul fără urmă de sfială.

Au vorbit așa în glumă, să-şi ucidă aşteptatul,
Iar în vremea asta robii socoteau de zor vânatul.
În sfârşit adună craiul şi întreabă slujitorii:
„Astăzi cui i se cuvine norocita, vânătorii?”

„Doamne, – i se pleacă robii, taie-ne acum pe dată,
Aftandil viteazul însă e mai ager la săgeată!
Cea din coarda ta trimisă a mușcat ades pământul.
Pe când mândrul cap de oaste a pălit in plin de-a rândul”.

Cum aude craiul vestea, pe viteaz că mi-l cuprinde
Umbra neagră de pe față fără urmă se desprinde.
Sună crainicii din trâmbiți de popas și de odihnă.
Codrul le întinde poala, apa susură în tihnă.

Cântul II

Și cum stă voinicul, ochii par în veci că nu mai seacă.
Peste strai vărgată blana unui tigru îl îmbracă.
Ține el gârbaci în mână înfirat din cap la coadă,
Iar la șoldul lui în voie pe-o curea atârnă spada.

Lung la el privește craiul cu mirare peste seamă
Și trimite rob să-i spună că măria sa îl cheamă.
Se apropie trimisul cu sfință și cu frică,
Dar străinul nu-l aude, grele lacrimile-i pică.

Nici îi pasă de poruncă, nici la rod nu ia aminte,
Dus pe gânduri, în țărână rouă picură fierbinte.
Solul galben cum e ceara mai îngaimă de poruncă,
Dar străinul tace molcum și nici slovă nu-i aruncă.

Pleacă robul. Craiul nostru, mistuind în el otravă,
Doisprezece robi alege dintre cei mai de ispravă.
Zice el: „E rândul vostru. Vă știu vrednici la virtute.
Mi-l aduceți și în săbii, dacă nu e chip pe vrute”.

Auzind străinul zgomot, a rostit încet: „Vai mie”.
Nu-i arată însă chipul nici păsare, nici mânia.
Șterge ochii, cheamă calul. Tolba cearcă el și spada
Dar văzând că pleacă, robii peste dânsul vin grămadă.

Vai de steaua lor! Străinul crunt pe unul mi-l înșfacă.
Îl arunca peste alții și-i doboară ca în joacă.
Șuieră apoi gârbaciul, robii cad și sângerează.
Și fugind în spaimă caii fără de stăpân nechează.

Craiul turbă. Cu viteazul înspre el pornesc nălucă,
Ci străinul strânge șeaua, și încalecă de ducă.
Și cum stă pe cal merani, înălțându-și mândru statul,
Iată mări ca zărește oști în cap cu împăratul.

El atunci dă pinteni iute și se mistuie ca vântul,

Mai să-ți vie gând în minte că l-a înghițit pământul.
Răscolit-au valea toata pân în zori. Străinul nu-i.
Au îmblat în van oștenii și n-au dat de urma lui.

Amărât ca vai de lume, se întoarce bietul crai.
Stau neputincioși curtenii la durerea-i fără grai.
În etacul său sihastru împăratul șade mut.
Nu mai sună zvon de cântec, dulcea arfă a tăcut.

Ceasuri lungi se cern din vreme până craiul iar să iasă:
„Vino, vin, odoru taicii, mărgărita mea frumoasă!
Vină, picură-ți balsamul, căci tânjesc fără de veste.
Am văzut o nălucire ca din vremuri de poveste.

Un voinic, străin de țară, întâlnit-am în câmpie.
Chipul lui, precum un soare, n-am sa-l uit o veșnicie
N-a răspuns soliei mele, tot luptându-se cu chinul,
N-a venit să mi se plece, cum e dat la tot străinul.

În mânia mea cumplită robi să-l cetluie am pus,
Dar i-a frânt pe toți voinicul fără milă și s-a dus.
S-a topit ca o nălucă, izvorâtă din visare...
Gânduri grele mă frământă: Cine e să fie oare?

Zice fata: „Luminate! Slava ta lucește vie
Și la tronul tău de aur toate ți se pleacă ție.
Deci trimite lumii crainici peste tot să dea de știre
Vei afla cu vremea, doamne, de e om sau plăsmuire.

Îl găsim, de o să fie om în carne și în oase.
Iar de nu, e duhul negru de prin iaduri fioroase.
Ș-a venit la tine poate cu ispită diavolească...
Nu te pierde prea cu firea, crainicii au să-l găsească”.

Au plecat în patru vânturi crainicii lui Rostevan
Să-l ajungă și să-l afle pe voinicul năzdrăvan.
Trece anul – nici o veste. Numai iată, la soroc,
Crainicii aduc din lume știre fără de noroc.

„Doamne, mult amar de vreme cât am fost pe căi străine,
De voinic să dea cu ochii n-a avut norocul nimeni.
Cine stă să ne audă se mira în cale foarte:
Toată blana unui tigru n-am, văzut voinic să poarte!”

Zice craiul: „O copila! Ai dreptate negrăită!
Piaza rea umbla, pesemne, să mă ducă în ispită
Diavolu-și vârâse coada, năzuind a mă supune

Dar acum – afară tânga! Vie iară zile bune!”

Iar cu foc de nestemate ard luminile în ciucuri
Și ponesc și mic și mare cânturi iar și giumbușlucuri.
Iar petrece toată curtea, și scumpeturi iar împarte
Craiul țării, bun și darnic, și slăvit până departe.

Aftandil în vremea asta, dus pe gânduri, visător.
Stă cu arfa la poveste, picurând un vers de dor.
Ș-a venit la el un negru, sluga fetei, slugă dreaptă.
„Vino, doamne, mândrul soare în etac mi te așteaptă!”

Fățul straie noi îmbracă, straiul de minune-l prinde.
Aprig inima se zbate, când nădejdea o aprinde!
Însă tânăra crăiasă stă și-și deapănă măhnirea.
A venit la ea viteazul și o soarbe cu privirea.

Zice el: „O, soare mândru, te apasă ce povară?
Nu știu ce aș face, numai să te văd voioasă iară!”
„Aftandil mai ții tu minte pe voinicul fără nume?
Mă tot zbcium zi și noapte: Cine e? Din care lume?”

Nu mi-e taină că ți-s dragă, chiar de nu mi-ai spus-o încă.
Fii dar slugă cu credință, află taina lui adâncă!
Dacă-i duhul rău, zdrobește-l, risipește-mi negru chinul!
Soarele-ți va duce dorul, cât va fi de lung dezbinul.

Caută-l trei ani de-a rândul. Fără veste vremea zboară.
Când se va sfârși sorocul, te întoarce iar în țară.
Aflandil, ci ia aminte, eu mă leg pe doru-mi viu:
Dacă vii cu veste bună, soață bună am să-ți fiu!”

Zice el: „Crăiasă mândră, luminoasă ca agata,
Dragostea mi-e mărturie, la porunca ta sunt gata.
Mi-ai întors lumina vieții, umbra morții negre piere!
Bucuros sunt azi și pururi să-ți întorc în faptă vrerea”.

Aflandil și Tinatina s-au legat cu jurămintele.
Ochii ei ca doi luceferi iarăși scânteie fierbinte.
Vremea însă nu adastă, nu le dă răgaz, hapsână.
O, ce crudă-i despărțirea pentru-o inimă de tânăr!

Scurtă-i noaptea, două inimi când de dor aprins sunt pline
Aftandil porni cu zorii craiului să se închine.

Zice el: „Mă lasă, doamne să mă duc cu oaste tare
Și să fac ocolul țării din hotare în hotare.

Eu în numele crăiesei am să fiu cu bunii bun,
Iar pe cei porniți cu vrajbă îi astâmpăr, îi supun,
Voi păzi moșia țării, bunurile înzecii-voi
Și cu cinste, și cu daruri iar la tronul tău veni-voi!”

Zice craiul: „Drag viteze, vrerea căile îndrume-ți!
Îți ajunge voinicie pentru câte te încumeți!
Drag îmi ești și mult mă bucur și-ți doresc izbândă. Du-te!
Ci grăbește-te! Vai mie, dacă nu te văd mai iute!”

Se despart. Și zice fătul: „Dorul drag aline-mă!”
„Tinatina, Tinatina”, – îi șoptește inima,
Își alungă jalea fătul, slabă lacrima și-alungă,
Sare-n șa și se pornește pentru cale grea și lungă.

Cântul III

După zile multe iată-l în cetatea-i de naștere.
A ieșit în drum să-l vadă și s-a strâns mulțime mare.
Abătut pășea viteazul către vechiul său castel.
Cum sosi, dădu poruncă: „Șermandin, să vină el!”

Era robu-i din pruncie, cam cu anii lui de-o seamă.
Ce de mic îl îndrăgise cu iubire fără seamăn.
„Șermandin, ascultă-mi păsul, află taina mea întreagă:
Plânge inima în mine, fata craiului mi-e dragă.

Ai aflat și tu pesemne de voinicul fără nume.
Eu, la vrerea Tinatinei, umblu să-l găsesc prin lume.
De va fi să-i dau de urmă și să-i aflu și sălașul,
Am să-mi leg atunci pe viață cu domnița mea făgașul.

Eu, de-mi va sluji norocul, pân vor trece anii trei,
Ma întorn și-i spun crăiesei că-i plinită voia ei.
Iar de nu mă voi întoarce, și în largul depărtării
De va fi să-mi afiu moartea, tu să nu mă dai uitării!”

Trece anul, altul vine, trei se deapănă la rând.
Umbla fătul drumuri multe, lipsuri multe îndurând.
L-au bătut și ploi, și vânturi, și sub cerul gol, afară.
Multe nopți, luptând cu foamea, i-a fost masul ca de fiară.

Străbătut-a lungă cale, multă scoarță pământească.
Dar pe fătul fără nume n-a știut să mi-l găsească.
Și pierzându-și el nădejdea în râvnita fericire,
S-a uscat, s-a stins ca ruja la întâia fulguire.

Numai iată din pustie răsări cu strai vâlvoi
Un străin scăldat în sânge, însoțit de alții doi.
„Stați! – viteazul mi-i înfruntă, hoțomani de drumul mare!”
„Ba rugămu-te fierbinte să ne dai ajutorare!”

În cetatea Hataeti capi vestiți suntem de oaste.
Am pornit la căprioare pe meleagurile aste.
Ș-am văzut pe drum de codru un voinic răpus de jale.
Îl purta un cal merani undeva pe lungă cale.

Am strunit alături caii, l-am oprit să-i dăm binețe,
El, strângând în pumn gârbaciul, ne-a crestat cumplit pe fețe.
Frate-meu atuncea zmulse spada, negru ca pământul,
Dar l-a fript cumplit străinul și s-a dus apoi ca vântul.

De cutezi să-i stai în față, pinteni să-i dai calului
Și-l ajungi curând în urmă în lăsatul malului”
Aftandil se uită, vede jos, în văi, încălărat,
Trece palid precum luna chiar voinicul căutat.

N-a fost vană căutarea, așteptarea n-a fost goală.
„Frați, – îi sfătuie viteazul, – sunteți morți de oboseală,
Iată foc, ceva merinde să mai prindeți la putere.
O, de-ați ști voinicul tainic de când inima mi-l cere.

Și cum zice și pornește și în gând așa socoate:
„Cine umblă să-l ațină, fie gata pentru toate.
Cu mânie și cu vrajbă nu-i câștigi prietenia.
Mai cuminte e răbdarea și mai dreaptă viclenia.

Două nopți și două zile drumu-i lung și capăt nu e,
Iar voinicul, năzdrăvanul, merge trist pe cărăruie.
Doar a treia zi sub seară, răzbătând prin vad pieptiș,
Calul, șiroind de apă, a ieșit pe-un repeziș.

Și sub stânci, la poală verde de tufare rămuroase,
La o gură de peșteră, pe un vraf de blănuri groase,
Suspina, luptând cu plânsul, o copilă abătută.
Dar văzându-l pe voinicul, se repede și-l sărută.

„O, Asmat, o soră dulce, am umblat o zi întreagă

Peste deal și văi zadarnic. Nu-i domnița noastră dragă!”
Și se zbuciumă voinicul, varsă lacrimi șuvoi.
Și așa, cuprinși alături, lăcrămează amândoi.

Cântul IV

Aftandil i-a spus: „Voinice! soare mândru, chip de leu!
Pe moșia arăbească am văzut lumina eu
Dragă mi-a căzut copila ce domnește peste țară
Dăinuie pe cuget noaptea, arde inima în pară!

Poate ții tu minte robii ce-am trimis să te aducă?
I-ai zdrobit pe loc năprasnic, și te-ai dus ca o nălucă!
Am cercat să-ți aflu urma, am umblat în van tot plaiul,
Se topea, văzând cu ochii, la castel, bărânul, craiul.

Și mi-a spus crăiasa: „Du-te, cu voinicul te adună
Și mă leg să-ți fiu soție, dacă vii cu veste bună.”
Și trei ani de pribegie iată sunt acum pe ducă.
Plânge inima stingheră și de jale se usucă.

Drum de codru, munți, pustiuri arzătoare,
Te-am aflat apoi pe tine, ca pe soarele răsare.
Și mă plec ursitei bune, și mă leg cu juruință:
Pană chiar în pragul morții să-ți fiu frate cu credință.”

„Doamne, – zice voinicelul cu nădejde tainică, –
Nu-i nimic mai sfânt pe lume ca frăția trainică!
Dor cu dor se înfrățește – lege veche precum firea.
Mult aș da să-mi spulber vina, să-ți întorc din nou iubirea.

Mă întrebi de ce de lume mă ascund și mă feresc
Și în blana unui tigru ca o fiară viețuiesc?
De-aș rosti o vorbă numai, aș cădea fără suflare,
Aprig trăsnetul din ceruri m-ar lovi fără cruțare!

Vin, Asmat, o, vin alături și cu apă de izvor
Răcorește-mi fruntea, stinge-mi arsă inima de dor.
Iar de nu-mi mai vin în fire și sfârșeala de nu-mi trece,
Singurul lăcaș de tihnă fie-mi dar mormântul rece”.

Și zicând așa, zvârlit-a pielea tigrului vârstată.
Și părea un soare mândru când din nouri se arată.
Și abia prindea a spune, că-l ardea fierbinte pară.
Sta puțin să se aline și pornea a spune iară.

Traducere de I. Crețu

Șota Rustaveli este unul dintre primii propagatori ai ideilor epocii sale, influențat de premergătorii săi Șah-namen și Firdousi. Tradiția arată că Șota Rustaveli a învățat la o școală bisericească, apoi și-a continuat studiile la mănăstirea Zorzma, desăvârșindu-le apoi în Bizanț.

Poemul *Viteazul în piele de tigru* este unica operă a lui Rustaveli care s-a păstrat în întregime și este o dovadă în plus că autorul a cunoscut foarte bine viața politică și socială, spiritul vremii sale și sufletul omenesc. Fiind o persoană bine instruită, cunoștea multă filozofie, operele lui Aristotel și Platon, precum și Biblia și Coranul. De multe ori, în opera sa el apelează la aceste cărți.

Personajele lui Șota Rustaveli sunt contemporanii săi. Eroii lui luptă în numele unor idealuri materiale pământești. Sentimentele predominante sunt dragostea și prietenia. Prietenia este cea care leagă în poem trei eroi de nații diferite: Tariel care este indian, Aftandil e arab și Pridon care este fiu al altui popor. Dar cu toate acestea, Rustaveli zugrăvește un tablou veridic al țării sale. În poem este expusă și concepția poetului despre monarhie și monarh.

Dorința lui fierbinte este de a vedea în țara sa un monarh deștept, înțelept și iubitor de popor, dreptate și adevăr și al cărui cuvânt să devină lege pentru supuși. Ideea de patriotism însemna pentru poet în primul rând, apărarea țării, care trebuie să devină o datorie sacră a fiecărui om. Anume în jurul acestei idei se cristalizează ideile filozofice ale lui Șota Rustaveli în acest poem. O altă idee care o promovează autorul în poemul dat este ideea divină a luptei între bine și rău, cu perspectiva biruinței binelui asupra răului. Prin personajele sale Tariel, Aftandil și Pridon, autorul ne prezintă niște cavaleri ai dreptății, simboluri ai înțelepciunii și triumfului.

Poemul are o construcție în stilul romanelor cavalierești de aventuri. Eroii principali sunt idealizați, iar puterea lor este dumnezeiască. Sunt puternici, neînfricați, deștepți, aprigi și drepți. Ei sunt tipuri umane calitative, întruchipare a oamenilor vii, cosângeni ai autorului. Tariel este simbolul vitejiei, Aftandil – al dârzeniei, iar Pridon – al abnegației și desăvârșirii. Toate biruințele lor sunt obținute în colaborare, mereu împreună. Aftandil este unul dintre personajele cele mai visătoare, el fiind întruchiparea cavalerului rătăcitor. El refuză orice bunuri materiale, mizând doar pe propriile forțe și pe ajutorul celui de sus. Tinatin, iubita lui, este înzestrată cu un spirit mai practic, fiind mult mai calculată. Ea apare ca conducător al statului arab. Un personaj deosebit este Rostevan, împăratul – tatăl lui Tinatin. El este simbolul suveranului înțelept, iubit de poporul său și de cei apropiați.

Întreg poemul lui Șota Rustaveli este pătruns de idei profunde, prin care autorul ne transmite suflul vremii sale. *Viteazul în piele de tigru* este o capodoperă a Renașterii georgiene care a traversat milenii pentru a fi foarte actual și astăzi. Poemul a fost tradus în zeci de limbi și este considerat monument al literaturii universale.

EXERCITII. APLICAȚII

1. Citiți datele din biografia lui Șota Rustaveli și caracterizați epoca în care a trăit autorul.
2. Vorbiți despre această epocă, folosind date din istorie. Ce reprezentanți ai acestei epoci mai cunoașteți?
3. Ce idei renascentiste ale epocii sale prezintă Șota Rustaveli în poemul *Viteazul în piele de tigru*?
4. Ce concepție avea Șota Rustaveli despre monarhie și în special despre monarhi?
5. Care sunt personajele poemului *Viteazul în piele de tigru*? Selectați-le și înscrieți-le în caiete.
6. Cu ce trăsături sunt înzestrate personajele lui Șota Rustaveli? Efectuați o scurtă caracteristică a fiecăruia dintre ele.
7. De ce credeți că eroii lui Rustaveli sunt de naționalități diferite? Argumentați-vă răspunsul.
8. Cum este prezentată eroina lui Șota Rustaveli – Tinatin? De ce anume ea a ajuns împărăteasă a statului arab?
9. Realizați o comunicare în care să vorbiți despre importanța literară și istorică a poemului lui Șota Rustaveli *Viteazul în piele de tigru*.
10. **Scanați codul QR** și veți afla mai multe informații despre Șota Rustaveli și opera sa. Rezolvați în caiete fișele propuse.

TEORIE LITERARĂ

Noțiuni despre eroism în literatură

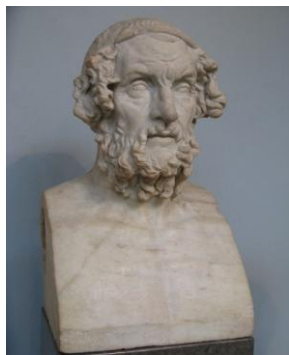
Eroismul, un motiv central în multe opere literare, reprezintă capacitatea unui personaj de a înfrunta pericolele și de a realiza fapte deosebite, ghidat de principii morale, curaj și dorința de a proteja sau ajuta pe alții. În literatură, eroul poate fi atât un personaj excepțional, înzestrat cu puteri supraomenești, cât și un om obișnuit care dă dovadă de noblețe sufletească și sacrificiu într-un context dificil.

De-a lungul timpului, reprezentările eroismului au evoluat, fiind influențate de valorile epocii și de curentele literare. În literatura antică, eroul este adesea un semizeu (precum Ahile din *Iliada*), înzestrat cu forță fizică și curaj neclintit. În Evul Mediu, eroul devine un cavaler, simbol al onoarei și credinței, iar în literatura modernă, eroismul capătă nuanțe mai complexe, punând accent pe conflictele interioare și lupta morală a personajelor.

Prin intermediul eroilor literari, scriitorii explorează teme universale precum libertatea, sacrificiul, dreptatea și lupta împotriva răului. Astfel, eroismul devine un mijloc de a inspira și de a educa cititorul, oferindu-le modele de conduită în fața provocărilor vieții.

Homer

Homer (gr. Ὅμηρος *Hómēros*) a fost un poet și rapsod grec legendar, căruia i se atribuie scrierea *Iliadei* (Ἰλιάς) și *Odiseei* (Ὀδύσσεια). În antichitate, i-a fost atribuit uneori întregul Ciclu Epic, care includea și alte poeme despre Războiul troian, precum și poeme tebane despre Oedipus și fiii săi. Alte opere, precum corpul *Cântecelor religioase homerice*, mini-epopeea comică *Batrachomyomachia* (Βατραχομυομαχία, „Războiul dintre broaște și șoareci”) și epopeea *Margites* i-au fost atribuite, însă în prezent aceste fapte sunt privite cu incertitudine.

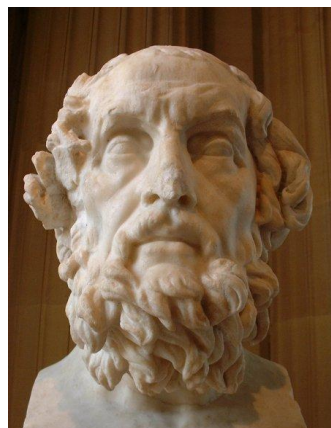

Tradiția spune că Homer ar fi fost orb, iar diferite orașe ioniene își revendicau locul de naștere al poetului, însă mai departe biografia sa este aproape necunoscută. Există o dezbatere intelectuală considerabilă în privința existenței lui Homer ca persoană reală, unii considerând că acesta ar fi fost un nume dat unuia sau mai multor poeți orali ce cântau materiale de epopee tradiționale. În mod repetat s-a dezbătut dacă același poet era autorul atât al *Iliadei*, cât și al *Odiseei*; cam toți istoricii au căzut

de acord, însă, în privința datării operei *Batrachomyomachia*, a *Cântecelor religioase homerice* și a epopeilor ciclice, acestea fiind scrise ulterior capodoperelor *Iliada* și *Odiseea*.

Majoritatea savanților sunt de acord că *Iliada* și *Odiseea* au suportat un proces de standardizare și rafinare începând cu secolul VIII î.Hr.. Un rol important în această standardizare pare-se a fost jucat de către tiranul atenian Hipparchus, care a reformat recitarea poeziei homerice la festivalul panathenaic. Mulți clasiști consideră că această reformă trebuie să fi implicat producerea unui text scris canonic.

Primul filolog care a examinat critic epopeile lui Homer, punând în discuție unicitatea autorului epopeilor antice *Iliada* și *Odiseea* a fost Friedrich August Wolf. Alți învățați, însă, își mențin convingerea în veridicitatea existenței lui Homer. Atât de puține lucruri se cunosc sau au fost bănuite despre viața sa, încât o glumă populară spune că poemele „nu au fost scrise de Homer, ci de o altă persoană cu același nume” și savantul clasic Richmond Lattimore, autor al unor traduceri poetice în engleză bine primite ale ambelor epopei, a scris o lucrare cu titlul: „Homer: Cine era Ea?”. Samuel Butlerea fost ceva mai direct, imaginând o tânără siciliană drept autoarea *Odiseei* (dar nu și a *Iliadei*), o idee speculată mai departe de către Robert Graves în romanul său *Fiicele lui Homer*.

În limba greacă numele său este *Homēros*, care se traduce „ostatec”.

Există o teorie cum că numele său ar fi provenit dintr-o societate poetică numită Homeridae, care tradus literal înseamnă "fiii ostaticilor", respectiv descendenții prizonierilor de război. Cum acești oameni nu erau trimiși la război din pricina incertitudinii în privința loialității lor pe câmpul de luptă, ei nu puteau fi uciși în bătălie. Astfel, erau însărcinați să memoreze stocul de poezie epică a regiunii și evenimentele trecute, până la timpul sosirii unui învâțat ce le putea scrie. Majoritatea clasiștilor sunt de acord că, indiferent dacă a existat sau nu un astfel de rapsod pe nume „Homer”, poemele homerice sunt un produs de tradiție orală, o tehnică veche de generații ce a fost moștenirea colectivă a multor poeți-cântăreți (*aoidoi*). O analiză a structurii și vocabularului *Iliadei* și *Odiseei* arată că poemele conțin fraze bine conturate ce se repetă; chiar și versuri întregi sunt repetate. Se poate ca *Iliada* și *Odiseea* să fi fost poeme orale formulate, compuse pe loc de către poet folosind o colecție de versuri și fraze tradiționale pe care le memorase? Milman Parry și Albert Lord au relevat faptul că o tradiție orală atât de elaborată, străină culturilor literare de astăzi, este tipică epopeelor într-o cultură exclusiv orală. Cuvintele cruciale sunt „oral” și „tradițional.” Parry a început cu „tradițional”. Părțile mari de text care se repetă, spunea el, au fost moștenite de către poetul-cântăreț de la predecesorii săi și au fost folosite de poetul în compunere. El a numit aceste bucăți de limbaj repetat „formule”.

Există loc de dezbatere pentru perioada exactă când poemele au înfiripat forma lor fixă. Soluția tradițională este "ipoteza transcrierii", în care un „Homer” non-literat dictează poemul său unui scrib în secolul VI î.Hr. sau mai devreme. Homeristii mai radicali, precum Gregory Nagy, susțin cu tărie că un text canonic a poemelor homerice ca „scriptură” nu a existat până în perioada elenistică. (secolele III - I î.Hr.).

Epopeile *Iliada* și *Odiseea* sunt sinteze ioniene ale cântecelor eroice și baladelor dintr-o perioadă arhaică, reunind date din stadiul matriarhatului până prin secolul al VIII-lea î.Hr. și chiar începutul secolului al VII-lea. Acestea cuprind o materie epică bogată, centrată în principal pe legenda războiului troian. Sunt inserate diverse mituri și legende. Personajul principal, Odiseu, întruchipează idealul uman al eroului și echilibrul între înțelepciune și forța fizică.

Este remarcabil simțul compoziției, vizibil în tehnica închegării subiectului în jurul evenimentului unic sau în folosirea planurilor paralele. Sunt utilizate mijloace de încetinire a acțiunii în vederea obținerii efectului emoțional.

Sistemul epic este alcătuit din modele și tipare narrative arhaice, reperabile mai cu seamă în dialoguri și discursuri și este concurat de narațiunea la persoana I, de investigații psihologice, monologuri. Limbajul se caracterizează printr-o extraordinară varietate semantică și complexitate a frazei.

Părintele mitului grec, Homer este la rândul lui un personaj aproape mitic: incredibila cantitate de informații vehiculate în Antichitate în legătură cu el, adesea în contradicție unele cu altele, demonstrează că din biografia sa se cunoșteau foarte puține detalii certe și că elementul de legendă l-a depășit rapid pe cel istoric.

Odiseea

Cantul I

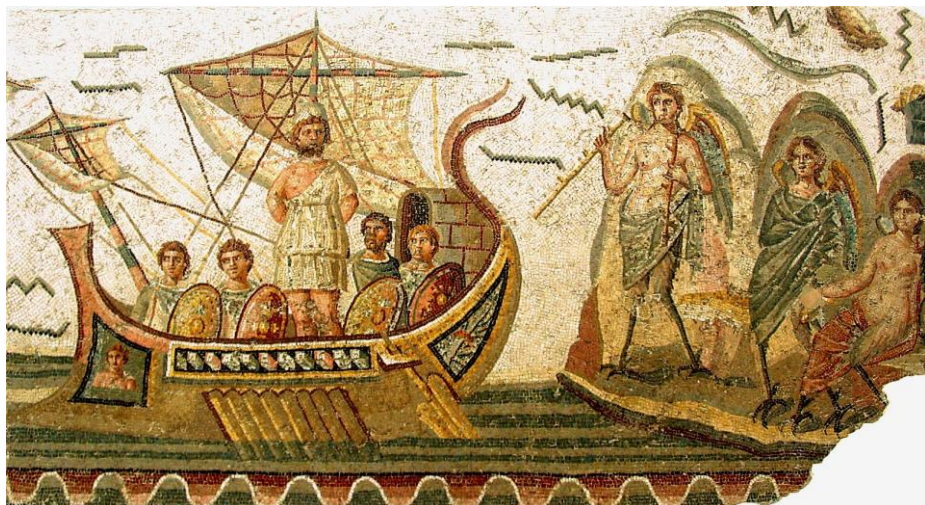
Muză, povestește-mi despre bărbatul mult iscusit care, după ce a dăruit zidurile sfinte ale Troiei, a rățacit vreme îndelungată prin cetățile multor neamuri și le-a iscodit obiceiurile. În lupta lui, ca să-și scape viața și să-și aducă acasă tovarășii, multe necazuri a mai tras pe mare, și la urmă, oricât s-a străduit, tot n-a izbutit să-i mântuie, că nepoții s-au apucat să mănânce boii Soarelui, și zeul nu i-a mai lăsat să se întoarcă. Zeițo, mândră fiică a lui Zeus, din toate întâmplările astea povestește-ne și nouă ceva.

Pe când ceilalți viteji scăpaseră cu viață din război și de pe mare și se aflau pe la vetrele lor, el singur se topea de dorul casei și al nevastei, căci îl oprise într-o peșteră adâncă zeiască nimfa Calipso, cu gândul să-l ia de bărbat. Dar când, după trecerea de ani, i-a venit vremea sa se întoarcă acasă în Itaca chiar și acolo printre ai săi, l-au așteptat grele vremuri. (...)

Atena cu ochii albaștri, grăi atunci:

– Tată, fiu al lui Cronos, cel mai puternic dintre zei! O moarte dreaptă l-a izbit pe Egist și la fel să mă piară oricine va face ca dânsul. Dar când mă gândesc la istețul Ulise, mi se sfâșie inima! Sărmanul! Câte necazuri trage departe de ai lui, într-o insulă scăldată în ape, care se ridică împădurită din mare!

Aici șade Calipso, fiica lui Atlas, zeul care cunoaște adâncurile mării și proptește stâlpii înalți ce despart cerul de pământ. Îl ține pe bietul Ulise stors de lacrimi și încearcă să-l fărmece prin vorbe frumoase și înșelătoare, că doar o uita de Itaca. Dar el arde de dorul de a vedea cum se înalță fumul de pe acoperișurile din țara lui și vrea mai bine să moara. Și tu rămâi împietrit, zeu al Olimpului! Nu

ți-a fost drag când îți aducea jertfe lângă vasele argienilor, pe câmpia întinsă a Troiei de ești atât de mânios pe dânsul, puternice Zeus?

– Copila mea, îi răspunde Adunătorul de nori, ce cuvinte ți-au scăpat din gură! Cum l-aș uita pe vrednicul Ulise?! Nu întrece el prin istețime pe toți muritorii? N-a adus el oare cele mai frumoase jertfe zeilor din cer? Dar Poseidon e mânios pe

dânsul, că l-a orbit pe Polifem, cel mai puternic dintre ciclopi, fiul nimfei Toosa, fata lui Forcis, stăpânitor al mării neroditoare, care s-a împreunat cu Poseidon într-o peșteră adâncă. De atunci, deși-i cruță viața, Poseidon îl urgisește să pribegeas-

cgească departe de țară. Noi să chibzuim însă cu toții întoarcerea lui, că Poseidon are să-și potolească mânia, doar nu ni se va putea împotrivi nouă tuturor.

La rândul ei, Atena cea cu ochi albaștri îi răspunse:

– Tata, fiu al lui Cronos, cel mai puternic dintre zei! Dacă întoarcerea lui Ulise e pe placul zeilor, să-l trimitem chiar acum la insula Ogigia pe Hermes, ca s-o înștiințeze fără zăbavă pe Nimfă.

Cu aceste vorbe, zeița își prinse sub picioare niște sandale cu totul de aur, ce o duceau ca o suflare de vânt peste valuri și peste întinsul pământului. Apucă o suliță cu vârful de aramă, mare, grea și destul de vânjoasă ca să frângă rândurile voinicilor pe care s-ar mânia zeița, fiica unui tată năvalnic. Și se repezi apoi, din înălțimile Olimpului, în țara Itacei, la poarta lui Ulise. În curțile lui, cu sulița de aramă în mână, păsea oaspetele Mentis, căpetenia tafenilor. Acolo îi găsi ea pe îndrăzneții pețitori, care, tolăniți pe pieile boilor tăiați chiar de ei, petreceau în fața porților, în jocuri de noroc. Crainicii și paharnicii le potriveau cu zor înnoale apa cu vinul; alții spălau cu buretele mesele și le acopereau apoi cu bucate și tăiau carnea îmbelșugată. Telemah, cel cu chip zeiesc, o zări întâi. El ședea mohorât printre pețitori și i se părea că-l vede pe taică-său cum vine de unde era, să-l alunge pe pețitori pe la casele lor, să-și ia locul de cinste și să fie iar stăpân în casa lui. Și pe când cugeta acesta o zări pe Atena. Mâhnit că străinul așteptase atât de mult în poartă, se repezea spre pndvor de-iluă dreapta, îi apucă sulița de aramă și-l întâmpină apoi așa.

Atena

– Fii binevenit printre noi, străine, iar după ce te vei sătura dinmasa noastră, să ne spui ce te aduce.

Cu astfel de vorbe o călăuzi, iar zeița îl urmă. De cum intră în casa cea înaltă, Telemah sprijini sulita de rastelu lustruit din fața unui stâlp, unde erau înșiruite o grămadă de sulite ale viteazului Ulise, și o duse pe Atena la un jeț frumos acoperit cu pânze de in. Sub picioare îi puse un scăunel. Își trase și ei, un scaun alături, departe de pețitori, ca nu cumva străinului să nu-i tihnească cina alăturide zarva unor oameni atât de răi și ca el să-i poată vorbi despre tatăl său. O slujnică turnă dintr-un frumos ibnc de aur într-un lighean de argint apa cu care se spăla pe mâini. Le întinse emtinseapoi dinainte o masă lustruită, pe care, bucuroasă de oaspeți, o altă slujnică le puse pâine și bucate.

Vinurile sudice, fiind foarte tari și grase, se beau amestecate cu apă: trei-cinci părți de apă la două de vin; numai bețivii beau jumătate vin și jumătate apă din belșug, iar chelarul le aduse apoi tingiri pline cu fel de fel de fripturi și le puse dinainte pahare de aur, pe care un paharnic le umplea cu vin.

Curând sosiră și pețitorii trufași și se așezară în rând pe scaune și pe jețuri. Slujitorii le turnară și lor apă pe mâini, iar roabele îngrămădiră pâinea în coșuri. Băieții umpleau oalele cu vin, iar ei își întindeau mâinile și înfulecau bucatele puse dinainte.

După ce-și potoliră foamea și setea, nu se mai gândiră decât la cântece și jocuri, la desfătarea ospețelor. Un crainic aduse lăuta măreață a lui Femios, care, silit să cânte pentru pețitorii Penelopei, îi pișcă coardele sonore și prinse a-i zice, în vreme ce Telemah stătea de vorbă cu zeița, cu capul plecat spre dânsa, ca să nu-i audă ceilalți: – Străine drag, nu știu de mi-i dojeni de ce am să-ți spun, dar le vine ușor oamenilor ăștia să nu se gândească decât la cântece și la viersul strunei, că doar ei toacă averea unui om ale cărui oase înălbite se macină de ploaie pe cine știe ce tărâm, ori sunt jucăria valurilor mării. Hei, de s-ar întoarce el acasă, cum ar voi nemernicii să aibă mai degrabă picioare iuți decât comori și haine aurite! (...)

– Iar Telemah răspunse:

– Străine, tu mi-ai vorbit cu dragoste de tată. N-am să-ti uit novața. Dar oricât ai fi de grăbit, mai rămâi, și nu te întoarce la corabie până nu-ți vei îmbăia trupul și răcori inima. Și numai după ce te voi dăruî cu un dar frumos, ca pe oaspeții iubiți, vei putea pleca.

Dar Atena îi răspunse:

– Nu mă sili să rămân, că mă zoresc, iar darul ce-ți spune inima să-mi dai, mi-l vei da când mă voi întoarce, și îl voi lua cu mine acasă. Oricât de frumos ar fi, am să-ți dau și eu unul la fel.

Cu aceste vorbe, Atena pieri în văzduh ca un pescăruș. Telemah își simți în inimă o îndrăzneală, o putere zeiască, iar amintirea lui Ulise i se trezi mai vie în minte și se înduioșa la gândul că sub chipul străinului se ascunsese poate un zeu. Chipeș și el ca zeii, se duse apoi la pețitori, pe care îi fermeca lăuta lui Femios. Ședeau în jurul lui de-1 ascultau, tăcuți, cum cânta jalnica întoarcere a grecilor de la țarmurile Troiei, pe care le-o sorocise Pallas Atena.

– Femios, tu mai știi și alte cântece minunate, cunoști isprăvile oamenilor și ale zeilor, slăvite de poeți. Mai zi-le unul, ca să-și bea vinul în tăcere, dar nu mai cânta cântecul ăsta, ce-mi sfâșie inima. O jale fără margini mă obidește, atât îmi pare de

rău după omul pe care nu-l pot uita și căruia i s-a dus vestea în Elada și până la Argos. (...)

Ciclopul Polifem

Suflând în urma corăbiei, vântul îl mână în insula Ciclopilor, pământ nearat și nesemănat și totuși hărăzit de zei cu daruri înzecite decât dobândesc muritorii cu sudoarea frunții, în pajiștile înflorite tot anul, pășteau turmele de capre și de oi. Inima lui Ulise, îmboldită de vreun zeu dușmănos, era dornică peste măsură să cunoască seminția înfricoșătoare a ciclopilor, să afle cum trăiesc făpturile care nu ascultă de legi și nici de zei nu se tem. El opri corăbiile într-o insulă depărtată, ci numai corabia sa aruncă odgoanele pe insula Ciclopilor.

Plecă apoi Ulise cu o ceată de doisprezece inși, purtând în brațe urcioare de vin vechi și tare, prada luată de la ciconi. Iată-i acum pe toți la gura peșterii în care sălășluia Polifem! Cum ciclopul nu se afla acasă, ei intrară și priveau cu luare-aminte la mulțimea de urcioare așezate cu rânduială. Dai' iată-1 și pe uriașul Polifem în pragul peșterii, cu o claie mare de ramuri pe spinare. El trânti la pământ legătură, iar zgomotul căderii îngrozi pe ahei, care se furișară prin cotloanele peșterii. Polifem așază la gura peșterii o stâncă atât de grea, de n-ar fi putut-o urni o sută de oameni. Apoi aprinse focul din vreascuri și, la lumina flăcărilor, zări fețele îngrozite ale oaspeților săi nepoftiți.

– Cine sunteți voi, străinilor pe care dorința de jafuri vă aduce în casa mea? strigă Polifem. Toți încremeniră, ci numai Ulise cuteză să iasă la iveală, proptindu-se în fața ciclopului.

– Nu suntem furi, răspunse el, ci luptători de pe țărmul Troiei. Pribegind pe mare, ne plecăm la picioarele tale și te rugăm să ne găzduiești, dacă te temi de Jupiter.

Dar ciclopul se răsti la el:

– Se vede că nu ești teafăr, străine, dacă mă ameninți pe mine cu zeii din Olimp. Ciclopul sunt mult mai presus decât zeii. Dai' unde v-ați lăsat corăbiile cu ceilalți tovarăși? Întrebă ciclopul, îndulcindu-și deodată glasul ca viclenie. Sunt și ei pe aici pe aproape, sau marea dușmănoasă i-a înecat?

Ulise îi răspunse cu prefăcută jale:

– Vai, bunule Polifem, furtunile stârnite de Neptun au sfărâmat corăbiile noastre, iar corăbierii sunt pradă jivinelor mării; numai noi, câți ne vezi, am ajuns la tine, plutind pe rămășițele vaselor.

În tăcere, uriașul întinse mâinile fioroase și apucă doi soldați. El le zdrobește capetele de o stâncă, îi ronțăie în dinți, cu oase cu tot, apoi se culcă cu fața în sus și adoarme. Ulise l-ar ucide în somn cu paloșul, dar știe că ciclopul nu mor. Și chiar de-ar fi zburat sufletul lui în infern, de bună seamă că și aheii ar fi putrezit acolo,

în fata stâncii uriașe.

În zori, ciclopul se trezi flămând, mai înghiți doi oșteni și porni la câmp, așezând pietroiul greu în fața peșterii. Către seară, mână din nou în peșteră turmele de oi, apoi alți doi oșteni îi potoliră foamea. Ulise dădu ciclopului să bea din vinul vechi și tare, adus cu urciorul de la corabie, Polifem bău până se ameți, apoi prinse chef de vorbă:

- Care e numele tău străine ?
- „Nimeni” e numele meu, răspunse Uhse, ticluindu-și bine treburile.
- Îți mărturisesc din inimă că nu am băut niciodată un vin atât de bun. Tie, Odiseu, îți voi da dovadă de mulțumirea mea. Pe tine te voi înghiți cel din urmă.

Așa grăind, ciclopul se culcă pe spate și adormi, iar Ulise apucă degrabă un țărush ascuțit pe care-l vârî în foc. Și cum ciclopul avea un singur ochi în mijlocul frunții, către ochiul acesta îndreptă Ulise vârful țărushului aprins, îl înfipse adânc și-l răsuci cu putere. (...)

Ciclopul își aduse aminte atunci de o veche povestire că un muritor viclean și isteț îi va scoate într-o zi ochiul. La acest gând, otrava mâniei i se revărsă în sânge, căci el aștepta și se ferea de vreun uriaș spăimântător, iar nu de un omuleț neînsemnat ca Ulise, pe care l-a lăsat să doarmă noaptea lângă el în peșteră.

- Trebuia să-ți sucesc gâtul din prima seară! mormăi Polifem, aruncând altă stâncă uriașă spre corabie. Nemaiputând-o ajunge, Polifem se rugă plângând de puternicul său tată, zeul Neptun-Poseidon:

- Zeule care cutremuri apele și pământul, tu care te lauzi că-mi ești părinte și că eu sunt fiul tău, ascultă-mi rugămintea! Ulise, distrugătorul cetăților sfinte, fiu al lui Laerte din Itaca, să nu-și mai vadă niciodată moșia părintească! Iar dacă soarta se împotrivește rugăminții mele, fa ca Ulise să ajungă acasă cât mai târziu vei putea! Și chiar atunci când va ajunge, să nu se afle pe vasul său, nici cu tovarășii săi de luptă, ci singur, pe o corabie străină, dus de milă! În casa lui, să intre pe o ușă dosnică și să fie întâmpinat de neînduplecați dușmani!

Ulise își regăsi celelalte corăbii și porniră împreună la drum.

(George Andreescu, Iliada. Odiseea. Eneida. Biblioteca școlarului, Editura Ion Creangă, 1979)

Ziua răzbunării

Îndemnată de Minerva, regina Penelope aduse în mijlocul peșitorilor un arc uriaș, o torbă de săgeți și douăsprezece inele pe care eroul nu le luase cu sine la Troia.

- Luați seama, rosti ea, la vorbele mele, prinți trufași, voi, care în lipsa bărbatului meu ați pus stăpânire pe casa și averile sale! A sosit și ziua în care va trebui să ascult porunca pe care mi-a dat-o la plecare. Pe acela dintre voi care va izbuti să întindă arcul lui Ulise și să străbată cu săgețile zburătoare cele douăsprezece inele înșirate aici la pământ îl voi urma în casa lui. Voi părăsi locașul în care am intrat întâia oară în zilele celei mai fragede tinereți, ca să las fiului meu averea sa.

Păstorul Eumeu ia arcul și săgețile din mâna reginei. Plângând, el le așează pe masă. Filetes, păstorul credincios, plânge și el, iar astfel stârnește mânia lui

Antinous, care strigă:

- Țărănoi nerozi, de ce urlați? Vreți să vă creadă regina plini de credință? Nu vă temeți, că doar n-a venit Ulise ca să îndoiaie arcul. Eu cred că printre noi nici unul nu va face aceasta. Astfel grăi Antinous, gândindu-se la pețitorii ceilalți, căci în sinea lui se și credea învingător.

Rând pe rând încearcă prinții toți să îndoiaie arcul, dar- coarda țeapănă ca de oțel nu se supune brațelor lor plăpânde, Antinous și Eurimac, socotindu-se mai tari, așteaptă să încovoie cei din urmă arcul. Dar când le vine rândul, nici ei nu sunt în stare să-l clintească, și rămân uimiți de puterea eroului care odinioară mânduia arcul din lemn de corn ca pe o jucărie de copil. Curajul le piere și cu toții stau îngroziți, ca nu cumva să se întoarcă Ulise acasă. (...)

... Eumeu aduse armele și le puse în mâna lui Ulise. Regina Penelope ieși din sală, pe când Ulise își cerceta armele. Pețitorii, vă- zându-1 cum le întoarce pe toate părțile, își ziseră că străinul e, fără îndoială, un negustor de arme.

Dar Ulise încovoie deodată arcul și, în spaima pețitorilor, străbătu cu săgețile ușoare toate cele douăsprezece inele înșirate în curte. (...)

Zeița Minerva se ivește înarmată, cu înfățișarea bătrânului Mentor, dascălul lui Telemac. Ea îl îmbărbătează pe Ulise înconjurat de gloata dușmanilor înarmați. Prefăcută în rândunică, zeița se așează sus pe grindă, rânduind loviturile de sulici. Ceata pețitorilor scădea văzând cu ochii, în dosul grămezii de leșuri care creștea tot mai mare. Minerva, din înălțime, clătește cu putere scutul greoi, iar zăngănitul armei împietri de groază pe dușmanii lui Ulise. Ei erau secerăți ca spicele de mâna secerătorului. (...)

Ulise ieși din sală, se scaldă, se pieptănă, iar Minerva îi dădu iarăși înfățișare de tânăr. Dar cine să creadă ea măcar de astă dată Penelopa va sări de gât soțului ei? Ea îl privea cu luare-aminte, îl cunoștea, dai- încă nu știa ce să creadă. Ca să încerce pe Ulise îl întrebă:

- De ce nu spui slugilor să aducă patul nostru de nuntă și să-l încarce cu blănuri și pânze?

- Cum poate cineva aduce patul? strigă Ulise. Doar l-am făcut cu mâna mea din trunchi de măslin retezat mai sus de pământ. Și l-am făcut așa, pentru ca niciodată ca și el, căsătoria noastră să nu se mai dezlege. Auzindu-l, Penelope își îmbrățișa soțul cu drag și toate îndoielile i se risipiră.

- Nu te supăra pe mine, dragul meu, zise ea, dar dacă Elena ar fi fost mai prevăzătoare, ar fi simțit îndată că zeii vor s-o batjocorească. Ea n-ar fi fugit cu Paris, dacă s-ar fi gândit la viitor.

Ulise plecă fruntea înțelegător și o sărută. Noaptea îi trimise pe toți la culcare, iar în zori Ulise plecă la țară, la tatăl Laerte. Luă cu dânsul pe Telemac și pe cei doi păstori credincioși, cu toții bine înarmați. Ușile palatului fură zăvorâte, iar femeile toate se încuiară în camerele de sus. Ca să nu-i vadă nimeni, Minerva învâluie pe Ulise și ceata sa într-un nor luminos, și astfel ei ajunseră nevăzuți la tatăl Laerte.

(George Andreescu, Iliada. Odiseea. Eneida. Biblioteca școlară, Editura Ion Creangă, 1979)

Dacă *Iliada* este epopeea timpurilor eroice vechi, de invazii și cuceriri, *Odiseea* este epopeea unei epoci mai noi, care începe să se afirme prin secolul al IX-lea, caracterizată prin perfecționarea navigației și desfășurarea comerțului maritim al grecilor.

La această dată grecii au învățat meșteșugul construirii corăbiilor de la cretani. Clasa nou formată – a conducătorilor militari, a proprietarilor de pământuri și de sclavi – va susține comerțul maritim, în vederea găsirii de noi pământuri, de metale necesare armelor și uneltelor de muncă sau de articole de lux – aur, mirodenii sau țesături scumpe. Vâslarii erau recrutați dintre sclavi, dar și dintre țăranii săraciți, fenomenul sărăcirii poporului fiind în repetate rânduri consemnat în capodopera acestei perioade.

Într-un anumit sens, *Odiseea* este istoria poetică a cuceririi mărilor de către greci. Este o continuare și o completare a *Iliadei*, pe care însă nu o egalează nici ca valoare morală, nici ca formă dramatică.

După terminarea războiului troian, Ulise – Odiseu, persecutat de zeul mărilor, rătăcește pe mări fără să izbutescă să ajungă acasă, în Itaca. În timp ce, acolo, soția sa Penelopa îl așteaptă, asaltată de pețitori, iar fiul său Telemac caută să afle vești depre el, Ulise părăsește insula nimfei Calipso. Pe drum o furtună îl aruncă pe insula feacilor. La curtea regelui acestora, foarte bine primit, eroul își povestește aventurile. Cu ajutorul lor ajunge în Itaca, fără să fie recunoscut decât într-un târziu – și după multe dovezi – de Penelopa. Cu ajutorul lui Telemac îi învinge pe pețitori și își reia regatul.

În *Odiseea* găsim drama familiară a navigatorului rătăcit.

Personificare a dorinței grecilor de a cunoaște și a stăpâni pământuri noi, Ulise este animat de o pasiune mai puțin tumultuoasă decât Ahile. Până în cele din urmă reușește să-și realizeze dorința pentru că este curajos și îndemnatic, tenace și abil, chiar șiret când este nevoie, reprezentând penru oamenii epocii sale idealul omului practic și activ. Ulise reușește, întruchipând astfel însuși triumful rațiunii și perseverenței, triumful omului. Aceasta face ca ansamblul de fapte petrecute în jurul său să se ridice, deși sunt uneori fapte mărunte „strict intime, de fiecare zi, până la nivelul măreției epice. Ulise capătă în acest fel, o înaltă valoare morală și poetică. Alături de el, Penelopa este realizată ca o eroină de o frumusețe lirică, duios simbol al fidelității conjugale.

Ca și *Iliada*, *Odiseea* este construită pe motivul unei situații morale: dorul de casă al pribeagului urgisit. Structura poemului însă, natura personajelor, a acțiunii, a conflictelor, a stilului, totul deosebește cele două epopei. Valoarea artistică a *Odiseei* este de alt ordin decât cea a *Iliadei*. Prin această epopee Homer deschide un drum larg fanteziei. Decorul vast al mării nesfârșite, noutatea și pitorescul ținuturilor descrise, farmecul pe care îl exercită necunoscutul – totul e de natură de a seduce imaginația cititorului.

Viziuni fantastice, cu ciclopi antropofagi, cu sirene primejdioase, cu monștri marini, cu sinistra împărăție a morților, pe de altă parte insule cu nimfe, țări cu

oameni fericiți, cetăți cu ospete, cântece și dansuri – toate acestea transpun subiectul în planul basmului. Sub acest aspect *Odissea* pune din plin la contribuție imensul material de mituri, povestiri, legende și tradiții create de imaginația vechilor popoare răsăritene ale Mediteranei.

Elementele miraculoase abundă în lucrare la tot pasul. Trebuie remarcat însă că, adeseori ființele miraculoase sunt tratate în lumina adevărului uman. Un exemplu ni-l oferă ciclopul Polifem, care, ca născocire a fanteziei, impresionează imaginația cititorului; în același timp însă, prin reacțiile sale cu care îl înzestreaă autorul, ciclopul reține interesul întocmai ca un personaj pur uman.

Ceea ce aduce nou *Odissea* lui Homer este finețea povestirii, naturalețea scenelor de viață obișnuită, prezentarea unor termeni familiari a moravurilor, descrierea oamenilor și lucrurilor prin aspecte și trăsături în detaliu exact notate. Prin aceasta *Odissea* aduce în literatură poezia vieții banale, familiale, de fiecare zi.

Stilul de exprimare al *Odissei* este mai puțin pompos decât în *Iliada*. Vocabularul este modern și ales de preferință din registrul vorbirii curente și al vieții zilnice. Tendința de exprimare lirică este mai evidentă decât în cealaltă epopee, autorul recurgând deseori la diverse figuri de stil.

Poeemele homerice *Iliada* și *Odissea*, din care s-au inspirat adeseori nu numai artiștii antici, ci și artiștii veacurilor ce au urmat, își păstrează o excepțională valoare umanistă pentru că aduc în scenă o lume în care centrul de gravitate îl constituie omul.

Acțiunea *Iliadei* este axată pe evoluția sentimentului unui erou, Ahile, în timp ce acțiunea *Odissei* scoate în evidență desfășurarea permanentă a altui erou – Ulise, luptând și biruind. De aceea opera lui Homer este una din primele și cele mai de seamă temelii ale culturii umaniste europene. „Homer este cea dintâi mare personalitate a omenirii care înclină în favoarea umanismului cumpăna dintre divin și uman”. (C. Papacostea)

➤ Accesați linkul și veți audia rezumatul epopeii lui Homer *Odissea* <https://www.youtube.com/watch?v=-MhR1XtORPg>.

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Citiți integral epopeea lui Homer *Odissea*. Redați conținutul operei.
2. Vorbiți despre Homer ca personalitate marcantă a culturii antice. Care este rolul lui Homer în dezvoltarea literaturii antice și ce influență a avut opera lui asupra literaturii de mai târziu?
3. Ce informații despre Grecia Antică desprindem din lucrările lui Homer? Vorbiți despre ele și comparați-le cu cele din istorie.
4. Ce aduce nou Homer în cultura antică prin epopeile sale? Motivați-vă răspunsul.
5. Care este structura poemului *Odissea*? Ce evenimente distingem din structura compozițională a epopeii?
6. Care sunt personajele operei? Selectați-le și înscrieți-le în caiete. Repartizați-

le în reale și fantastice.

7. Ce zei ai Olimpului sunt amintiți de autor în această epopee? Care este rolul lor în desfășurarea evenimentelor? Argumentați-vă răspunsul.
8. Caracterizați personajul principal al operei lui Homer în diverse ipostaze din epopee. Motivați de ce Ulise este un personaj-simbol.
9. Care este importanța epopeii *Odiseea* în dezvoltarea literaturii universale? Motivați-vă răspunsul.
10. Citiți individual *Iliada* lui Homer și faceți o paralelă între aceste două opere, scoțând în evidență valorile general-umane ale lor.
11. Demonstrați că lucrările lui Homer sunt epopei. Ce este specific pentru o epopee? Argumentați-vă răspunsul.
12. Pregătiți o comunicare despre rolul și însemnătatea lucrărilor lui Homer pentru cultura universală.
13. **Scanați codul QR** și veți afla mai multe informații despre Homer și opera sa. Rezolvați în caiete fișele propuse.

TEORIE LITERARĂ

REȚINEȚI!

POEMUL este o specie a poeziei epice, de întindere relativ mare, cu caracter eroic, filozofic, istoric, mitologic, legendar etc., în care se povestesc fapte mărețe săvârșite de personaje în suflete de sentimente nobile.

Este și o specie lirică sub forma unor proze scurte în care se renunță la caracteristicile tradiționale ale poeziei.

Exemple: *Cântarea României* de Alecu Russo, *Ferestrele* de Charles Baudelaire etc.

Epopeea

Cuvântul *epopee* provine din cuvântul *epos* semnificând o producție epică de mare amploare. Epopeile se numără printre cele mai vechi opere literare care au supraviețuit până în zilele noastre. Ele au contribuit substanțial la formarea culturilor vechi, incluzându-le pe cele ale Sumeru-lui, Greciei și Romei antice. Acestea, la rândul lor, au influențat puternic tradițiile culturale ale civilizațiilor ulterioare reverberând semnificativ până în prezent.

EPOPEEA este un poem epic de mari dimensiuni, în versuri, în care se povestesc fapte eroice, legendare sau istorice, ale unui singur personaj, ale unui grup de oameni sau ale unui popor, dominate adesea de acțiuni cu totul ieșite din comun care se petrec în locuri stranie și depărtate, personaje extraordinare și/sau supranaturale.

Au supraviețuit fragmente substanțiale din Epopeea lui Ghilgameș, scrisă pentru prima dată pe tăblițe de lut în Sumeria, în jurul anului 2000 î.Hr. Ea povestește despre războinicul Ghilgameș și aspirația sa pentru adevăr și viață eternă. Cele mai vechi epoei complete, foarte diferite în spirit, au fost scrise în Grecia antică și i-au fost întotdeauna atribuite poetului Homer. Acestea sunt Iliada și Odiseea, opere atât de adorate de greci, încât aproape că ar putea fi numite cărți sfinte.

IMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Homer

Legenda îl prezintă pe Homer ca pe un bard orb, recitându-și poeziile la curtea vreunui conducător și acompaniindu-se cu un instrument asemănător cu harfa, numit liră. Însă de fapt nu se știe nimic despre Homer și savanții încă nu au decis dacă el a scris una, amândouă sau poate nici una dintre marile epoei grecești.

Este posibil ca ele să fi avut un sâmbure de adevăr care a fost transmis pe cale orală și dezvoltat de generații întregi de barzi, înainte să fie scrise în jurul secolului al VIII-lea î.Hr. Scrierea putea fi făcută de unul sau mai mulți „Homeri”, care au prelucrat, au cizelat sau remodelat întâmplările.

ΙΛΙΑΣ

Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος
οὐλομένην, ἣ μυρὶ Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε,
πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἀΐδι προΐαψεν
ἡρώων, αὐτοὺς δὲ ἐλώρια τεύχε κύνεσσιν
οἰωνοῖσι τε παῖσι· Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή·
ἐξ οὗ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε
Ἀτρεΐδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς.

Primele versuri ale Iliadei

Epopeile homerice se inspiră dintr-un șir de întâmplări (probabil în parte mitice, în parte istorie) care ar fi fost cunoscute oricărui grec. E vorba de originile, desfășurarea și consecințele Războiului Troian. Acesta a început când un prinț troian, Paris, a răpit-o pe Elena, soția regelui Menelau al Spartei. Agamemnon, fratele lui Menelau și mare rege al statului Micene, i-a recrutat apoi pe ceilalți conducători greci pentru a porni o campanie împotriva Troiei, pentru recăștigarea Elenei sau răzbunarea insultei. După un asediu eșuat de zece ani al orașului Troia, grecii și-au păcălit adversarii prefăcându-se că se retrag și lăsând în urmă un imens cal de lemn plin cu soldați. Locuitorii Troiei au dus calul în cetatea lor, triumfători, aducând asupra lor pieirea.

Diferite episoade din Războiul

Eneas fugă din Troia incendiată, Federico Barocci, 1598, Galleria Borghese, Roma

Troian și din evenimentele ulterioare (incluzându-le pe cele de după întoarcerea acasă a regilor greci victorioși) au fost folosite și refolosite în bogata literatură a Greciei. Iliada insistă asupra unui singur episod care a avut loc pe la sfârșitul lungului război. În acesta, Ahile, cel mai mare războinic grec, se ceartă cu Agamemnon și bombăne în cortul său, refuzând să lupte. În consecință, războiul ia o turnură proastă pentru greci, până când bunul prieten al lui Ahile, Patrocle, este ucis; înfuriat, Ahile se ridică la luptă, omorându-l în cele din urmă pe cel mai de temut războinic al troienilor, prințul Hector. În lumea homerică, zeii se amestecă liber printre ființele umane, luând partea diferitelor personaje, complotând și luptând unii împotriva altora. Aceasta se întâmpla mai ales în Odiseea, în care eroul, Odiseu (cunoscut și sub numele de Ulise), este ajutat de zeița Atena, dar stânjenit la fiecare pas de Poseidon, zeul mărilor. Având reputația celui mai înțelept dintre greci, se presupune că Odiseu a fost cel căruia i-a venit ideea calului de lemn. Odiseea relatează călătoriile și aventurile prin care a trecut Odiseu, încercând să se întoarcă acasă după căderea Troiei. Printre cele mai faimoase episoade se numără lupta sa pentru a scăpa de Polifem, ciclopul, întâlnirea sa cu vrăjitoarea Circe, care i-a transformat tovarășii în porci și băătăia abilă în care îi ucide pe toți peștorii care au hărțuit-o pe Penelopa, soția sa.

Vergiliu

Mare poet roman, Vergiliu (Publius Vergilius Maro, 70–19 î.Hr.), a avut motive întemeiate să scrie o epopee avându-l ca personaj principal pe Eneas, deoarece prin relatarea faptelor lui el cinstea măreția Romei. Încurajat de însuși împăratul Augustus, Vergiliu a creat o epopee „oficială” ce descria trecutul mitic, dar era și plină de referiri la splendidul prezent imperial în care trăia.

Eneida urmează în mod deliberat tradiția homerică în care zeii (de data aceasta zeii romani) intervin în treburile oamenilor. Eroul său hoinar este tulburat de zeița Junona, dar protejat de mama lui, Venus.

În cel mai faimos episod, el naufragiază aproape de Cartagina, unde Venus o face pe regina Didona să se îndrăgostească de el. Însă Jupiter, regele zeilor, îi ordonă lui Eneas să-și îndeplinească destinul și să părăsească Cartagina, iar Didona, cu inima frântă, se sinucide. După o vizită în lumea cealaltă, Eneas ajunge în Italia și ia parte la o serie de lupte și aventuri. În cele din urmă, se însoară cu fiica regelui din Latium. Aceasta asigură destinul imperial al Romei, deoarece, conform versiunii măgulitoare a lui Vergiliu, fiul lui Eneas, Iulus, este strămoșul familiei iuliene din care au provenit Iuliu Cezar și împăratul Augustus.

Epopeile lumii antice (greco-romane) au avut o influență durabilă asupra culturii occidentale, fiind o sursă de inspirație pentru poezii, piese de teatru, opere și un număr mare de picturi și sculpturi. Opera „Ulise” (1922) a lui James Joyce, o complexă capodoperă modernă, folosește structura de întâmplări a Odiseii. Limba greacă și limba latină nu mai sunt atât de răpândite în școli, însă povestirile lui Homer și ale lui Vergiliu continuă să fie citite, în traducere, de milioane de oameni.

PARABOLA BIBLICĂ

Istorie

„*Arca lui Noe*” a fost o corabie imensă, pe care, potrivit Bibliei, Noe ar fi construit-o la îndemnul lui Dumnezeu ca să își salveze familia și animalele terestre de marele potop. Despre întâmplările lui Noe se poate citi în Sfânta Scriptură, în pasajele 6-8 din cartea întâi a lui Moise („Facerea”), 38 Matei ori 27 după Luca. Dimensiunile corăbiei, prezentate în Biblie, erau următoarele: lungimea de trei sute de coți, lățimea de cincizeci de coți iar înălțimea de treizeci de coți, dimensiuni care, conform cercetărilor istoriografice, echivalau cu 137 de metri lungime, 23 de metri lățime și 14 metri înălțime. Conform surselor biblice, construcția a fost realizată cu ajutorul așa zisului *lemn gofer*. Existența și proveniența acestui material necunoscut ingineriei maritime este pusă sub semnul întrebării de către cercetătorii biblici.

Comentatorii Bibliei spun că potopul a avut loc în jurul anului 3300 î.Hr. Comentatorii postmoderniști ai Bibliei spun că actuala versiune cunoscută a apărut în secolul V î.Hr. Evreii ortodocși, creștinii și musulmanii (adepti ai lecturii literale a Bibliei) resping varianta postmodernistă și spun că Noe este un personaj real și marele potop s-a întâmplat cu adevărat.

Povestiri asemănătoare cu cea descrisă în Biblie despre potop apar și în mitologia altor popoare antice, de pildă la sumerieni (în Epopeea lui Ghilgameș și într-o tăbliță denumită „Atra-Hasis”, ambele descriind circumstanțe similare potopului biblic) și la egipteni. Grecii Antichității au și ei o poveste similară cu cea biblică, anume povestea lui Pyra și Deucalion, evocată de Pindar în cea de-a noua Olimpică.

Povestea corăbiei este des întâlnită în scripturile religioase. Începând cu secolul al XVIII-lea s-au făcut cercetări de geologie și biogeografie în legătură cu arcă și potop. Având la origine o confuzie medievală provocată de proasta înțelegere a textului biblic original (semitic), s-au făcut numeroase săpături în Turcia, pe muntele Ararat, unde unii cred că Biblia spune că s-a oprit arca. În realitate textul biblic nu indică un munte anume, ci întreaga regiune muntoasă a Armeniei.

Potopul și salvarea lui Noe de către Dumnezeu sunt descrise în Biblie, în cartea întâi a lui Moise (Facere): „Văzând Domnul stricăciunea oamenilor, I-a părut rău că a creat omul, așa că a decis să distrugă tot ce a creat până atunci”. Dumnezeu a văzut că Noe este om bun și cinstit așa că s-a gândit să-l salveze pe el și pe familia lui, mai exact nevasta și fiii săi Sem, Ham și Iafet, împreună cu nevestele acestora. Domnul a poruncit lui Noe să ia din fiecare animal câte o pereche, din păsări câte șapte perechi și să-i ducă pe arcă, ca să fie din nou animale pe pământ și după potop. Se spune că potopul a durat 365 de zile, alții spun că au trecut 371 de zile până când arca a eșuat pe vârful muntelui Ararat. Alte 40 de zile au trecut până când apele s-au retras și munții au devenit vizibili. Noe a lăsat prima oară liber un corb, dar nu a găsit pământ uscat. După ce au trecut șapte zile, Noe a lăsat liber un porumbel care s-a întors cu o ramură. După alte șapte zile iar a lăsat liber un porumbel, care nu s-a mai întors. După un an și 10 zile de la începerea potopului,

la pocunca divină, Noe împreună cu toți cei care se aflau în arcă au ieșit afară. După potop, Domnul i-a promis lui Noe că niciodată nu va mai șterge omenirea de pe pământ cu apă, și a creat primul curcubeu pe cer. (Moise I. 9:11). În privința realității arcei și a veracității descrierii biblice a peripețiilor lui Noe, punctul de vedere științific-exprimat de geologie, de ex. – este că de când oamenii populează Terra (istoria recentă a planetei) planeta a cunoscut un potop global, drept pentru care Noe și arca lui descrisă în Facere sunt reali la fel și uriașii sau șerpilor vorbitori ai Facerii (Genezei), măgarii vorbitori ai Numerilor, vrăjitoarele Iesirii (Exodului), peștii uriași cu pânțe locuibile ale lui „Iona” sau demonii Evangheliilor. Credibilitatea mitului biblic al potopului lui Noe nu a fost ruinată, acum aproape două secole, când au fost făcute descoperirile în geologie și (doar puțin timp mai târziu) din biologie.

Arca a avut lungimea de 140 de metri, lățimea de 23 de metri și înălțimea de 14 metri. Avea un singur geam și o singură ușă aflată la mijlocul corăbiei. Corabia a fost construită din lemn de gofer (chiparos), era împărțită în cămăruțe, tencuită cu smoală pe dinăuntru și pe dinafară. (Geneza 6,14) Arca avea trei punți, sau trei nivele, ceea ce i-a mărit rezistența. Suprafața totală a punților era de 8.900 m². A fost construită probabil din chiparos, un arbore rășinos, deci rezistent la apă, fiind etanșată pe interior și exterior cu un strat de catran (Geneza 6:14–16). Nu se spune cum a îmbinat Noe bârnele. Însă, înainte de relatarea despre Potop, Biblia vorbește despre făuritori de unelte de aramă și de fier (Geneza 4:22). În orice caz, și în prezent se folosesc cuie de lemn la construirea unor ambarcațiuni de lemn.

Arca avea compartimente, o ușă pe lateral și un Țohar înalt de un cot, care, după cât se pare, era un acoperiș mansardat, având probabil niște deschizături pentru ventilație și lumină. Relatarea biblică nu menționează însă nici un fel de chilă ori proră, nici pânze, vâsle sau cârmă. De fapt, același cuvânt ebraic redat prin „arcă” este folosit și pentru a descrie coșulețul dat cu smoală în care a fost pus micuțul Moise de mama lui pentru a pluti pe apele Nilului. – Exodul 2:3, 10. Arca avea o lungime de șase ori mai mare decât lățimea și de zece ori mai mare decât înălțimea. Din punct de vedere istoric, povestea Potopului și a *Arcei lui Noe* face parte din seria de mituri și legende biblice. Mitul biblic al Potopului este cel mai recent (prima jumătate a mileniului întâi î.e.n.) dintre miturile potopului în Orientul Mijlociu: cel mai vechi dintre ele fiind cel sumerian, datat la finele mileniului trei î.e.n. În legătură cu știrile din presa populară (toate fără fundament științific) despre descoperirea pe muntele Ararat a resturilor Arcei lui Noe (adică a resturilor unui artefact enunțat într-un mit!), cei mai serioși cercetători resping orice posibilitate ca lemnul unei ambarcațiuni construite acum mii de ani să fi supraviețuit până azi, în timp ce guvernul turc susține că deține dovezi în legătură cu grupuri de indivizi care escaladează muntele pentru a plasa lemn pe înălțimi, doar pentru a-l „descoperi” mai târziu.

Încă din antichitate lectorii atenți ai Bibliei au avut dificultăți în acceptarea descrierii înțelese în cheie literalistă a poveștii potopului lui Noe. Contemplând imposibilitatea evidentă a umplerii Arcei cu toate speciile de viețuitoare, Preafericitul Augustin alegea, de exemplu, să considere că asta nici nu

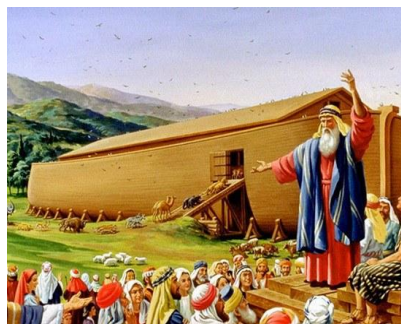
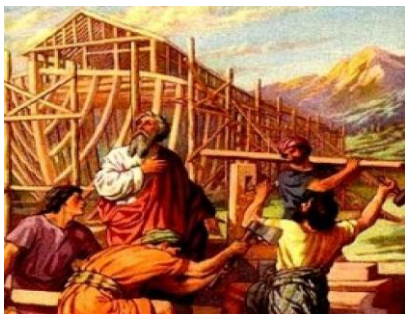
e nevoie, pentru că oricum unele viețuitoare apar singure din pământ (o reluare a „generării spontane” cu care Aristotel explica apariția vieții), justificându-și convingerea cu versetul 24 din Facere capitol I („Să scoată pământul ființe vii, după felul lor: animale, târătoare și fiare sălbatice după felul lor”. Și a fost așa.”). Lărgirea graduală a cunoștințelor făcea ca problema cea mai serioasă în materie de credibilitate a poveștii biblice a potopului să fie teza globalității inundației, și încă din secolul al V-lea unii creștini au emis rezerve în această privință, tradiția evreiască înregistrând și ea încă de la începuturi obiecții ale rabinilor sau erudiților iudaismului nonsacrificial în privința credibilității ideii de potop global.

Chiar de la început, povestea biblică a Potopului lui Noe a reprezentat un exemplu didactic, înțelegându-se repede că ceea ce relatarea Facerii ne spune nouă în modernitate nu era neaparat și ceea ce pricepeau cei care erau contemporanii eroilor mitici ai acestor relatări. Relatarea biblică, derivată fiind din tradițiile mesopotamiene legate de inundații catastrofale și care la rândul lor se inspirau din fenomene naturale locale, a căpătat o nouă interpretare o dată ce și în creștinism textul original în ebraica biblică a început să fie cunoscut și studiat de manieră rațională și luându-se în fine în considerare toate subtilitățile limbii. S-a putut constata faptul de altfel evident că în Biblie nu întotdeauna când se afirmă globalitatea sau totalitatea unui lucru sau fenomen, aceasta chiar e înțeleasă sau sugerată de autori a fi una în sens propriu, așa cum se înțelege ea azi. Ideea că Biblia vorbește în Facere de un potop global nu numai că nu ține seama de subtilitățile expresiei literare veterotestamentare, ea ridică totodată și o multitudine de probleme insurmontabile care ruinează complet credibilitatea relatării.

Concluzia trasă de cercetători e că pentru reputația Bibliei și a autorilor ei cea mai favorabilă interpretare actuală e să considerăm că aceasta descrie un potop local, fiind din acest punct de vedere o șansă că textul însuși nu indică spre actualul și prea-înaltul munte Ararat ca loc al opririi arcei după potop, așa cum în mod neglijent înțeleg unii.

Arca lui Noe

Capitolul 1

1. La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul.
2. Și pământul era netocmit și gol. Întuneric era deasupra adâncului și Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor.
3. Și a zis Dumnezeu: „Să fie lumină!” Și a fost lumină.
4. Și a văzut Dumnezeu că este bună lumina, și a despărțit Dumnezeu lumina de întuneric.
5. Lumina a numit-o Dumnezeu ziua, iar întunericul l-a numit noapte. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua întâi.
6. Și a zis Dumnezeu: „Să fie o tărie prin mijlocul apelor și să despartă ape de ape!” Și a fost așa.
7. A făcut Dumnezeu tăria și a despărțit Dumnezeu apele cele de sub tărie de apele cele de deasupra tăriei.
8. Tăria a numit-o Dumnezeu cer. Și a văzut Dumnezeu că este bine. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a doua.
9. Și a zis Dumnezeu: "Să se adune apele cele de sub cer la un loc și să se arate uscatul!" Și a fost așa. și s-au adunat apele cele de sub cer la locurile lor și s-a arătat uscatul.
10. Uscatul l-a numit Dumnezeu pământ, iar adunarea apelor a numit-o mări. Și a văzut Dumnezeu că este bine.
11. Apoi a zis Dumnezeu: "Să dea pământul din sine verdeață: iarbă, cu sămânță într-însa, după felul și asemănarea ei, și pomi roditori, care să dea rod cu sămânță în sine, după fel, pe pământ!" Și a fost așa.
12. Pământul a dat din sine verdeață: iarbă, care face sămânță, după felul și după asemănarea ei, și pomi roditori, cu sămânță, după fel, pe pământ. Și a văzut Dumnezeu că este bine.
13. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a treia.
14. Și a zis Dumnezeu: „Să fie luminători pe tăria cerului, ca să lumineze pe pământ, să despartă ziua de noapte și să fie semne ca să deosebească anotimpurile, zilele și anii.
15. Și să slujească drept luminători pe tăria cerului, ca să lumineze pământul. Și a fost așa.
16. A făcut Dumnezeu cei doi luminători mari: luminătorul cel mai mare pentru cârmuirea zilei și luminătorul cel mai mic pentru cârmuirea nopții, și stelele.
17. Și le-a pus Dumnezeu pe tăria cerului, ca să lumineze pământul,
18. Să cârmuiască ziua și noaptea și să despartă lumina de întuneric. Și a văzut Dumnezeu că este bine.
19. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a patra.
20. Apoi a zis Dumnezeu: "Să mișune apele de vietăți, ființe cu viață în ele și păsări să zboare pe pământ, pe întinsul tăriei cerului!" Și a fost așa.

21. A făcut Dumnezeu animalele cele mari din ape și toate ființele vii, care mișună în ape, unde ele se prădesc după felul lor, și toate păsările înaripate după felul lor. Și a văzut Dumnezeu că este bine.
22. Și le-a binecuvântat Dumnezeu și a zis: „Prăsiți-vă și vă înmulțiți și umpleți apele mărilor și păsările să se înmulțească pe pământ!
23. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a cincea.
24. Apoi a zis Dumnezeu: „Să scoată pământul ființe vii, după felul lor: animale, târătoare și fiare sălbatice după felul lor". Și a fost așa.
25. A făcut Dumnezeu fiarele sălbatice după felul lor, și animalele domestice după felul lor, și toate târătoarele pământului după felul lor. Și a văzut Dumnezeu că este bine.
26. Și a zis Dumnezeu: „Să facem om după chipul și după asemănarea Noastră, ca să stăpânească peștii mării, păsările cerului, animalele domestice, toate vietățile ce se târăsc pe pământ și tot pământul!"
27. Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut bărbat și femeie.
28. Și Dumnezeu i-a binecuvântat, zicând: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți; și stăpâniți peste peștii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietățile ce se mișcă pe pământ și peste tot pământul!"
29. Apoi a zis Dumnezeu: „Iată, vă dau toată iarba ce face sămânță de pe toată fața pământului și tot pomul ce are rod cu sămânță în el. Acestea vor fi hrana voastră.
30. Iar tuturor fiarelor pământului și tuturor păsărilor cerului și tuturor vietăților ce se mișcă pe pământ, care au în ele suflare de viață, le dau toată iarba verde spre hrană. Și a fost așa.
31. Și a privit Dumnezeu toate câte a făcut și iată erau bune foarte. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a șasea.

Capitolul 6

1. Iar după ce au început a se înmulți oamenii pe pământ și li s-au născut fiice,
2. Fiii lui Dumnezeu, văzând că fiicele oamenilor sunt frumoase, și-au ales dintre ele soții, care pe cine a voit.
3. Dar Domnul Dumnezeu a zis: „Nu va rămâne Duhul Meu pururea în oamenii aceștia, pentru că sunt numai trup. Deci zilele lor să mai fie o sută douăzeci de ani!"
4. În vremea aceea s-au ivit pe pământ uriași, mai cu seamă de când fiii lui Dumnezeu începuseră a intra la fiicele oamenilor și acestea începuseră a le naște fii: aceștia sunt vestiții viteji din vechime.
5. Văzând însă Domnul Dumnezeu că răutatea oamenilor s-a mărit pe pământ și

- că toate cugetele și dorințele inimii lor sunt îndreptate la rău în toate zilele,
6. I-a părut rău și s-a căit Dumnezeu că a făcut pe om pe pământ.
 7. Și a zis Domnul: „Pierde-voi de pe fața pământului pe omul pe care l-am făcut! De la om până la dobitoc și de la târătoare până la păsările cerului, tot voi pierde, căci Îmi pare rău că le-am făcut”.
 8. Noe însă a aflat har înaintea Domnului Dumnezeu.
 9. Iată viața lui Noe: Noe era om drept și neprihănit între oamenii timpului său și mergea pe calea Domnului.
 10. Și i s-au născut lui Noe trei fii: Sem, Ham și Iafet.
 11. Pământul însă se stricase înaintea feței lui Dumnezeu și se umpluse pământul de silnicii.
 12. Și a căutat Domnul Dumnezeu spre pământ și iată era stricat, căci tot trupul se abătuse de la calea sa pe pământ.
 13. Atunci a zis Domnul Dumnezeu către Noe: „Sosit-a înaintea feței Mele sfârșitul a tot omul, căci s-a umplut pământul de nedreptățile lor, și iată Eu îi voi pierde de pe pământ.
 14. Tu însă fă-ți o corabie de lemn de salcâm. În corabie să faci despărțituri și smolește-o cu smoală pe dinăuntru și pe din afară.
 15. Corabia însă să o faci așa: lungimea corăbiei să fie de trei sute de coți, lățimea ei de cincizeci de coți, iar înălțimea de treizeci de coți.
 16. Să faci corăbiei o fereastră la un cot de la acoperiș, iar ușa corăbiei să o faci într-o parte a ei. De asemenea să faci într-însa trei rânduri de cămări: jos, la mijloc și sus.
 17. Și iată Eu voi aduce asupra pământului potop de apă, ca să pierd tot trupul de sub cer, în care este suflu de viață, și tot ce este pe pământ va pieri.
 18. Iar cu tine voi face legământul Meu; și vei intra în corabie tu și împreună cu tine vor intra fiii tăi, femeia ta și femeile fiilor tăi.
 19. Să intre în corabie din toate animalele, din toate târătoarele, din toate fiarele și din tot trupul, câte două, parte bărbătească și parte femeiască, ca să rămână cu tine în viață.
 20. Din toate soiurile de păsări înaripate după fel, din toate soiurile de animale după fel și din toate soiurile de târătoare după fel, din toate să intre la tine câte două, parte bărbătească și parte femeiască, ca să rămână în viață împreună cu tine.
 21. Iar tu ia cu tine din tot felul de mâncare, cu care vă hrăniți; îngrijește-te ca să fie aceasta de mâncare pentru tine și pentru acelea”.
 22. Și a început Noe lucrul și precum îi poruncise Domnul Dumnezeu așa a făcut.

Capitolul 7

1. După aceea a zis Domnul Dumnezeu lui Noe: "Intră în corabie, tu și toată

casa ta, căci în neamul acesta numai pe tine te-am văzut drept înaintea Mea.

2. Să iei cu tine din toate animalele curate câte șapte perechi, parte bărbătească și parte femeiască, iar din animalele necurate câte o pereche, parte bărbătească și parte femeiască.
3. De asemenea și din păsările cerului să iei: din cele curate câte șapte perechi, parte bărbătească și parte femeiască, iar din toate păsările necurate câte o pereche, parte bărbătească și parte femeiască, ca să le păstrezi soiul pentru tot pământul.
4. Căci peste șapte zile Eu voi vărsa ploaie pe pământ, patruzeci de zile și patruzeci de nopți și am să pierd de pe fața pământului toate făpturile câte am făcut".
5. Și a făcut Noe toate câte i-a poruncit Domnul Dumnezeu.
6. Noe însă, când a venit asupra pământului potopul de apă, era de șase sute de ani.
7. Și a intrat Noe în corabie și împreună cu el au intrat fiii lui, femeia lui și femeile fiilor lui, ca să scape de apele potopului.
8. Din păsările curate și din păsările necurate, din animalele curate și din animalele necurate, din fiare și din toate cele ce se mișcă pe pământ
9. Au intrat la Noe în corabie perechi, perechi, parte bărbătească și parte femeiască, cum poruncise Dumnezeu lui Noe.
10. Iar după șapte zile au venit asupra pământului apele potopului.
11. În anul șase sute al vieții lui Noe, în luna a doua, în ziua a douăzeci și șaptea a lunii acesteia, chiar în acea zi, s-au desfăcut toate izvoarele adâncului celui mare și s-au deschis jgheaburile cerului;
12. Și a plouat pe pământ patruzeci de zile și patruzeci de nopți.
13. În ziua aceasta a intrat Noe în corabie și împreună cu dânsul au intrat Sem, Ham și Iafet, fiii lui Noe, femeia lui Noe și cele trei femei ale fiilor lui.
14. Din toate soiurile de fiare de pe pământ, din toate soiurile de animale, din toate soiurile de vietăți ce mișunau pe pământ, din toate soiurile de zburătoare, din toate păsările, din toate înaripatele.
15. Și din tot trupul, în care se afla duh de viață, au intrat cu Noe în corabie, perechi, perechi, parte bărbătească și parte femeiască.
16. Și cele ce au intrat cu Noe în corabie din tot trupul au intrat parte bărbătească și parte femeiască, precum poruncise Dumnezeu lui Noe. Și a închis Domnul Dumnezeu corabia pe din afară.
17. Potopul a ținut pe pământ patruzeci de zile și patruzeci de nopți și s-a înmulțit apa și a ridicat corabia și aceasta s-a înălțat deasupra pământului.
18. Și a crescut apa mereu și s-a înmulțit foarte tare pe pământ și corabia se

purta pe deasupra apei.

19. Și a sporit apa pe pământ atât de mult, încât a acoperit toți munții cei înalți, care erau sub cer.
20. Și a acoperit apa toți munții cei înalți, ridicându-se cu cincisprezece coți mai sus de ei.
21. Și a murit tot trupul ce se mișca pe pământ: păsările, animalele, fiarele, toate vietățile ce mișunau pe pământ și toți oamenii.
22. Toate cele de pe uscat, câte aveau suflare de viață în nărilor lor, au murit.
23. Și așa s-a stins toată ființa care se afla pe fața a tot pământul, de la om până la dobitoc și până la târătoare și până la păsările cerului, toate s-au stins de pe pământ, și a rămas numai Noe și ce era cu el în corabie.
24. Iar apa a crescut mereu pe pământ, o sută cincizeci de zile.

Capitolul 8

1. Dar și-a adus aminte Dumnezeu de Noe, de toate fiarele, de toate animalele, de toate păsările și de toate vietățile ce se mișcă, câte erau cu dânsul în corabie; și a adus Dumnezeu vânt pe pământ și a încetat apa de a mai crește.
2. Atunci s-au încuiat izvoarele adâncului și jgheburile cerului și a încetat ploaia din cer.
3. După o sută cincizeci de zile, a început a se scurge apa de pe pământ și a se împușina.
4. Iar în luna a șaptea, în ziua a douăzeci și șaptea a lunii acesteia, s-a oprit corabia pe Munții Ararat.
5. Apa a scăzut mereu până în luna a zecea; iar în ziua întâi a lunii a zecea s-au arătat vârfurile munților.
6. După patruzeci de zile, a deschis Noe fereastra, pe care o făcuse la corabie.
7. Și a dat drumul corbului, ca să vadă de a scăzut apa pe pământ. Acesta, zburând, nu s-a mai întors până ce a secat apa de pe pământ.
8. Apoi, după el a trimis porumbelul, ca să vadă de s-a scurs apa de pe pământ.
9. Porumbelul însă, negăsind loc de odihnă pentru picioarele sale, s-a întors la el, în corabie; căci era încă apă pe toată fața pământului. Și a întins Noe mâna și l-a apucat și l-a băgat la sine, în corabie.
10. Și așteptând încă alte șapte zile, a dat iarăși drumul porumbelului din corabie,
11. Și porumbelul s-a întors la el, spre seară, și iată avea în ciocul său o ramură verde de măslin. Atunci a cunoscut Noe că s-a scurs apa de pe fața pământului.

12. Mai zăbovind încă alte șapte zile, iarăși a dat drumul porumbelului și el nu s-a mai întors.
13. Iar în anul șase sute unu al vieții lui Noe, în ziua întâi a lunii întâi, secând apa de pe pământ, a ridicat Noe acoperișul corăbiei și a privit, și iată se zbicise fața pământului.
14. Iar în luna a doua, la douăzeci și șapte ale lunii acesteia, pământul era uscat.
15. Atunci a grăit Domnul Dumnezeu lui Noe și a zis:
16. „Ieși din corabie tu și împreună cu tine femeia ta, fiii tăi și femeile fiilor tăi.
17. Scoate de asemenea împreună cu tine toate vietățile, care sunt cu tine, și tot trupul, de la păsări și până la animale, și toate vietățile ce se mișcă pe pământ, ca să se împrăstie pe pământ, să se prăsească și să se înmulțească pe pământ”.
18. Atunci a ieșit Noe din corabie; și împreună cu el au ieșit fiii lui, femeia lui și femeile fiilor lui;
19. Toate fiarele, toate animalele, toate păsările și toate câte se mișcă pe pământ, după felul lor, au ieșit din corabie.
20. Apoi a făcut Noe un jertfelnic Domnului; și a luat din animalele cele curate și din toate păsările cele curate și le-a adus ardere de tot pe jertfelnic.
21. Iar Domnul Dumnezeu a mirosit mireasmă bună și a zis Domnul Dumnezeu în inima Sa: „Am socotit să nu mai blestem pământul pentru faptele omului, pentru că cugetul inimii omului se pleacă la rău din tinerețile lui și nu voi mai pierde toate vietățile, cum am făcut.
22. De acum, cât va trăi pământul, semănatul și seceratul, frigul și căldura, vara și iarna, ziua și noaptea nu vor mai înceta!”

Capitolul 9

1. Și a binecuvântat Dumnezeu pe Noe și pe fiii lui și le-a zis: „Nașteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l stăpâniți!
2. Groază și frică de voi să aibă toate fiarele pământului; toate păsările cerului, tot ce se mișcă pe pământ și toți peștii mării; căci toate acestea vi le-am dat la îndemână.
3. Tot ce se mișcă și ce trăiește să vă fie de mâncare; toate vi le-am dat, ca și iarba verde.
4. Numai carne cu sângele ei, în care e viața ei, să nu mâncați.
5. Căci Eu și sângele vostru, în care e viața voastră, îl voi cere de la orice fiară; și voi cere viața omului și din mâna omului, din mâna fratelui său.
6. De va vărsa cineva sânge omenesc, sângele aceluia de mână de om se va

vârșă, căci Dumnezeu a făcut omul după chipul Său.

7. Voi însă nașteți și vă înmulțiți și vă răspândiți pe pământ și-l stăpâniți! "
8. Și a mai grăit Dumnezeu cu Noe și cu fiii lui, care erau cu el, și a zis:
9. „Iată Eu închei legământul Meu cu voi, cu urmașii voștri.
10. Și cu tot sufletul viu, care este cu voi: cu păsările, cu animalele și cu toate fiarele pământului, care sunt cu voi, cu toate vietățile pământului câte au ieșit din corabie;
11. Și închei acest legământ cu voi, că nu voi mai pierde tot trupul cu apele potopului și nu va mai fi potop, ca să pustiască pământul".
12. Apoi a mai zis iarăși Domnul Dumnezeu către Noe: „Iată, ca semn al legământului, pe care-l închei cu voi și eu tot sufletul viu ce este cu voi din neam în neam și de-a pururi,
13. Pun curcubeul Meu în nori, ca să fie semn al legământului dintre Mine și pământ.
14. Când voi aduce nori deasupra pământului, se va arăta curcubeul Meu în nori,
15. Și-Mi voi aduce aminte de legământul Meu, pe care l-am încheiat cu voi și cu tot sufletul viu și cu tot trupul, și nu va mai fi apa potop, spre pierzarea a toată făptura.
16. Va fi deci curcubeul Meu în nori și-l voi vedea, și-Mi voi aduce aminte de legământul veșnic dintre Mine și pământ și tot sufletul viu din tot trupul ce este pe pământ!"
17. Și iarăși a zis Dumnezeu către Noe: „Acesta este semnul legământului, pe care Eu l-am încheiat între Mine și tot trupul care este pe pământ".
18. Iar fiii lui Noe care au ieșit din corabie, erau: Sem, Ham și Iafet. Iar Ham era tatăl lui Canaan.
19. Aceștia sunt cei trei fii ai lui Noe și din aceștia s-au înmulțit oamenii pe pământ.
20. Atunci a început Noe să fie lucrător de pământ și a sădit vie.
21. A băut vin și, îmbătându-se, s-a dezvelit în cortul său.
22. Iar Ham, tatăl lui Canaan, a văzut goliciunea tatălui său și, ieșind afară, a spus celor doi frați ai săi.
23. Dar Sem și Iafet au luat o haină și, punând-o pe amândoi umerii lor, au intrat cu spatele înaintea și au acoperit goliciunea tatălui lor; și fețele lor fiind întoarse înapoi, n-au văzut goliciunea tatălui lor.
24. Trezindu-se Noe din amețeala de vin și aflând ce i-a făcut feciorul său cel mai tânăr,
25. A zis: „Blestemat să fie Canaan! Robul robilor să fie la frații săi!"
26. Apoi a zis: „Binecuvântat să fie Domnul Dumnezeul lui Sem; iar Canaan

să-i fie rob!

27. Să înmulțească Dumnezeu pe Iafet și să se sălășluiască acesta în corturile lui Sem, iar Canaan să-i fie slugă".
28. Și a mai trăit Noe după potop trei sute cincizeci de ani.
29. Iar de toate, zilele lui Noe au fost nouă sute cincizeci de ani și apoi a murit.

Accesați linkul și veți privi un mic filmuleț despre Arca lui Noe.

<https://www.youtube.com/watch?v=J6tVaROdzoc> .

Parabola talanților **Sfânta Evanghelie după Matei** **Capitolul 25**

1. Împărăția cerurilor se va asemăna cu zece fecioare, care luând candelile lor, au ieșit în întâmpinarea mirelui.
2. Cinci însă dintre ele erau fără minte, iar cinci înțelepte.
3. Căci cele fără minte, luând candelile, n-au luat cu sine untdelemn.
4. Iar cele înțelepte au luat untdelemn în vase, odată cu candelile lor.
5. Dar mirele întârziind, au așipit toate și au adormit.
6. Iar la miezul nopții s-a făcut strigare: Iată, mirele vine! Ieșiți întru întâmpinarea lui
7. Atunci s-au deșteptat toate acele fecioare și au împodobit candelile lor.
8. Și cele fără minte au zis către cele înțelepte: Dați-ne din untdelemnul vostru, că se sting candelile noastre.
9. Dar cele înțelepte le-au răspuns, zicând: Nu, ca nu cumva să nu ne ajungă nici nouă și nici vouă. Mai bine mergeți la cei ce vând și cumpărați pentru voi.
10. Deci plecând ele ca să cumpere, a venit mirele și cele ce erau gata au intrat cu el la nuntă și ușa s-a închis.
11. Iar mai pe urmă, au sosit și celelalte fecioare, zicând: Doamne, Doamne, deschide-ne nouă.
12. Iar el, răspunzând, a zis: Adevărat zic vouă: Nu vă cunosc pe voi.
13. Drept aceea, privegheați, că nu știți ziua, nici ceasul când vine Fiul Omului.
14. Și mai este ca un om care, plecând departe, și-a chemat slugile și le-a dat pe mână avuția sa.
15. Unuia i-a dat cinci talanți, altuia doi, altuia unul, fiecăruia după puterea lui și a plecat.

16. Îndată, mergând, cel ce luase cinci talanți a lucrat cu ei și a câștigat alți cinci talanți.
17. De asemenea și cel cu doi a câștigat alți doi.
18. Iar cel ce luase un talant s-a dus, a săpat o groapă în pământ și a ascuns argintul stăpânului său.
19. După multă vreme a venit și stăpânul acelor slugi și a făcut socoteala cu ele.
20. Și apropiindu-se cel care luase cinci talanți, a adus alți cinci talanți, zicând: Doamne, cinci talanți mi-ai dat, iată alți cinci talanți am câștigat cu ei.
21. Zis-a lui stăpânul: Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincioasă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria domnului tău.
22. Apropiindu-se și cel cu doi talanți, a zis: Doamne, doi talanți mi-ai dat, iată alți doi talanți am câștigat cu ei.
23. Zis-a lui stăpânul: Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincioasă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria domnului tău.
24. Apropiindu-se apoi și cel care primise un talant, a zis: Doamne, te-am știut că ești om aspru, care seceri unde n-ai semănat și aduni de unde n-ai împrăștiat.
25. Și temându-mă, m-am dus de am ascuns talantul tău în pământ; iată ai ce este al tău.
26. Și răspunzând stăpânul său i-a zis: Slugă vicleană și leneșă, știai că secer unde n-am semănat și adun de unde n-am împrăștiat?
27. Se cuvenea deci ca tu să pui banii mei la zarați, și eu, venind, aș fi luat ce este al meu cu dobândă.
28. Luați deci de la el talantul și dați-l celui ce are zece talanți.
29. Căci tot celui ce are i se va da și-i va prisosi, iar de la cel ce n-are și ce are i se va lua.
30. Iar pe sluga netrebnică aruncați-o întru întunericul cel mai din afară. Acolo va fi plângerea și scrâșnirea dinților.
32. Și se vor aduna înaintea Lui toate neamurile și-i va despărți pe unii de alții, precum desparte păstorul oile de capre.
33. Și va pune oile de-a dreapta Sa, iar caprele de-a stânga.
34. Atunci va zice Împăratul celor de-a dreapta Lui: Veniți, binecuvântați Tatălui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii.
35. Căci flămând am fost și Mi-ați dat să mănânc; însetat am fost și Mi-

- ați dat să beau; străin am fost și M-ați primit;
36. Gol am fost și M-ați îmbrăcat; bolnav am fost și M-ați cercetat; în temniță am fost și ați venit la Mine.
37. Atunci dreptii Îi vor răspunde, zicând: Doamne, când Te-am văzut flămând și Te-am hrănit? Sau însetat și Ți-am dat să bei?
38. Sau când Te-am văzut străin și Te-am primit, sau gol și Te-am îmbrăcat?
39. Sau când Te-am văzut bolnav sau în temniță și am venit la Tine?
40. Iar Împăratul, răspunzând, va zice către ei: Adevărat zic vouă, întrucât ați făcut unuia dintr-acești frați ai Mei, prea mici, Mie Mi-ați făcut.
41. Atunci va zice și celor de-a stânga: Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui.
42. Căci flămând am fost și nu Mi-ați dat să mănânc; însetat am fost și nu Mi-ați dat să beau;
43. Străin am fost și nu M-ați primit; gol, și nu M-ați îmbrăcat; bolnav și în temniță, și nu M-ați cercetat.
44. Atunci vor răspunde și ei, zicând: Doamne, când Te-am văzut flămând, sau însetat, sau străin, sau gol, sau bolnav, sau în temniță și nu Ți-am slujit?
45. El însă le va răspunde, zicând: Adevărat zic vouă: Întrucât nu ați făcut unuia dintre acești prea mici, nici Mie nu Mi-ați făcut.
46. Și vor merge aceștia la osândă veșnică, iar dreptii la viață veșnică.

Parabola biblică „Arca lui Noe” transmite un mesaj profund despre speranță, încredere și renaștere. Ea vorbește despre salvarea vieții în fața distrugerii și despre puterea unui om de a rămâne credincios unor principii într-o lume tulburată. Arca devine simbolul unui nou început, al grijii pentru toate ființele și al promisiunii că binele poate fi păstrat. Această poveste oferă o lecție valoroasă despre echilibru, responsabilitate și înțelegerea între oameni și natură.

PARABOLA este o narațiune care transmite într-un mod accesibil adevăruri ezoterice (care sunt destinate unui număr restrâns de inițiați într-o doctrină religioasă sau filozofică) și are un scop didactic, adică conține o învățătură.

Parabolele biblice sunt cele mai cunoscute parabole prin forța vădit modelatoare pentru viața sufletească a omenirii în ansamblul ei.

SIMBOLUL este un procedeu expresiv prin care se sugerează o idee sau o stare sufletească și care înlocuiește o serie de reprezentări.

Simbolul este un semn convențional sau grup de semne convenționale folosit în știință și tehnică și care reprezintă sume, cantități, operații, fenomene, formule etc.

Simbol matematic – semn care reprezintă noțiuni, obiecte sau operații matematice.

Simbol chimic – mod convențional de notare a atomilor elementelor chimice folosit în scrierea formulelor și a ecuațiilor chimice.

Simbolul credinței – rugăciune care reprezintă expunerea succintă a dogmelor fundamentale ale religiei creștine; Crezul.

Termenul de personaj provine de la frațuzescul „personnage”, care, la rândul său, își are originea în latinescul „persona”, cu sensul de „mască de teatru”, apoi „rol”. În Evul Mediu acest termen denumește un „demnitar eclesiastic” – persoana care juca un rol important, remarcabil în societate. Personajele unei opere literare sau dramatice sunt oameni, transfigurați artistic, care sunt implicați în acțiunea relatată.

În ficțiune, autorii folosesc mai multe tipuri de personaje pentru a-și spune poveștile. Personajele îndeplinesc diferite roluri în narațiune, Personajele sunt de mai multe tipuri:

Personajele principale sau centrale sunt vitale pentru dezvoltarea și rezolvarea conflictului. Cu alte cuvinte, intriga și acțiunea se învârt în jurul acestora.

Personajele secundare ajută la completarea personajelor principale și ajută la derularea evenimentelor.

Personajele dinamice se schimbă în timp, de obicei, în urma rezolvării unui conflict central sau după ce se confruntă cu o criză majoră. De obicei, personajele dinamice tind să fie personajele principale mai degrabă decât cele secundare, pentru că rezolvarea conflictului este rolul major al personajelor centrale.

Personajele statice nu se schimbă în timp; personalitatea lor nu se transformă și nici nu evoluează.

Personajele complexe sunt oameni cu stări conflictuale și contradictorii.

Personajele plate sunt opusul celor complexe. Această personalitate literară este notabilă pentru o singură trasatură principală.

Personajele pot fi caracterizate atât direct cât și indirect. Indirect pot fi caracterizate din limbaj, fapte, comportament și relația cu alte personaje sau caracterizate direct de către autor care face un succint portret fizic.

REȚINEȚI!

PERSONAJ-SIMBOL este un personaj cu valoare de simbol. Personaj simbolic poate fi oricare dintre ele, a carei existență reprezintă o idee majoră sau aspect al societății.

EXERCITII. APLICAȚII

1. Citiți parabolele de mai sus și rezumați conținutul lor. Alegeți din textul parabolilor termenii care sugerează o primă imagine a ideilor principale din aceste parabole.
2. Parabola are un fir narativ. Identificați personajele, acțiunea, timpul și locul desfășurării acțiunii în aceste parabole.
3. Care sunt semnificațiile cu valoare morală transmise prin aceste parabole? Motivați-vă răspunsul. Prin ce sunt importante parabolele biblice?
4. Prin ce se individualizează personajele parabolei? Ce detalii v-au impresionat cel mai mult? Ce semnificație are sintagma „*Arca lui Noe*”?
5. Ce trăsături general umane sunt sugerate în *Parabola talanților*? Argumentați-vă răspunsul.
6. Identificați cuvintele-simbol din parabolele citite. Înscrieți-le în caiete și explicați-le. Ce semnificație au ele?
7. Ce învățături desprindem din aceste parabole? Formulați câteva idei și înscrieți-le în caiete.
8. Ce știți despre termenul de parabolă? În ce context poate fi utilizat acest termen? Motivați-vă răspunsul.
9. Citiți și alte parabole biblice și literare și discutați-le în clasă. Faceți o paralelă între parabola biblică și cea artistică.
10. Realizați o compunere, bazându-vă pe un mesaj ce l-ați desprins din parabolele citite. Dați-i un titlu.
11. **Scanați codul QR** și veți afla mai multe informații parabolele biblice. Rezolvați în caiete fișele propuse.

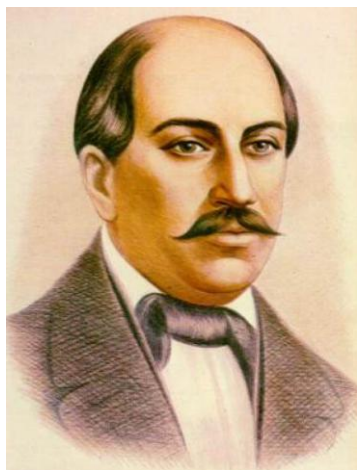

LITERATURA ROMÂNĂ SECOLELE XIX – XX Literatura de la 1848

Termenul de pașoptism desemnează mișcarea democratică și revoluționară care precede în Țările Române revoluția de la 1848 și pregătește Unirea Principatelor din 1859. Literatura acestei epoci, numită și epoca pașoptistă(1821–1859), se distinge prin anumite tendințe dominante: militantism civic, în direcția eliberării naționale; evocarea tradițiilor istorice ale națiunii; valorificarea largă a literaturii populare.

Dintre toate formele culturii, literatura este considerată, în această perioadă de afirmare „calea cea mai ușoară și mai scurtă pentru renașterea nației”. (*G. Barițiu*) Pe întreaga perioadă a literaturii pașoptiste se produce o coexistență de curente literare. Peste tendințele preromantice, predominante ca orientare literară, se suprapun cele clasice și realiste (*Gr. Alexandrescu, C. Negruzzi, V. Alecsandri*). Esteticile se întrepătrund, ajungându-se, adeseori, la manifestare aproape concomitentă: teoretizări în spiritul clasicismului, meditații pe teme cultivate de preromantism, proza de tipul epicului obiectiv în paralel cu romanul social. Dintre toate, direcția națională în cultură și literatură este consolidată teoretic și larg explicită prin luarea în considerare a tuturor categoriilor care intră într-un sistem literar: scriitor, sferă de inspirație, mijloace artistice, public, cititor etc. Acțiunea pașoptiștilor a generat o juxtaapunere de planuri și de obiective, o coexistență de stiluri, curente de gândire, ideologii, direcții estetice de o mare diversitate: iluminism, raționalism, romantism, neoclasicism, umanism, realism etc. Această perioadă de câteva decenii ilustrează dorința imensă a spiritului romantic de a se înscrie în cursa modernității, pentru a sincroniza cu ritmul lumii și al cultuii europene.

Costache Negruzzi (1808 – 1868)

Costache Negruzzi s-a născut în anul 1808 la Trifeștii Vechi (astăzi Hermeziu), din apropierea Prutului, lângă Iași, fiind fiul lui Dinu Negruzzi, de origine răzășească, ajuns boier în rang de paharnic, și al Sofiei Hermeziu (în 1809 mama sa s-a stins din viață).

Costache Negruzzi și-a început învățătura în greacă cu unul din dascălii greci mai cu renume pe atunci în Iași, iar să citească românește a învățat singur dintr-o carte a lui Petru Maior, precum însuși mărturisește într-un articol intitulat *Cum am învățat românește*, foarte interesant pentru detaliile pe care le dă asupra metodelor întrebuintate de profesorii din acea vreme.

Izbucnind revoluția din 1821, a fugit în Basarabia cu tatăl său.

La Chișinău face cunoștință cu poetul rus Pușkin, care-i deșteaptă gustul pentru literatură și cu un emigrant francez de la care ia lecții de limba și literatura franceză. Din această perioadă datează primele sale încercări literare: *Zăbavele mele din Basarabia în anii 1821, 1822*.

După moartea tatălui său, intră copist la visterie, începând astfel viața politică, cum făceau toți fiii de boieri pe atunci. În acest timp publică câteva traduceri de poezii (*Mnemon* de Voltaire, *Prostia Elenei* de Marmontel), și câteva nuvele, care făcură mult efect. Îndemnat de scrierile patrioților de peste munți, studiază istoria și dă la lumină poemul *Aprodul Purice* ca un fel de protest indirect la adresa domnului și a boierilor din timpul său. Ales, în 1837, deputat de Iași în *Obșteasca obișnuită adunare*, instituită de Regulamentul Organic, apoi ca funcționar superior și ca director al teatrului (alături de Mihail Kogălniceanu și Vasile Alecsandri), se arată pătruns de idei liberale și doritor de progres. În 1840 este ales primar al orașului Iași.

Negruzzi nu ia parte la mișcarea din 1848 și mult timp rămâne retras din afacerile statului, reintrând mai târziu ca judecător, membru în Divanul domnesc (1857) și apoi, sub domnia lui Cuza, ca director al departamentului finanțelor, deputat și episcop la Sf. Spiridon.

Se stinge din viață la 24 august 1868, și este înmormântat în cimitirul bisericii din Trifeștii Vechi.

Negruzzi debutează cu traducerea poeziei *Șalul negru* după Aleksandr Pușkin. Apoi întreprinde traducerea baladelor lui Victor Hugo, lucrare meritorie, pentru că a căutat să întrebuințeze un vers analog cu al poetului francez, vers greu de făcut în românește, mai ales în timpul când scria Negruzzi (ex. *Pasul de arme al Regelui Ioan*) și pentru că multe din ele exprimă foarte bine ideea autorului într-o românească curată. Dintre cele mai reușite se poate cita *Urișul*. O altă traducere importantă este a satirelor lui Antioh Cantemir, din rusește, făcută împreună cu Alexandru Donici.

Casa, în care s-a născut Costache Negruzzi, Iași, România

Negruzzi a scris și poezii originale, dar acestea nu sunt partea cea mai strălucită din opera lui. Cea mai însemnată lucrare în versuri e *Aprodul Purice*. Începutul e pastoral, tonul epic e păstrat câtva, dar interesul și calitățile poetice scad de la un moment dat – și de aici încolo este numai o cronică rimată.

Poemul începe prin a descrie starea liniștită a Moldovei, care scăpase de războaie. Hroiot, un general ungur al regelui Matias Corvin, aflând că Ștefan este departe de hotarele ungurești, hotărî să întreprindă o năvălire în principat ca să se răzbune împotriva lui Ștefan, care-l învinsese de multe ori. Pregătirile pe care încep să le facă ungurii sunt însă aflate de un român, care se găsea rătăcit prin armata dușmană. Acesta, îmboldit de iubirea de patrie, alergă la pârcălabul din

Roman și-i spuse ce se uneltea între unguri. Pârcălabul trimite în pripă un curier la Ștefan și în același timp ia oarecare măsuri ca să întâmpine pe inamic, dacă ar sosi mai înainte.

Operele în proză sunt împărțite în trei grupe, botezate cu titlul general de Păcatele tinerețelor (1857). În prima intră *Amintirile din junete*, câteva povestiri, din care unele cu caracter personal, de exemplu *Zoe* (1829) și *O alergare de cai* (1840), nuvele în care intriga e bine condusă și plină de interes, iar limba e românească și cu expresiuni nimerite. *Fiziologia provincialului* reprezintă poate cea mai bună fiziologie scrisă în limba română.

Tot în această grupă intră și povestea *Toderică, jucătorul de cărți* (1844), imitată cu destulă libertate după *Federico* de Prosper Mérimée. E vorba aici de un jucător de cărți care pierduse toată averea, și găzduind odată pe Iisus Hristos și pe Sfântul Petru, a obținut ca răsplată trei lucruri: cărțile pe care le avea în mână au fost dăruite cu putere ca totdeauna să-i aducă câștig lui Toderică, pomul de la ușa lui să fie așa ca oricine se va sui să nu se poată coborî fără voia lui Toderică, în fine un scaun de asemenea fu blagoslovit ca oricine va sta pe el să nu se ridice fără voia lui Toderică. Cu mijloacele acestea el făcu avere mare, scăpă în câteva rânduri de moarte și în fine, când muri, izbuti să intre în rai prin șiretenia lui.

Această glumă nevinovată, despre care însuși Negruzzi ne spune că s-a tipărit mai mult ca să umple coloanele revistei decât cu vreo pretențiune literară, supără grozav clerul și administrația din acel timp, 1844, încât îl trimiseră în exil la o mănăstire, iar revista *Propășirea* a fost suspendată.

Dintre fragmentele care alcătuiesc grupa a doua, cea mai însemnată lucrare este *Alexandru Lăpușneanul*, publicată în *Dacia Literară* în 1840, una din nuvelele de referință ale literaturii române. Nuvela se compune din patru părți, fiecare purtând un motto, care este tema ei. Iacob Eraclid, cunoscut sub numele de Despot Vodă, fusese ucis de Tomșa, care devenise domn al Moldovei; Alexandru Lăpușneanu, care mai domnise o dată, vine cu oști turcești ca să reentre în posesia tronului.

A treia grupă din scrierile lui Negruzzi o formează *Scrisorile*, peste 30 de bucăți. În unele se găsesc observări critice și satirice asupra obiceiurilor societății; în alte notițe despre diferiți scriitori (Scavin, Alexandru Donici), în alte amintiri personale sau povestiri din istoria țării. Tonul este în genere glumeț, potrivit cu genul acesta chiar când tratează chestiuni serioase și tratează și asemenea chestiuni cum sunt cele privitoare la ortografie și la limbă. Scrisorile au fost publicate antum în volumul *Negru pe alb*.

Negruzzi ia parte la discuțiile cu Ion Heliade Rădulescu și cu ardelenii și înfățișează, chiar din primii ani ai acestei lupte, punctul de vedere cel mai cuminte. Scrisorile acestea sunt un bogat izvor de informații de tot felul, de care nu se poate lipsi cel care voiește să cunoască viața socială și culturală a epocii dintre 1838–1839.

Negruzzi s-a ocupat și de teatru. Știm că a fost unul din cei care au pornit mișcarea din 1840. Pentru aceasta a tradus din franceză și a scris și lucrări

originale – slabe ca întocmire dramatică, dar cu pasaje satirice hazlii: *Cârlanii*, vodevil într-un act (1857) și *Muza de la Burdujeni* (1850), în care își propune să ridiculizeze pe puriști și neologiști.

➤ Accesați linkul și veți afla mai multe informații despre viața și activitatea lui Costache Negruzzi <https://www.youtube.com/watch?v=PFo26U2MbvI>.

Alexandru Lăpușneanul

I

Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau

Iacov Eraclid, poreclit Despotul, perise ucis de buzduganul lui Ștefan Tomșa, care acum cârmuia țara, dar Alexandru Lăpușneanu, după înfrângerea sa în două rânduri, de oștile Despotului, fugind la Constantinopol, izbutise a lua oști turcești și se înturna acum să izgonească pe răpitorul Tomșa și să-și ia scaunul, pe care nu l-ar fi pierdut, de n-ar fi fost vândut de boieri. Intrase în Moldova, întovărășit de șapte mii spahii și de vreo trei mii oaste de strânsură. Însă pe lângă aceste, avea porunci împărătești către hanul tătarilor Nogai, ca să-i deie oricât ajutor de oaste va cere. Lăpușneanul mergea alături cu vornicul Bogdan, amândoi călări pe armasari turcești și înarmați din cap până în picioare.

— Ce socoți, Bogdane, zise după puțină tăcere, izbândi-vom oare?

— Să nu te îndoiești, măria-ta, răspunse curtezanul, țara geme subț asuprirea Tomșei. Oastea toată se va supune cum i se va făgădui mai mare simbrie. Boierii, câți i-au mai lăsat vii, numai frica morții îi mai ține, dar cum vor vedea că măria-ta vii cu putere, îndată vor alerga și-l vor lăsa.

— Să deie Dumnezeu să n-aibi nevoie a face ceea ce au făcut Mircea-Vodă la munteni; dar ți-am mai spus, eu îi cunosc pre boierii noștri, căci am trăit cu dânșii.

— Aceasta rămâne la înaltă înțelepciunea măriei-tale.

Vorbind așa, au ajuns aproape de Tecuci, unde poposiră la o dumbravă.

— Doamne, zise un aprod apropiindu-se, niște boieri sosind acum cer voie să se înfățișeze la maria-ta.

— Vie, răspunse Alexandru.

Curând intrară sub cortul unde el ședea încungiurat de boierii și căpitani săi, patru boieri, din care doi mai bătrâni, iar doi juni. Aceștii erau vornicul Moțoc, postelnicul Veveriță, spatarul Spancioc și Stroici.

Apropiindu-se de Alexandru-vodă, se închină până la pământ, fără a-i săruta poala după obicei.

— Bine-ați venit, boieri! zise acesta silindu-se a zâmbi.

— Să fii maria ta sănătos, răspunseră boierii.

— Am auzit, urmă Alexandru, de bântuirile țării și am venit s-o mântui; știu că țara m-așteaptă cu bucurie.

— Să nu bănuiești, măria-ta, zise Moțoc, țara este liniștită și poate că măria-ta ai auzit lucrurile precum nu sunt; căci așa este obiceiul norodului nostru, să facă din țânțar armăsar. Pentru aceea obștia ne-au trimis pre noi să-ți spunem că norodul nu te vrea, nici te iubește și m.ta să te întorci înapoi ca...

— Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau, răspunse Lăpușneanul, a căruia ochi scântieră ca un fulger, și dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pre voi și voi merge ori cu voia, ori fără voia voastră. Să mă-ntorc? Mai degrabă-și va întoarce Dunărea cursul îndărăpt. A! Nu mă vrea țara? Nu mă vreți voi, cum înțeleg?

— Solului nu i se taie capul, zise Spancioc; noi suntem datori a-ți spune adevărul. Boierii sunt hotărâți a pribegi la unguri, la leși și la munteni, pe unde au toți rude și prieteni. Vor veni cu oști streine și vai de biata țară când vom avea războaie între noi și poate și măriei-tale nu-i va fi bine, pentru că domnul Tomșa...

— Ticălos nu poate fi acel ce s-au învrednicit a se numi unsul lui Dumnezeu, zise Veveriță.

— Au doar nu sunt și eu unsul lui Dumnezeu? au doar nu mi-ați jurat și mie credință, când eram numai stolnicul Petre? Nu m-ați ales voi? Cum au fost oblăduirea mea? Ce sânge am vărsat? Care s-au întors de la ușa mea, fără să câștige dreptate și mângâiere? Și însă, acum nu mă vreți, nu mă iubiți? Ha! ha! ha!

Râdea; mușchii i se suceau în răsul acesta și ochii lui hojma clipeau.

— Cu voia măriei-tale, zise Stroici, vedem că moșia noastră a să cadă de isnoavă în călcarea păgînilor. Când astă negură de turci va prăda și va pustii țara, pe ce vei domni măria-ta?

— Și cu ce vei sătura lăcomia acestor cete de păgâni ce aduci cu măria-ta? adăogi Spancioc.

— Cu averile voastre, nu cu banii țăranilor pre care-i jupiți voi. Voi mulgeți laptele țării, dar au venit vremea să vă mulg și eu pre voi. Destul, boieri! Întoarceți-vă și spuneți celui ce v-au trimis ca să se ferească să nu dau peste el, de nu vrea să fac din ciolanile lui surle și din pelea lui căptușeală dobelor mele.

Boierii ieșiră mâhniiți; Moțoc rămase.

— Ce-ai rămas? întrebă Lăpușneanul.

— Doamne! Doamne! zise Moțoc, căzând în genunchi, nu ne pedepsiți pre noi după fărădelegile noastre! Adă-ți aminte că ești pământean, adă-ți aminte de zisa scripturei și iartă greșiților tăi! Cruță pre biata țară, Doamne! sloboade oștile

aceste de păgâni; vină numai cu câți moldoveni ai pe lângă măria-ta și noi chizeșluim că un fir de păr nu se va clăti din capul înălțimei-tale; și de-ți vor trebui oști, ne vom înarma noi cu femei și copii, vom rădica țara în picioare, vom rădica slugile și vecinii noștri. Încredi-te în noi!

— Să mă-ncred în voi? zise Lăpușneanul înțelegând planul lui. Pesemne gândești că eu știu zicătoarea moldovenească: „Lupul părul schimbă, iar năravul ba”? Pesemne nu vă cunosc eu și pre tine mai vârtos? Nu știu, că fiind mai mare peste oștile mele, cum ai văzut că m-au biruit, m-ai lăsat? Veveriță îmi este vechi dușman, dar încăi niciodată nu s-au ascuns; Spancioc este încă tânăr, în inima lui este iubire de moșie; Îmi place a privi sumeția lui, pre care nu se silește a o tăinui. Stroici este un copil, care nu cunoaște încă pre oameni, nu știe ce este îmbunarea și minciuna; lui i se par că toate păsările ce zboară se mănâncă. Dar tu, Moțoaie? învechit în zile rele, deprins a te ciocoi la toți domnii, ai vândut pre Despot, m-ai vândut și pre mine, vei vinde și pre Tomșa; spune-mi, n-aș fi nătărău de frunte, când m-aș încrede în tine? Eu te iert însă, c-ai îndrăznit a crede că iar mă vei putea înșela, și îți făgăduiesc că sabia mea nu se va mânji în sângele tău; te voi cruța, căci îmi ești trebuitor, ca să mă ușurezi de blăstemurile norodului. Sunt alți trântori de care trebuie curățit stupul.

Moțoc îi sărută mâna, asemenea câinelui care, în loc să mușce, linge mâna care-l bate. El era mulțămit de făgăduința ce câștigase; știa că Alexandru-vodă a să aibă nevoie de un intrigant precum el. Deputații erau porunciți de Tomșa, ca neputând înturna pre Lăpușneanul din cale, să-și urmeze drumul la Constantinopol, unde, prin jalobe și dare de bani, să mijlocească mazilia lui. Dar văzând că el venea cu însuși învoirea Porții; pe de alta, sfiindu-se a se întoarce fără nici o ispravă la Tomșa cerură voie să rămîie a-l întovărăși. Acesta era planul lui Moțoc ca să se poată lipi de Lăpușneanul. Voia li se dete.

II

Ai să dai seama, doamnă!

Tomșa, nesimțindu-se în stare a se împotrivi, fugise în Valahia și Lăpușneanul nu întâlnise nici o împiedicare în drumul său. Norodul pretutindene îl întâmpina cu bucurie și nădejde, aducându-și aminte de întâia lui domnie, în care el nu avusese vreme a-și dezvălui urâtul caracter. Boierii însă tremurau. Ei aveau două mari cuvinte a fi îngrijiți: știau că norodul îi urăște, și pre domn că nu-i iubește.

Îndată ce sosise, Lăpușneanul porunci să împle cu lemne toate cetățile Moldaviei, afară de Hotin și le arse, vrînd să strice prin aceasta azilul nemulțămiiților, carii de multe ori, sub adăpostul zidurilor acestora, urzeau comploturi și ațâțau revolte. Ca să sece influința boierilor și să stârpească scuiburile feudalității, îi despoia de averi sub feluri de pretexte, lipsindu-i cu chipul acesta de singurul mijloc cu care puteau ademeni și corumpe pre norod.

Dar nesocotind de ajuns planul acesta, îi omorea din când în când. La cea mai mică greșeală dregătorească, la cea mai mică plângere ce i s-arăta, capul vinovatului se spînzura în poarta curții, cu o țidulă vestitoare greșalei lui, adevărate sau plăsmuite și el nu apuca să putrezească, când alt cap îi lua locul.

Nime nu îndrăznea a grăi împotriva lui, cu cât mai vîrtos a lucra ceva. O gvarde numeroasă de lefecii albanezi, serbi, unguri, izgoniți pentru relele lor fapte, își aflaseră scăpare lângă Alexandru, care, plătindu-i bine, îi avea hărăziți; iar oștile moldovene, sub căpitani creature a lui, le ținea pe margini; slobozând însă pre ostași pe la casele lor, le mărginise în puțin număr. Întru o zi el se primbla singur prin sala palatului domnesc. Avusese o lungă vorbă cu Moțoc, care intrase iar în favor și care ieșea, după ce îi înfătoșase planul unei nouă contribuții. Se părea neastîmpărat, vorbea singur și se cunoștea că meditează vreo nouă moarte, vreo nouă daună, când o ușă laturalnică deschizîndu-se, lăsă să intre doamna Ruxanda.

La moartea părintelui ei, bunului Petre Rareș, care – zice hronica – cu multă jale și mîhniciune a tuturor s-au îngropat în sf. monastirea Probota, zidită de el, Ruxanda rămăsese în fragedă vîrstă, sub tuturatul a doi frați mai mari, Iliăș și Ștefan. Iliăș, urmînd în tronul părintelui său, după o scurtă și desfrînată domnie, se duce la Constantinopol, unde îmbrătoșă mahometismul și în locul lui se sui pe tron Ștefan. Acesta fu mai rău decît fratele său; începu a sili pre străini și pre catolici a-și lepăda relegea, și multe familii bogate ce se locuiseră în țară pribegiră din pricina aceasta, aducând sărăcie pămîntului și cădere negoțului. Boierii care, cei mai mulți, era încuscriți cu polonii și cu ungurii, se supărară, și corăspunzându-se cu boierii pribegi, hotărîră pieirea lui. Poate ar fi mai întîrziat a-și pune în lucrare planul, dacă desfrînarea lui nu l-ar fi grăbit. „Nu hălăduia de răul lui nici o jupâneasă, dacă era frumoasă”, zice hronicarul în naivitatea sa. Într-o zi, când se afla la Țuțora, nemaiașteptînd sosirea boierilor pribegi, boierii ce erau cu dînsul, ca să nu-l scape, au tăiat frînghiile cortului sub carele el ședea și, dînd năvală, l-au ucis.

Acum numai Ruxanda rămăsese din familia lui Petru Rareș și pre dînsa boierii ucigași o hotărîseră a fi soție un oarecărui numit Jolde, pre care ei îl alesesă de domn. Dar Lăpușneanul, ales de boierii pribegi, întâmpinînd pre Joldea, îl birui și prinzându-l îi tăie nasul și-l dete la călugărie; și ca să tragă inimile norodului în care via încă pomenirea lui Rareș, se însură și luă el pre fiica lui.

Astfel gingașa Ruxanda ajunsese a fi parte biruitorului. Când intră în sală, ea era îmbrăcată cu toată pompa cuvenită unii soții, fiice și surori de domn.

Peste zobonul de stofă aurită, purta un benișel de felendreș albastru blănit cu samur, a căruia mînice atârnav dinapoi; era încinsă cu un colan de aur, ce se închia cu mari paftale de matostat, împregiurate cu petre scumpe; iar pe grumazii ei atîrna o salbă de multe șiruri de margaritar. Șlicul de samur, pus cam într-o

parte, era împodobit cu un surguci alb și sprijinit cu o floare mare de smaragde. Părul ei, după moda de atunci, se împărțea despletit pe umerii și spatele sale. Figura ei avea acea frumusețe care făcea odinioară vestite pre femeile României și care se găsește rar acum, degenerând cu amestecul națiilor străine. Ea însă era tristă și tânjitoare, ca floarea espusă arșitii soarelui, ce nu are nimic s-o umbrească. Ea văzuse murind pre părinții săi, privise pre un frate lepădându-și relegea și pre celălalt ucis; și mai întâi hotărâtă de obștie a fi soția lui Jolde (pre care nici îl știa), acum fusese silită de aceeași obștie, care dipoza de inima ei fără o mai întreba, a da mâna lui Alexandru-vodă, pre care cinstindu-l și supuindu-i-se ca unui bărbat, ar fi voit să-l iubească, dacă ar fi aflat în el cât de puțină simțire omenească.

Apropiindu-se, se plecă și-i sărută mâna. Lăpușneanul o apucă de mijloc, și rădicând-o ca pre o pană, o puse pe genunchii săi.

— Ce veste, frumoasa mea doamnă? zise el sărutând-o pre frunte; ce pricină te face astăzi, când nu-i sărbătoare, a-ți lăsa fusele? Cine te-au trezit așa de dimineată?

— Lacrimilor jupâneselor văduve care se varsă la ușa mea și care strigă răsplătire la domnul Hristos și la sfânta născătoare, pentru sângele care verși.

Lăpușneanul, posomorându-se, desfăcu brațele; Ruxanda căzu la picioarele lui.

— O, bunul meu domn! viteazul meu soț! urmă ea, destul! Ajungă atâta sânge vărsat, atâte văduvii, atâte sărimani! Gândește că măria-ta ești prea puternic și că niște săraci boieri nu-ți pot strica. Ce-ți lipsește mării-tale! N-ai cu nime război; țara este liniștită și supusă. Eu, Dumnezeu știe! cât te iubesc! și copiii mării-tale sânt frumoși și tineri. Judecă că după viață este și moarte și că măria-ta ești muritor și ai să dai seamă! Pentru că, cu monăstirile nu se răscumpără sângele, ci mai ales ispitești și înfrunți pre Dumnezeu, socotind că făcând biserci îl poți împăca, și...

— Muiere nesocotită! strigă Lăpușneanul sărind drept în picioare și mâna lui, prin deprindere, se răzâma pe junghiul din cingătoarea sa; dar îndată, stăpânindu-se, se plecă și, rădicând pre Ruxanda de jos:

— Doamna mea! îi zise, să nu-ți mai scape din gură astfel de vorbe nebune, că, zău, nu știu ce se poate întâmpla. Mulțamește sfântului mare mucenic Dimitrie izvorătorul de mir, a cărui hram se prăznuiește la biserica ce noi i-am făcut la Pângărați, că ne-au oprit de a face un păcat, aducându-ne aminte că ești mama copiilor noștri.

— De aș ști că mă vei și omorî, nu pot să tac. Ieri, când voiam să intru, o jupâneasă cu cinci copii s-au aruncat înaintea rădvanului meu și m-au oprit arătându-mi un cap ținut în poartea curții; „Ai să dai seamă, doamnă! îmi zise, că lași pre bărbatul tău să ne taie părinții, bărbatii și frații... Uită-te, doamnă, acesta-i bărbatul meu, tatăl copiilor acestora, care au rămas săraci! Uită-te!” și îmi arăta capul sângeros și capul se uita la mine grozav! Ah! Stăpâne! de atunci neîncetat văd capul acela și mi-e tot frică! Nu pot să mă odihnesc.

— Și ce vrei? întrebă Lăpușneanul zâmbind.

— Vreau să nu mai verși sânge, să încetezi cu omorul, să nu mai văd capete

tăietе, să sare inima din mine.

— Ți făgăduiesc că de poimăne nu vei mai vedea, răspunse Alexandru-Vodă; și mîne Ți voi da un leac de frică.

— Cum? ce vrei să zici?

— Măne vei vedea. Acum, dragă doamnă, du-te de-Ți vezi copiii și caută de casă cum se cuvine unei bune gospodine și pune la cale să ne gătească un ospăț, căci mîne dau masă mare boierilor.

Doamna Ruxanda ieși după ce iarăși îi sărută mîna.

Bărbatul său o pitrecu pînă la ușă.

— Ei! pus-ai toate la cale? întrebă el, viind grabnic cătră armașul său, care intrase atunce.

— Tot este gata.

Dar oare vor veni?

— Vor veni.

III

Capul lui Moțoc vrem!

De cu seară se făcuse de știre tuturor boierilor să se adune a doua zi, fiind sărbătoare, la mitropolie, unde era să fie și domnul, ca să asculte liturghia și apoi să vie să prânzească la curte.

Când sosi Alexandru-Vodă, sfânta slujbă începuse și boierii erau toți adunați.

Împotriva obiceiului său, Lăpușneanul, în ziua aceea, era îmbrăcat cu toată pompa domnească. Purta corona Paleologilor și peste dulama poloneză de catifea roșie, avea cabanița turcească. Nici o armă nu avea alta decăt un mic junghi cu plăselele de aur; iar printre bumbii dulămii se zărea o zea de sârmă.

După ce a ascultat sf. slujbă, s-a coborât din strănă, s-a închinat pe la icoane și, apropiindu-se de racla sf. Ioan cel nou, s-a plecat cu mare smerenie și a sărutat moaștele sfîntului. Spun că în minutul acela el era foarte galben la față și că racla sfîntului ar fi tresărit.

După aceasta, suindu-se iarăși în strănă, se înturnă către boieri și zise: „Boieri dumneavoastră! De la venirea mea cu a doua domnie și pînă astăzi, am arătat asprime către mulți; m-am arătat cumplit, rău, vărsând sângele multora. Unul Dumnezeu știe de nu mi-a părut rău și de nu mă căiesc de aceasta; dar dumneavoastră știți că m-a silit numai dorința de a vedea contenind gâlceviriile și vânzările unora și altora, care ținteau la răsipa țării și la peirea mea. Astăzi sînt altfel trebile. Boierii și-au venit în cunoștință; au văzut că turma nu poate fi fără păstor, pentru că zice mîntuitorul; „Bate-voi păstorul, și se vor împrăștia oile“.

Boieri dumneavoastră! Să trăim de acum în pace, iubindu-ne ca niște frați, pentru că aceasta este una din cele zece porunci: „Să iubești pre aproapele tău ca însoți pre tine și să ne iertăm unii pre alții, pentru că sîntem muritori, rugându-ne Domnului nostru Iisus Hristos – își făcu cruce – să ne ierte nouă greșalele, precum iertăm și noi greșîților noștri.“.

Sfârșind această deșănțată cuvîntare, merse în mijlocul bisăricii și, după ce se închină iarăși, se înturnă spre norod în față, în dreapta și în stînga, zicând:

— Iertați-mă, oameni buni și boieri dumneavoastră!

— Dumnezeu să te ierte, măria-ta! răspunseră toți, afară de doi junci ce sta gânditori, răzămați de un mormânt lângă ușă, însă nime nu le-a luat seama.

Lăpușneanul ieși din biserică, poftind pre boieri să vie ca să ospăteze împreună; și încălecând, se înturnă la palat. Toți se împrăștiară.

— Cum îți pare? zise unul din boierii care i-am văzut că nu iertase pre Alexandru-Vodă.

— Te sfătuiesc să nu te duci astăzi la dânsul la masă, răspunse celălalt; și se amestecară în norod. Acești erau Spancioc și Stroici.

La curte se făcuse mare gătire pentru ospățul acesta. Vestea se împrăștiase că domnul se împăcase cu boierii și boierii se bucurau de o schimbare ce le da nădejde că vor putea ocupa iarăși posturi, ca să adune nouă avuții din sudoarea țaranului. Cât pentru norod, el era indiferent; el din împăcarea aceasta nu aștepta vreun bine, nici prepunea vreun rău. Norodul se învoia cu oblăduirea lui Alexandru-vodă; cârtea numai asupra ministrului său Moțoc, care întrebuița creditul ce-l avea la domn, spre împilarea gloatei. Căci, deși era necontenite jalobele obștiei pentru jăfuirile lui Moțoc, Lăpușneanul sau nu răspundea, sau nu le asculta.

Ceasul prînzului apropiindu-se, boierii începură a veni călări, întovărășiți fieștecă de câte două-trei slugi. Luau seamă însă că curtea era plină de lefecii înarmați și că patru tunuri sta îndreptate spre poartă; dar socoteau că sînt puse pentru a serba, după obicei, ceremonia prin salve. Unii poate că și prepuneau vreo cursă, dar odată intrînd, nu se mai putea înturna: căci porțile erau străjuite și păzitorii porunciți a nu lăsa să iasă nime.

Adunându-se, boierii, 47 la număr, Lăpușneanul se puse în capul mesii, avînd în dreapta pre logofătul Trotușan și în stînga pre vornicul Moțoc. Începură a zice din surle: și bucatele se aduseră pe masă.

În Moldavia, pe vremea aceea, nu se introdusese încă moda mîncărilor alese. Cel mai mare ospăț se cuprindea în cîteva feluri de bucate. După borșul polonez, veneau mîncări grecești ferte cu verdețuri, care pluteau în unt; apoi pilaful turcesc, și, în sfârșit, fripturile cosmopolite. Pânza mesii și șervetele erau de filaliu țesute în casă. Tipsiile pe care aduceau bucatele, talgerile și păharele erau de argint. Pe lângă părete sta așezate în rând mai multe ulcioare pîntecoase, pline de vin de Odobești și de Cotnar și la spatele fieștecăruia boier dvorea câte o slugă, care dregea. Toate aceste slugi erau înarmate.

În curte, pe lângă două junci și patru berbeci fripți, erau trei poloboace desfunde, pline de vin; slujitorii mîncău și beau; boierii mîncău și beau. Acum capetele începuseră a se înfierbînta; vinul își făcea lucrare. Boierii închinău și urau pre domn cu vivate zgomotoase, la care răspundeau lefecii prin chiote și tunurile prin bubuit.

Acum era aproape a se scula de la masă, când Veveriță ridică paharul și închinînd zise:

— Să trăiești întru mulți ani, măria-ta! să stăpânești țara în pace și milostivul Dumnezeu să te întărească în gîndul ce ai pus de a nu mai strica pre boieri și a bîntui norodul...

N-apucă să sfîrșească, căci buzduganul armașului, lovind-l drept în frunte, îl oborî la pămînt.

— A! voi ocărăți pre domnul vostru! strigă acesta; la ei, flăcăi!

În minut, toți slujitorii de pe la spatele boierilor, scoțînd junghiurile, îi loviră; și alți ostași, aduși de căpitanul de lefecii, intrară și năpustiră cu sabiile în ei. Cât pentru Lăpușneanul el luasă pre Moțoc de mână și se trăsese lângă o fereastră deschisă, de unde privea măcelăria ce începuse. El râdea; iar Moțoc, silindu-se a râde ca să placă stăpînului, simțea părul zburîndu-i-se pe cap și dinții săi clănțănind. Și cu adevărat era groază a privi această scenă sângeroasă. Închipuiască-și cineva într-o sală de cinci stîneni lungă și de patru lată, o sută și mai mulți oameni ucigași și hotărâți spre ucidere, călăi și osândiți, luptându-se, unii cu furia deznădejdei, și alții cu aprinderea beției. Boierii, neavînd nici o grijă, surprinși mișălește pe din dos, fără arme, cădeau făr-a se mai împotrivi. Cei mai bătrîni mureau făcîndu-și cruce; mulți însă din cei mai junci se apărau cu turbare; scaunele, talgerele, tacămurile mesii se făceau arme în mîna lor; unii, deși răniți, se încheștau cu furie de gâtul ucigașilor și, nesocotind rănele ce priimeau, îi strîngeau pîn-îi înădușeau. Dacă vreunul apuca vreo sabie, își vindea scump viața. Mulți lefecii periră, dar în sfârșit nu mai rămasă nici un boier viu. Patruzeci și șapte de trupuri zăceau pe parchet! În lupta și trînta aceasta, masa se răsturnase; ulcioarele se spărseseră și vinul amestecat cu sînge făcuse o baltă pe lespezile salei.

Odată cu omorul de sus, începuse uciderea și în curte. Slugile boierilor, vîzându-se lovite fără veste de soldați, plecară de fugă. Puțini care scăpară cu viață, apucînd a sări peste ziduri, dasă larmă pe la casele boierilor; și invitînd pre alte slugi și oameni boierești, burzuluiseră norodul și tot orașul alergase la poarta curții, pre care începuse a o tăia cu protivire. Gloata se întărîta din mult mai mult.

Lăpușneanul, pre care îl înștiințase de pornirea norodului, trimise pre armașul să-i întrebe ce vor și ce cer? Armașul ieși.

— Ei, vornice Moțoc, zise apoi înturnîndu-se spre acesta, spune, n-am făcut bine că m-am mîntuit de răii aceștii și am scăpat țara de o așa rîie?

— Măria-ta, ai urmat cu mare înțelepciune, răspunse mârșavul curtezan; eu de mult aveam de gînd să sfătuiesc pre m.ta la aceasta, dar văd că înțelepciunea măriei-tale au apucat mai nainte și ai făcut bine că i-ai tăiat; pentru că... fiindcă... era să...

— Văd că armașul întîrzie, zise Lăpușneanul curmînd pre Moțoc, care se învălmășea în vorbă. Îmi vine să poruncesc să deie cu tunurile în prostimea acea. Ha, cum socoți și dumneata?

— Așa, așa, să-i împuște cu tunurile; nu-i vreo pagubă c-or muri cîteva sute de moijci, de vreme ce au perit atîta boieri. Da, să-i omare de istov.

— M-așteptam s-aud asemenea răspuns, zise cu oțărîre Lăpușneanul, dar să vedem întăi ce vrór.

În vremea aceasta, armașul se suise pe poarta curții și, făcînd semn, strigă:

— Oameni buni! Măria-sa vodă întreabă ce vreți și ce ceriți? si pentru ce ați venit așa cu zurba?

Prostimea rămasă cu gura căscată. Ea nu se aștepta la asemenea întrebare. Venise fără să știe pentru ce au venit și ce vrea. Începu a se strânge în cete, cete, și a se întreba unii pe alții ce să ceară. În sfârșit începură a striga:

— Să micșureze dăjdiile! — Să nu ne zapciască!

— Să nu ne mai împlinească! — Să nu ne mai jăfuiască!

— Am rămas săraci! — N-avem bani! — Ne i-au luat toți Moțoc!

— Moțoc! Moțoc! — El ne belește și ne pradă! — El sfătuiește pre vodă! Să moară!

— Moțoc să moară! — Capul lui Moțoc vrem!

Acest din urmă cuvânt, găsind un eho în toate inimile, fu ca o schinteie electrică. Toate glasurile se făcură un glas și acest glas striga: „Capul lui Moțoc vrem“.

— Ce cer? Întrebă Lăpușneanul, văzînd pre armașul intrînd.

— Capul vornicului Moțoc, răspunse.

— Cum? Ce? strigă acesta sărînd ca un om ce calcă pe un șarpe; n-ai auzit bine, fârtate! vrei să suguiesti, dar nu-i vreme de șagă. Ce vorbe sînt aceste? Ce să faci cu capul meu? Îți spun că ești surd; n-ai auzit bine!

— Ba foarte bine, zise Alexandru-Vodă, ascultă singur. Strigările lor se aud de aici.

Într-adevăr, ostașii nemaiîmpotrivindu-se, norodul începuse a se cățăra pe ziduri, de unde striga în gura mare: „Să ne deie pe Moțoc! Capul lui Moțoc vrem!“

— Oh! păcătosul de mine! strigă ticălosul. Maică preacurată fecioară, nu mă lăsa să mă prăpădesc!... Dar ce le-am făcut oamenilor acestora? Născătoare de Dumnezeu, scapă-mă de primejdia aceasta și mă jur să fac o biserică, să postesc cât voi mai ave zile, să ferec cu argint icoana ta cea făcătoare de minuni de la mănăstirea Neamțului!... Dar, milostive doamne, nu-i asculta pre niște proști, pre niște mojici. Pune să deie cu tunurile într-înșii... Să moară toți! Eu sînt boier mare; ei sunt niște proști!

— Proști, dar mulți, răspunse Lăpușneanul cu sânge rece; să omor o mulțime de oameni pentru un om, nu ar fi păcat? Judecă dumneata singur. Du-te de mori pentru binele moșiei dumitale, cum ziceai însuși cînd îmi spuneai că nu mă vrea, nici nu mă iubește țara. Sunt bucuros că-ți răsplătește norodul pentru slujba ce mi-ai făcut, vînzându-mi oastea lui Anton Sechele și mai pe urmă lăsându-mă să trecînd în partea Tomșii.

— Oh! nenorocitul de mine! strigă Moțoc smulgîndu-și barba, căci de pe vorbele tiranului înțelegea că nu mai este scăpare pentru el. Încăi lăsați-mă să mă duc să-mi pun casa la cale! fie-vă milă de jupâneasa și de copilașii mei! lăsați-mă să mă spoveduiesc!

Și plîngea, și țipa, și suspina.

— Destul! strigă Lăpușneanul, nu te mai boci ca o muiere! fii român verde. Ce să te mai spoveduești? Ce-i să spui duhovnicului? că ești un tâlhar și un vînzător? Asta o știe toată Moldova. Haide! luați-l de-l dați norodului și-i spuneți că acest fel plătește Alexandru-Vodă celor ce pradă țara. Îndată armașul și căpitanul de lefecii începură a-l târî. Ticăitul boier răcnea

cât putea, vrând să se împotrivească; dar ce puteau bătrânile lui mâni împotriva acelor patru brațe zdravane care-l trăgeau! Vrea să se sprijinească în picioare, dar se împedeca de trupurile confrăților săi și luneca pe sângele ce se închegase pe lespezi. În sfârșit puterile îi slăbiră, și sateliții tiranului, ducându-l pe poarta curții mai mult mort decât viu, îl îmbrânciră în mulțime. Ticălosul boier căzu în brațele idrei acestei cu multe capete, care într-o clipă îl făcu bucăți.

— Iată cum plătește Alexandru-Vodă la cei ce pradă țara! ziseră trimișii tiranului.

— Să trăiască măria-sa Vodă! răspunse gloata. Și mulțămindu-se de astă jertfă, se împrăștii.

În vreme ce nenorocitul Moțoc perea acest fel, Lăpușneanul porunci să rădice masa și să strângă tacîmurile; apoi pusă să răteze capetele ucișilor și trupurile le aruncă pe fereastră. După aceea, luînd capetele, le așază în mijlocul mesii pe încet și cu rînduială, puind pe ale celor mai mici boieri dedesubt și pe a celor mai mari deasupra, după neam și după ranguri, până ce făcu o piramidă de patruzeci și șapte căpățîne, vârful căria se închia prin capul unui logofăt mare. Apoi, spălându-se pe mâni, merse la o ușă lăturalnică, trase zăvorul și drugul de lemn care o închidea și intră în apartamentul doamnei.

De la începutul tragediei acestia, doamna Ruxandra, neștiind nimic de cele ce se petrecea, era îngrijită. Ea nu putea afla pricina zgomotului ce auzise, căci, după obiceiul vremii de atunci, femeile nu ieșeau din apartamentul lor și slujnicele nu puteau risca în mijlocul unei oștimi ce nu cunoștea ce este disciplina. Una din ele, mai îndrăzneță, ieșind, auzise vorbă că este zurba asupra lui vodă și adusese această veste stăpînei sale.

Buna doamnă, temându-se de furia norodului, era spăriată, și când a intrat Alexandru, a găsit-o rugându-se dinaintea icoanei, avînd copiii pe lângă dînsa.

— A! strigă ea, slavă Maicei Domnului că te văd! Mi-au fost tare frică.

— Pentru aceea, precum ți-am făgăduit, ți-am gătit un leac de frică. Vină cu mine, doamnă.

— Dar ce țipete, ce strigări se auzeau?

— Nimic. Slujitorii s-au fost luat la sfadă, dar s-au liniștit. Zicînd aceste, luă pre Ruxandra de mână și o aduse în sală.

Întru vederea grozavii priveliști, ea slobozi un țipet strașnic și leșină.

— Femeia tot femeie, zise Lăpușneanul zâmbind; în loc să se bucure, ea se sparie. Și luînd-o în brațe, o duse în apartamenturile ei. Apoi înturnându-se iarăși în sală, găsi pre căpitanul de lefecii și pre armașul așteptându-l.

— Tu pune să arunce peste zid hoiturile cânilor acestora, iar titvele să le înșire pre zid, zise lefeciuului. Iar tu, adresîndu-se către armaș, să-mi pui mîna pe Spancioc și pe Stroici.

Însă Stroici și Spancioc erau acum aproape de Nistru. Gonașii îi ajunseră tocmai când treceau hotarul:

— Spuneți celui ce v-au trimis, strigă cătră ei Spancioc, că ne vom vedea pîn-a nu muri!

IV

De mă voi scula pe mulți am să popesc și eu!

Patru ani trecuseră de la scena aceasta, în vremea cărora Alexandru-Vodă, credincios făgăduinței ce dase doamnei Ruxandei, nu mai tăiese nici un boier. Dar pentru ca să nu uite dorul lui cel tiranic de a vedea suferiri omenești, născoci feluri de schingiuri.

Scotea ochi, tăia mâni, ciuntea și seca pe care avea prepus; însă pre-supusurile lui erau părelnice, căci nime nu mai cuteza a cârti cât de puțin.

Cu toate aceste, era neliniștit, căci nu putuse pune mâna pe Spancioc și pe Stroici, care ședeau la Cameniță, așteptând și pândind vreme. Deși avea doi gineri grafi cu mare influință la Curtea Polonei, era îngrijit de acești doi boieri, să nu invite pre poloni, care nu căutau decât pretexte, spre a intra în Moldavia; dar acești doi români erau prea buni patrioți ca să nu judece că războiul și venirea oștilor străine ar fi fost peirea patriei.

Lăpușneanul le scrisese în mai multe rânduri ca să vie, legându-se prin cele mai mari jurăminte că nu le va face nimic, dar ei știau cât prețuiește jurământul lui. Ca să-i privilegieze mai de aproape, se mută în cetatea Hotinului, pre care o întări mai cu osăbire; însă aici se bolnăvi de langoare. Boala făcu răpezi înaintiri și în curând tiranul se văzu la ușa mormântului.

În delirul frigurilor, i se părea că vede toate jertfele cruziei sale, feroase și amenințătoare, îngrozindu-l și chemându-l la judecata Dumnezeuului dreptății. În deșert se învârtea în patul durerii, căci nu putea afla ragaz.

Chemând pe mitropolitul Teofan, pre episcopi și pre boieri și spuindu-le că se simte sosit la sfârșitul vieții, își ceru iertare de la toți, umilindu-se; pe urmă îi rugă să le fie milă de fiul său Bogdan, pre care îl lasă moștean scaunului și să-l ajute căci, fiind în fragedă vârstă, încungiurat de puternici vrăjmași, nu se va pute apăra nici pre sine, nici

pre țară, de nu va fi unire între boieri și de nu vor ave dragoste și supunere cătră domn.

Cetatea Hotin

— Cât pentru mine, urmă a zice, de mă voi și ridica din boala aceasta, sînt hotărât a mă duce la călugărire în monăstirea Slatina, unde să mă spălesc, câte zile îmi va mai lăsa Dumnezeu. Deci, vă rog, părinți arhieriei, de mă veți vedea aproape de moarte, să mă tundeți călugăr...

Nu putu vorbi mai mult. Convulsiile îl apucară și un leșin grozav ca moartea îi îngheță trupul, încât mitropolitul și episcopii, crezând că se sfârșește, îl călugăriră, puindu-i nume Paisie, după numele Petru, ce avea păn-a nu se face domn.

După aceasta, salutând pre doamna Ruxanda de regentă în vremea minorității fiului ei, proclamară pre Bogdan de domn. Apoi îndată porniră stafete pe la boierii din țară și emigrați și pe la capitani oștilor.

Abia amurgise când Stroici și Spancioc sosiră.

Descălecând pe la gazde, alergară cu pripă la cetate. Cetatea era mută și pustie ca un mormânt de urieș. Nu se auzea deciț murmura valurilor Nistrului, ce izbea regulat stîncosele ei coaste, sure și goale și strigătul monoton a ostașilor pe lungile lor lance. Suindu-se în palat, îi cuprinse nu puțină mirare neîntîlnind pre nime; în sfârșit, o slugă le arătă camera bolnavului. Voind să intre, auziră un mare zgomot și se opriră ca să asculte.

Lăpușneanul se trezise din letargia sa.

Deschizând ochii, văzu doi călugări stînd unul la cap și altul la picioarele sale, neclintiți ca două statuie de bronz; se uită pe dînsul și se văzu coperit cu o rasă; pe căpătâiul său sta un potcap. Vru să rădice mîna și se împedecă în niște metanii de lână. I se păru că visează și iarăși închise ochii; dar redeschizându-i peste puțin, văzu aceleși lucruri, metaniile, potcapul, călugării.

— Cum te mai simți, frate Paisie? îl întrebă unul din monahi, văzându-l că nu doarme.

Numele acesta îi aduse aminte de toate cele ce se petrecuseră. Sângele într-insul începu a ferbe și, sculându-se pe jumătate:

— Ce pocitănii sunt aceste? strigă. A! voi vă jucați cu mine! Afară, boaita! Ieșiți! că pre toți vă omor! Și căuta o armă pe lângă el, dar negăsind decât potcapul îl azvârli, cu mînie în capul unui călugăr.

Întru auzul strigărilor lui, doamna cu fiul ei, mitropolitul, boierii, slugile intrară toți în odaie.

Chiar atunci cei doi boieri veniseră și sta ascultînd la ușă.

— A! voi m-ați călugărit, striga Lăpușneanul cu glas răgușat și spărios; gîndiți că veți scăpa de mine? Dar să vă iasă din minte! Dumnezeu sau dracul mă va însănătoșa, și...

— Nenorocite, nu huli! îl curmă mitropolitul; uiți că ești în ceasul morții! Gîndește, păcătosule, că ești monah; nu mai ești domn! Gîndește că prin hulele și strigările tale sparii pre astă femeie nevinovată și pre acest copil în care razemă nădejdea Moldaviei...

— Boaită fățarnică! adăogă bolnavul, zbuciumându-se a se scula din pat; tacă-ți gura; că eu, care te-am făcut mitropolit, eu te dezmitropolesc. M-ați popit voi,

dar de mă voi îndrepta, pre mulți am să popesc și eu! Iar pre cățeaua asta voi s-o tai în patru bucăți împreună cu țâncul ei, ca să nu mai asculte sfaturile boaitelor și a dușmanilor mei... Minte acela ce zice că sânt călugăr! Eu nu sânt călugăr, sunt domn! Sunt Alexandru-Vodă!... Săriți, flăcăi! Unde-s voinicii mei?... Dați! dați de tot! Eu vă poruncesc. Ucideți-i pre toți... Nici unul să nu scape. ...A! mă-năduș!... Apă! apă! apă! — și căzu răsturnat pe spate, hârcâind de turbare și de mînie.

Doamna și mitropolitul ieșiră. La ușă îi întâmpinară Stroici și Spancioc.

— Doamnă! zise Spancioc apucînd de mână pe Ruxanda, omul acesta trebuie să moară numaidecît. Iată un praf, pune-l în băutura lui...

— Otravă! strigă ea, înfiorându-se.

— Otravă, urmă Spancioc. De nu va muri îndată omul acesta, viața măriei-tale și a copilului acestui este în primejdie. Destul a trăit tatăl și destule a făcut. Moară tatăl ca să scape fiul.

O slugă ieși.

— Ce este? întrebă doamna.

— Bolnavul s-a trezit și cere apă și pre fiul său. Mi-au zis să nu mă duc fără el.

— Oh! vrea să-l omoare, răcni diuoașa muma, strângând cu furie copilul la sân.

— Nu-i vreme de stat în gînduri, doamnă, adăogi Spancioc. Adă-ți aminte de doamna lui Ștefăniță-Vodă și alege între bărbat și între fiii.

— Ce zici, părinte! zise sârmana femeie, înturnîndu-se cu ochi lăcrîmători spre mitropolitul.

— Crud și cumplit este omul acesta, fiica mea; Domnul Dumnezeu să te povățuiască. Iar eu mă duc să gătesc tot pentru purcederea noastră cu noul nostru domn; și pre cel vechi, Dumnezeu să-l ierte și să te ierte și pre tine. Zicînd aceste, cuviosul Teofan se depărtă.

Ruxanda luă un pahar de argint plin de apă, pre care-l aducea sluga; și apoi, mahinalicește și silită mai mult de boieri, lăsă să cadă otrava în el. Boierii o împinseră în camera bolnavului.

— Ce face? întrebă Spancioc pre Stroici, care crăpase ușa și se uita.

— Întrebă de fiul său — zice că vrea să-l vadă — cere de băut — doamna tremură — îi dă paharul — nu vre să-l iaie!...

Spancioc sări și scoase junghiul din cingătoare.

— Ba, îl ia, bea... Să-ți fie de bine, măria-ta!

Ruxanda ieși tremurîndă și galbănă și, răzemîndu-se de perete:

— Voi să dați seamă înaintea lui Dumnezeu, zise suspinînd, că voi m-ați făcut să fac acest păcat.

Mitropolitul veni.

— Să mergem, zise doamnei.

— Dar cine va căuta de nenorocitul acesta?

— Noi, răspunseră boierii.

— Oh! părinte, ce mă făcuși să fac! zise doamna cătră mitropolitul și se duse cu el plîngînd.

Amândoi boierii intrară la bolnav.

Otrava încă nu începuse a-și face lucrarea. Lăpușneanul sta întins cu fața în sus, liniștit, dar foarte slab. Când intrară boierii, el îi privi îndelung și necunoscându-i, îi întrebă cine sunt și ce voiesc?

— Eu sunt Stroici, răspunse acesta.

— Și eu Spancioc, adăogi celalalt; și aceea ce voim este să te vedem pân-a nu muri, cum ți-am făgăduit.

— Oh! vrăjmașii mei! suspină Alexandru.

— Eu sunt Spancioc, urmă acesta, Spancioc pre care ai vrut să-l tai, când ai ucis 47 de boieri și care a scăpat din ghearele tale! Spancioc, a cărui avere ai jăfuit-o, lăsându-i femeia și copiii să cerșătorească pe la ușile creștinilor.

— Ah! ce foc simt că mă arde, strigă bolnavul, apucându-se cu mâinile de pânțele.

— Zi Acum slobozește, căci ai să mori. Otrava lucrează.

— Oh! m-ați otrăvit, nelegiuitorilor! Doamne! fie-ți milă de sufletul meu! O, ce foc! Unde-i doamna? Unde-i copilul meu?

— S-au dus și te-au lăsat cu noi.

— S-au dus și m-au lăsat! m-au lăsat cu voi!

Oh! omorâți-mă, să scap de durere! Oh! înjunghe-mă tu, tu ești mai tânăr, fie-ți milă! scapă-mă de durerile ce mă sfîșie! înjunghe-mă! zise, înturnându-se spre Stroici.

— Nu-mi voi spurca vitejescul junghi în sângele cel pângărit a unui tiran ca tine.

Durerile creșteau. Otrăvitul se zbuciuma în convulsii.

— Oh! strigă, îmi arde sufletul! oh! dați-mi apă... dați-mi ceva să beau!

— Iată, zise Stroici, luând paharul de argint de pe masă; au rămas drojdiile otrăvii. Bea și te răcorește.

— Ba; ba, nu, nu vreu, zise bolnavul strângând dinții.

Atunci Stroici îl apucă și-l ținu neclintit; iar Spancioc, scoțând cuțitul din teacă, îi desceală cu vârful lui dinții și îi turnă pe gât otrava ce mai era în fundul paharului.

Lăpușneanul, mugind ca un taur ce vede trunchiul și securea ce a să-l lovească, voi a se-nturna cu fața spre părete.

— Ce, vrei să nu ne mai vezi? ziseră boierii. Ba, se cade spre osânda ta să ne privești; învață a muri, tu care știai numai a omorî. Și apucându-l amândoi, îl țineau nemișcat, uitându-se la el cu o bucurie infernală și muștrându-l.

Nenorocitul domn se zvârcolea în spasmele agoniei; spume făcea la gură; dinții îi scrâșneau și ochii săi sîngerăți se holbaseră; o sudoare înghețată, tristă a morții prevestitoare, ieșea ca niște nasturi pe obrazul lui. După un chin de jumătate ceas, în sfârșit, își dete duhul în mâinile călăilor săi.

Acest fel fu sfârșitul lui Alexandru Lăpușneanul, care lăasă o pată de sânge în istoria Moldaviei.

E înmormântat la mănastirea Slatina, zidită de el, unde e îngropat împreună cu soția sa, Ruxandra, fiica lui Petru Rareș și cu două fete ale lui, unde, se vede și astăzi portretul lui și a familiei sale.

Mănăstirea Slatina (România), unde e mormântul lui Alexandru Lăpușneanul

Accesați linkul și veți audia, pe scurt, rezumatul nuvelei *Alexandru Lăpușneanul* de Costache Negruzzi

<https://www.youtube.com/watch?v=MleUbKFA69I> .

Oamenii iluștri despre...

„Prin nuvela Alexandru Lăpușneanul, Negruzzi devine primul scriitor epic de seamă al literaturii noastre”. **Tudor Vianu**

„Numele lui Costache Negruzzi este legat, de obicei, de nuvela istorică Alexandru Lăpușneanul, care ar fi devenit o scriere celebră ca și Hamlet dacă literatura română ar fi avut în ajutor prestigiul unei limbi universale. Nu se poate închipui o mai perfectă sinteză de gesturi patetice adânci, de cuvinte memorabile, de observație psihologică și sociologică acută, de atitudini romantice și intuiție realistă... În lupta de exterminare a acestei aprige voințe de putere, Lăpușneanul apare omenesc ca orice om viu și întreg și impresia ultimă a cititorului e mai puțin un portret romantic, cât a a unei puternice creații pe deasupra oricărui stil de școală.” **George Călinescu**

TEORIE LITERARĂ

Romantismul

Romantismul (numit și *Perioada Romantică*) a fost o mișcare artistică, literară și intelectuală apărută în Europa pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, atingând apogeul pe la începutul anilor 1800. În mare parte o reacție împotriva Revoluției Industriale, cât și împotriva normelor politice și sociale ale Iluminismului. Își face cel mai simțită prezența în artele vizuale, literatură și muzică, dar de asemenea a avut un impact și asupra istoriografiei, educației și istoriei naturale (științele naturii). Anumiți autori neoclasici alimentaseră deja un sentiment așa-zis romantic înainte de răspândirea sa efectivă, fiind numiți de aceea pre-romantici. Printre aceștia se află Francisco Goya și Manuel Maria Barbosa du Bocage.

Romantismul apare inițial în zona care va fi mai târziu Germania (mișcarea a avut și ea o importanță fundamentală în unificarea germană prin mișcarea Sturm

und Drang) și în Anglia.

Romantismul s-a manifestat în forme diferite în diferitele arte și a marcat în special literatura și muzica (deși romantismul s-a manifestat în aceste arte mai târziu decât în altele). Când curentul a ajuns în școli, au apărut critici împotriva idealizării de către acesta a realității.

Datorită acestor critici a apărut mișcarea care va da naștere realismului. Conform lui Giulio Carlo Argan în opera sa *Artă modernă*, romantismul și neoclasicismul sunt pur și simplu două fețe ale aceleiași monede. Pe când neoclasicismul caută idealul sublim, sub o formă obiectivă, romantismul face același lucru, prin subiectivizarea lumii exterioare. Cele două mișcări sunt legate, deci, prin idealizarea realității.

Primele manifestări romantice în pictură vor apărea când Francisco Goya începe să picteze la pierderea auzului. O pictură cu tematică neoclasică precum *Saturn devorându-și fiii*, de exemplu, prezintă o serie de emoții pentru spectatorul pe care îl face să se simtă nesigur și speriat. Goya creează un joc de lumini și umbre care accentuează situația dramatică reprezentată. Deși Goya a fost un pictor academic, romantismul va ajunge mult mai târziu la Academie.

Francezul Eugène Delacroix este considerat a fi *pictor romantic* prin excelență. Tabloul său *Libertatea conducând poporul* reunește vigoarea și idealul romantic într-o operă care este compusă dintr-un vârtej de forme. Tema este dată de revoluționarii de la 1830 ghidați de spiritul Libertății (reprezențați aici de o femeie purtând drapelul francez). Artistul se plasează metaforic ca un revoluționar din vârtej, deși vedea evenimentele cu o anumită rezervare (reflectând influența burgheză asupra romantismului). Aceasta este probabil opera romantică cea mai cunoscută.

Romantismul a apărut prima dată în literatura germană concomitent cu apariția clasicismului și interacționând cu acesta. La sfârșitul secolului al XVIII-lea a apărut și în literatura engleză, iar în anii 1820 în literatura franceză și rusă. Una din caracteristicile romantismului este faptul că se împotrivesc clasicismului. Tema centrală a romantismului este idealul și dorința de libertate, individul și autoexprimarea sunt promovate în prim-plan. La romantici, personajele aparțin tuturor categoriilor sociale, nu există tipuri umane, ci individualități. Se pune accent pe individualitatea creatoare, afirmarea originalității și a sensibilității. Temele predilecte romanticilor sunt: iubirea, natura, istoria,

*Libertatea conducând poporul,
Eugène Delacroix*

folclorul autohton, condiția omului de geniu, moartea, singurătatea, revolta împotriva condiției umane.

Romanticii resping convenții în opera literară impuse de clasiști, cum ar fi regula celor trei unități: de loc, de timp, de acțiune, resping tipologia umană, alegerea personajelor din înalta pătură a societății. Romanticii sunt pasionați de mister, de exotic, au gust pentru macabru, creează personaje și situații excepționale. Motive romantice, precum: lacul, codrul, izvoarele, stâncă, teiul, salcia, luna, stelele, floarea, noaptea, visul, reveria. Eul romantic evadează din realitate în vis, în fantezie sau în reverie, este evident interesul pentru mituri, simboluri.

Fundalul istoric este dat de dezamăgirea izvorâtă din Revoluția franceză, apoi războaiele napoleniene.

Caracteristicile generale ale literaturii romantice:

- prezența eului liric în textele literare, subiectivitatea trăirilor,
- exprimarea cu prioritate a sentimentului și sensibilității,
- libertatea creației, absența oricăror reguli sau constrângeri estetice (prezente la clasicism),
- întoarcerea spre trecut și adorația trecutului, în special al evului mediu și goticii,
- îmbogățirea limbajului poetic cu regionalisme, neologisme și stilistic,
- exprimarea specificului național în literatură,
- tendința de a prezenta istoria într-o lumină ideologizată, glorificarea eroilor și libertății,
- apar multe opere care au loc în peisaje, culturi, personaje și țări exotice care reflectă dorința de evadare din viața reală,
- descoperirea folclorului național,
- aspirația spre absolut (iubirea perfectă, libertatea deplină și cunoașterea totală),
- apar culegerile de basme și folclor național și includerea limbajului popular în literatură,
- teme romantice: viața, moartea, iubirea, libertatea, exotismul.

Nuvela istorică

REȚINEȚI!

NUVELA ISTORICĂ este o nuvelă inspirată din trecutul istoric (cronici, lucrări științifice, folclor).

Caracteristici

- se distanțează de realitatea istorică prin apelul la ficțiune și prin viziunea autorului;
- are ca temă evocarea artistică a unei perioade din istoria națională, locul și

- timpul acțiunii fiind precizate;
- subiectul prezintă întâmplări care au ca punct de plecare evenimente consemnate de istorie;
- personajele au nume, unele trăsături și acțiuni ale unor personalități istorice, dar elaborarea lor se realizează prin transfigurare artistică, în conformitate cu viziunea autorului;
- reconstituirea artistică a epocii se realizează și prin culoarea locală (mentalități, comportamente, relații sociale, obiceiuri, vestimentație, limbaj), conferită de arta narațiunii și a descrierii.

PROGRESAȚI!

Conformându-se cerințelor estetice ale epocii de la 1848 și îmbinând elementele clasice și moderne, de factură romantică, Costache Negruzzi publică, în 1857, volumul *Păcatele tinereților*, care conține mai multe secțiuni. Autorul s-a impus, însă, prin nuvelele sale istorice (*Sobieski și românii*, *Regele Poloniei și domnul Moldaviei*, *Cântec vechi*) și prin inițierea primului proiect de epopee națională (*Ștefaniada*), din care a realizat numai poemul *Aprodul Purice*. Dar creația artistică durabilă, care îl consacră, rămâne nuvela de inspirație istorică *Alexandru Lăpușneanu*, model estetic neîntrecut până astăzi și izvor de inspirație pentru scriitori precum D. Blintineani, Al. Odobescu, B. Petriceicu-Hașdeu. Publicată în primul număr al revistei „Dacia literară”, din 1840, nuvela este considerată o ilustrare creatoare a programului anunțat de această revistă. Colaborator apropiat al mentorului acestei reviste, al lui M. Kogălniceanu, prozatorul se inspiră din cronicile lui Grigore Ureche și Miron Costin, din legendele lui Ion Neculce și din creațiile folclorice, toate apreciate drept manifestări autentice ale specificului național.

Din *Letopisețul* lui Grigore Ureche scriitorul a preluat evenimentele majore ale domniei lui Lăpușneanu, opinia defavorabilă a mari boierimi asupra domnitorului și câteva dintre replicile devenite emblematice pentru caracterizarea acestuia. În pagini memorabile, C. Negruzzi condensează întâmplările sângeroase petrecute vreme de cinci ani (între 1564 și 1569), cât a durat cea de-a doua domnie a lui Alexandru Lăpușneanu. Totuși, autorul recurge la câteva licențe istorice, modificând unele date reale în scopuri artistice; astfel, vornicul Moțoc nu mai trăia în momentul revenirii lui Lăpușneanu la tronul Moldovei; alături de el, fuseseră executați la Liov, în Polonia și boierii Spancioc și Stroici. Dar Moțoc constituie pentru Negruzzi prototipul intrigantului fără scrupule și al politicianului cinic, simbolizând boierimea feudală avidă de putere și trădătoare de neam. Spancoic și Stroici, printr-o viziune romantic-antitetică, îi reprezintă pe tinerii boieri patrioți, prigoși de tiran, însă dornici să-și elibereze țara.

Nuvela istorică are o construcție riguroasă în patru capitole, precedate de câte un motto ce esențializează întâmplările relatate:

I – „*Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau!...*”, simbolizând voința de neclintit a eroului de a recâștiga tronul țării cu orice preț; II – „*Ai să dai seama, Doamnă!...*”,

conținând avertismentul premonitor, adresat de văduvele celor uciși Ruxandei, soția voievodului sângeros; III – „*Capul lui Moțoc vrem!...!*” . exprimând dorința care concentrează ura poporului împotriva sfetnicului pe care îl acuză de inițierea tuturor fărâdelegilor stăpânului său; IV – „*De mă voi scula,pre mulți am să popesc și eu!...*” , a doua replică de sorginte cronicărească, preferând o amenințare a eroului, aflat pe patul morții, la adresa celor care îndrăzniseră să-l călugărească, scoțându-l în acest mod din viața civilă. Patru dintre momentele subiectului literar narativ (expoziția, intriga, punctul culminant, deznodământul (corespund numărului egal de capitole, iar dezvoltarea acțiunii își face simțită prezența de-a lungul întregii opere. Finalul fiecărui capitol anunță întâmplările ce vor urma.

În centrul nuvelei, scriitorul îl așază pe Domnul Moldovei, toate celelalte personaje, ca și acțiunile prezentate fiind orientate spre reliefarea caracterului acestuia. Apreciat constant drept un erou romantic, prin calități de excepție și defecte extreme, construit pe baza antitezei romantice, eroul lui Negruzzi este un personaj complex, bine individualizat.

George Călinescu aprecia, că „Lăpușneanul apare ca orice om viu și întreg și impresia ultimă a cititorului e mai puțin a unui portret romantic, cât a unei puternice creații pe deasupra oricărui stil de școală”. precum și faptul că „echilibrul între convenția romantică și realitatea individului e minunea creației lui Negruzzi”. Autorul se distanțează de cronică, utilizând dialogul, prin care pune în lumină mișcarea psihologică a personajului.

Faptele voievodului, ajuns din nou pe tronul Moldovei, campania de exterminare a boierilor trădători, iertarea pe care o cere, cu pocăință, boierilor, leacul de frică oferit gingașei și miloasei doamne, aruncarea lui moțoc în mâinile mulțimii furioase pun în lumină un domn absolut, un tiran al epocii medievale, care acționează pentru întărirea autorității domnești și slăbirea boierilor. Negruzzi a înțeles astfel „spiritul cronicii române și a pus bazele unui romantism pozitiv, scutit de naive idealități”. (G. Călinescu)

Lucrarea *Alexandru Lăpușneanul* este considerată de critica literară capodoperă a nuvelisticii românești prin elementele și interferențele stilistice. Clasice sunt: unitatea de conținut, echilibrul părților și al întregului subiect epic, prezentarea riguroasă a evenimentelor, exprimarea solemnă și convingător moralizatoare. Realiste devin: finețea observării caracterelor umane, obiectivitatea și maniera impersonală a povestirii, descrierea fidelă și minuțioasă a decorului, a ținutelor vestimentare de epocă, a interioarelor medievale. Trăsăturile romantice ale operei literare vizează caracterul unui personaj de excepție pus în situații neobișnuite, adesea dramatice.

Deschizător de drumuri în literatura modernă, scriind la confluența unor stiluri culturale pe care le-a îmbinat într-un dozaj perfect și într-un limbaj concentrat, fără ornamente sau digresiuni, Costache Negruzzi a întruchipat un „clasic al romantismului”, în formularea perfectă a criticului Al. Piru.

EXERCITII. APLICAȚII

1. Citiți integral nuvela lui Costache Negruzzi și redați conținutul fiecărui capitol. Comentați motto-ul fiecărei părți.
2. Argumentați veridicitatea scenei antologice a uciderii celor 47 de boieri.
3. Scoateți în evidență principalele trăsături ale celor două personaje în antiteză – Moțoc și Lăpușneanu, susținând ideile cu secvențe din nuvelă.
4. Remarcabilă, la Negruzzi, este capacitatea de a surprinde psihologia colectivă. Recitiți fragmentul în care sunt prezentate reacțiile norodului și identificați elementele care conturează imaginea gloatei înfuriate.
5. Identificați secvențe epice în care naratorul se abate de la obiectivitate, implicându-se în relatare și arătați semnificația acestei „implicări”.
6. Compozițional, nuvela respectă cerințele genului dramatic. Urmăriți cele patru episoade, în succesiunea lor, și observați caracteristicile unei opere menite de a fi reprezentate pe scena teatrului: gradație, tensiune, izbucniri de temperament, final spectaculos. Faceți o analiză a acestor secvențe.
7. Identificați, în textul nuvelei, construcții lexicale preluate din fondul limbii vechi, forme expresive arhaice și regionale. Explicați-le cu ajutorul DEX-ului.
8. Identificați neologisme în textul nuvelei. Cum explicați prezența acestora într-o operă scrisă în 1840, în care este evocat Evul Mediu românesc?
9. Rezumați subiectul nuvelei, urmărind succesiunea evenimentelor. Identificați scene memorabile. Prezentați-le pe scurt.
10. Comentați deznodământul nuvelei, pe baza următoarelor repere: imaginea tragică a domnitorului, care se trezește din leșin în haine de călugăr; ezitarea doamnei Ruxanda de a-și otrăvi soțul, contracarată de intervenția mitropolitului; gestul disperat al lui Spancioc și Stroici, din finalul nuvelei.
11. Realizați o compunere analitică, un portret al protagonistului operei, demonstrând că este un erou de excepție aflat în situații-limită.
12. **Scanați codul QR** și veți afla mai multe informații Costache Negruzzi și opera sa. Rezolvați în caiete fișele propuse.

EXPRIMAȚI-VĂ PĂREREA!

1. Nuvela lui Costache Negruzzi înfățișează cea de-a doua domnie a lui Alexandru Lăpușneanu, axându-se mai ales pe conflictul dintre domn și boieri. Amintiți-vă și relați principalele caracteristici ale operei epice, referindu-vă la scrierea lui Negruzzi. Cum ia cunoștință cititorul de elementele epicului din nuvelă?
2. Citiți cu atenție următoarele enunțuri:
 - Operă literară de dimensiuni reduse.
 - Operă literară de dimensiuni mai ample.

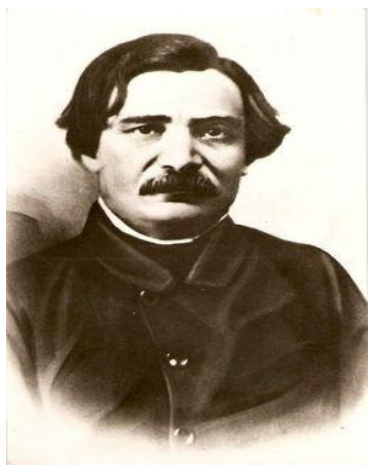
- Înfățișează un singur episod caracteristic din viața unui personaj sau a câtorva personaje.
- Înfățișează o înlănțuire de episoade în care apar mai multe personaje.
- Acțiunea este simplă, de scurtă durată și se petrece, în general, într-un singur loc.
- Acțiunea este amplă, se desfășoară într-un timp mai îndelungat și în locuri diferite.
- Personajul principal este caracterizat sumar, din perspectiva unei trăsături interioare dominante.
- Personajul principal este prezentat amplu ca o personalitate în dezvoltare.
- Narațiunea se împletește cu dialogul.
- Narațiunea și dialogul se împletesc cu ample secvențe descriptive.

Care dintre trăsăturile alăturate caracterizează schița și care opera literară *Alexandru Lăpușneanul*? Ce specie literară reprezintă această operă?

3. Arătați într-un comentariu oral sau în scris, care este relația dintre ficțiune și realitate. Dovediți că între persoana domnitorului Alexandru Lăpușneanul și personajul lui Negruzzi nu se poate pune semnul egalității.

4. Recitiți dialogul dintre Alexandru Lăpușneanul și doamna Ruxanda. Realizați o scurtă expunere scrisă prin care să prezentați trăsăturile morale care se desprind din acest dialog ale celor două personaje. Prin ce figură de stil sunt caracterizați voievodul și soția sa?

Ion Heliade Rădulescu (1802–1872)

Ion Heliade-Rădulescu (n. 6 ianuarie 1802, Târgoviște – d. 27 aprilie 1872, București) a fost un scriitor, filolog și om politic român, membru fondator al Academiei Române și primul său președinte, considerat cel mai important ctitor din cultura română prepașoptistă.

După obiceiul și în spiritul vremii, Ion Heliade Rădulescu învață limba greacă, înainte de a învăța să citească românește din lucrarea *Istoria pentru începutul românilor* în *Dachia* a lui Petru Maior (asemeni lui C. Negruzzi, în Moldova). În 1818, el devine elevul lui Gheorghe Lazăr, căruia îi va urma la conducerea școlii de la „Sfântul Sava”. Este membru activ al asociațiilor culturale din epocă:

Societatea Literară (din 1827), Societatea Filarmonică (din 1833), întemeietor al presei din Țara Românească: *Curierul Românesc* (1829) și *Curierul de ambe sexe* (1837), tipograf, editor, poet, prozator, critic. În 1846, Heliade propune planul unei „biblioteci universale”, menită să înzestreze cultura noastră cu toate

capodoperele literare, istorice, filozofice ale tuturor timpurilor, întreprindere uriașă, ce depășea cu mult chiar puterile unei generații, oricât de ambițioase.

La 6 ianuarie 1802 – se naște la Târgoviște, este fiul lui Ilie Rădulescu și al Eufrosinei Danielopol, de origine macedoneană. Ajuns la București, învață românește după cărțile populare, iar grecește cu dascălul Alexe; prin 1814 însuși Naum Râmnicăneanu i-a fost dascăl.

În anul 1815/1818 – Frecventează Școala grecească de la Schitu Măgureanu; cunoaște poezia lui Hristopulos, poet la mare modă, pe care o și traduce. În anul 1822/1829 – Devine succesorul lui Gh. Lazăr la Colegiul Sfântul Sava, după retragerea acestuia, iar în anul 1827 – Apare *Societatea literară*, din inițiativa sa și a lui Dinicu Golescu. care promova ideile iluministe: răspândirea școlii românești, înființarea unui teatru național, publicarea de gazete, de traduceri și de opere originale. Aici, Heliade citește din traducerile sale din Lamartine.

În anul 1828 – Apare la Sibiu *Gramatica Românească*, în care autorul se dovedește un reformator la domeniul limbii; susține simplificarea alfabetului chirilic, fonetismul ortografic, împrumutarea neologismelor din latină și din limbile romanice.

La 1829, 8 aprilie – Apare *Curierul românesc*, prima gazetă în limba română din Principate.

În anul 1830 – Apare volumul *Meditații poetice dintr-ale lui A. de Lamartine. Traduse și alăturate cu alte bucăți originale din D. I. Eliad*; poeziile originale sunt: *Cântarea dimineții, Trecutul, Dragele mele vorbe, Epitaf de la o tânără mamă*.

În anul 1833 – Apare *Societatea Filarmonică* la inițiativa lui I.H. Rădulescu, Ion Câmpineanu și C. Aristia.

În anul 1834 – Este director al Școlii de muzică vocală, de declamație și de literatură care avea rostul de a pregăti actori profesioniști, iar în anul 1835 – publică traducerea comediei *Amfitrion* de Molière. Apare *Gazeta Teatrului Național*.

În anul 1836 își adună toate producțiile literare în volumul *Culegeri din scrierile lui I. Eliad de proze și de poezie*.

Apare, în subredacția lui Heliade și a lui Florian Aaron, Muzeul Național, supliment săptămânal al *Curierului românesc*.

Fondator al unor reviste, printre care cea mai importantă este considerată a fi *Curierul românesc* publicată începând cu 1829, primul ziar apărut în Țara Românească, dar și *Gazeta Teatrului Național, Muzeul național*, difuzate prin librăria românească a lui Iosif Romanov. Este fondator al Societății Filarmonice (1833). În 1843 făcea parte din Loja bucureșteană Frăția; în 1859, având gradul 18, participă la aprinderea luminilor Lojii bucureștene Steaua Dunării, al cărei Mare Maestru a devenit în 1861.

Implicat în evenimentele de la 1848 (a participat la redactarea Proclamației de la Islaz, membru în guvernul provizoriu, etc.) Teoretician și îndrumător literar în *Regulile sau gramatica poeziei*.

Poet al viziunilor grandioase de tip hugolian a scris poemul eroic *Anatolida sau Omul și forțele*, realizat fragmentar, a cultivat meditația cu motive

preromantice, lamartinienne *O noapte pe ruinele Târgoviștei*, elegia *Dragele mele umbre*, mitul popular *Zburătorul*, capodopera sa literară, satira și fabula politică.

Proză cu conținut satiric și pamfletar, în maniera fiziologilor, *Domnul Sărsăilă autorul, Conu Drăgan și cuconița Drăgana*. Este autor a numeroase traduceri, imitații și prelucrări din clasici ai literaturii universale (Boileau, La Fontaine, Dante Alighieri, Goethe, Byron ș.a.

A militat pentru unificarea limbii române literare (*Gramatica românească*, 1828). Preocupări de natură filosofică și religioasă de inspirație gnostică (*Biblicele*, 1858; *Echilibru între antiteze*). Membru fondator al Societății Academice Române (Academia Română) și primul președinte al acesteia (1867–1870).

Zburătorul

„Vezi, mamă, ce mă doare! și pieptul mi se bate,
Mulțimi de vinețele pe sân mi se ivesc;
Un foc s-aprinde-n mine, răcori mă iau la spate,
Îmi ard buzele, mamă, obrajii-mi se pălesc!

Ah! inima-mi zvâcnește!... și zboară de la mine!
Îmi cere... nu-ș' ce-mi cere! și nu știu ce i-aș da:
Și cald, și rece, uite, că-mi furnică prin vine,
În brațe n-am nimica și parcă am ceva;

Că uite, mă vezi, mamă? așa se-ncrucișează,
Și nici nu prinz de veste când singură mă strâng
Și tremur de nesațiu, și ochii-mi văpăiază,
Pornesc dintr-înșii lacrimi, și plâng, măicuță, plâng.

Ia pune mâna, mamă, – pe frunte, ce sudoare!
Obrajii... unul arde și altul mi-a răcit!
Un nod colea m-apucă, ici coasta rău mă doare;
În trup o piroteală de tot m-a stăpânit.

Oar' ce să fie asta? Întreabă pe bunica:
O ști vrun leac ea doară... o fi vrun zburător.
Ori aide l-alde baba Comana, ori Sorica,
Ori du-te la moș popa, ori mergi la vrăjitor.

Și unul să se roage, că poate mă dezleagă;
Mătușile cu bobii fac multe și desfac;
Și vrăjitorul ăla și apele încheagă;
Aleargă la ei, mamă, că doar mi-or da de leac.

De cum se face ziuă și scot mânzat-afară
S-o mân pe potecută la iarbă colea-n crâng,

Vezi, câtu-i ziulița, și zi acum de vară,
Un dor nespus m-apucă, și plâng, măicuță, plâng.

Brândușa paște iarbă la umbră lângă mine,
La râuleț s-adapă, pe maluri pribegind;
Zău, nu știu când se duce, că mă trezesc când vine,
Și simt că mișcă tufa, aud crângul trosnind.

Atunci inima-mi bate și sar ca din visare,
Și parc-aștept... pe cine? și pare c-a sosit.
Acest fel toată viața-mi e lungă așteptare,
Și nu sosește nimeni!... Ce chin nesuferit!

În arșița căldurii, când vântuleț adie,
Când plopul a sa frunză o tremură ușor
Și-n tot crângul o șoaptă s-ardică și-l învie,
Eu parcă-mi aud scrisul pe sus cu vântu-n zbor;

Și când îmi mișcă țopul, cosița se ridică,
Mă sperii, dar îmi place – prin vine un fior
Îmi fulgeră și-mi zice: „Deșteaptă-te, Florică,
Sunt eu, vin să te mângâi...” Dar e un vânt ușor!

Oar' ce să fie asta? Întreabă pe bunica:
O ști vrun leac ea doară... o fi vrun zburător;
Ori aide l-alde baba Comana, ori Sorica,
Ori du-te la moș popa, ori mergi la vrăjitor.”

Așa plângea Florica și, biet, își spunea dorul
Pe prispă lângă mă-sa, ș-obida o neca;
Junicea-n bățătură mugea, căta oborul,
Și mă-sa sta pe gânduri, și fata suspina.

Era în murgul serii și soarele sfințise;
A puțurilor cumpeni țipând parcă chemau
A satului cireadă, ce greu, mereu sosise,
Și vitele muginde la jgheab întins pășeau.

Dar altele-adăpate trăgeau în bățătură,
În gemete de mumă viței lor strigau;
Vibra al serii aer de tauri grea murmură;
Zglobii sărind viței la uger alergau.

S-astâmpără ast zgomot, ș-a laptelui fântână

Începe să s-audă ca șoaptă în susur,
Când ugerul se lasă sub fecioreasca mână
Și prunca vițelușă tot tremură-mprejur.

Încep a luci stele rînd una câte una
Și focuri în tot satul încep a se vedea;
Tîrzie astă-seară răsare-acum și luna,
Și, cobe, câteodată tot cade câte-o stea.

Dar câmpul și argeaua câmpeanul ostenește
Și dup-o cină scurtă și somnul a sosit.
Tăcere pretutindeni acuma stăpânește,
Și lătrătorii numai s-aud neconținut.

E noapte naltă, naltă; din mijlocul tăriei
Veșmântul său cel negru, de stele semănat,
Destins cuprinde lumea, ce-n brațele somniei
Visează câte-aievea deșteaptă n-a visat.

Tăcere este totul și nemișcare plină:
Încântec sau descântec pe lume s-a lăsat;
Nici frunza nu se mișcă, nici vîntul nu suspină,
Și apele dorm duse, și morile au stat.

.....

„Dar ce lumină iute ca fulger trecătoare
Din miazănoapte scapă cu urme de scînteii?
Vro stea mai cade iară? vrun împărat mai moare?
Ori e să nu mai fie! – vro pacoste de zmei?

Tot zmeu a fost, surato. Văzuși, împelițatu,
Că țintă l-alde Floarea în clipă străbătu!
Și drept pe coș, leicuță! ce n-ai gândi, spurcatu!
Închină-te, surato! – Văzutu-l-ai și tu?

Balaur de lumină cu coada-nflăcărată,
Și-pietre nestemate lucea pe el ca foc.
Spun, soro, c-ar fi june cu dragoste curată;
Dar lipsa d-a lui dragostie departe de ast loc!

Pîndește, bată-l crucea! și-n somn coala mi-ți vine
Ca brad un flăcăiandru, și tras ca prin inel,
Bălai, cu părul d-aur! dar slabele lui vine
N-au nici un pic de sânge, ș-un nas ca vai de el!

O! biata fetișoară! mi-e milă de Florica
Cum o fi chinuind-o! vezi, d-aia a slăbit
Și s-a pălit copila! ce bine-a zis bunica:
Să fugă fata mare de focul de iubit!

Că-ncepe de visează, și visu-n lipitură
Începe-a se preface, și lipitura-n zmeu,
Și ce-i mai faci pe urmă? că nici descântătură,
Nici rugă nu te mai scapă, ferească Dumnezeu!

➤ Accesând linkul, veți audia balada *Zburătorul* de Ion Heliade-Rădulescu
<https://www.youtube.com/watch?v=QdV84-cj2X4>.

VALORIFICAREA TEXTULUI

Personalitate proeminentă a generației pașoptiste, Ion Heliade Rădulescu se impune ca îndrumător al culturii, fiind un frecvent sprijinitor în acțiunea de înființare a unor școli, teatre, societăți literare. În anul 1829 editează primul ziar din Țara Românească, intitulat „Curierul Românesc”. cu suplimentul „Curier de ambe sexe”.

Ca poet și prozator abordează diferite genuri și specii literare. Capodopera lui Ion Heliade-Rădulescu, balada *Zburătorul*, creată la nivel romantic și popular rustic, pornește de la un mit folcloric românesc despre un duh ce tulbură fetele, le aduce o boală cu efecte fiziologice. Dat fiind faptul că, în cazul baladei *Zburătorul* avem un exemplu de transpunere creatoare a mitului popular al Zburătorului în literatură, ne vom referi mai întâi la relația mit – operă literară și apoi la interferența dintre genuri și specii, dintre literatura populară și cea cultă.

Observăm că în balada lui Ion Heliade Rădulescu, relația mit – baladă s-a realizat printr-un proces de transfer obiectiv al ideii și semnificației mitului. Între credința populară, că primele semne ale iubirii și, ca atare, trezirea unui nou sentiment, ar apărea sub influența unei forțe supranaturale, numite Zburător, și reflectarea ei în baladă, există o diferență numai sub aspectul individualizării și al localizării simbolice, natura și esența mitului rămânând nealterate.

Balada *Zburătorul* a lui Ion Heliade Rădulescu se constituie din trei părți. Partea I este alcătuită din 12 strofe în care este evocată puritatea sentimentului de dragoste a unei tinere fete. Această parte apare sub forma unui monolog și reprezintă o confesiune sinceră și emoționantă, plină de neliniștea sufletească a fetei. Partea a doua are ceva comun cu un pastel, în care este prezentat un peisaj rustic în fapt de seară. Pe fonul acestui peisaj este evocată tristețea din sufletul eroinei, dar și melancolia naturii în amurg. În ultima parte a baladei autorul revine la mitul Zburătorului. Poetul încearcă să dea o imagine reală acestui erou mitic, care pătrunde în casele și în sufletele tinerelor fete, îndrăgostindu-le.

Întreaga operă a lui Heliade Rădulescu este o interferență dintre două specii literare care se manifestă sincron, dar și diacronic.

Motivul Zburătorului îl întâlnim și în creația lui Mihai Eminescu (poemul *Călin*, dar și *Luceafărul*). Doar că la Eminescu acest motiv capătă o proiecție cosmică și mult mai profundă. Prin balada *Zburătorul*, Ion Heliade Rădulescu a demonstrat măiestria sa de scriitor, transpunând fidel în operă esența mitului popular și arătând că acesta nu se mai afla în circulație pe nici una dintre ariile folclorice ale literaturii noastre și deci, poate fi cunoscut numai prin intermediul operei de artă.

Ținând cont de valențele transferului realizat între mit și baladă, de unele puncte de interferență dintre basmul fantastic popular și balada cultă *Zburătorul*, putem conchide că vechiul mit al zburătorului a fost asimilat în cadrul celor două specii, dar păstrând, totuși, substratul unei origini comune. Mitul *Zburătorului* a fost sesizat în aspectul lui cultural de George Călinescu, el afirmă că „Zburătorul este un demon frumos, un Eros adolescent care dă fetelor tulburările și tânjirile întâii iubiri”.

Mitul *Zburătorului* s-a născut și trăiește în mediul al visului și rămâne una dintre cele mai ascunse taine ale visului, pierdut printre credințele superstițioase ale poporului.

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Citiți integral balada *Zburătorul* de Ion Heliade Rădulescu. Identificați cele trei tablouri prezentate de scriitor în această baladă. Comentați-le.
2. Analizați din punct de vedere stilistic conținutul fiecărei părți sub următoarele aspecte: limbajul (popular, arhaic), construcțiile vocative, dialogul, descrierea.
3. Efectuați analiza baladei din punct de vedere al versificației. Înscrieți în caiete unele figuri de stil pe care le-ați identificat în text.
4. Identificați elementele reale și cele fantastice din textul baladei.
5. Recitiți partea a doua din baladă și realizați singuri o descriere de natură în fapt de seară. Argumentați de ce autorul face această descriere în balada sa.
6. Explicați apartenența baladei la curentul romantic. Identificați elementele prezente în text care demonstrează aceasta.
7. Identificați personajele baladei. Ce puteți spune despre ele? Realizați o caracteristică a tinerei fete. Ce figuri de stil folosește autorul în descrierea fetei?
8. Cum este realizată balada din punct de vedere compozițional? Dar din punct de vedere al speciei literare? Argumentați-vă răspunsul.
9. Care este rolul lui Ion Heliade Rădulescu în dezvoltarea literaturii noastre naționale? Pregătiți o comunicare despre autorul baladei citite mai sus.
10. Amintiți-vă poemul *Călin* de Mihai Eminescu și realizați o paralelă dintre aceste două lucrări.
11. Identificați figurile de stil din strofa:
„Balaure de lumină cu coada-nflăcărată,

*Și-pietre nestemate lucea pe el ca foc.
Spun, soro, c-ar fi june cu dragoste curată;
Dar lipsa d-a lui dragoste, departe de ast loc!"*

12. Redați pasajele ce v-au plăcut mai mult din poemul *Călin* de Mihai Eminescu și din balada *Zburătorul* de I. Heliade Rădulescu.
13. Redați printr-un desen conținutul strofei:
*„Brândușa paște iarbă la umbră lângă mine,
La râuleț s-adapă, pe maluri pribegind;
Zău, nu știu când se duce, că mă trezesc când vine,
Și simt că mișcă tufa, aud crângul trosnind.”*

TEORIE LITERARĂ

Mitul

MITUL este o povestire fabuloasă care cuprinde credințele popoarelor (antice) despre originea universului și a fenomenelor naturii, despre zei și eroi legendari, etc. Mitul este o poveste, o legendă, un basm.

Narațiune alegorică sau legendă despre zei și eroi care personifică forțe ale naturii sau ale societății. Având o factură folclorică și transmițându-se oral, miturile multor popoare au fost culese la un moment dat și transformate în epopei, care reprezintă adevărate monumente ale vechilor culturi și fac parte din tezaurul culturii universale (ex. epopeele homerice, indice, etc.). Miturile au o tipologie variată și o sferă tematică foarte largă. Astfel, miturile teogonice (ex. Teogonia lui Hesiod) povestesc cum au apărut zeii sau cum și-au împărțit aceștia atributele; miturile cosmogonice (ex. cele din Upanișade și din Biblie), povestesc cum a apărut lumea; miturile etiologice se referă la originea unor fenomene, ritualuri, instituții, etc. (ex. mitul Pandorei, care încearcă să explice originea răului). Rapsozii populari și ulterior artiștii culți s-au abătut adeseori de la spiritul mistic, religios, lăsând să se reflecte în mituri tendințe care în esență sunt profane (ex. mitul lui Prometeu). Unele dintre cele mai frumoase mituri cântă sentimente etern umane: dragostea nețărnută (ex. mitul lui Orfeu și Euridice), prietenia (mitul lui Oreste și Pilade), dorul neîmplinit (mitul lui Eros și Psyche), etc. Datorită caracterului lor simbolic complex și unor elemente general-umane, miturile au constituit o sursă permanentă de inspirație pentru creatorii din toate domeniile artei.

Mitul (definiție externă, perspectivă externă asupra acestuia) este o povestire fabuloasă de origine populară și necugetată, în care agenți impersonali, cel mai adesea forțe ale naturii, sunt prezentate sub formă de ființe personale ale căror acțiuni și aventuri au un sens simbolic. De la certitudine la dubiu – Filozofie și raționalitate, Robert Paradis, Georges Ouellet, Pierre Bordeleau, E.R.P.I., 2001, cu citare din „Vocabular tehnic și critic al filozofiei”, André Lalande, Paris, P.U.F., 1968.

Mitul (definiție internă: mitul este explicat din punctul de vedere al mitului însuși) este o poveste orală sau scrisă prin care un grup uman ilustrează sensul care îl dă valorilor sale, legându-le de un moment fondator, anume acela al originii. Această poveste angajează membrii grupului să acționeze în sensul valorilor pe care ea le vehiculează. De exemplu, mitul biblic al *păcatului originar*, explică cum gesturi făcute la origine devin fondatoare ale realității umane prezente. El arată de ce oamenii de azi suferă și cum se pot ei insera în procesul de mântuire propus de către religia creștină.

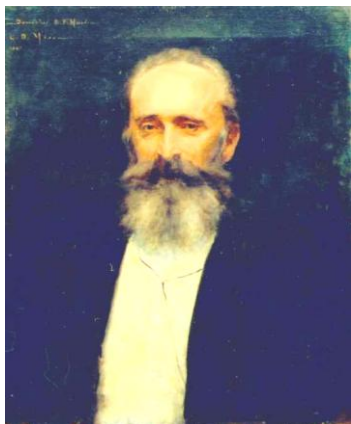
Mitul este o poveste care relatează evenimentele situate la origine, în timpurile fără seamăn ale începuturilor: apariția cosmosului, a omului, a plantelor și animalelor, emergența vieții. Este timpul fondator al credinței omului într-o divinitate sau un singur Dumnezeu. Sensul miturilor variază de la o epocă la alta. Două curenți de interpretare au existat dintotdeauna. Primul ne spune că mitul este o poveste fabuloasă, inventată, imaginară. Celălalt curent explică că mitul este o poveste care traduce realitatea sub o formă simbolică. Limbajul mitic uzează așadar de cuvinte care sunt simboluri, adică de cuvinte cu sensuri aparente, în spatele cărora se ascund alte sensuri. Pentru cercetători ca Mircea Eliade, mitul este expresia unui mesaj codat căruia trebuie să-i găsim cheia de decodare.

Mitul este o poveste a originilor omului și în același timp mărturisește și modul în care trebuie să concepem originea zeilor, adică a religiei. Astfel, un mit egiptean nu are un același sens cu unul hindus. Forma narativă este identică, dar modurile fiecăruia dintre ele de a concepe lumea sunt diferite.

Mitul este o relatare narativă, fabuloasă, care pune în scenă ființe ce încarnează sub formă simbolică forțe ale naturii sau aspecte ale condiției umane. „Simbolul” este un obiect sau eveniment care trimite la altceva decât la ceea ce indică în mod direct, care posedă deci un sens „secund” mai profund decât cel „primar” sau „literal”. El este expresia unui lucru pe care n-am ști să-l definim de-o manieră mai clară, mai precisă. Simbolul consistă deci în transformarea unui obiect, unui gest sau unui cuvânt în ceva diferit, care devine astfel semnul unei realități considerate mai înalte, mai cuprinzătoare. Astfel, pentru patriot, o bucată de cârpă se transformă în drapel pentru că el reprezintă atașamentul său pentru grupul național de la care se revendică. N-am înțelege nimic din comportamentul său dacă n-am asocia acestei bucăți de cârpă o valoare care o depășește. Patriotul este invadat de un sentiment în prezența drapelului și doar acest sentiment contează pentru el. Mitul nu este deci în primul rând „o poveste pentru cei slabi cu duhul”, ci o relatare al cărei sens trebuie descoperit și a cărei descoperire dă sens unei experiențe sau unei vieți. Mitul religios este expresia simbolică a unei atitudini, anume a credinței. *„Rolul simbolurilor religioase este de a da un sens vieții oamenilor. Indienii Pueblos se cred fii „Tatălui Soare”, și această credință a lor conferă vieții acestora o dimensiune superioară și un scop care depășește cu mult existența lor limitată. Soarta lor este infinit mai satisfăcătoare decât aceea a omului propriei noastre civilizații care știe că este (și va rămâne) un nimic insignifiant („un moins que rien” în original), a cărei viață n-are un sens spiritual.*

Exact acest sentiment că viața are un sens mai vast decât simpla existență individuală, permite omului să se ridice deasupra mecanismului care îl reduce la agent de câștig și de cheltuială. Dacă acest sentiment îi lipsește, omul este pierdut, mizerabil... Dacă Sfântul Pavel ar fi fost convins că nu este decât un ȋesător ambulant, cu siguranță n-ar fi devenit omul care a fost. Viața lui își trăgea sensul din faptul că era convins că este mesagerul lui Dumnezeu. Putem să-l acuzăm de megalomanie, însă această opinie n-are greutate în fața judecatei generațiilor care i-au urmat." Putem, alături de Carl Jung, să acceptăm că grandoarea istorică a Sfântului Pavel stă în certitudinea lui că este mesagerul Domnului. Dar putem de asemenea să ne punem întrebarea dacă acest Dumnezeu există și în altă parte decât capul Sfântului Pavel și a celor ca el. Chestiunea care se pune deci în fața filozofului este aceea dacă ideea de Dumnezeu corespunde unei realități exterioare spiritului uman. Dacă Dumnezeu l-a creat pe om ca imagine a sa, sau omul l-a creat pe Dumnezeu ca imagine a lui. Și această întrebare este posibilă tocmai pentru că cele două curente de interpretări ale mitului nu se exclud reciproc.

Bogdan Petriceicu Hașdeu (1838 - 1907)

Bogdan Petriceicu Hasdeu, născut *Tadeu Hîjdeu*, (n. 26 februarie 1838, Cristinești, Hotin, actualmente în Ucraina – d. 25 august 1907, Câmpina) a fost un scriitor și filolog român din familia Hâjdău, pionier în diferite ramuri ale filologiei și istoriei românești. Academician, enciclopedist, jurist, lingvist, folclorist, publicist, istoric și om politic, Hasdeu a fost una dintre cele mai mari personalități ale culturii române din toate timpurile.

S-a născut la Hotin, în Basarabia ocupată de Imperiul Rus, și a studiat la universitatea din Harkov, după terminarea studiilor slujind ca ofițer în armata rusă. La 1856, când sudul Basarabiei a revenit la Moldova, a trecut în acest ținut pentru a scăpa de împilarea și deznaționalizarea forțată practică de administrația de ocupație. Rușii i-au cerut extrădarea, iar la refuzul autorităților române, i-au anulat dreptul de moștenire pe care-l avea asupra unor moșii ale familiei rămase în partea rusească a Basarabiei. Mai târziu însă i s-a recunoscut acest drept pe cale judiciară.

La 1857 a fost numit membru al tribunalului din Cahul. După șapte luni a demisionat. În 1858 s-a mutat la Iași, ca profesor de liceu și bibliotecar al universității. A donat bibliotecii universitare 4.000 de volume. În acest timp Hasdeu a pus bazele mai multor publicații, între altele, revista „Din Moldova” (1862–1863) în care a publicat poezii lirice, fabule, nuvele, critice etc. Între 17

mai 1876 și 1 aprilie 1900 a fost director al Arhivelor Statului din București, în această calitate contribuind la publicarea documentelor în „Arhiva istorică” și „Cuvinte din bătrâni”, atât din arhivele românești, cât mai ales din cele străine, fiind primul conducător al Arhivelor Statului a început să publice copii după acte din arhivele străine privitoare la români. În 1877 a fost ales membru al Academiei Române ca un omagiu al întregii sale opere de până atunci, dar și ca recunoaștere a spiritului său enciclopedist.

Din 1878 a fost profesor de filologie comparată la Universitatea din București. A tipărit o parte din lecțiile sale pline de originalitate și de cunoștințe vaste asupra literaturilor străine și a limbii române.

Hașdeu a cochetat și cu politica. Partizan al lui Kogălniceanu, a susținut lovitura de stat din 2 mai 1864 a lui Alexandru Ioan Cuza. Ulterior, a susținut dinastia străină, de Hohenzollern, apoi, pe aceeași linie a ideilor de factură paneuropeană, a devenit membru al Partidului Liberal, ajungând deputat liberal în parlamentul României.

După moartea singurei sale fiice, Iulia, în 1888, a devenit mistic și fervent practicant al spiritismului, scop în care a construit Castelul Iulia Hasdeu de la Câmpina. A murit la 25 august 1907 la Câmpina, lăsând în urmă o operă vastă și perenă. În ciuda criticilor, foarte dure uneori, asupra metodelor de lucru, Hasdeu rămâne un mare om de cultură, un neobosit cercetător și un pionier al mai multor domenii ale filologiei și istoriei României.

Tatăl lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, Alexandru Hâjdeu a fost fiul lui Tadeu Hâjdeu (1769–1835).

Dintre lucrările istorice se disting: *Ioan Vodă cel Cumplit* (1865, ed. a II-a, 1894), monumentală *Arhivă istorică a României și Istoria critică*. La Iași a publicat *Arhiva istorică a României* (1865–1867), în care multe documente vechi slavone și românești au fost editate pentru prima dată. Începută în 1865, *Arhiva* este o colecție în trei mari volume de documente străine și interne privitoare la istoria românilor. Au fost publicate în premieră un mare număr de acte inedite românești și străine. Lucrarea a contribuit la înaintarea studiilor istorice de istoriografie, ducând mai departe opera începută de *Cronica* lui Șincai, de „Magazinul istoric” al lui Nicolae Bălcescu și Laurian și de letopisețele lui Kogălniceanu.

În *Historia antică a Românilor* (1875), deși incompletă, începe investigațiile critice asupra istoriei României.

Istoria critică (1873–1874) își propune studierea secolului al XIV-lea, epoca înființării formațiunilor statale românești din nordul Dunării. Au apărut numai un volum și un fascicul din al doilea volum. Volumul I cuprinde trei studii: *Întinderea teritorială*, *Nomenclatura*, *Acțiunea naturii asupra omului*. Întinderea teritorială dovedește că Muntenia în secolul XIV și XV se întindea foarte mult: cuprindea (în afară de ce înțelegeam în veacul trecut prin Muntenia) și ținutul Făgărașului, sudul Moldovei până la Bârlad și Bacău, sudul Basarabiei, Dobrogea, ținutul Hațegului și o parte din Temișana. Numai o asemenea întindere explică faptele mari ale muntenilor și rezistența contra atâtor dușmani puternici: sârbi, unguri,

turci.

Creșterea s-a făcut treptat. La început sâmburele coloniei romane cuprindea: Oltenia, Hațegul și partea orientală a Temișanei, alcătuind Banatul Severinului. În secolul XII s-a întins pe malul Dunării până la Chilia și în al XIII-lea și-a adăugat ducatul Amlașului.

Nomenclatura explică originea multor termeni întrebuințați ca să arate teritoriul Munteniei. Tot aici se tratează și chestiunea fundării principatului Țara Românească, socotindu-se nu că descălecătorii au venit de peste munți, ci românii din Banatul Severinului s-au întins la nord și răsărit.

Acțiunea naturii asupra omului este titlul studiului al III-lea. Natura (atmosferă, hidrologie, topografie) are o mare influență asupra omului. Omul din sud e mai inteligent, dar mai lipsit de sânge, omul din nord mai puțin inteligent, dar mai bogat în sânge; de aci mai puțină vitalitate la acela, mai multă la acesta.

Acțiunea naturii nu e absolută și inatacabilă; ea poate fi modificată. În primul rând o poate modifica ginta. De exemplu: familii olandeze, stabilite de trei secole în sudul Africii nu și-au schimbat culoarea. Aceste două elemente, natura și ginta, nu sunt suficiente ca să explice diferențierea unei națiuni de alta, ci trebuie să fie adăugate și alte elemente.

Lucrările beletristice ale lui Hasdeu, între care drama *Răzvan și Vidra*, dau impresia unei originalități a gândirii, iar autorul divaghează deseori purtat de erudiția sa profundă și imaginația vastă. A scris nuvele, poezii, piese de teatru. Dintre nuvele cităm una satirică, *Duduca Mamuca* (1861), pentru care a și avut în Iași un proces legat de un fragment din această nuvelă, considerat imoral, chiar obscen, dar a fost achitat după ce s-a apărat singur în fața instanței. În urma acestui scandal ajunge în București în 1863, unde publică în semn de protest varianta cenzurată a nuvelei, intitulată *Micuța* (1864). Volumul de poezii (1873) cuprinde poezii ocazionale, fabule, poezii sociale și politice, precum și o traducere din *Tristele* lui Ovidiu.

Cugetări profunde exprimate într-o „formă dură” (după cum a considerat însuși autorul), versuri scrise în momente de supărare sau chiar de deznădejde: opera poetică a lui Hasdeu, care n-a avut un răsunet deosebit.

➤ Accesați linkul și veți afla mai multe informații despre viața și activitatea lui Bogdan Petriceicu Hasdeu

<https://drive.google.com/file/d/10nJwhKWqjzMqA7pq0iYjmdFeDdiepbg1/view?usp=sharing>.

Răzvan și Vidra

Soției mele Iulia Petriceicu Hasdeu

Cumplita sărăcie ș-invidia vicleană

Danțau în jurul meu:

În inimă durere, ș-o lacrimă pe geană,

Și-n piept suspinul greu!

Tu, însă, ca o lampă rămasă mângâiere

Cînd faclele s-au stins,
 Cu-o rază de iubire sorbeai acea durere,
 Secai amarul plîns!
 Suspinul singur numai îmi sta mereu în cale:
 Oftam făr'să voiesc,
 Ca umbrele, ce-n fața luminii matinale
 De noapte ne-amintesc.
 În zilele acelea de umbră poezie,
 Cu-o mână-n mîna ta,
 Am scris această dramă, ce-n viață-mi o să fie
 Ca floarea „nu-m-uita”!
 În stalactit se-ncheagă o undă, picurată,
 P-o stîncă ne-nchetat;
 Așa oftarea-mi lungă aice-i încheșată
 Suspin cristalizat!
 Mânia mizantropă a omului în goană,
 Sarcasmul infernal
 Le vezi în astă carte, înfipite-ntr-o icoană
 Cu vârful de pumnal!
 Și cui să-nchin eu oare, când timpul se răzbună,
 Ecoul amorțit
 Din nemilosul viscol pe care împreună
 Abia l-am resimțit?
 O, tu, ce chiar suspinul îl împărțeau cu mine,
 Făcându-l mai ușor:
 Tăiai oftarea-ntreagă în două mici suspine,
 Unite prin amor!...

CÂNTUL I

Un rob pentru un galben

„În Moldova au cei mici despre cei mari acest obicei de pier fără județ, fără vină și fără seamă. Singuri cei mari judecători, singuri pârâși și singuri plinitori Legii. Și de acest obicei Moldova nu scapă... „Ureche, sub anul 1564.

FETELE:

RĂZVAN – țigan dezrobit, **SBIEREA** – boier bătrîn, **TĂNASE** – cerșitor, **BAȘOTĂ** – mare vătav, **DASCĂLUL**, **TÂRGOVEAȚA I**, **TÂRGOVEAȚA II**, **TÂRGOVEAȚA III**, **TÂRGOVEAȚA IV**, **TÂRGOVEȚUL I**, **TÂRGOVEȚUL II**, **TÂRGOVEȚUL III**, **FATA I**, **FATA II**, **SLUJITORI** de la vătăvie

O piață în Iași, în fund o biserică, mai încoace o piatră, în lături case.

TĂNASE (*șezând pe piatră*)

Miluieste-mă, jupâne! Dumnezeu va da-nzecit
 Sufletelor ce se-ndură de-un sărman nenorocit!

SBIEREA (*oprindu-se în drum*)

Cum? ce spui? La sută mia? O camătă minunată!

De-ar fi astfel, toată starea-mi eu ți-aș da-o chiar îndată...
Să știi însă că dând una, n-o mai vezi, n-o mai găsești...

TĂNASE *(sculându-se)*

Miluiește-mă, jupâne, cu ce singur socotești!
Ș-un bănuț o să-mi ajungă... Iată, de trei zile-n gură
N-am luat un pic de pâine, n-am avut o fărmitură...

SBIEREA

De trei zile? Ce minciună!.. Ș-apoi cine-i vinovat?
Pentru mine e totuna de-ai mâncat sau n-ai mâncat...
Un bănuț! Cum nu! E lesne!.. Bănișorii nu s-aruncă.
Decât cerșitor, mai bine ia toporul și la muncă.
(Răzvan se arată în fund și se oprește din dosul lui Sbierea)

TĂNASE

Vai, jupâne! vai, jupâne!.. Nu cerșește un român,
Nu cerșește cât mai are un pai de nădejde-n sân!
Nici eu nu cerșeam, jupâne, pe când aveam vitișoare,
Ș-un pământ cât trage plugul, ș-o prispuliță la soare;
Dar vecinii, din rea pizmă, la judecată m-au tras,
Ș-acum iată-mă-s, jupâne, gol pe poduri am rămas!..
Copilașii plâng de foame...

SBIEREA

Copilașii!... Vrea să zică
Tu ești un nebun de frunte! După ce n-ai chiar nimică,
Te mai apuci de prăsilă. Auzi! Îi trebui copii!
Un neam de netoți!... Dă-mi pace! Ducă-se pe la pustii! (...)

TĂNASE *(așezându-se)*

Of, of, of!... Și tu, jupâne, o să dai de vro ispită!
(Sbierea face trei cruci mari dinaintea bisericii și se depărtează, fără a băga de seamă că i-a căzut o pungă din chimir.)

RĂZVAN

Așa cruci evlavioase, așa față răstignită,
Așa-nchinăciuni plecate, până la brâu și mai jos,
Nu făcea nici sfântul Petre, nici însuși domnul Hristos!..
Bre! Jupânul ăsta crede că drept la rai o să meargă,
Pe când dracii după dânsul cu limba scoasă aleargă!..
(Face câțiva pași și ridică de jos punga.)
Aoleu! O punguliță!... Ba-i un săculeț cam greu!..
Îl va fi pierdut boierul cel cu zor de Dumnezeu...
Măi, oprește-te, jupâne!... Stai, jupâne, de m-ascultă!..
La naiba! Ți-am spus o dată că nu-mi place vorba multă!
Un singur pas nu poți face fără să dai de vrun calic!..
Fugi! N-am bani! N-am o groșiță! N-am nimic, nimic, nimic!

Nimic n-are, sărăcuțul! Așa zice!... Prin urmare,
Omul neputând să piarză tocmai lucrul ce nu-l are,
Punga nu-i a lui. Atuncea... fie dar a cui o vrea,
De vreme ce toată lumea mi se leapădă de ea...
Nu! Eu nu vreau astă pungă!... Și chiar foame de mi-ar fi,
Pâinea astfel cumpărată mă tem că m-ar otrăvi!...
Moșule!

TĂNASE

Ce vrei?

RĂZVAN

Jupânul nu ți-a dat lescaie frântă?
Uite! Eu îți dau o pungă... Scoală, moșule, și cântă!

TĂNASE

De la un țigan pomană?

RĂZVAN

Dec! Și totuși, pe boier,
De-ți da o scârbă de-aramă, tu l-ai fi urcat în cer?

TĂNASE

E român, oricum.

RĂZVAN

Jupânul e român? Vai, ce ocară!
Te-nșeli, moșule! El este piatră, lemn, strigoi sau fiară,
Dar numai român nu-l cheamă, că mult mai român sunt eu!...
Nu căta că-ți pare searbăd și pârlit obrazul meu,
Că nici noaptea nu-i bălană, dar pământul odihnește;
Că și pâinea de secară este neagră, dar hrănește
Ș-apoi, moșule, eu unul nu-s țigan de rând, mă jur.
Nu, nu, crede-mă, în pieptu-mi bate suflet de vultur.
Măiculița fu româncă...

TĂNASE

Moldoveancă?

RĂZVAN

Se-nțelege.

TĂNASE

Moldoveancă? Ce-auz, Doamne!... Dar asta-i o fărdelege! Unde s-a aflat
Că s-a-mpreunat
Corbi cu turturele,
Șerpi cu floricele,
Urși cu căprioare
Și norii cu soare?...
Orumbiță să-ndure un bărbat cioroi...

RĂZVAN

Taci, măi!

Că simțesc cum intră-n mine șaptezeci de năbădăi!...

N-atinge țărâna mamei, că nu mai știu ce-o să fie!
Mi se-ntâmplă multe pozne când sunt cuprins de mânia.
Eu nu-s țigan... ți-am mai spus-o!... Nu mă mai tot zăpăci!...
Mai pe scurt, na, iată banii!... Pleacă dracului de-ac!

TĂNASE

De la un șerb nu voi cere, nu voi lua niciodată:
Ursita-mi e neferice, dar a ta-i chiar blestemată.
De mi-ar fi să mor de foame, mâna mea n-o voi păta,
Primind milă dintr-o mână, care... nici ea nu-i a ta!

RĂZVAN

Eu șerb? Dar bată-te focul, mitropolitul Năstase
Nu știi oare că la moarte-i pe toți robii săi iertase?...
Singurul vlădică-n lume, sau cel puțin la români,
Care nu voia ca frații să fie slugi și stăpâni,
Fiind tot un os ș-o carne... Așa scris-a în diată,
Poruncind să plece slobozi toți țiganii săi deodată;
Toți, moșule, pân'la unul: bărbați, copii și muieri...
S-a spart lanțul! De-atunci, iată, două ierni și două veri
Eu zbor în stânga și-n dreapta, ca voioasa ciocârlie
Pe care n-o mai poprește ferecata colivie.

TĂNASE

Ești țigan pe jumătate, nu ești rob...

RĂZVAN

Asta-i nimic,
Mai este ceva. Văzut-ai?...

RĂZVAN

Un țigan grămatic?

TĂNASE

Grămatic?... nu!... nu, băiete... N-am văzut, căci nu se vede,
Și chiar de-aș vedea cu ochii, pare-mi-se că n-aș crede.

TĂNASE *(luând punga și sculându-se)*

Bogdaprosti, măi băiete!... Bogdaprosti! Rău îmi pare
Ca să văz o lighioană c-un suflet atât de mare!
De-ai fi român, cale-vale! dar țigan, păcat! păcat!
Tat-tău o fi fost, băiete, o groază de blăstemat
De-au întortocheat pe mă-ta în lingușirile lui...
Multe dragostea mai face pe fața pământului!
E curat un fel de boală, ce de noi când se lipește,
Pe român mi-l țigănește, le țigan mi-l românește,
Toate lucrurile-n lume cu susul le pune-n jos:
Îngerul urât se pare, ucigă-l crucea, frumos!...
Dar eram să uit, băiete, de-a te-ntreba, cum te cheamă?

RĂZVAN

Pe mine Răzvan... Smaranda chema pe drăguța mamă;

Muri an.. ba nu!... trăiește! trăiește-n cugetul meu,
Și va trăi totdeauna, până voi trăi și eu!...

TĂNASE

Dumnezeu să mi te-ajute, precum tu m-ajūți pe mine;
Zilele tale să curgă tot zile lungi și senine;
Iar nevoia să doboare pe-oricine-ți va fi dușman!...
Rămâi sănătos, băiete!... Ce păcat că ești țigan!...
(Pleacă murmurând: „Răzvan, Răzvan, Răzvan“... apoi se întoarce)
Știi ce? Mi-am luat de seamă... Nu-mi trebuie punga-ntreagă,
Mi-ajunge ș-un singur galbăn... zău așa, Răzvane dragă!
Mai sunt mulți săraci, băiete, și eu n-aș vrea de prisos,
Pe când se zbuciumă frații, simțind cuțitul la os!
(scoțând punga) Na!...

RĂZVAN

Dar, moșule...

TĂNASE

Ascultă, nu mai face vorbă lungă!
Mai împarte tu ș-altora pâine din această pungă.
(Ia un galbăn și dă sacul lui Răzvan.)
Fă pe gândul meu, căci altfel, zău, nu primesc nici un ban...
Acuma mă duc, băiete... Mare păcat că-i țigan!... *(Iese.)*
(Lipește hârtia pe un stâlp și iese, pe când ușa bisericii se deschide, venind mai mulți, dintre cari dascălul se oprește lângă hârtie, iar ceilalți se grămădesc.)

SBIEREA *(apucând pe Bașotă de mână)*

Mai stai, jupâne vătave! Nu te grăbi! Mai așteaptă...
Spânzură-l, dar mai-nainte fă-mi o judecată dreaptă.

BAȘOTĂ

Ciudat, boierule dragă! Apoi ce-ți pot face eu?

SBIEREA

Cum ce? Vreau sfânta dreptate!... Cum ce? Dă-mi galbănel meu!...
Uitat-ai pravila țării? obicei? canoane? lege?...

DASCĂLUL

În ce guri încape legea!

SBIEREA

În gura mea, se-nțelege!...
Ascultă, jupân vătave... Nu mă lăsa păgubaș!...
Sau țiganul să-mi întoarcă acel galbăn... gălbănaș...
Ori de nu, atunci, jupâne, stăpânul să mi-l plătească...
Astfel este obiceiul, pravila moldovenească...

BAȘOTĂ

Al cui ești tu, măi țigane? Cine e stăpânul tău?

RĂZVAN

Sunt țigan iertat, jupâne: țiganul lui Dumnezeu!

SBIEREA

Iertat? cu atât mai bine! Dup-a legii glăsuire,
Băiatul mi se cuvine în loc de despăgubire,
Aşa-i jupâne vătave!... Pravila zice curat:
Furul să se dea acelui de la care a furat.
Dă-mi-l rob.

RĂZVAN

Eu rob?

SBIEREA

Vezi bine!

BAŞOTĂ

Adecă, oricum să fie,
Vrei, boierule, să-l capeţi jidoveşte în robie.
Ştii c-un ȋigan, chiar de laie, se plăteşte orişicând
Peste douăzeci de taleri, pe când ăsta nu-i de rând:
E frumos şi ştie carte...

SBIEREA

Ştie carte?

BAŞOTĂ

Foarte bine.

SBIEREA

Tocmai aşa rob îmi trebui. Este tocmai pentru mine.
Îmi va ȋine catastişe, socoteli şi daraveri.
Dă-mi-l după legea ȋării...

DASCĂLUL

Cea făcută de boieri!

SBIEREA

Nu ştiu de cine-i făcută, dar ştiu că-i foarte cu cale.

BAŞOTĂ

Atuncea se schimbă treaba... Să-ȋi spui verde dumitale
C-aş avea şi eu nevoie de-un ȋigan aşa de rar,
Cam cutezător, cam ȋanţoş, dar deştept şi cărturar.
Nu-nţeleg, nu pot pricepe şi nu vreau ca el să fie
Bună pradă pentru altul pe când îmi place şi mie...
Deci, ia-ȋi galbănul din parte-mi, iar eu pe ȋigan mi-l iau.

SBIEREA

Nu, jupâne! Niciodată! nu, nu, nu! Nu vreau! Nu vreau!...
Vinovatul să-mi plătească! Nu altul! Nu orişicare!

BAŞOTĂ

Aşa-i! Acum suntem singuri! Nimeni nu-mi mai stă la spate
Ca să strige că-i cu cale sau că nu este dreptate...
Slujitorilor, la lucru!... Apucaȋi-l pe ȋigan!

RĂZVAN

(lăsându-se în mâinile slujitorilor)

Mă dau eu singur, jupâne. (...)

BAȘOTĂ

Treaba merge găitan.
Legăți-mi-l și duceți-l...

RĂZVAN

Întins la spânzurătoare!
Omul om, să fie slobod; decât rob, mai bine moare;
Ș-apoi moartea-i înviere pentru cel disprețuit!

SBIEREA

Aleu! Vorbește-ntr-aiurea... Necum să fi-nnebunit!...

BAȘOTĂ

Prietene! Ia-ți țiganul, și nu uita mai cu samă
Pricina cea de hotare...

RĂZVAN

(zbuciumându-se cu desperare) Unde ești, o! mamă! mamă!

CÂNTUL II

Răzbunarea

„Țiganul și clăcașul au fost gândirea mea;
Stăpânul, arendașul și legea lor cea grea...” C. Bolliac

FETELE:

RĂZVAN – căpitan de haiduci, **RĂZAȘUL**, **VULPOI**,
VĂSCANGANEA – boier, **VIDRA** – nepoata vornicului Moțoc,
SBIEREA.

MOȘ TĂNASE, **HOȚUL I**, **HOȚUL II**, **HOȚUL III**, **CIOBANUL**, **HAIDUCI**

Un crâng în codul Orheiului în Basarabia. În fund, un părau. Mai încoace, un trunchi răsturnat. În laturi, stânci.

(Răzvan ajunge căpitan de haiduci și odată nimerit boierul Sbiera în mâinile lui, vrea să se răzbune pentru nedreptățile din partea lui).

TĂNASE

Răzbunare! Răzbunare!

HOȚII

Furcă!

RĂZVAN

Da! voiesc și eu Să-mi răzbun; dar moartea-n furcă i-ar fi prea puțin...

SBIEREA (căzând jos)

Valeu! (...)

RĂZAȘUL

Să-l bucătim mărunțel,
Ca să nu se mai cunoască de-a fost boier sau vițel!...

RĂZVAN (ieșind din gândire)

Cum? De ce-i așa urgie?... Lăsați-l în bună pace!...
El nu v-a făcut nimica...

RĂZAȘUL

Nu cumva! Iată ce-mi place!
Doar n-ai fost surd, căpitane!... Nu-l mai apăra-n zadar!...
Nu l-ai auzit tu singur că te numește tâlhar?...

RĂZVAN

Eu tâlhar?... Dar cine-a zis-o?... Răzvan nu putea s-auză,
Căci simțirea-i se pierduse, rătăcindu-se pe-o buză
Din care sorbea cu-ncetul cuvinte ce-mi par mereu
Că tot încă sună, sună și răsună-n jurul meu!
O, tu, femeie măreață! tu un înger! tu o zână!
Tu, ivire minunată ce-mi răesai ca o lumină!
Să te mai auz o dată că locul meu este sus...
Așa c-ai spus-o? Mai spune-mi! Mai spune-mi încă!...

RĂZVAN

Ai spus!... Eu credeam că-n lume nu va fi nici o ființă
Ca să-și cufunde privirea sub gunoi de umilință,
Pân' la omul care-n viața-i n-a gustat de nicăiri
Decât dispreț și nemilă, batjocură și loviri!... ..

CÂNTUL III

Nepoata lui Moțoc

„Să nu te blăsteme cineva: s-ajungi slugă la cai albi și stăpân femeie s-aibi!“
Anton Pann

FEȚELE: RĂZVAN, ostaș leșesc, VIDRA, iubita lui, RĂZAȘUL, tovarășii lui
VULPOI, tovarășii lui SBIEREA, prins în război HATMANUL MINSKI,
PIOTROWSKI, ISCOADA MUSCĂLEASCĂ, OSTAȘUL I, OSTAȘUL II, OSTAȘUL III,
CĂPITANI ȘI OSTAȘI LEȘEȘTI

O tabără leșească la marginile țării muscălești: corturi, tunuri, arme...

(Trei ostași, din cari I și II duc pe cel al treilea, greu rănit.)

(Răzvan devine căpitan în oastea leșească, noutatea i-o spune Vidrei.)

VIDRA

Cum? Atâta veselie? Pentru ce?... Pentr-o nimică?
Căpitan! Ce mare treabă!... Căpitanu-i o furnică!...
Veselească-se Răzașul și Vulpoi, făpturi de rând,
Care pentr-un pai sunt gata a se tăvăli cântând!...
Dar tu?... Tu s-o faci, Răzvane?... Căpitanii într-o oaste
Sunt atâția, că-n mulțime se lovesc coaste la coaste...
Căpitan!... o jucărie!... Căpitan!... e un covrig,
După care colindează bieții copilași pe frig!...

RĂZVAN

Ce? Căpitanu-i o glumă? Într-o tabără crăiască?
Dar ce fel de lucru-ți trebui care să te mulțumească?...
Au nu mă-nvățai tu, Vidro, a merge chiar la dușman,
Câștigând prin viclenie tot cinstea de căpitan?...
Nu-mi spuneai tu dineoare, cu mânie și mustrare,

Că-ntr-o tabără domnească căpitanu-i lucru mare?...
Lămurește-mă, iubito, unde vrei tu să m-aduci?
Nu-i de mult de când în codru, cu o ceată de haiduci,
Numele-mi suna prin țară, ca o seceră ce sună
Când retează buruiana să crească iarba cea bună! ...

VIDRA

De-a fi boier ca toți leșii: o boierime de jale!

RĂZVAN

Hatmanul mă socotește, de ceilalți sunt căutat,
Numai tu pe bucuria-mi tragi un vâl întunecat,
Pe când c-un ceas mai-nainte erai de-o altă părere...
Nu sunt un copil, de care să-și bată joc o muiere! (...)

VULPOI

(vine șovâind)

Hi, hi! Dunăre!... Departe!... Căpitane, eu sunt beat,
Ș-aș vrea să-ți spui, căpitane, un lucru foarte ciudat...
Adicăte, căpitane... zău, n-are nici o pereche...
Dar lasă-mă, căpitane, că să ți-o spui la ureche...

RĂZVAN

Spune...

VULPOI

Apoi, căpitane, știi leahul cel blestemat?...
Știi cela ce-ți strângea mâna?... Căpitane, eu sunt beat!...
Știi, se vâra-n om ca musca?... Știi, chiar cu nepusă masa?...
Hi, hi! Știi leahul acela? Iubește pe jupâneasa!

RĂZVAN

Vidra?

VIDRA

Eu?

VULPOI

Da, da, da, Vidra!... Mi-a spus că-i place de foc!
Zău așa! Chiar acușica!... Ha, ha, ha! Ce dobitoc!...
(Minski se arată în fund.)
Dar iată-l! Întreabă-l singur! Bată-l năbădaica, leahul!
Hi, hi, hi!... Mi-e somn!... Mi-e lene!... Ba nu! Mă doare stomahul!
(Iese.)

RĂZVAN

(mergând iute înaintea lui Minski și apucându-l de mână)

Ascultă-mă, cum te cheamă!... Știi un lucru? Știi sau ba!
Noi trebuie să ne batem!...

CÂNTUL IV

Încă un pas

„Pentru țigani s-au zis multe, ca să nu fie primiți,
Căci rușine Eteriei a fi cu țigani uniți,

Căci luându-se Elada, de vor fi și ei ostași,
Vor cere cu tot cuvântul și ei să fie părtași..."
Beldiman, Jalnica tragedie

FETELE:

RĂZVAN, polcovnic leșesc, **VIDRA**, nevasta lui, **RĂZAȘUL**, **BAȘOTĂ**,
VULPOI, **SBIEREA**, **HATMANUL**.

Locuința lui Răzvan într-un orășel leșesc la marginea Moldovei.

RĂZVAN (*posomorându-se*)

Am înțeles! Prin urmare, vouă vi-i trebuitor
Un om vândut, o iscoadă, un mișel, un trădător...

HATMANUL

A, polcovnice! Se poate să-mi faci astfel de dojene?
Dumneata ești leah acuma, căci patria ubi bene,
După cum zice latinul, și nu mai ești moldovean:
Poți să te bați cu Moldova fără a te numi viclean...

RĂZVAN

Hatmane, latinul zice... dar fii bun de-mi tălmăcește,
În cuibul meu, la Moldova, nu se-nvață latinește...

HATMANUL

Țara este unde-i bine...

RĂZVAN

Așa?... Păcătos latin,
Cine iubea deopotrivă pe-un frate și pe-un străin,
Zicând că țara-i o turtă, încât să poată stomahul
Leah a mă face pe mine, sau muscal să facă leahul!
Nu, hatmane! Niciodată!... Fie pâinea cât de rea,
Tot mai dulce mi se pare când o știu din țara mea!...

HATMANUL (*sculându-se*)

Vrea să zică, ești statornic în hotărârea luată
De-a ieși din sânul nostru?

RĂZVAN

Da. Ș-o mai spui încă o dată,
Dar mă jur că de nevoie și cu părere de rău:
Dumneata singur ai face tot așa la locul meu...

HATMANUL (*așezându-se, după o tăcere*)

Pe castelanul Piotrowski îl cunoști; rudă cu mine,
În războaie totdeauna s-a bătut destul de bine,
Fiind dintre cei de frunte și la luptă, și la sfat,
Nu-i bătrân, nu-i fără stare, este foarte învățat...
Ei bine! eu, cum s-ar zice, aș putea să pun la cale
Ca nepotul meu Piotrowski să ia sora dumitale...

.....

HATMANUL (*cu îngrijire*)

Polcovnice! Tu mă sperii... Ești bolnav... Ești rătăcit...

RĂZVAN

Maica mea a fost româncă. Tată-meu... Mai în sfârșit,
Eu... eu sunt țigan!

HATMANUL

O, Doamne! Tu țigan?...
Nu-mi place gluma!...

RĂZVAN

Da! Țigan, țigan!... Ei bine, să te mai vedem acum!...

HATMANUL

(Își pune mâna pe frunte, se gândește, apoi, după o tăcere, în cursul căreia Răzvan îl privește ațintit)

Întreaga țară leșească...

RĂZVAN (*apucându-l iute de mână*)

Taci, hatmane! Nu uita
Cine-s eu, ș-adu-ți aminte și cine ești dumneata!...
În viață numai o dată întâlnii în neagra-mi cale
Una singură ființă cu simțirea dumitale,
Ce din falnica nălțime a nașterii boierești,
Privind cu ochii cu care tu, hatmane, mă privești,
Cu mâna-i îmi strânse mâna și-mi vorbi cu omenie.
Acea ființă e Vidra... nu soru-mea, ci soție.

CÂNTUL V

Mărirea

„Așa s-a plătit și lui Răzvan răul ce-i făcuse și el lui Aron-vodă...”
Miron Costin, cap. II

FETELE: RĂZVAN, hatman moldovenesc, VIDRA, RĂZAȘUL, BAȘOTĂ, TĂNASE, VULPOI, SBIEREA, ȘOLTUZUL, UN COPIL, MAI MULȚI CĂPITANI ȘI TÂRGOVEȚI.

Palatul lui Răzvan la Iași.

(Răzașul șade gânditor, fluierând o doină, cu capul plecat pe mână. Afară se aud din depărtare împușcături de tun.)

(Răzvan devine hatman al Moldovei din dorința lui Aron-Vodă.)

RĂZVAN (*intră foarte tulburat*)

Bine că sunteți aice!... Unde-i Vidra? Ascultați!...
Mergeți... Pe toți căpitani pe dată să mi-i chemați!...
Eu v-am fost ca ș-un părinte!... Adunați-i mai în pripă!...
Timpul zboară... Mai degrabă!... Într-o clipă! într-o clipă!...
(Iese prin ușa din stânga.)

VULPOI

Ha, ha! Înțeles-ați oare vrun singur cuvânt măcar?
Mă tem că hatmanul nostru e cu trei roate la car.... (...)

RĂZVAN

Astăzi, astăzi, astăzi; sau astăzi, ori niciodată!
Aron se-mpacă cu leșii, și cu ajutorul lor
Se-ntărește la domnie, pe când eu sughiț și mor!
Prin dușmani să mă slăvească, iar slava duce la toate!...
Aron se-mpacă cu leșii... Fără nume, fără tron,
Ce fac eu?... Răspunde-mi, Vidro!... Așadară, jos Aron!...

VIDRA

Nu te grăbi!... mă-ngrijește o presimțire ciudată.
Și presimțirea femeii nu se-nșeală niciodată...

RĂZVAN

Vorbe seci! [...]

RĂZVAN

Nu-i timp de vorbe!... Pe când viteazul Mihai
Scaldă Țara Muntenească de la Giurgiu pân' la plai,
În sângele de năpârcă al urdiilor păgâne;
Pe când Jigmon ungureanul, la hotarele române,
Păscut cu noi împreună de șarpele veninos,
Își pune pieptul în luptă pentru crucea lui Hristos; ...

CĂPITANII

Jos Aron!...

RĂZVAN (*arătând ușa*)

Țara v-așteaptă! (*Căpitanii ies, afară de Vulpoi și de Tănase.*)

VULPOI

Să-l ucidem?...

RĂZVAN

Nu, lăsați-l!... Domnii când nu mai domnesc
S-aseamănă cu strigoii: ei umblă, dar nu trăiesc...

VULPOI

Bine!...

RĂZVAN

După ce-l veți prinde, să dați semne din pistoale!...

VULPOI

Înțeleg!... Ș-apoi să facem ca norodul să se scoale,
Ș-adunându-se cu gloată, mic și mare pe maidan,
Să zbiere dobitocește: „Trăiască vodă Răzvan“...

RĂZVAN

Pe Bașotă...

VULPOI

RĂZVAN (*Ascultând.*)

Nu!... Tot nu!...

(*Își freacă fruntea, se așază iarăși pe divan și pleacă capul pe mâini.*)

VIDRA (*intrând încet*)

Acum, iubite, nu-i timp a mai cugeta!

Steaua lui Răzvan e mare: încrede-te-n steaua ta!...
Fii bărbat în orice soartă: și-n cădere, și-n izbândă,
Privind cu sângele rece la răsplată sau osândă!...

RĂZVAN (*sculându-se*)

Tu n-ai auzit pistolul?

VIDRA

De nu vei avea noroc,
Blăstemul o să izbească pe nepoata lui Moțoc,
Care din cupa măririi s-a străduit să te-mbete.
Și nici ea nu-i vinovată! Nu!... Sunt neamuri cu pecete,
În cari Dumnezeu sădește vrun bine sau vrun păcat,
Ș-apoi toți de-același sânge îl moștenesc ne-ncetat!
Neamul lui Moțoc nu poate s-aibă altă cugetare,
Decât numai-numai-numai văpaia s-ajungă mare!...

RĂZVAN

Tu n-ai auzit pistolul?... Pistolul!.... Nu l-ai auzit?

Spune!

(*Cu furie.*) Ureche! Ureche!...

(*Afară se aude o împușcătură.*) A! De-acuma s-a sfârșit!

Sunt domn! Trăiască domnia!... (...)

BĂIATUL (*după ce sărută mâna ce-i întinde Răzvan*)

Măria-ta!

Nu te supăra,

Ci fii bun a ne-asculta!

Îți vom spune cam multe Și mărunte,

Dar tot lucruri plăcute,

Să fie drag orișicui să ne-asculte!

O sută de ani să domnești,

Pe dușmani să-i biruiești,

Pe vrășmași să-i pedepsești.

Dar cu moldovenii tăi,

Măcar de-o fi și răi,

Măria-ta, să fii bun cu ei;

RĂZVAN (*dându-i o pungă*)

Destul! Să trăiești, băiete! (*Intră Răzașul, Tănasemulți, căpitani.*)

RĂZAȘUL

Măria-ta! Sănătate!

Isprăvit-am toată treaba fără multă greutate:

P-Aron-vodă la răcoare în spătarie l-am pus;

Boierii, mitropolitul, pe toți la palat i-am dus;

Mai în sfârșit, lucru-i gata!

RĂZVAN

Unde-i Bașotă?

RĂZAȘUL

El are

Pe Vulpoi cu toată ceata de vânători în spinare.

RĂZVAN

Bine, dragii mei tovarăși!... Stăpânirea-mi în curând

La toți și la fiecare va da răsplată pe rând...

SBIEREA

(intrând iute, speriat, pierzând răsuflul, cu o lădiță în mână)

Jupâne!... Mărite Doamne!... Scapă-mă! Norodul pradă!

Sinete, zapise, țara, lumea-i în această ladă!...

RĂZVAN

Linștește-te, Jupâne. Avere-a-ți chiar pe maidan

O poți lăsa fără grijă în zilele lui Răzvan...

SBIEREA

(răsuflând mai ușor și făcând semnul crucii)

În ladă tot e mai sigur!... Părăluța cere pază:

Mai bine s-o ții sub cheie, ca nimene să n-o vază...

VIDRA

Doamne, soțule, stăpâne! Nu mă mai pot opri!...

Într-un glas cu țara-ntreagă, viu a-ți ura ș-a-ți dori

O domnie fericită... Ba înc-aș mai vrea ca mâine

Tu să legi într-o cunună toate țările române,

Încât de la Marea Neagră pân' la falnicul Carpat,

Să nu domnești ca un vodă, ci ca Răzvan-împărat!

CĂPITANII

Da, da, da! Împărăție!...

RĂZVAN *(trist)*

Ar fi bine docamdată

Să rămânem cu Moldova!

SBIEREA

Ce om fără judecată!

Dar Moldova-i sărăcită! Nu-i chip astfel s-o cârpești

Decât unind laolaltă mai multe țări românești...

Două și două fac patru: cea mai dreaptă socoteală!...

RĂZAȘUL

Vulpoi avuse dreptate... Nu mai cred în poticneală!...

Toate semnele sunt bune!... Măria-ta, la palat

Ne-așteaptă mitropolitul cu toți boierii din sfat!...

RĂZVAN

Să mergem! Voiesc acuma din gura domniei-mele

Țara s-audă nădejdea d-a scăpa din zile grele.

SBIEREA *(cu umilință)*

Stăpâne preamilostive, unde-i merge merg și eu;
Lada mea e-n siguranță numai lângă domnul meu!...
(Toți se pregătesc a ieși)

VULPOI (*intrând cu spaimă*) Pierduți!... [...]

RĂZVAN

(*cu un glas slab, pe când Vulpoi și Răzașul îl pun pe divan.*)

Am biruit și mor!...

(*Arătând la cadavrul lui Sbierea.*)

Nu-mi ziceai tu, oare, Vidro, să fiu întocmai ca Sbierea?

Eu cu cinstea și mărirea, el cu prada și averea!

(*Vidra îngenunchează și-și ascunde fața în mâini.*)

Dar ce-i mai trebui acum mii de galbeni în grămezi?

Ce-mi folosește domnia?... Pe-amândoi aci ne vezi

Praf, pulbere și cenușă!... Nebuni, ce din lăcomie,

El pentr-o biată lescaie, eu pentr-un ceas de mândrie,

Necruțând nimica-n lume, neștiind nimica sfânt,

Uitam că viața-i o punte dintre leagăn și mormânt!... (*Cu durere.*)

Mi se-ntunecă vederea, dar văd ceva de departe...

O jumătate din mine de cealaltă se desparte...

Ah! veniți, veniți cu toții!... Unde-i bătrânul Tănas?...

RĂZAȘUL

Apărându-te pe tine, mort în luptă a rămas!... (*Vulpoi plânge.*)

RĂZVAN (*în agonie*)

Țigan!... Țigan!... Apă!... Apă!... (*Cade mort peste Sbierea.*)

RĂZAȘUL

Decât o așa domnie,

Mii de tunete, mai bine-i un petec de răzășie!...

Zmeul zmeilor să-ncapă într-o șchioapă de mormânt!...

VULPOI (*cu spaimă*)

Nu vezi că-i moartă și Vidra?... N-a zis un singur cuvânt,

Nici o vorbă, nici un țipet, privind pe Răzvan că moare!...

VIDRA (*sculându-se liniștită*)

Voi puteți vorbi ș-a plânge!...

VULPOI

Doamnă!...

VIDRA

Pe voi nu vă doare!...

RĂZAȘUL (*cu furie*)

Dar tu l-ai ucis, ciocoaică! Tu la moarte l-aduseși!

O să mi-o plătești acum, tune-fulgere!...

(*Scoate cuțitul și voiește s-o lovească.*)

VIDRA (*cu sânge rece, arătând la ușă*)

Să ieși! (*Răzașul lasă mâna în jos și pleacă capul.*)

Oamenii iluștri despre...

„*Răzvan și Vidra* este una dintre cele mai bune drame din literatura română. Ideea nu-i fără raport în preocupările vremii. Până la 1855 tinerimea liberală fusese agitată de problema dezrobirii ȝiganilor, care se rezolvă parțial în 1844 și integral în 1855... Lăsând la o parte ierarhia socială, drama rămâne în sine o operă admirabilă, cu conflict original.” **George Călinescu**

PROGRESAȚI!

Bogdan Petriceicu Hașdeu este o personalitate marcantă a literaturii române care se distinge prin erudiție și noutatea interpretării în diverse ramuri ale culturii, literaturii și științei. Personalitate enciclopedică, B.P.Hașdeu a lăsat posterității o operă impresionantă atât ca dimensiuni, cât și ca valoare.

Drama *Răzvan și Vidra* este o piesă structurată în cinci cânturi, fiecare purtând câte un titlu: *Un rob pentru un galben*, *Răzbunarea*, *Nepoata lui Moțoc*, *Încă un pas*, *Mărirea*, care la rândul lor au câte un motto sugestiv. Drama are la bază un fapt istoric real, domnia de cinci luni, în Moldova, în anul 1595, a lui Ștefan Răzvan. În reflectarea adevărului istoric, autorul urmărește să demonstreze, într-o viziune modernă, că, în scara ierarhiei sociale, nu trebuie să primeze criteriul de selecție, în raport de originea socială, ci în funcție de aptitudinile și capacitatea individului.

Ațiunea piesei urmărește destinul lui Răzvan, evoluând de la condiția de ȝigan liber la cea de domnitor al Moldovei. Un rol decisiv în ascensiunea personajului îl are întâlnirea cu Vidra, de care se îndrăgostește și care îi alimentează ambiția de a se înălța chiar la scaunul domnesc. Reușește să ajungă domn al Moldovei, dar împlinirea este de scurtă durată, eroul găsindu-și mult prea devreme sfârșitul.

Răzvan, personaj principal, este un erou romantic care acțiunează în împrejurări excepționale. Inteligent, viteaz, generos, el urcă, în scara ierarhiei sociale, treaptă cu treaptă și, din rob ȝigan, ajunge domn al țării.

În cursa pentru mărirea, Răzvan este împins de Vidra, ambițioasa lui soție, înzestrată la rândul ei, cu o voință extraordinară și cu o nestăvilită sete de mărirea. Ea intuiește marile calități de care dispune Răzvan și, cu abilitatea specifică femeii, izbutește să-i insuflă bărbatului, echilibrat și generos, dorința diabolică de mărirea.

Între Răzvan și Vidra, cele două personaje ale dramei, există un raport de intercondiționare. Fără impulsul permanent al Vidrei, Răzvan n-ar fi aspirat să ajungă în vârful piramidei sociale, iar Vidra, fără Răzvan, n-ar fi putut să se avânte. Conflictul dramei se desfășoară cu intensitate, punând cele două personaje, aflate, de altfel, într-un zbucium continuu, sub pecetea unui destin implacabil.

Deznodământul este dramatic. Abia ajuns pe culmile puterii și mării, noul domn este nevoit să plece la luptă pentru apărarea cetății și salvarea domniei. Ostașul viteaz de altă dată nu mai are aceleași șanse de a scăpa nevătămat din bătălie. Acum este rănit de moarte. Căderea lui în aceste împrejurări, capătă, ca la

toți eroii romantici, o aură sublimă.

Urmărind evoluția lui Răzvan, din momentul dezrobirii sale și până în clipa prăbușirii finale, suntem martorii unui proces, al dramei transformării unei conștiințe. Dintr-un om înzestrat și animat, mai presus de orice, de sentimentul libertății, de dragostea de țară, dintr-un spirit generos și dezinteresat, departe de vanitatea caracteristică speciilor limitate și suficiente, Răzvan ajunge să fie orbit de ambiția Vidrei și să aspire la mărirea deșartă.

În clipa morții, are revelația de a realiza proporțiile consecințelor propriilor sale greșeli și, prin cumul, și pe cele ale soției sale:

„Nu spuneai tu, oare, Vidro, să fiu întocmai ca Sbierea?

Eu cu cinstea și mărirea, el cu prada și averea!”.

Și abia acum, tardiv, înțelege că, în fond, totul este zadarnic, din moment ce pentru un ceas de mărire: *„Necruțând nimic-n lume, neștiind nimic sfânt, Uităm că viața-i o punte între leagăn și mormânt”*. Acum are revelația filozofică a sensului vieții. Regretul din ultimele clipe îl înalță din nou în sfera spiritelor conștiente de cauzele proprii lor prăbușiri.

Cu lucrarea *Răzvan și Vidra*, Bogdan Petriceicu Hașdeu se înscrie ca intemeietor al dramei moderne în literatura noastră. Prima dramă romantică de inspirație istorică, *Răzvan și Vidra*, prezintă o viziune pașoptistă asupra trecutului, în spiritul ideilor „Introduției” la „Dacia literară”. Punctul de plecare l-a constituit un articol al lui Bălcescu despre Răzvan-Vodă, publicat postum în „România literară” (1852).

EXERCITII. APLICAȚII

1. Citiți drama *Răzvan și Vidra* de B. P. Hașdeu. Prezentați structura acestei drame. Explicați ce rol are fiecare cânt în ansamblul piesei și în structura subiectului.
2. Prezentați într-o scurtă comunicare realitatea epocii care este descrisă de autor în drama sa.
3. Prezentați cele două tipuri de conflict întâlnite în drama *Răzvan și Vidra*. Prin prezența celor două tipuri de conflict se distruge unitatea compozițională? Argumentați-vă răspunsul.
4. Citiți cu atenție dialogul dintre Răzvan și Tănase din primul cânt al dramei. Ce idei relevă acest dialog? Pe ce se întemeiază conștiința demnității lui Răzvan, atunci când Tănase îl jignește?
5. Urmăriți evoluția personajului principal din dramă. Ascensiunea lui Răzvan în planul ierarhiei militare este dublată și de o evoluție în plan psihologic. Extrageți din textul dramei replicile definitorii pentru mutația din psihologia eroului. Analizați-le.
6. Comentați atitudinea lui Răzvan în cele trei momente în care eroul este pus față în față cu Sbierea. Extrageți din text replicile eroului. Comentați-le.
7. Explicați rolul Vidrei în evoluția psihologică a lui Răzvan.
8. Comentați deznodământul dramei în relație cu logica acțiunii.

9. Caracterizați în mod comparativ personajele: Răzvan – Vidra; Răzvan – Sbierea.
10. Analizați drama lui Hașdeu din punct de vedere al limbajului.
11. Identificați în textul dramei termenii (regionalisme, cuvinte populare, colocviale) care să aibă funcție stilistică.
12. Caracterizați, la alegere, un personaj al dramei. Motivați-vă alegerea.
13. Demonstrați că piesa *Răzvan și Vidra* este o dramă romantică.
14. **Scanați codul QR** și veți afla mai multe informații B.P.Hașdeu și opera sa. Rezolvați în caiete fișele propuse.

TEORIE LITERARĂ

Genul dramatic cuprinde totalitatea operelor scrise pentru a fi ulterior reprezentate pe scena unui teatru. De aceea, operele dramatice presupun o limitare în timp și spațiu a acțiunii reprezentate. În operele dramatice apare un conflict dramatic, care este axa în jurul căreia se dezvoltă acțiunea, bazată pe împrejurări, pasiuni și caractere care se ciocnesc. Personajele textului dramatic comunică prin intermediul dialogului și a monologului, autorul neintervenind decât în indicațiile scenice (regizorale). Indicațiile scenice apar între paranteze sau în subsolul paginilor și se referă la acțiunea personajelor, la gesturi, la decor, la mimică etc. Personajele iau cu totul locul autorului, a cărui intervenție indirectă se manifestă prin indicațiile de regie, care se numesc didascalii.

Operele aparținând genului dramatic au trăsături specifice:

- prezintă o structură specifică: replici, scene, acte (sau tablouri)
- replicile sunt precedate de numele personajului care le rostește
- singura intervenție a autorului se face prin didascalii (indicații scenice)
- modul de expunere predominant este dialogul

Specii: tragedia, comedia, tragicomedia, drama, teatrul absurdului.

Drama

REȚINEȚI!

DRAMA este o specie a genului dramatic, caracterizată prin ilustrarea vieții reale prin intermediul unui conflict complex și puternic al personajelor, cu întâmplări și situații tragice, în care eroii au un destin nefericit.

Dramele acoperă o mare varietate tematică: socială, istorică, mitologică, psihologică etc. Drama are tendința de a reflecta întreaga complexitate a vieții reale, fiind o specie supusă convențiilor, altfel decât tragedia, folosind atât personajele individualizate, cât și personaje tipice, din care de altfel a evoluat. Drama apelează la un limbaj solemn, ce alternează cu cel familiar, dar poate să recurgă și la resurse lexicale comice. Componenta esențială a acestei specii

literare rămâne însă conflictul prin care se conturează personalitatea eroilor dramatici.

Cuvântul „dramă” vine de la grecescul „drama” sau franțuzescul „drame” și înseamnă „acțiune”. Drama este cea mai răspândită specie a genului, fiind mult mai puțin supusă convențiilor și normelor decât tragedia și alternând personajele bine individualizate cu cele tipice. Îmbinarea elementelor tragice cu cele comice au făcut posibilă o altă specie literară, cunoscută sub numele de tragicomedie, în secolul al XVII-lea. Drama s-a manifestat ca specie modernă în secolul al XVIII-lea, prin scriitorii germani Lessing, Schiller și Goethe. În secolul romanticilor, specia a evoluat ca manifestare, deoarece oferea scriitorilor o mai mare libertate de acțiune, de construire a personajelor-model din toate mediile sociale, în care amestecul dintre tragic și comic permite reliefarea autentică a caracterului uman. Victor Hugo este cel care a consacrat drama romantică, teoretizând principalele criterii artistice ale acestei specii în *Prefață* la drama *Cromwell* (1827), care este considerată manifestul literar al romantismului. Fascinația dramei romantice constă în faptul că „topește în același suflu grotescul și sublimul, teribilul și bufonul, tragedia și comedia” și poate, de aceea, au aderat la această specie numeroși scriitori, în creația cărora un loc important l-a avut drama istorică.

În literatura română, drama istorică este inițiată de Bogdan Petriceicu-Hașdeu, cu piesa în versuri *Răzvan și Vidra* (1867), urmat de Vasile Alecsandri cu *Despot-Vodă* (1879) și de Al. Davilă cu piesa *Vlaicu-Vodă*. Un loc aparte îl ocupă Barbu Ștefănescu-Delavrancea cu trilogia istorică a Moldovei: *Apus de soare* (ultimul an de domnie și de viață al gloriosului Ștefan cel Mare), *Viforul* (domnia tiranică a lui Ștefaniță-Vodă) și *Luceafărul* (personalitatea strălucită a lui Petru Rareș) – drame create în anii 1909–1910. Începând cu perioada interbelică apar noi forme ale dramaturgiei în teatrul modern. Drama psihologică de conștiință sau drama de idei (după alți critici) este reprezentată de Cămil Petrescu, cel care a introdus în literatura română concepte estetice moderne ca substantialismul și autenticitatea și a creat intelectualul lucid, însetat de absolut.

Lucian Blaga este creatorul dramei mitologice, prin manifestarea filozofică a miturilor esențiale românești: *Meșterul Manole* care ilustrează mitul estetic al jertfei creatoare și *Zamolxe* care conduce la interpretarea mitului mioritic.

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Prezentați structura dramei *Răzvan și Vidra*. Explicați ce rol are fiecare cânt în ansamblul piesei și în structura subiectului.
2. Ascensiunea lui Răzvan în planul ierarhiei militare este dublată de o evoluție în plan psihologic. Extrageți din textul dramei replicile definitorii pentru mutația din psihologia eroului. Explicați-le.
3. Prezentați cele două tipuri de conflict întâlnite în drama *Răzvan și Vidra*. Prin prezența celor două tipuri de conflict se distruge unitatea compozițională a piesei? Argumentați.
4. Alcătuiți o compunere pe tema rolului Vidrei în evoluția lui Răzvan, pornind

de la următoarea afirmație critică: „*Vidra e catalizatorul lui (femeie, ea însăși, din aceeași speță de monomani și de obsedați), însă nu mai mult. E greșit a vedea în ea geniul rău și dublul impur al lui Răzvan*”.

Francesco Petrarca (1304 – 1374)

Francesco Petrarca s-a născut la 20 iulie 1304 în Incisa în Val d'Arno, în apropiere de Arezzo, fiu al notarului Pietro di ser Parenzo (supranumit Petracco, guelf alb, prieten cu Dante, exilat din Florența din motive politice). După copilăria petrecută în Toscana, în 1311 familia se mută la Carpentras, în Franța, aproape de orașul Avignon, unde Petrarca spera să obțină o slujbă la curtea papală, care își avea în acel timp sediul în Avignon. Deși avea inclinații literare, manifestate precoce în studiul autorilor clasici și în compuneri ocazionale, Francesco este trimis mai întâi la Montpellier, apoi la Bologna, pentru a studia Dreptul civil. După moartea tatălui,

Petrarca se întoarce la Avignon, unde intră în serviciul Bisericii.

În ziua de 6 aprilie 1327, o întâlnește, în biserica *Sainte Claire* din Avignon, pentru prima dată pe Laura (probabil Laure de Noves), pentru care dezvoltă o pasiune, devenită legendară prin trăinicia și puritatea ei. Laura va deveni mai apoi dragostea vieții, pe care va cânta-o mai târziu în sonetele sale.

În jurul anului 1330, dedicat carierei ecleziastice, devine capelanul cardinalului Giovanni Colonna, ce aparținea unei ilustre și influente familii romane. Întreprinde numeroase călătorii prin Italia, Franța, Olanda și Germania. La Liège descoperă două *Orații* ale lui Cicero. Paralel cu formația sa culturală, se angajează și în activitatea politică, inițiind campania pentru întoarcerea sediului pontifical de la Avignon la Roma. La Napoli, sub patronajul regelui Robert d'Anjou, organizează manifestări literare, în cursul cărora citește din poema eroică *Africa* abia terminată (1340), susține discuții asupra poeziei, artelor și autorilor clasici. În ziua de 8 aprilie 1341, senatorul Orso dell'Anguillara îl încoronează ca *Magnus poeta et historicus*. În 1343, în trecere prin Verona, descoperă primele 16 cărți ale Epistolelor lui Cicero adresate lui Atâticus și Brutus Albinus. Aflat în Parma, în ziua de 19 mai 1348 îi parvine vestea morții Laurei, în timpul mării epidemii de ciumă care bântuia în vestul Europei. În Florența, se întâlnește în 1350 cu scriitorul Giovanni Boccaccio, cu care era mai de mult în corespondență. Ambii poeți au contribuit printr-o activitate perseverentă la redescoperirea antichității clasice, respingând preceptele scolastice medievale.

Între 1353 și 1356 Petrarca trăiește în Milano, ca oaspete al lui Giovanni Visconti, arhiepiscop și conducător al orașului. Refugiindu-se de focarele

epidemiei de ciumă, îl găsim în anii 1361 până în 1374 în Padova, Veneția și Arquà. Aici își sfârșește zilele pe 19 iulie 1374. A fost înmormântat în curtea casei parohiale din localitate, mai târziu osemintele sale au fost transferate într-un cavou de marmură alături de biserică.

La 5 aprilie 2004 a fost comunicat rezultatul analizei craniului conservat în mormânt: craniul aparține unei femei, decedată în aceeași perioadă, deci nu poate fi al lui Petrarca. Creația lui Petrarca cuprinde atât versuri, cât și proză. *Africa* (1338-1340), poemă eroică referitoare la al doilea război punic, avându-l ca erou pe Scipio Africanul; *Carmen bucolicum* (1346-1357), cuprinde 12 egloghe inspirate din Virgiliu, pe teme de dragoste, politică și morală; *Epistolae metricae* (1333-1361), cuprind 66 de scrisori în hexametri, relatând evenimente politice și literare, unele din viața autorului. *De viris illustribus* (1337), biografii ale unor personalități romane; *Rerum memorandum* (1350), culegere de povestiri bazate pe date din istorie cu scop moralizator. *Secretum meum* sau *De contemptu mundi* (1342-1343) este un dialog imaginar între poet și Sfântul Augustin pe tema „adevărului”, în care Petrarca își mărturisește cele mai intime sentimente; *De vita solitaria* (1346-1356) descrie avantajile solitudinii. *De otio religiosorum* (1346-1356) (*otium* = liniștea spirituală), conține principii asupra vieții monahale. *Invectivae in medicum quemquam* (1355) consacrată criticii medicinei practicate în acea vreme. Apără poezia în contrast cu științele și mecanica. *Epistolae* (printre care *Le Familiari*, 1349-1366 și *Le Senili*, 1361-1374 sunt adresate prietenului său Francesco Nelli Simonide), sunt scrisori dedicate publicației, cu intenții literare sau morale.

Francesco Petrarca
Frescă de Andrea di
Bartolo di Bargilla,
Florența (Italia)

Sonet **CXXXII**

De nu-i iubirea ce eu simt, ce-i oare?
Iar dacă-i ea, mă-ntreb ce e iubirea?
E-un lucru rău? De ce-i râvnesc rănirea?
E-un lucru bun? Atunci de ce mă doare?

Cum plâng când cer plăcerea arzătoare?
De n-o doresc, la ce-ar servi jelirea?
Cum poți atât când nu-ți dau consimțirea,
o, rău plăcut, o, moarte-nvietoare?!
Iar de consimt, eu plâng pe nedreptate.

În barca fără crmă stau cu plânsu-mi;
furtuni pe mare vin să se aștearnă.

Ușor de-nvățături, greu de păcate,
așa încât nu știu ce vreau eu însumi,
mi-i vara frig și ard în plină iarnă.

(sonet de Petrarca, traducere de C.D. Zeletin)

Acea privighetoare, ce-n noaptea liniștită

Acea privighetoare, ce-n noaptea liniștită
Își plânge puii, poate, sau de dragul de ei tovarăș,
Văzduhul și câmpia le umple iar și iarăș
Cu melodia-i tristă și-atât de iscusită.

Și parcă noaptea-ntreagă cu mine-odată plânge:
De soarta mea amară mereu mi-aduce-aminte.
Și doar de mine însumi mă plâng. Căci slaba-mi minte
Crezu că Ea e zână și Moartea n-o înfrânge.

Ah, ușor se-nșeală un om încrezător!
Puteam gândi că, iată, limina ochilor
În țărână se preface, deși dumnezeiască?

Azi știu: această soartă sălbatecă mă-nvață
Că nu-i pe lume – pradă jelaniei în viață –
Vreo desfătare dragă pe veci să dăruiască.

(sonet de Petrarca din Sonete (1959), traducere de Sebastian Lascăr)

Am obosit atâta gândind cum gândul meu...

Am obosit atâta gândind cum gândul meu
Nu obosi să-ți fie doar ție închinat.
Cum singur nu-mi curm traiul acesta blestemat,
Să scap de apăsarea oftatului meu greu?

Cum – lăudându-ți chipul și zâmbetul anume,
Și bucele, și ochii la cari mă tot gândesc –
Nu-mi ostenește graiul, nici vorbe nu-mi lipsesc,
Că pot o zi și-o noapte să te mai strig pe nume?

Cum pașii mei au încă puterea să-nsoțească
Mereu și-oriunde urma și umbra-ți îngerească,
Pierzând zădarnic viața spre-a inimii ruină?

Și dacă stric atâta hârtie și cerneală
Scriind de tine; dacă într-asta-i vreo greșeală,
De vină e Amor, nu arta mea-i de vină!

(sonet de Petrarca din Sonete (1959), traducere de Sebastian Lascăr)

Reprezentant de frunte al liricii universale, Francesco Petrarca a fost unul dintre primii umaniști ai Renașterii. Gloria sa literară, a fost recunoscută mai cu seama, de la florilegiul de poeme scrise în Toscana, închinat iubitei sale Laura de Noves, reunite sub titlul *Cantionierul*.

Francesco Petrarca se distinge ca una dintre cele mai însemnate personalități literare ale Renașterii prin două genuri de activitate. El este și primul cercetător umanist și primul mare poet liric modern. Dragostea sa pentru antichitate face din el primul mare umanist. Îl pasionează atât de mult vechile manuscrise din scriitorii latini, încât vizitează locurile cele mai depărtate, în deosebi bibliotecile diferitelor mănăstiri, pentru a studia și cerceta aceste lucrări.

Petrarca nu era, însă, numai un om al cărții. Sensibilitatea sa în fața frumuseților naturale, precum și dragostea sa pentru Laura vor avea un rol hotărâtor nu numai pentru creația sa poetică, ci și pentru întreaga istorie a poeziei lirice moderne. Majoritatea poeziilor lui Petrarca au formă de sonet – formă clasică a poeziei europene din 14 versuri, care, începând din secolul al XIII-lea va deveni una dintre cele mai populare forme poetice. Petrarca este considerat părintele sonetului, prin cele 317 sonete dedicate femeii iubite – Laura. Petrarca a introdus în poezie natura, ca temă integrală, natura însuflețită (romantic parcă) de starea sufletească a aceluia care o descrie sau o alege ca fundal al întâmplărilor vieții sale. El este printre primii scriitori ai lumii care posedă total „sentimentul naturii”. Natura i-a folosit ca o sursă de imagini, de comparații și metafore pentru a-și colora versurile. Dar natura nu este numai o stare sufletească, preanunțând atitudini romantice, ci are și o frumusețe infinită în sine. [Sentimentul naturii fusese ignorat de evul mediu.]

Opera lui Petrarca este vastă și variată. Bogata sa culegere de poezii, numită *Rime*, a făcut din el un poet imitat secole de-a rândul în toate țările Apusului. El aduce la cea mai înaltă perfecțiune forma poetică a sonetului, inventată cu un veac mai înainte tot în Italia. Pe lângă *sonet* el mai cultivă și *canțona*, o formă de poezie mai lungă, ale cărei strofe ating uneori numărul de 20 de versuri. În cele mai multe din poeziile sale el cântă iubirea sa nefericită pentru Laura, fiind dominat de o adâncă stare de melancolie. Deși însuflețit tot de o dragoste curată prin care o idealizează pe femeia iubită, pasiunea sa apare mai naturală și mai pământească decât la Dante. Laura nu este ca Beatrice, numai un îndemn către virtuțile cele mai înalte, ci și un obiect al iubirii propriu-zise. Faptul trebuie privit ca un semn al Renașterii, când omul se apropie mai mult de realitate și se lasă mai adânc călăuzit de simțurile sale naturale. Dar, odată cu simțirea, el se vede îndrumat și de rațiunea sa. Începutul spiritului științific, care-l îndeamnă pe om să cerceteze natura și cauzele lucrurilor, îl face și pe Petrarca să-și pună întrebări, să analizeze și să încerce a pătrunde cu mintea starea sa din momentul îndrăgostirii. Această îmbinare armonioasă între cel mai mare sentiment și cea mai profundă iscodire a inteligenței se poate vedea, bunăoară, în primele două strofe din *Sonetul 132*.

Dante, chiar când introduce elementele noi, este totdeauna sigur în afirmațiile

sale. Petrarca apare, însă, șovăitor, plin de întrebări, nespus de curios să găsească adevărul, ceea ce face din el primul model al omului problematic din lumea modernă, prin spiritul căreia s-a ajuns la atâtea invenții și descoperiri. În majoritatea poeziilor sale Petrarca recurge la procedeul poetic al antitezei, care va fi foarte imitat mai târziu de alți scriitori.

Poezia lui Petrarca este un suflu nou pentru dezvoltarea literaturii de mai târziu, atât prin formă, cât și prin conținutul de idei. Petrarca pătrunde în esența analizei sentimentului de dragoste prin modul în care prezintă acest sentiment – opera sa devine o agendă a trăirilor sufletești, a sentimentelor și emoțiilor poetului. Pentru prima dată poezia devine o istorie lăuntrică a sentimentului propriu. Fiind primul mare liric modern, Petrarca este acela care a exercitat cea mai mare influență asupra poeziei europene, astfel încât până și în secolul al XIX-lea mai pot fi încă descoperite la unii poeți reminiscențe ale artei sale.

Petrarca a fost omul cel mai erudit al vremii sale, o personalitate reprezentativă pentru începuturile umanismului renascentist prin convingerea legăturii dintre cultura clasică.

EXPRIȚAȚI-VĂ PĂREREA!

1. Citiți cele câteva sonete din creația lui Francesco Petrarca propuse pentru lectură și deduceți mesajul lor de idei.
2. Ce sentiment persistă în toate sonetele citite de voi? Cum explicați acest fapt?
3. Ce puteți spune despre structura acestor poezii? Se încadrează ele în noțiunea de sonet? Argumentați-vă răspunsul.
4. Cui îi dedică Petrarca sonetele sale? Ce puteți spune despre această dragoste?
5. Ce idei filozofice desprindem din conținutul sonetelor lui Petrarca? Argumentați-vă răspunsul cu citate din text.

LUCRAȚI ÎN ECHIPĂ!

1. Toate sonetele lui Petrarca sunt dedicate dragostei pentru Laura. Identificați în textele citite de voi cuvintele și sintagmele care descriu acest sentiment.
2. Menționați câteva accepții ale dragostei atestate în poeziile citite. Ce reprezintă dragostea pentru poet? Argumentați-vă părerea.
3. Precizați modalitățile artistice de conturare a imaginilor poetice în sonetele lui F. Petrarca.
4. Demonstrați că poezia lui Petrarca este o stare lăuntrică a sentimentului propriu.
5. Pentru începuturile Umanismului în Italia, Francesco Petrarca este un reprezentant de seamă. Ce rol a jucat opera acestui scriitor în evoluția sonetului modern? Argumentați-vă răspunsul.

EXERCITII. APLICAȚII

1. Memorizați un sonet (la alegere) din creația lui Francesco Petrarca și recitați-l în clasă.

2. Comentați un sonet din cele citite și motivați-vă alegerea.
3. Identificați câteva figuri de stil din sonetele lui Francesco Petrarca.
4. Identificați rima și ritmul sonetelor de mai sus.
5. Realizați o comunicare despre perioada în care a creat Francesco Petrarca.

Dante Alighieri (1265 – 1321)

Viața lui Dante Alighieri este strâns legată de evenimentele politice din Florența. În acea perioadă, Florența era pe cale să devină orașul cel mai important și puternic din Italia centrală. Începând din 1250, un guvern comunal compus din burghezi și meseriași înlătură supremația nobilimii și, doi ani mai târziu, se bat primii „fiorini” de aur, monedă forte a comerțului european. Conflictul dintre „Guelfi”, fideli autorității temporale a papei, și „Ghibellini”, partizani ai primatului politic al împăraților germani ai „Sfântului Imperiu Roman”, se transformă într-un război între nobili și burghezie. La nașterea lui Dante, după

îndepărtarea Guelfilor, Florența se găsea în puterea Ghibellinilor. În 1266, Guelfii revin la putere și Ghibellini sunt expulzați din oraș. La rândul lor, Guelfii se divid în două fracțiuni: „bianchi” (albii) – care încercau să limiteze hegemonia papei – și „neri” (negrii).

Dante Alighieri se naște la Florența pe 14 mai 1265 într-o familie din mica nobilime, tatăl, Alighiero di Bellincione, se ocupa cu negustoria. Mama – Gabriella degli Abati – i-a murit în copilărie, iar tatăl atunci când Dante avea 17 ani. Cel mai semnificativ eveniment al tinereții, după cum singur spune în opera sa *La Vita Nuova*, este întâlnirea în 1274 cu Beatrice (nobila florentină Bice di Folco Portinari), pe care o vede în numai trei ocazii, fără să fi avut oportunitatea de a-i vorbi vreodată. Îndrăgostit de ea până la adorație, Beatrice devine simbolul angelic al grației divine, pe care o va cânta exaltat în *La Vita Nuova* și mai târziu în „*Divina Commedia*”.

Se cunoaște puțin despre educația primită, dar creațiile sale scot în evidență o erudiție deosebită pentru timpurile sale. A fost profund impresionat de filozofia și retorica lui Brunetto Latini, care apare ca figură importantă în „*Divina Comedie*”. În Florența, audiază prelegerile de filozofie și teologie la școlile franciscane (pe lângă biserica *Santa Croce*) și dominicane (la biserica *Santa Maria Novella*), studiindu-i mai ales pe Aristotel și pe Toma d'Aquino. Se știe că în 1285 Dante se afla în Bologna și este foarte probabil să fi studiat la renumita Universitate din acest oraș.

La vârsta de 20 de ani se căsătorește cu Gemma Di Manetto Donati, aparținând unei ramuri secundare a unei mari familii nobiliare, de la care va avea patru copii, Jacopo, Pietro, Giovanni și Antonia. În 1292, doi ani după moartea Beatricei în urma unor complicații puerperale, Dante începe să scrie *La Vita Nuova*. În același timp, se angajează în viața politică turbulentă din acel timp, imaginând în persoana împăratului „Sfântului Imperiu Roman” mitul unei posibile unități politice.

Dante cu „Divina Comedie” în apropierea intrării în Infern, privind spre Florența. În fund cele șapte trepte ale Purgatoriului. Frescă de Domenico di Michelino (1465) în biserica Santa Maria del Fiore, Florența (Italia)

Totuși, în 1293, în urma unui decret prin care nobilii erau excluși de la orice activitate politică, Dante este constrâns să se dedice numai creației literare. Doi ani mai târziu, acest decret este abolit, cu condiția ca persoana interesată să facă parte dintr-o corporație artizanală. Dante se înscrie în corporația medicilor și farmaciștilor, și în cea a bibliotecarilor, cu mențiunea de „poet”. Se afiliază fracțiunii „Guelfilor albi”, care se opuneau influenței papei Bonifaciu al VIII-lea Caetani. În 1295, este trimis în San Gimignano cu o misiune diplomatică iar în 1300 este ales ca magistrat, unul din cei șase „Priori” – supraveghetori ai puterii executive care alcătuia „Signoria”. La îndemnul lui Dante, liderii grupurilor antagoniste – „albii” și „negrii” – din rândul Guelfilor, au fost exilați pentru a se menține liniștea în oraș. În timp ce Dante se găsea la Roma, chemat de papa Bonifaciu VIII, fracțiunea „negrilor” preia puterea politică în Florența, lui Dante i se interzice prezența în oraș și este condamnat la o amendă drastică. Neavând suma necesară, este condamnat la moarte dacă se va întoarce vreodată în Florența. Convins că a fost înșelat, Dante va rezerva un loc special papei Bonifaciu VIII într-unul din cercurile „Infernului” din „*Divina Comedie*”.

Cu anul 1304 începe pentru Dante un lung exil, el nu se va mai întoarce niciodată la Florența. Petrece cea mai mare parte a exilului la Verona, în anii 1307- au fost trezite de sosirea în Italia a împăratului

Henric al VII-lea de Luxemburg, în care vedea rezolvarea rivalităților dintre orașele italiene. Dar moartea bruscă a lui Henric în 1313 la Siena întrerupe restaurarea puterii imperiale. În 1316, conducerea orașului Florența îl invită să se întoarcă din exil, dar condițiile umilitoare erau aceleași ca pentru un infractor iertat. Dante respinge cu demnitate invitația, spunând că nu se va întoarce decât dacă i se va restabili în întregime onoarea („*senza onore e dignità di Dante....a Firenze non entrerò mai*”). În 1319, Dante este invitat la Ravenna de către Guido Novello da Polenta, conducătorul orașului. Doi ani mai târziu, este trimis ca

ambasador la Veneția. În timpul călătoriei de întoacere, suferă un atac de malarie și moare în noaptea de 23/24 septembrie 1321 la Ravenna, unde se găsește și astăzi mormântul său, deși florentinii i-au păstrat un loc special în biserica *Santa Croce*.

Dante este ultimul mare exponent al culturii medievale, care – în generația următoare cu Petrarca și Boccaccio – va face trecere spre umanismul renașterii.

Împreună cu Guido Cavalcanti, Lapo Gianni, Cino da Pistoia și Brunetto Latini devine principalul animator al noului stil literar, *Dolce Stil Novo*. Spiritualitatea lui Dante este impregnată de misticismul caracteristic epocii istorice, după care providența este determinantă pentru evenimentele din viața oamenilor, pe calea ce duce la mântuire. Capodopera lui Dante, „*Divina Commedia*”, alegorie în versuri de o precizie și forță dramatică deosebită, a fost începută probabil în 1306 și terminată cu puțin timp înainte de a muri. Titlul inițial dat de autor a fost „*Comedia*”, adjectivul „divina”, folosit de Boccaccio în lucrarea *Tratâtatello in laude di Dante*, apare pentru prima dată într-o ediție din 1555. Împărțită în trei secțiuni („*Inferno*”, „*Purgatorio*”, „*Paradiso*”), în operă este descrisă o călătorie imaginară în cele trei compartimente ale lumii de după moarte, în care poetul se întâlnește cu personaje mitologice, istorice sau contemporane lui.

Fiecare personaj este reprezentantul unei virtuți sau al unui viciu, situarea în una din cele trei lumi fiind simbolică, ca răsplată

Întâlnirea lui Dante cu Beatrice

sau pedeapsă, adesea și după infern și Purgatoriu de către poetul Virgiliu, simbol al înțelepciunii. Beatrice – ființa pe care a adorat-o – fiind instrumentul voinței divine îl ajută să găsească drumul spre Paradis – acolo unde înțelege că *iubirea mișcă sori și stele* (*l'amor che muove il sole e l'altre stelle*). Fiecare secțiune cuprinde 33 de cântece, cu excepția primei, care are un cântec în plus servind ca introducere. Poemul este scris în „terțete” (*terza rima*).

Opera oferă o sinteză a opiniilor filozofice, științifice și politice ale artistului, interpretate literar, alegoric, moral și mistic.

Dincolo de sensurile sale profunde, este dramatizarea teologiei creștine medievale. „*Divina Commedie*” este alegoria purificării sufletului și dobândirii liniștii interioare prin înțelepciune și dragoste.

Opere filozofice și politice

„*Il Convivio*” („*Banchetul*”, 1304-1307) a fost proiectat ca o prezentare în 15 volume a cunoștințelor vremii. Prima carte ar fi fost introducerea, iar celelalte 14 ar fi cuprins comentarii detaliate, dar, din păcate, numai primele patru volume au fost terminate. Dante alege „*il volgare*”, pentru prima dată folosit într-o operă

culturală în locul limbii latine. „*De vulgari eloquentia*” („Cu privire la vorbirea comună”, 1303-1305) este un tratat de analiză a diverselor stiluri lingvistice și literare, redactat în limba latină medievală, proiectat în patru cărți, după obiceiul retoricii medievale.

Dante încearcă să stabilească criterii sigure de bună folosire a limbii italiene scrise și dedică un capitol criticii poeziei italiene. Opera este întreruptă la capitolul al XIV-lea al cărții a doua. „*De Monarchia*” („Despre monarhie”, 1311-1313) tratat politic în latina medievală, scris probabil când împăratul Henric VII se afla în Italia, este o expunere a filozofiei politice a lui Dante, incluzând necesitatea unei structuri multinaționale a „Sfântului Imperiu Roman”, cu o separare completă a bisericii de stat.

Divina comedie

PROLOG

Dante, rătăcind într-o pădure, ajunge la poalele unui deal.

Cele trei fiare. Apariția lui Virgiliu și convorbirea lui cu Dante.

De când e omu'n miezul vieții lui
m'aflam într'o pădure'ntunecată,
căci dreapta mea cărare mi-o pierdui.

Amar mi-e să vorbesc cât de'nfundată
pădure-a fost, încât de-a ei cumplire
gândind la ea mi-e mintea-ncrâncenată!

Un strop mai mult, de-amar și m'ar răpune!
dar până să v'arăt a mea scăpare,
eu de-alte stări văzute'n ea voi spune.

Intrai în ea și nu știu felu'n care,
atât de mult eram de somn pătruns,
pe când ieșeam din dreapta mea cărare.

Dar când sub o colină fui ajuns,
sub care se'nfunda și-această vale,
de-a cărei groază mă simții străpuns,
privind văzut-am creștetele sale
scăldate'n focu-acelei dragi planete
ce mână sigur pe-orișicare cale. (...)

Și iată și-o lupoaic'apoi că pare,
cu mii de pofte'n slabu-i trup răpus,
căci multei lumi îi face zile-amare,

prin multă piedecă ce'n drum mi-a pus
cu groaza ce-o strânea a ei vedere

pierdui speranța de-a mai merge'n sus.

Și ca și-a cel ce vesel strânge-a vere,
când vine-un timp care și-a pierde-l face,
e'n toate trist și-și plânge-a lui durere;

așa-mi făcu și bestia făr' de pace,
ce'ncet-încet venindu-mi mă'mpingea
acolo unde-orice lumină tace.

Pe când mă ruinam în noaptea grea,
deodată-mi apăruse unul, care,
de lung ce-a fost tăcut, ca mut părea.

Văzându-l deci aci'n pustiul mare:
– „Oricine-ai fi, ori umbr'adevărată,
ori om am zis te rog, ai îndurare.”

– „Nu-s om a zis ci-atare fui odată.
Strămoși răspunse el – lombarzi avui:
din Mantua și mam'avui și tată.

Deși târziu, subț Iuliu mă născui,
și Roma subț August, pe când domnise
mințiții zei ce mint, eu o văzui.

Poet fiind cântai pe-a lui Anhise
cucernic fiu care cu-ai Troiei fii
când Ileon fu ars, la noi venise.

Dar tu'ntr'acest amar de ce revii?
Dece nu sui pe dealul desfătării,
că-i scop și cauz'oricărei bucurii?” –

– „Virgil ești tu? Fântâna ești, al cării
torent – îi zisei cu rușine-acum –
bogat pornit-a fluviul cuvântării?

tu marea faclă'n veci pe-al artei drum!
deci fie-mi de-ajutor iubirea vie
și studiul lung în dulcele-ți volum.

Părinte-mi ești, maestru-mi ești tu mie,
tu singur ești acel ce-a dat o viață
frumosului meu stil ce-mi e mândrie.

Vezi fiara m'a întors și-mi șade'n față,

ajută-mi înțeleptule vestit,
căci inima de spaimă'n mine'nghiață". –

– „Pe-alt drum ți se cădea să fi pornit,
– mi-a zis, văzând ce plânset mă doboară –
de vrei să scapi de locul ăst cumplit.

Căci bestia care-asupra ta scoboară
nu lasă'n drum pe nime fără'de-osândă,
ci-i stă de cap astfel, până-l omoară. (...)

Acel Stăpân ce-acel imperiu-l ține,
fiindcă fui rebel la sfânta-i lege,
nu vrea să-i intri'n țara Sa prin mine.

Tutindeni este domn, ci-aici e rege,
aici cetatea Sa și tronu-l are,
ferice-acei pe care-aci-i alege!" –

Iar eu: – „Oh, fă, pe Dumnezeuul care
tu nu-l știai, poete, 'n lume sus
să fug și de-acest rău și-alt rău mai mare;

Și du-mă ca să văd, unde mi-ai spus,
și poarta lui Sân Pietru, ca și plânsu)
celor ce zici că'n veci e neam răpus."
Porni atunci și-urmând, eu după dânsul.

Cântul V

Cercul al doilea. Judecătorul Infernului: Minos. Păcătoșii din dragoste. Francesca da Rimini și Paolo Malatesta. Povestea lor de dragoste și moarte.

Din starea'ntâi așa'ntr'a doua stare
venim, în cerc ce loc mai strâmt rotește,
ci cazne-atât mai mari, stârnind urlare.

Grozav aici stă Minos și rânjește,
județ el ține-acolea'n poartă stând
și-asvârle'n lad precum se'ncolăcește.

Eh, zic că rău-născutul duh intrând,
silit e culpa'ntreagă să și-o spuie,
iar el, cunoscător de rău, văzând

ce loc din lad e vrednic să-l încuie,
cu numărū'nvârtitei cozi pe spate
arată gradu'n care vrea să-l puie.

Mereu stau multe'n față-i adunate,
și una după alta vin cu rândul
și spun și-aud și'n lad sunt aruncate.

Când el văzu că vin și-a'ntra mi-e gândul:
– „Tu cel ce vii în lumea celor morți –
a zis și-a stat, oficiu 'ntrerupându-l –

„Știi unde ești? Te'ncrezi tu vr'unei sorți?
Să nu te'nșele această largă'ntrare!” –
Virgil atunci spre el: – „Ce grijă porți?

Să nu-i oprești fatala lui cărare.
Așa se vrea'ntr'un loc unde se poate
orice se vrea, și curm'a ta întrebare.” –

Acu'ncepui s'aud acele toate
urlări de-aici și-amar fui străbătut
de mutul plâns ce tristul neam îl scoate.

Era'ntr'un loc de-orice lumină mut,
ce muge-așa ca marea 'ntărtată
când largul ei de volbură-i bătut.

Vârtej drăcesc ce nu mai stă vr'odată,
ia morți de-avalma'n furia lui cu sine,
să-i sgudue'nvârtindu-i și să-i zbată.

Iar când simt furia volburei ce vine
cum plâng atunci, cum urlă toți în vale,
și-azvârl blestem puterilor divine!

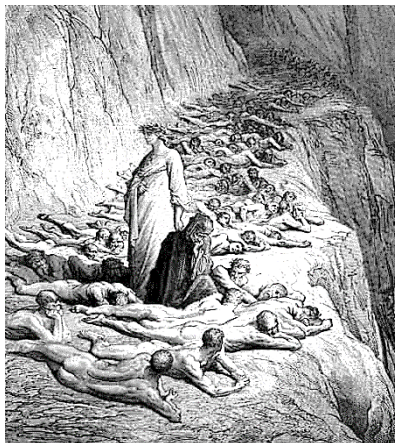
PROGRESAȚI!

Cel mai semnificativ eveniment al tinereții, după cum singur spune în opera sa „*La Vita Nuova*”, este întâlnirea în 1274 cu Beatrice (nobila florentină Bice di Folco Portinari), pe care o vede în numai trei ocazii, fără să fi avut oportunitatea de a-i vorbi vreodată. Îndrăgostit de ea până la adorație, Beatrice devine simbolul angelic al grației divine, pe care o va cânta exaltat în „*La Vita Nuova*” și mai târziu în „*Divina Comedia*”.

Divina Comedie povestește călătoria lui Dante în cele trei lumi ale „vieții de apoi”, în care se proiectează răul și binele lumii terestre, fiind condus la început de poetul Virgiliu, simbol al rațiunii, apoi de Beatrice, simbol al credinței. Poemul este compus din trei părți (trei cantice: Inferno, Purgatorio, Paradiso), cuprinzând 100 de cânturi, 33 pentru fiecare parte, plus un cânt introductiv la începutul Infernului, și este scris în versuri endecasilabice grupate în „terține”

(„terza rima”).

Structura de fond a operei corespunde fanteziei cosmologice medievale. Într-adevăr, călătoria în Infern și pe muntele Purgatoriului reprezintă traversarea întregii planete, în timp ce Paradisul este o reprezentare simbolică a cosmosului ptolemeic.

***Călătoria în cele trei lumi,
Infernul***

Infernul

Dante, rătăcit într-o pădure unde voia să ia o ramură pentru sărbătoarea Floriilor, se trezește la un moment dat înconjurat de o panteră, de un leu și o lupoaică.

Cuprins de spaimă, îi vine o umbră în ajutor: este poetul Virgiliu, care îl va conduce prin Infern, singura posibilitate de a ieși din pădure.

Împreună coboară prin nouă cercuri concentrice, fiecare cerc fiind ocupat de diverse personaje celebre din istoria omenirii, în funcție de păcatele săvârșite, dar și de personalități contemporane, adversari personali sau persoane disprețuite, trimiși de Dante în Infern pentru a-și ispăși viciile. Pedepsele sunt descrise în ordine crescândă, cu cât se coboară în profunzimea iadului, care este

și centrul pământului. Aici întâlnesc, de asemenea celebrul cuplu adulterin, Paolo și Francesca, soția unui măcelar care într-un acces de furie și gelozie îi omoară pe amândoi.

Această întâmplare îi ofera lui Dante o viziune despre dragoste ca un sentiment ce continuă și după moarte, aducându-i în același timp amărăciune pentru iubirea sa neîmplinită. Astfel, opera capătă un caracter romantic, opus curentului tânăr renescentist al perioadei istorice. Această parte a călătoriei se termină cu vederea lui Lucifer, chinuit într-un lac înghețat.

De aici, vor ieși, urcând pentru a vedea din nou „cerul înstelat”. Călătorind în lumea fantastică a morților, Dante duce cu sine toate sentimentele și pasiunile celor vii, trage după el – cum s-a scris – tot pământul.

Purgatoriul

Dante și Virgiliu ajung pe cealaltă parte a pământului, în fața muntelui Purgatoriului, pe culmile căruia sălășuiesc sufletele morților care se căiesc de păcatele făcute în viață. Muntele este împărțit în șapte cercuri, după tipul viciilor avute (mânie, avariție, lăcomie etc.) și durata timpului de căință. Rugăciunile celor vii pe pământ îi pot ajuta să iasă mai curând din Purgatoriu. Și aici se regăsesc persoane cunoscute lui Dante, pentru care arată bunăvoință, cum ar fi prietenii săi din cercul „dolce stil nuovo” sau marii artiști ai trecutului. În vârful muntelui se găsește Paradisul terestru, care are aspectul unei păduri

populată de figuri alegorice. Purgatoriul este o altă ipostază a personalității umane care prevestește zorile Renașterii.

Paradisul

Ajunși în Paradisul terestru, Virgiliu îl părăsește și se întoarce în Infern. Din acest moment, Dante va fi călăuzit de Beatrice, instrumentul voinței divine. Paradisul, în opoziție cu Infernul, este construit din nouă cercuri orientate spre înălțime. Aici este sălașul celor fără de păcate, al sfinților. Fiecare cerc corespunde unuia din corpurile cerești cunoscute în acea vreme: Luna, Mercur, Venus, Soarele, Marte, Jupiter, Saturn, dominate de cerul stelelor fixe. La sfârșitul călătoriei Beatrice îl părăsește și Dante, ghidat de Sfântul Bernardo, adresează o rugăciune Sfintei Fecioare. Artistul se contopește cu Dumnezeu, simbolul „Iubirii care pune în mișcare cerul și stelele”. Dacă în descrierea Infernului și Purgatoriului Dante a avut unele puncte de sprijin, în Paradis el este unicul creator. Tradiția Paradisului nu exista în literatură și fantezia dantescă a creat-o din propriile resurse, realizând un vers fluid și de infinită gamă muzicală, corespunzător iradierii oceanului de lumină a Paradisului.

*Călătoria în cele trei lumi,
Paradisul*

PROGRESAȚII!

1. Citiți fragmentele din opera lui Dante propuse pentru lectură și rezumați conținutul lor.
2. Identificați cele trei trepte descrise de autor în opera sa.
3. Cum este structurată opera lui Dante? Câte părți conține ea? Urmăriți structura primei părți și enumerați elementele fantastice folosite de autor.
4. Cărui gen literar aparține această operă? Motivați-vă răspunsul.
5. Ce mesaje desprindem din conținutul acestei lucrări? Ce sentimente ale autorului prevalează?
6. De ce lucrarea dată este considerată o sinteză a literaturii și a culturii medievale? Argumentați-vă răspunsul.
7. Comentați semnificația titlului într-un text de volum mic, aducând argumentele necesare.

REȚINEȚI!

POEMUL este o specie a poeziei epice, de întindere relativ mare, cu caracter eroic, filozofic, istoric, mitologic, legendar etc., în care se povestesc fapte mărețe săvârșite de personaje însuflețite de sentimente nobile.

TERTINA este o strofă alcătuită din trei versuri. Se folosește de obicei la construirea sonetului italian, care este alcătuit din două catrene și două terține. Capodopera lui Dante Alighieri, *Divina Comedie*, este scrisă în versuri endecasilabice grupate în terține (*terza rima*).

Poemul este și o specie lirică sub forma unor proze scurte în care se renunță la caracteristicile tradiționale ale poeziei. Exemple: „*Cântarea României*” de Alecu Russo, „*Ferestrele*” de Charles Baudelaire etc.

Poemul este o specie a genului epic, în versuri, de proporții mai mari decât balada, dar mai mici decât epopeea.

EXPRIMAȚI-VĂ PĂREREA!

1. Poemul „*Divina comedie*” a lui Dante este alcătuit din trei părți. Urmăriți structura poemului și enumerați elementele fantastice folosite de autor. Argumentați care este rolul lor în prezentarea mesajului.
2. Ce sentimente ale autorului desprindem din textul întregii opere? Argumentați-vă răspunsul.
3. De ce credeți că Dante a numit această operă „*Poema sacra*”? Explicați semnificația acestei sintagme.
4. Descrierea *Paradisului* este un adevărat poem al luminii și frumuseții. Faceți o analiză amplă a acestei părți anume din această perspectivă.
5. Explicați semnificația termenului „*comedie*”, așa cum se înțelegea el în Evul Mediu italian. Diferă el de cel actual? Argumentați-vă răspunsul.
6. Cine sunt însoțitorii lui Dante prin cercurile *Infernului*, *Purgatoriului* și *Paradisului*? Comentați aceste călătorii și vorbiți despre semnificația lor.
7. Care sunt sensurile alegorice și simbolice ale operei lui Dante?

Oamenii iluștri despre...

„*Divina Comedie* este operă a Evului Mediu prin genul literar în care se înscrie și prin motivul inspirator: sentimentul culpei și necesitatea mântuirii în credință, dar este totodată operă de poezie universală, vina care se cere ispășită cuprinzând sfera întreagă a patimilor omenеști după cum bucuria mântuirii cuprinde toate bucuriile accesibile omului.” **Nina Facon**

EXERCITII. APLICAȚII

1. Citiți integral opera lui Dante și efectuați comentariul literar al ei.
2. Realizați o comunicare despre Dante și perioada în care a activat acest scriitor.
3. Pregătiți și organizați o dezbatere despre literatura Evului Mediu.
4. Redactați o compoziție în care să scoateți în evidență importanța creației lui Dante pentru dezvoltarea literaturii universale.

Literatura persană

Omar Khayyam

(1045 – 1122)

Izvoarele cu privire la viața lui Khayyam se contrazic adeseori. Numele ar putea denota proveniența dintr-o familie de fabricanți de corturi, dar nici acest lucru nu se poate afirma cu certitudine.

Deși supranumele Khayam îl desemnează pe meșteșugarul care face corturi, el este, în același timp, precum și alte denumiri de meșteșuguri, tipic pentru tradiția sufistă.

Conform acestei tradiții, care interpretează denumirile cu ajutorul unei mistici a numerelor asemănătoare cabalei din tradiția iudaică, numită *abşad*, numele învățatului s-ar traduce cu ajutorul calculului poziției literelor prin *Ghāqi*, Risipitorul.

Pentru un sufi acest supranume desemnează disprețul pentru bunurile lumești. Și-a petrecut copilăria în orașul Balhi (în nordul Afghanistanului de azi), unde a studiat îndrumat de învățații Șeic Mohamed Mansuri și, apoi, Imam Mowaffaq de Nişapur. A avut o viață extrem de agitată, dacă ținem cont că a trăit în perioada formării Imperiului Selgiucizilor. Învățații se aflau într-o situație precară, fiind dependenți financiar de conducători sau de vreun mecena local. Însuși Khayam a scris, mai târziu, că a fost, în perioada tinereții, „martor al nimicirii învățaților, din care nu a mai rămas decât o mână de oameni, chinuită și puțin numeroasă. Asprimea soartei din aceste vremuri i-a împiedicat să se dedice perfecționării și adâncirii științei lor”.

Ca învățăcel în Nişapur, l-a legat o prietenie strânsă de Hassan bin Sabah, întemeietorul de mai târziu al sectei asasinilor, și de viitorul vizir al Imperiului Selgiucizilor, Nesām ol-Molk. Legenda afirmă că cei trei și-ar fi jurat sprijinul în cazul în care unul dintre ei ar fi urcat scara ierarhiilor. Nesām ol-Molk uită de această promisiune, odată devenit vizir, în 1063, și îl neglijează, în special, pe bin Sabah. Unul dintre adepții acestuia îl va uide pe vizir, în 1092, se pare că din această cauză. Învățatului Khayam i-a fost încredințată, probabil și prin intermediul lui Nesām ol-Molk, importanta reformă a calendarului, care este finalizată în 1079.

După asasinatul din 1092, Khayam întreprinde un pelerinaj la Mecca, datorită, probabil, într-o oarecare măsură, și ostilităților pe care le simțise din partea cercurilor sunnite, care i-au imputat înlocuirea calendarului islamic, bazat pe fazele lunii, cu unul civil. În Nişapur domneau, la acea dată, neliniști provocate de cercuri religioasă-fundamentaliste. Doar după ce a dovedit, prin acest pelerinaj, dreptă sa credință, Khayyam a putut activa ca profesor în orașul său natal.

Rubai

Cortina destinului nimeni n-a ridicat-o.
Secretele enigmei nu le deține nimeni.
Ani șaptezeci și doi am tot reflectat,
Dar n-am aflat nimic, niciodată. E ne-nceput misterul.

O, Khayyam, poate-ai păcătuit. Tristețea asta, de ce? Iar lacrimile?
Din chinuri, ce câștigi? Zadarnice sunt. Oare nu-i scris
Că sub orice păcat se nasc mila
Și-ale iertării plăceri? Atunci, de ce ai teamă?

Lumea de-apoi sfârșit nu va avea. Va fi fără margini tristețea.
Acolo sus aștrii au scris-o. Trăiește azi, fii mulțumit:
Din a trupului tău pulbere, cărămizi va turna sclavul,
Cimitire, altele. Să se ridice pentru alți oameni.

Adu-mi vin! El spală-n trandafirii spumii
inima-mi rănită-n dragostele humii;
drojdia din cupa-mi e un leac mai bun
decât Bolta-Albastră – bortă-n hțrca lumii!

Am venit pe lume – mai bogată-i ea?
Voi pleca din lume – pierderea e grea?
Vai, cine-mi va spune, pentru ce din pulberi
m-am iscat, și-n pulberi mă voi spulbera...?

Părăsi-vom lumea. Nici că-i pasă lumii”
Urma ni s-o șterge de pe globul humii.
Nici că-i pasă lumii! Ea a fost, va fi –
noi în sânul humii... Nici că-i pasă lumii!

Roza râde-aprinsă: „zvăpăiatul vânt
rupse de pe mine mătăsos veșmânt:
punga mi-o deschise – toată aurăria
de polenuri zace vraiste la pământ...”

Nu mă certați! Lăsați-mi pe masă vinul bun!
Căci ascultați: atunci când beau, aud ce spun
Narcișii, trandafirii și blândeale lalele.
Aud chiar și cuvântul nespun al dragei mele.

Omar Khayyam a fost un spirit universal. El compunea cu ușurință lucrări științifice, tratate de metafizică, manuale de științe ale naturii. Ca poet, Omar Khayyam scrie un număr imprecis de rubaiuri (rubaiate). Majoritatea rubaiatelor conțin revolte, determinate de raportul care se stabilește între om și religie: „Pentru gândirea islamică, Dumnezeu e suveran și legile naturii nu există în fața acțiunilor sale arbitrare... Acesta e un Dumnezeu personal, dar pe care trebuie să-l ascuți, să-l iubești sau să te revolți împotriva lui...”. Această revoltă a poetului reiese din viziunea sa asupra lumii. Khayyam se revoltă pentru că omul nu are posibilitatea de a renaște din pământ, calitate pe care o au chiar și plantele. Pe autor nu-l interesează nemurirea sufletului, ci contopirea lui cu divinitatea abstractă, omul se vrea nemuritor în ființă și nu numai în spirit.

Catrenele lui Omar Khayyam, care au entuziasmat pe cititorii din Europa și America datorită unei traduceri engleze de prestigiu (Fitzgerald, 1859), n-au fost apreciate în persia decât foarte târziu, desigur din cauza sarcasticelor lor ironii la adresa clerului și chiar a religiei. Omar Khayyam este un liber cugetător și unul din marii oameni de știință ai Orientului. Strălucit matematician, fizician, astronom, medic și filozof, autor a numeroase opere științifice, contemporanii și urmașii săi considerau nedemne de renumele său cele 250 de catrene.

Printre notele cele mai frecvente ale poeziei lui Khayyam este nota bahică, umbrită însă de o notă nostalgică. Hedonismul poetului nu este o atitudine frivolă, ci izvorăște dintr-o dezamăgire, fapt vizibil în cele mai multe rubaiate. Savantul Khayyam poate fi privit ca un necredincios. Scepticismul său însă nu este numai de ordin religios, ci vizează și orgoliul, vanitatea, ambițiile deșarte. Iar acest scepticism, agravat de spectacolul nedreptăților vieții, îl duce adeseori la un pesimism profund, notă dominantă, împotriva căreia poetul încearcă să acționeze printr-o atitudine bahică. Pe de altă parte, poetul are un puternic simț al naturii și un limbaj metaforic foarte sugestiv. Caracterul general al poeziei sale este scepticismul dus la disperat pesimism. Se presupune că Autorul vestitelor rubaiate s-a inspirat din poezia populară, izvârâtă din sentimentul suferinței exploatarei și din protestul împotriva rânduielilor lumești, a destinului, a nedreptății, a neputinței religiei.

În limba română Opera lui Omar Khayyam a fost tradusă de scriitorul Gheorghe Iorga, ceea ce a constituit un eveniment cultural deosebit, deoarece a fost o traducere directă din persană în română.

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Studiați datele biobibliografice ale scriitorului persan și expuneți particularitățile epocii în care a trăit și a activat.
2. Care este rolul creației poetului persan în contextul literaturii universale? Motivați-vă răspunsul.
3. Ce domenii ale științei, culturii, filozofiei a exploatat Omar Khayyam?

Argumentați-vă răspunsul prin exemple concludente.

4. Ce tip de poezie a cultivat poetul persan? Cum se prezintă această specie în contextul literaturii universale?
5. Care este viziunea lui Omar Khayyam asupra lumii și a vieții omului în această lume? Cum o prezintă el în catrenele sale? Argumentați.
6. Ce teme și motive predomină în poezia lui Omar Khayyam? Exemplificați.
7. Analizați catrenele poetului persan din punct de vedere al mesajului transmis, dar și al versificației.
8. Citiți și alte catrene(decât cele din manual) din creația lui Omar Khayyam și analizați-le în clasă.
9. Pregătiți o comunicare despre literatura persană și rolul ei în dezvoltarea literaturii universale.
10. Comentați în scris un catren al lui Omar Khayyam. Ce semnificație au catrenele citite mai sus?

Jules Verne **(1828 - 1905)**

Considerat de unii părintele genului SF, Jules Verne este al doilea cel mai tradus scriitor străin, fiind doar în urma Agathe Christie, cu 4.223 de traduceri în 148 de limbi, potrivit statisticilor UNESCO. Totodată, o mare parte a operelor sale au fost transpuse pe micul ecran.

Scrierile lui Verne au revoluționat știința. În operele sale el a vorbit despre viitor, spațiu, aer și călătoria în adâncurile mării.

Jules Verne s-a născut la 8 februarie 1828 în Nantes (Franța), fiind fiul cel mare al unui procuror, Pierre Verne. Pe mama sa o chema Sofia. În copilărie, în timp ce își petrecea vacanțele de vară pe o insulă vecină cu râul Loara, Jules și fratele său Paul, de care era foarte apropiat, închiriau frecvent o barcă cu un franc pe zi. Navigând de-a lungul râului, el și-a dezvoltat imaginația, așa cum s-a descris în scurta biografie *Amintiri din copilărie și tinerețe*. La 12 ani a vrut să fugă în India. La vârsta de 9 ani, a fost trimis la școală, la liceul Saint Donatien din Nantes, unde Verne a devenit pasionat de călătorii și explorări. Astfel, la vârsta de 12 ani s-a îmbarcat clandestin pe o navă care pleca în India. Prins de tatăl său, Jules a fost aspru pedepsit, moment în care a făcut celebra afirmație: „De acum voi călători doar în imaginația mea”. La liceul Saint Donatien, Jules a studiat latina, pe care a folosit-o în povestirea sa scurtă, „Mariajul domnului Anselme din Tilleuls”. Printre profesorii săi s-a numărat și celebrul inventator francez Brutus de Villeroi, care predă desenul și matematica, și care ulterior a devenit faimos prin crearea

primului submarin al SUA, Alligator.

Deși nu au colaborat direct, se pare că de Villeroi l-a inspiart în proiectarea romanului „20.000 de leghe sub mări”. După ce a terminat liceul, Verne a plecat la Paris pentru a studia dreptul. Și-a început cariera artistică la 20 de ani, în 1948, când, împreună cu Michel Carre, a început să lucreze la operele muzicale. Verne, un broker de succes După ce tatăl său i-a retras sprijinul financiar pe motiv că se ocupa mai mult de scris, decât de drept, Verne s-a angajat ca broker, lucru pe care l-a detestat deși a avut success. În această perioadă, i-a întâlnit pe Alexandre Dumas (tatăl) și Victor Hugo, care i-au dat niște sfaturi foarte bune. În ianuarie 1857, scriitorul s-a căsătorit cu Honorine de Viane Morel, o văduvă cu două fiice. Sub îndrumarea ei, Jules Verne a continuat să scrie și să se concentreze pe publicarea operelor sale. Cei doi soți au avut un fiu, Michel Jean Pierre Verne, descris de tatăl său drept „un copil teribil”...

Hetzel l-a modelat pe Verne Odată cu apariția lui Pierre-Jules Hetzel (foto), unul dintre cei mai importanți editori francezi, care a mai publicat, printre altele, operele lui Victor Hugo, George Sand și mulți alții, situația lui Verne s-a îmbunătățit. În momentul întâlnirii celor doi, Verne avea 35 de ani, iar Hetzel 50. Până la moartea ultimului, ei au format un excelent tandem scriitor-editor. Hetzel l-a ajutat pe Verne să-și îmbunătățească lucrările care fuseseră respinse anterior de alți editori pe motiv că sunt prea științifice. Cu ajutorul editorului său, el a rescris povestea cărții *Cinci Săptămâni în Balon*, pe care a publicat-o în 1863. Verne și-a remodelat scrisul sub îndrumarea lui Hetzel, dând operelor sale un accent comic, înlocuind sfârșitul trist cu unul vesel și atenuând mesajele politice pe care le transmisese anterior. Hetzel i-a publicat până la moartea sa minim două volume pe an. Cele mai de success volume au fost *O călătorie spre centrul Pământului* (1864), *De la Pământ la Lună* (1865), *20.000 de leghe sub mări* (1869) și „Ocolul Pământului în 80 de zile” (1873). Toate acestea au format o colecție intitulată „Călătoriile extraordinare” (Les voyages extraordinaires). Din acest moment, Verne putea trăi din scrierile sale, însă cea mai mare parte a averii sale va veni din punerea în scenă a romanelor *Ocolul Pământului în 80 de zile* și *Michael Strogoff*, considerat drept una dintre cele mai bune cărți ale sale și care nu tratează genul Sf. Pe măsura bunăstării sale financiare, el și-a cumpărat cumpărat yachturi. La bordul celei de a treia nave ale sale, Saint-Michel III, a călătorit în jurul Europei și în SUA. Pentru meritele sale literare, în 1870 a primit rangul de Cavaler al Legiunii de Onoare.

Verne suferă două lovituri în 1887 prin moartea editorului său și a mamei sale, Sofia. Din acel moment, de promovarea operelor sale se va ocupa fiul său Michael, care nu va avea însă vigoarea lui lui Hetzel. În anul următor scriitorul intră în politică, fiind ales consilier municipal în Amiens, pe listele republicanilor. Timp de 15 ani, cariera s-a literară va fi afectată de

atribuțiile politice. Din cauza acestor schimbări, până la moartea sa, în 1905, Jules Verne va renunța la abordarea pozitivă concentrată pe explorare și știință. Tonul său va fi unul pesimist axat pe pericolele tehnologice provocate de orgoliul oamenilor de știință. Acum va publica *Întâmplări neobișnuite*, *Insula cu elice* (1893), în *Fața steagului* (1894) sau *Stăpânul lumii* (1904). La 24 martie 1904, Jules Verne moare în casa sa din Amiens, la vârsta de 77 de ani. La doi ani de la moartea sa a fost înălțat un monument în cinstea sa: Jules Verne ieșind din mormânt, cu un braț ridicat spre stele. După decesul lui, fiul său îi va publica postum lucrările, după ce le va aduce modificări substanțiale criticate de foarte mulți. Acum va apărea, printre altele, *Uimitoarea aventură a Misiunii Barsac* (1919). Una dintre cele mai importante scrieri ale sale SF va apărea în 1989. Strănepotul său a găsit manuscrisul *Parisul în secolul 20* și l-a publicat. Se pare că romanul care a anticipat apariția trenurilor de mare viteză, zgărie norilor din sticlă și oțel, automobilelor puternice sau calculatoarelor a fost scrisă încă din 1863, dar Hetzel i-a sugerat să mai aștepte 20 de ani înainte să o publice, pe motiv că tonul ei pesimist i-ar fi ruinat cariera. Ziarul „*Adevărul*” lansează în 13 ianuarie colecția Jules Verne. În fiecare miercuri veți putea achiziționa, împreună cu ziarul *Adevărul* și suplimentul *Adevărul literar și artistic*, câte unul dintre cele 40 de volume ale scriitorului francez.

Copiii căpitanului Grant

Partea I

Capitolul I

La 26 iulie 1864, zi în care bătea o briză puternică de miazănoapte, un iaht minunat înainta cu toată viteza pe apele Canalului de Nord. Pe arborele artimon falfaia steagul Angliei; în vârful catargului cel mare, pe un alt steguleț, fluturau inițialele E. G., brodate în aur și încoronate cu semnele ducale. Iahtul se numea Duncan și aparținea lordului Glenarvan, unul din cei șaisprezece pairi scoțieni din Camera Lorzilor și totodată membrul cel mai distins al Royal-Thames-Yacht-Clubului, club cu mare faimă în întreg Regatul Unit.

Pe bord se aflau lordul Eduard Glenarvan cu tânăra lui soție, lady Helena, și unul din verii săi, maiorul Mac Nabbs.

Duncan, recent construit, navigase într-o călătorie de probă la câteva mii depărtate pe golful Clyde și se pregătea tocmai să se înapoieze la Glatton; insula Arran se vedea la orizont, când marinarul de veghe semnală un pește uriaș care se zbenguia greoi pe urmele iahtului. Căpitanul John Mangles îl înștiință pe lordul Eduard. Acesta urcă imediat pe punte împreună cu maiorul Mac Nabbs și-l întrebă pe căpitan ce vietate crede că ar putea fi.

– Milord, cred că este un rechin de o mărime apreciabilă, răspunse John

Mangles.

– Un rechin în aceste ținuturi! exclamă surprins Glenarvan.

– Se prea poate răspunsese căpitanul. Peștele acesta face parte dintr-o specie de rechini pe care o întâlnești în toate mările și la orice latitudine. E așa-zisul „balance-fish”. Și pun rămașag că avem de-a face cu unul din acești pești blestemați! Putem încerca să-l vânăm; bineînțeles dacă milord consimte și dacă această vânătoare e pe placul lady-ei Glenarvan. Atunci vom ști precis despre ce e vorba.

– Care-i părerea dumitale, Mac Nabbs? îl întrebă lordul Glenarvan pe maior. Să încercăm aventura?

– Sunt de aceeași părere cu dumneata, rășwise liniștit maiorul.

– Dealtfel, continuă JohnMangles, am face foarte bine să mai curățăm mapele de câte una din dihăniile acestea grozave. Să nu scăpăm ocazia. Vom avea un spectacol strașnic și,o faptă bună.

– Bine, John! răspunsese lordul, și trimise s-o cheme pe lady Helena, care, ispitită de perspectiva unei vânători aventuroase, urcă imediat pe punte. (...)

Pasagerii și marinarii de pe Duncan urmăreau cu mare atenție mișcările rechinului. În curând, animalul ajunsese în preajma cângii;

serăsturnă pe spate pentru a înșfăca mai bine slănina și, într-o clipă, răsturnă pe spate pentru a înșfăca mai bine slănina și, într-o clipă, momeala enormă dispăru în gâtleejul său uriaș. Vârful în formă de undiță al cângii se înfipse în el și rechinul se răsuci furios, izbind cu putere cablul; marinarii îl ridicară atunci cu ajutorul unei macarale legată la capătul vergei mari. Văzându-se smuls din apă, animalul se zbătea cu violență. Dar fu înfrânt O frânghie prevăzută cu un laț îi înfășură coada, paralizându-i mișcările. Câteva clipe mai târziu, peștele fu tras pe bord și aruncat pe puntea iahtului. Îndată, unul dintre marinari se apropie de el cu băgare de seamă și, cu o puternică lovitură de topor, îi reteză coada enormă.

Vânătoarea se terminase; nu mai aveau de ce să se teamă de monstru. Într-adevăr, marinarii îi veniseră de hac, dar cunozitatea lor nu era încă satisfcută deoarece pe bordul oricărui vas e obiceiul să se cerceteze cu atenție stomacul rechinilor. Marinarii, care le cunosc lăcomia, se așteaptă întotdeauna la surprize și așteptarea le este deseori împlinită.

Lady Glenarvan nu voi să asiste la această „explorare” respingătoare și se duse din nou pe duneță. Rechinul se mai zbătea încă.

Avea zece picioare lungime și cântărea mai mult de șase sute de livre. Lungimea și greutatea lui nu sunt deloc neobișnuite. Dar dacă „balance-fish”, cum i se mai zice acestei specii de rechin, nu e socotit printre uriașii speței, în schimb, este unul dintre cei mai de temut.

Fără altă ceremonie, burta peștelui uriaș fu despicală din două lovituri de secure. Cangea îi pătrunsese până în stomac, care era complet gol: animalul postise cu siguranță de multă vreme și marinarii, dezamăgiți, voiau să-i arunce resturile în mare, când, deodată, un obiect grosolan, lipit de măruntaiele rechinului, atrase atenția șefului de echipaj.

– Ei drăcie! Ce-i asta? întrebă el.

- Vreun pietroi, înfulecat de dihania asta, ca să mai câștige ceva greutate, răspunse unul dintre marinari.

- Ba, spuse un altul, e cu siguranță o ghiulea pe care blestematul de pește a înghițit-o și pe care n-a mai putut-o mistui.

- Ia mai tăceți din gură, le răspunse Tom Austin, secundul iahtului, nu vedeți că animalul acesta era un bețiv sadea și că a sorbit nu numai vinul, ci și sticla, ca nu cumva să piardă vreun strop?

- Cum! exclamă lordul Glenarvan. Rechinul are o sticlă în stomac?

- O sticlă adevărată, îi răspunse șeful echipajului. Dar se vede clar că nu-i scoasă din beci...

- Ei bine, Tom, continuă lordul Eduard, scoate-o cu băgare de seamă. Sticlele care plutesc pe mare conțin deseori documente de preț.

- Crezi? spuse maiorul Mac Nabbs.

- O, nu te contrazic de fel!

- Cred cel puțin că se poate întâmpla.

- O vom afla îndată, îi întoarse vorba Glenarvan. Ei, ei, Tom?

- Iat-o! Exclamă secundul, arătându-i obiectul diform pe care-l scosese, nu fără trudă, din stomacul rechinului.

- Bine, spuse Glenarvan, spălați-o și aduceși-o pe dunetă.

Tom îndeplini ordinul, și sticla descoperită în împrejurări atât de cude, fu așezată pe masa din careu, în jurul căreia se adunară lordul Glenarvan, maiorul Mac Nabbs, căpitanul John Mangles și lady Helena, căci, după cum se știe, o femeie este cât de cât curioasă. Pe mare, orice intervine în monotonia unei călătorii constituie un eveniment.

Se lăsa un moment de tăcere. Fiecare cerceta cu privirea epava aceasta fragilă. Ascundea ea taina unui întreg dezastru, sau era numai un mesaj neînsemnat, lăsat în voia valurilor de vreun navigator fără altă treabă?

Trebuiau să afle ce cuprindea, și Glenarvan se apucă imediat să cerceteze sticla, luând de altfel și toate măsurile de precauție necesare în asemenea împrejurări; s-ar fi spus că era un judecător de instrucție, cercetând amănuntele caracteristice într-o afacere gravă. Lordul avea dreptate să procedeze astfel, căci amănuntul cel mai neînsemnat în aparență poate să ducă deseori la descoperiri importante. [...]

- Prost lucru, constată Glenarvan. Dacă se află înăuntru vreo hârtie, apoi trebuie să fie roasă și de nedescifrat.

- Ne putem aștepta la așa ceva, fu de părere și maiorul.

- Voi adăuga, redulă Glenarvan, că sticla aceasta prost astupată trebuia fără doar și poate să se ducă la fund, și noroc că a înghițit-o rechinul care ne-a adus-o pe Duncan.

Capitolul II

Cele trei documente

Pe aceste petice de hârtie, pe jumătate distruse de apa de mare, se puteau vedea doar câteva cuvinte, resturi indescifrabile ale unor rânduri aproape în întregime șterse.

Timp de câteva minute, lordul Glenarvan le cerceta, atenție; le întorcea când pe o parte când pe alta, le ridica la lumină, căuta cele mai mici urme de litere neatinse de apă. Apoi își privi atent prietenii care-l urmăreau cu neliniște.

– Sunt aici, spuse el, trei texte deosebite, probabil trei copii aleaceluiași document, traduse în trei limbi, una în engleză, alta în franceză și a treia în germană. Cele câteva cuvinte care au rezistat nu lașă nicio îndoială în această privință.

– Dar cuvintele acestea au măcar vreun înțeles? întrebă lady Glenarvan.

– Greu de spus, draga mea, cuvintele scrise în documente sunt departe de a fi complete.

– Poate că documentele se completează între ele? își dădu părerea maiorul.

– Așa ar fi normal, răspunse John Mangles. Nu se poate ca apa să fi ros rândurile exact în același loc; și atunci, apropiind frânturile de frază, le vom găsi un înțeles.

– Așa o să și facem, hotărî lordul Glenarvan, dar să procedăm metodic. Priviți întâi documentul englez. Lordul Glenarvan puse iar mâna pe toc și redactă, fără ezitare, rândurile următoare.

La 7 iunie 1862, tricatargul Britannia din Glasgow s-a scufundat lângă coastele Patagoniei, în emisfera australă, îndreptându-se spre scut, doimarinari și căpitanul Grant vor încerca să abordeze continentul, unde vor fi prizonierii unor indieni cruzi. Ei au aruncat acest document la ... grade longitudine și 37° 11 latitudine. Dați-le ajutor, sau sunt pierduți”.

– Ei bine, dragă Eduard, spuse lady Helena, dacă acești nefericiți își vor revedea patria, ție ți-o vor datora.

– Și-o vor revedea, răspunse Glenarvan. Documentul e prea explicit, prea clar, prea precis pentru ca Anglia să nu vină în ajutorul a trei din fiii săi părăsiți pe un țărm pustiu. Ceea ce a făcut pentru Franklin și atația alții, o va face astăzi pentru naufragiații de pe Britannia!

– Dar nenorociții aceștia au desigur o familie care îi plânge, spuse lady Helena. Poate că sârmanul căpitan Grant are soție, are copii...

– Ai dreptate, draga mea. Îmi iau sarcina că nu e pierdută orice nădejde. Și acum, prieteni, haidem pe punte căci punte, căci ne apropiem de port.

Într-adevăr, Duncan își mărise viteza; în acea clipă trecea de-a lungul malurilor insulei Bute și lasă în urmă insula Rothesay cu micul ei oraș așezat într-o vale rotundă; apoi se avântă în strâmtorile golfului, trecu prin fața Greenok-ului și la șase seara era la poalele stâncii de bazalt de la Dumbarton, în vârful căreia se găsea renumitul castel Wallace, eroul scoțian.

Acolo o trăsură aștepta pe lady Helena, pentru a o conduce înapoi la Malcom-

Castle, împreună cu maiorul Mac Nabbs. După ce-și îmbrățișa soția, lordul Glenarvan se urcă în expresul de la Glasgow.

Dar, înainte de a pleca, încredință unui agent, care trebuia să ajungă mai repede decât el o notă importantă și după câteva minute telegraful anunță ziarelor „Times” și „Morning Chronicle” următoarele: „Pentru informații despre soarta tricatargului Britannia din Glasgow și acăpitanului Grant, a se adresa lordului Glenarvan, Malcolm-Castle, Luss, comitatul Dumbarton, Scoția”.

- Nu, răspunse băiatul cu glas hotărât, nu dumneavoastră, ci lordului Glenarvan.

- Vă rog să-l iertați, doamnă, spuse atunci sora.

- Lordul Glenarvan nu e la castel, reluă lady Helena, eu sunt soția lui și-mi puteți vorbi mie.

- Dumneavoastră sunteți lady Glenarvan? întrebă fata.

- Da, domnișoară.

- Soția lordului Glenarvan din Malcolm-Castle, care a publicat în „Times” o notiță despre naufragiul Britanniei?

- Da, da, răspunse lady Helena cu bunăvoință, dar dumneata?

- Eu sunt Miss Grant, milady, și el e fratele meu.

- Miss Grant! Miss Grant! exclamă lady Helena, trăgând-o pe fată înspre ea, luându-i mâinile în mâinile ei. Apoi sărută băiatul pe amândoi obraji.

- Milady, reluă fata, ce știți de naufragiul tatălui meu? Mai trăiește? Il vom mai revedea vreodată? Vorbiți, vă rog!

- Draga mea copilă, spuse lady Helena, ferească Dumnezeu să-ți răspund cu ușurință într-o împrejurare ca asta. Nu vreau să-ți dau o nădejde amăgitoare.

- Vorbiți, doamnă, vorbiți! M-a întărit durerea, pot auzi totul.

- Draga mea, răspunse lady Helena, speranța e foarte slabă, dar există totuși. Nu e imposibil să-l revedeți pe tatăl vostru într-o bună zi.

- Doamne! Doamne! exclamă Miss Grant, neputând să-și mai stăpânească lacrimile, în timp ce Robert sărută cu recunoștință mâinile bunei lady Glenarvan.

După ce prima clipă de bucurie dureroasă trecu, fata începu să pună întrebări fără șir; lady Helena îi povesti istoria documentului, cum s-a Pierdut Britannia pe coastele Patagoniei, în ce fel trebuia să fi ajuns pe continent, după naufragiu, căpitanul și cei doi marinari, singurii supraviețuitori, în sfârșit, cum implorau ei ajutorul lumii întregi în documentul acela scris în trei limbi, pe care l-au aruncat în apele oceanului.

În timp ce povestea, Robert Grant privea cu ochii ținta la lady Helena; închipuirea lui îi reînvia scenele îngrozitoare a căror victimă fusese tatăl său; îl vedea pe acesta pe puntea Britanniei, îl urmărea în mijlocul valurilor, se agăța cu el de stâncile coastei, se țara pe nisip gâfâind, dincolo de bătaia valurilor. De mai multe ori, în timp ce lady Helena povestea, băiatul, lipindu-se de sora lui, lăsa să-i scape câteva exclamații:

- O, tata! Bietul meu tată!

Miss Grant asculta, împreună și mâinile, și nu rosti nici uncuvânt, până ce num se isprăvi povestirea; abia atunci spuse:

– O, doamnă! Documentul! Documentul!

– Nu-l mai am, draga mea fată, răspunse lady Helena.

– Nu-l mai aveți?

– Nu, în interesul tatălui vostru, lordul Glenarvan a trebuit să-l ducă la Londra, dar v-am spus tot ce conținea, cuvânt cu cuvânt, și felul în care am ajuns să-i aflui înțelesul exact. Din frânturile de fraze, aproape șierse, valurile au cruțat câteva cifre; din păcate, longitudinea...

– O să ne lipsim de ea! exclamă băiatul.

– Desigur, domnule Robert, răspunse lady Helena cu un zâmbet, văzându-l atât de hotărât. Cum vezi, Miss Grant, cunoști ca și mine cele mai mici amănunte din document.

– Da, doamnă, răspunse fata, dar aș fi vrut să văd scrisul tatălui meu.

– Ei bine, mâine, mâine poate se va întoarce lordul Glenarvan. Soțul meu, având la el un document ce nu poate fi tăgăduit, a vrut să-l supună comisarilor Amiralității, pentru a-i face să trimită de îndată un vas în căutarea căpitanului Grant.

– E oare cu putință, milady! exclamă fata. Ați făcut acest lucru pentru noi?

– Da, draga mea, și-l aștept lordul Glenarvan dintr-o clipă în alta.

– Vă mulțumesc din adâncul sufletului! Spuse fata cu înflăcărare și cu un accent de adancă recunoștință în glas.

– Da, draga mea copilă, răspunse lady Helena, nu merităm nici o mulțumire. Oricare altul în locul nostru ar fi făcut la fel. De s-ar putea realiza nădejdlile pe care le-am întrezărit! Până la întoarcerea lordului Glenarvan, veți locui la castel.

– O, doamnă, răspunse fata n-aș vrea să abuzez de bunătatea și simpatia ce o arătați unor străini.

– Străini, fetițo? Nici fratele dumitale și nici dumneata nu sunteți străini în această casă, și vreau ca, la sosirea lui, lordul Glenarvan să spună singur că sunteți copii căpitanului Grant tot ce se va întreprinde pentru salvarea tatălui lor.

Nu se putea refuza o invitație făcută cu atâta inimă. Au rămas deci înțeleși că Miss Grant și fratele ei să aștepte întoarcerea lordului Glenarvan la Malcolm-Castle. [...]

Capitolul XXII

Ultima zăpăceală a lui Jacques paganel

Opt zile după ce părăsise insula, la 18 martie, de pe Duncan se putea zări coasta americană; a doua zi ancorară în golful Talcahuano. Reveneau aici după o călătorie de cinci luni, timp în care urmăriseră cu sfințenie paralele 37°, făcând astfel înconjurul lumii. Pasagerii acestei expediții de neuitat, fără precedent în anele Traveller's Club-ului, traversaseră Chile, Pampasul, Argentina, Atlaoticul, insula Acunha, Oceanul Indian, insulele Amsterdam, Australia, Noua Zeelandă,

insula Tabor și Oceanul Pacific. Străduințele nu fuseseră zadarnice, căci aduceau pe naufragiații de pe Britannia. [...]

Totul se sfârși cu bine: Harry Grant și cu cei doi marinari fură salvați. John Mangles se căsătorii cu Mary Grant în vechea catedrală Saint-Mungo, unde reverendul Paxton, același care se rugase cu nouă luni în urmă pentru salvarea tatălui, binecuvânta acum căsătoria fiicei cu cel care plecase în căutarea lui. Robert se făcu marinăr, ca și tatăl său, ca și John Mangles, cu care vor urmări mai departe marile proiecte ale căpitanului Grant, ajutați de lordul Glenarvan.

Putea să rămână oare Paganel flăcău? Sigur că nu! într-adevăr, după isprăvile sale eroice, savantul geograf nu putea să scape de celebritate. Zăpăcelile sale deveniră arhicunoscute în Scoția.

Toată lumea se bătea pentru el, și bietul Paganel nu mai răzbea să răspundă atențiilor al căror obiect devenise. [...]

Paganel nu era deloc indiferent la farmecele domnișoarei Arabella; totuși nu îndrăznea să se pronunțe.

Maiorul interveni însă între aceste două inimi, ce păreau făcute una pentru alta. Îi spuse lui Paganel că însurătoarea ar fi ultima „zăpăceală” pe care și-ar mai putea-o permite.

Paganel se găsea însă într-o mare încurcătură, căci, printr-o ciudățenie a sa, nu se putea hotărî să rostească cuvântul fatal.

— Poate nu-ți place domnișoara Arabella? îl întreba fără încetare Mac Nabbs. [...]

Cincisprezece zile mai târziu, în capela Malcolm-Castle se celebra căsătoria, cumare pompă. Paganel era sobru, încheiat la nasturi până sus, iar Miss Arabella fermecătoare.

Secretul geografului ar fi rămas pentru totdeauna înmormântat în adâncurile necunoscutului, dacă maiorul nu i-ar fi spus lui Glenarvan, acesta soției sale, care la rândul ei spuse ceva și doamnei Mangles. De aici ajunse la urechile doamnei Olbinett, unde făcu explozie și se răspândi pretutindeni.

În timpul celor trei zile captivitate la maori, Jacques Paganel fusese tatuat, dar tatuat de la umeri până la tălpi și purta pe piept imaginea unui kiwi sfânt, cu aripile întinse, care îi sfâșia inima cu ciocul.

Pățania aceasta fu singura din marea sa călătorie de care Paganel nu se consolă și pe care nu o iertă niciodată Noii Zeelande. Acesta fu de asemenea motivul pentru care, cu toată părerea sa de rău și cu toate invitațiile primite, nu se mai putu întoarce în Franța.

Se temea că are să expună întreaga Societate de Geografie, din cauza glumelor

și caricaturilor jurnalelor, aducându-i un secretar proaspăt tatuat.

Întoarcerea căpitanului în Scoția fu considerată ca un mare eveniment național și Harry Grant deveni unul din cei mai populari oameni din bătrâna Caledonie. Fiul său, Robert, a ajuns marinăr ca și tatăl său. [...]

➤ Accesați linkul și veți audia un fragment di romanul lui Jules Verne *Copiii căpitanului Grant*

https://www.youtube.com/watch?v=dd96TVXvP_k.

Romanul lui Jules Verne descrie aventurile căutării căpitanului Harry Grant, de pe nava *Britania*. Găsind în pânțelele unui rechin masiv, capturat din ocean, o sticlă cu o cerere disperată de ajutor, lansată chiar de căpitanul Grant după ce nava sa naufragiase, lordul și doamna Glenarvan, din Scoția, dau un anunț la ziar, reușind astfel să intre în legătură cu Mary și Robert, cei doi copii ai acestuia. Impresionați de starea copiilor, lordul și soția sa hotărăsc să se îmbarce într-o expediție de salvare.

Marea problemă este că pe hârtia mesajului coordonatele naufragiului fuseseră parțial șterse, astfel încât nu se cunoștea decât latitudinea (37 de grade). Astfel, expediția ar trebui să facă înconjurul pământului de-a lungul celei de-a 37-a paralele Sud. Mesajul mai conține câteva indicii sub forma unor cuvinte în trei limbi: engleză, franceză și germană. Textul este lacunar, chiar și după coborârea celor trei texte, cărora li se dau diverse interpretări pe parcursul cărții, în încercarea de a afla locul unde a naufragiat căpitanul Grant.

Lord Glenarvan se dedică cu trup și suflet acțiunii de căutare a căpitanului Grant, împreună cu soția sa, cu copiii lui Grant și cu echipajul iahtului său, numit *Duncan*. Acesta se îndreaptă mai întâi spre America de Sud. Căutării i se alătură un pasager neprevăzut, geograful francez Jacques Paganel, care pierduse vaporul lui de India, urcându-se, din geșeală, pe *Duncan*. Explorează cu toții Patagonia, insula Tristan da Cunha, insula Amsterdam și Australia.

În Australia întâlnesc un fost intendent de pe vasul *Britannia* pe nume Ayrton, care se oferă să îi conducă la locul naufragiului. Însă Ayrton este, de fapt, un impostor, care nu era prezent în momentul avarierii navei pentru că fusese abandonat înainte în Australia, după ce încercase fără succes să acapareze nava pentru a o folosi în vederea pirateriei. Ayrton încearcă să pună mâna și pe *Duncan*, dar, printr-un mare noroc, nu reușește. Însă soții Glenarvan, copiii căpitanului Grant, Paganel și câțiva marinari rămân în Australia, și, având impresia greșită că vasul *Duncan* fusese capturat, se îndreaptă spre Auckland, Noua Zelandă, de unde vor să se întoarcă în Europa.

Nava lor naufragiază în sudul Auckland-ului, pe coasta Noii Zelande și sunt capturați de un trib Maori, dar reușesc cu succes să scape și se îmbarcă pe o navă care, spre marea lor mirare, se dovedește a fi chiar *Duncan*. Ayrton, ajuns prizonier, se oferă să le spună tot ce știe despre căpitanul Grant, iar în schimb ei

să îl abandoneze pe o insulă pustie în loc să-l predea autorităților engleze.

Duncan se îndreaptă acum spre insula Tabor, care, printr-o uriașă și fericită coincidență, se dovedește a fi adăpostul căpitanului Grant. Acolo îl lasă pe Ayrton în locul căpitanului să trăiască printre fiare și să își recapete astfel, în mod paradoxal, latura umană.

EXERCITII. APLICAȚII

1. Citiți fragmentele din romanul lui Jules Verne și deduceți ideile principale din aceste fragmente.
2. Cum este structurat romanul *Copiii căpitanului Grant*? Ce compoziție are acest roman?
3. Rezumați conținutul fragmentelor citite.
4. Deduceți tema și motivele centrale ale romanului. Ce conținut are romanul lui Jules Verne?
5. Selectați și înscrieți în caiete personajele romanului, repartizându-le după rolul pe care le au în desfășurarea acțiunii.
6. Caracterizați un personaj care v-a impresionat cel mai mult și motivați-vă alegerea.
7. În ce categorie de romane ați încadra lucrarea lui Jules Verne după conținutul pe care îl are? Argumentați.
8. Cărei literaturi aparține opera lui Jules Verne? Ce scriitori remarcabili mai cunoașteți aparținând acestei țări?
9. Citiți și alte lucrări din creația lui Jules Verne și discutați-le în clasă.
10. Redactați un comentariu literar al romanului *Copiii căpitanului Grant* de Jules Verne, respectând cerințele unui comentariu de operă literară.
11. Redați printr-un desen pasajele ce v-au plăcut mai mult din romanul *Copiii căpitanului Grant* de Jules Verne.

Literatura română din Bucovina

Literatura și arta noastră națională bucovineană își au rădăcinile în cele mai vechi straturi ale culturii și literaturii europene, oglindind viața locuitorilor acestui ținut de la poalele Carpaților, cu profunde tradiții românești, spiritualitate creștină și verticalitate umană.

De la primele atestări în cronicile lui Grigore Ureche, Miron Costin sau Ioan Neculce până la istoriile literare semnate de George Călinescu, Eugen Lovinescu sau *Istoria Literaturii Române* editată de Academia Română, Bucovina, sau Țara de Sus a Moldovei, cum era numit ținutul nostru până la răpirea lui de către Imperiul Austro-Ungar în 1775, a constituit obiectul unor cercetări interesante în cele mai diverse domenii ale culturii și activității omului. Astfel, astăzi cunoaștem că spre finele secolului al XVIII în Bucovina circulau deja câteva cărți populare cum ar fi *Alexandria*, *Codicele Constantin Popovici* ș.a. Ceva mai târziu în ținut cunosc o largă răspândire diferite calendare, unde cititorii găseau și povești, cântece culese din popor, ghicitori, proverbe, dar și încercări literare ale primilor scriitori băștinași.

Pe la mijlocul secolului al XIX-lea la Cernăuți desfășoară o amplă activitate literar-culturală mai mulți oameni de cultură, printre care îi amintim pe Silvestru Morariu-Andrievici, Leca Morariu, Vasile Bumbac, Iraclie Porumbescu (tatăl marelui compozitor Ciprian Porumbescu) ș.a. După înăbușirea mișcării revoluționare de la 1848 la Cernăuți se refugiază personalități marcante ale literaturii și culturii noastre naționale: Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Alecu Russo, Aron Pumnul, găzduiți la început în casa renumitei familii de cărturari Hurmuzachi, membrii ei constituind unul din pilonii culturii bucovinene. Anume atunci apare și prima publicație în limba română și în limba germană, intitulată *Bucovina. Gazetă românească pentru politică, religie și literatură*.

O activizare revoluționară, putem spune, are loc în viața culturală a ținutului odată cu fondarea în 1862 a *Reuniunii românești de leptură*, transformată ulterior în Societatea Pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, orgnizație din care au făcut parte chiar de la început Alexandru Hurmuzachi, Aron Pumnul, Ion a lui Gheorghe Sbiera, Leon Popescul și alte personalități marcante ale timpului. Peste trei ani, în 1865, apare și primul număr al publicației intitulată *Foaia Societății pentru Literatura și Cultura română în Bucovina*, scopul ei fiind „concentrarea puterilor spirituale naționale din patria noastră spre a sprijini și dezvolta” limba, literatura și cultura.

O importanță deosebită pentru dezvoltarea literaturii române în Bucovina a constituit aflarea la învățătură în orașul Cernăuți a tânărului Mihai Eminescu, elev apoi gimnazist, cu întreruperi, între anii 1859 – 1866. Aici, în 1866 el publică prima poezie intitulată *La moartea lui Aron Pumnul*. Începutul secolului XX aduce cu sine momente noi, importante pentru viața literară și culturală a Bucovinei. Astfel, în 1904 la Cernăuți apare revista *Junimea literară*, redactată de profesorul universitar Ion Nistor. În paginile ei își publică producția literară mai mulți scriitori și savanți, printre care îi amintim pe Nicolae Iorga, Emil Gârleanu, Mihail Sadoveanu, Elena Farago, Traian Chelariu, George Voevidca, Leca Morariu, Vasile Gherasim ș.a.

Un moment crucial, putem spune, pentru dezvoltarea literaturii române în Bucovina a avut loc în 1931 când un grup de scriitori tineri în frunte cu Mircea Streinul fondează la Cernăuți gruparea „Iconar”, din care fac parte asemenea tineri înzestrați ca Teofil Lianu, Neculai Roșca, Iulian Vesper, Vasile I. Posteuca, Traian Chelariu, Nicolae Tcaciuc-Albu ș.a. Peste ani, criticul și istoricul literar Perpessicius avea să menționeze că mișcarea „Iconar” a prezentat „unul dintre cele mai surprinzătoare fenomene din istoria creațiilor artistice din întreaga literatură română”. În această perioadă, până în 1940, în Bucovina are loc o adevărată efervescență a vieții literare, fiind publicate peste 30 de volume de versuri, un număr important de volume de proză (povestiri și romane), apar primele încercări semnate de tineri dramaturgi și critici literari. Tot la Cernăuți a fost fondată în 1938 Societatea Scriitorilor Bucoveneni, care a funcționat aici până în 1940.

După cel de al doilea război mondial viața literară românească la Cernăuți a

cunoscut o stagnare dramatică datorită instalării unui regim totalitar, cu o ideologie dușmănoasă față de orice încercare a tinerilor români de a reînnoa firele rupte în anii 1940 și 1944. Și abia în timpul dezghețului gorbaciovist, în anii 1986–1990, are loc o revigorare a vieții cultural-literare românești, când este fondată Societatea pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” (1989, primul președinte fiind ales Grigore Bostan), alte societăți culturale naționale.

În această perioadă apar primele volume de versuri ale poezilor Vasile Levițchi, Mircea Lutic, Ilie Tudor Zegrea, Arcadie Suceveanu, Vasile Tărățeanu, Simion Gociu, Grigore Bostan, Elena Marița, debutează cu proză Grigore Crigan. În 1996 scriitorii fondează *Societatea Scriitorilor Români* din Cernăuți (președinte – Ilie Tudor Zegrea) iar în 1999 apare primul număr al revistei scriitorilor români din Cernăuți *Septentrion Literar* – prima publicație de acest fel de după cel de al doilea război mondial. În paginile ei publică atât scriitorii amintiți mai sus, confracții lor din România și Republica Moldova, în special bucovineni stabiliți cu traiul în alte părți, cât și colegii lor mai tineri: Gheorghe Ungureanu, Doina Bojescu, Dumitru Mintencu.

Grigore Bostan (1940 – 2004)

Poet, folclorist, istoric literar. Născut la 4 mai 1940 în satul Budineț din raionul Storojineț. După absolvirea școlii și-a continuat studiile la Universitatea de stat din Cernăuți, facultatea de Filologie romano-germanică, pe care a absolvit-o în 1965. Doctor în filologie (Kiev, 1971), doctor habilitat (Moscova, 1988). Din 1965 până în 2004 a lucrat la catedra de filologie română și clasică a Universității din Cernăuți (conferențiar, profesor, șef de catedră din 1979). Membru de onoare al Academiei

Române (1991), membru al Academiei Școlii Superioare din Ucraina (1993), autor al multor studii (peste 500 de titluri) de folcloristică, istorie a literaturii și artei românești.

A debutat cu versuri în „Cultura Moldovei” în 1961. Autor al volumelor de versuri „Cântece de drum” (1982), „Revenire” (1990), „Vitrina manechinelor” (1992), „Cetatea de sus” (1994), „Dincolo de vârstă” (1996), „Poem bucovinean” (1998), „Cronograme în piatră” (2003), „A treia chemare” (2007) și al romanului-eseu „O evadare din Eterna-I” (2001), alcătuitor a numeroase antologii și culegeri de folclor. A mai publicat volumele de studii în domeniul folcloristicii comparate, istoriei literaturii și artei românești din Bucovina: „Corelații tipologice și contacte folclorice” (1985), „Poezia Populară Românească în spațiul carpato-

nistrean" (1998), „Folclor din Țara Fagilor" (1993, în colaborare), „Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți 1775–2000, în colaborare cu Lora Bostan) ș.a.

Membru al Uniunii Naționale a Scriitorilor din Ucraina, al *Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova* și al *Uniunii Scriitorilor din România*.

În timpul vieții s-a afirmat și ca un activist de prim rang al vieții cultural-literare și social-politice din Bucovina, participând la redeșteptarea națională a românilor și la afirmarea adevărului istoric despre neamul nostru. Astfel, în 1989 este ales primul președinte al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu" din regiunea Cernăuți. Ca poet este apreciat la justa lui valoare de critica literară din România și din Republica Moldova, unde apar diverse cronici literare, studii despre creația lui literară.

Astfel, criticul literar cernăuțean Ștefan Broască menționează că „Viziunea poetică a lui Gr. Bostan nu este una senin-optimistă, eul liric nu trepidează contemplând mirificele priveliști din Țara de Sus, după cum ar urma să fie poezia unui tradiționalist... ci se arată profund tulburat, în deplină consonanță cu ongoasele unei conștiințe moderne...". Iar academicianul Eugen Simon sublinia că „Sufletul lui trage spre melancolie și peisaje autumnale, spiritul treaz îl ține în modernitatea lirică și îi fragmentează poemul. Un ciudat amestec se observă în poemele sale". Unele versuri ale lui Grigore Bostan au fost traduse în limbile rusă, ucraineană, germană, franceză, poloneză.

Poem bucovinean

Cu ramuri verzi de busuioc în grai,
cu zbor de ciocârlie în vioară,
stă neamul meu pe-acest picior de plai
și vârsta lui cu doina se măsoară.

Siretul curge-n vremuri legănat
ca versul nesfârșit dintr-o baladă
ori se frământă-n prund înfierbântat
când stelele din vaduri prind să-i scadă.

De unde oare, dinspre care veac străbate lovitura
de seure –

în armă de vrăjmaș sau în copac?
Și ne privesc străbuni cu ochi de mure...
... Stă neamul meu la poale de Carpați –
un codru vechi de vis crescut în piatră
cu cerul umed în cununi de brazi
aproape de tulpină și de vatră...
Aproape de tulpină și de vatră...

PROGRESAȚI!

Poemul bucovinean se înscrie, evident, în aria operelor poetice cu profunde reverberații patriotice ale scriitorilor bucovineni din toate timpurile, adăugând emoțiile unui sfârșit de secol ce continuă să răzcolească istoria acestui ținut mioritic, cu pagini dramatice și vieți omenesti trecute prin încercări deosebite, prin malaxorul celor mai vitrege timpuri. Poetul subliniază încă o dată că neamul nostru românesc are rădăcini de milenii în aceste locuri, vârsta lui măsurându-se cu doina. Anume cu doina, și nu cu altceva. Or, în viziunea autorului, suntem un neam de oameni pașnici, care au miresme de busuioc în cuvinte și suflet larg, zburând spre soare ca viersul ciocârliei. Apele Siretului curg de veacuri printre dealurile și luncile noastre, valurile lui fremătănd sub sclipirile stelelor, adâncind dorul celor ce se oglindesc în cristalinul lor. Și totuși, acest peisaj pastoral este tulburat de o întrebare ce ar fi, se pare, și un fel de presimțire: „*De unde oare, dinspre care veac/ Străbate lovitura de secure...*”. Poetul nu se poate liniști, nu poate privi nepăsător la anumite devieri ale sufletului uman de la traiectoria lui firească, și ne amintește din nou că suntem sub steaua poetului tânăr ce „iarăși a pornit/ Cu pașii mășurați de veșnicie”. Or, o racordare a sufletului nostru la cel al Marelui Eminescu este necesară mereu pentru a nu ne pierde pe drumul istoriei. Debusolarea omului este periculoasă și pentru el, dar și pentru urmași.

Ultima strofă a poemului încheie într-un fel neliniștile poetului, turnând în inimile cititorului și o încredere în ziua de mâine deoarece neamul nostru e la poale de Carpați precum „un codru străjuit de piatră”, cu cerul senin în cununa arborilor veșnic verzi. Acest final constituie un simbol al rezistenței noastre în fața istoriei, a tuturor încercărilor prin care poate trece un popor.

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Citiți expresiv poezia lui Grigore Bostan, păstrând tonul fundamental al ei. Comentați ultima strofă a poemului.
2. Identificați și înscrieți în caiete cuvintele-cheie din acest poem. Care este semnificația lor? Argumentați-vă răspunsul.
3. Ce mesaje ne transmite autorul prin intermediul poeziei date? Formulați câteva idei și înscrieți-le în caiete.
4. Cum este prezentat poporul nostru, neamul românesc în poezie?
5. Identificați figurile de stil din textul poeziei și înscrieți-le în caiete. Explicați-le și alcătuiți cu unele dintre ele câteva enunțuri.
6. Analizați poezia din punct de vedere al versificației. Derminați rima, ritmul și măsura versurilor.
7. Ce invocații și interogații retorice utilizează autorul în poezia sa? Identificați-le și explicați-le. Care este rolul lor în redarea mesajului central al poeziei?
8. Pregătiți o comunicare pe tema: „Grigore Bostan – personalitate marcantă a culturii din Bucovina”.

9. Realizați o compunere cu titlul „Bucovina – diamant din coroana lui Ștefan cel Mare” cu referire la poezia lui Grigore Bostan.

Evaluare finală.

Teme orientative pentru generalizarea cunoștințelor

1. Definiți noțiunea de literatură. Cum se încadrează literatura în contextul celorlalte arte? Ce este comun între aceste noțiuni?
2. Argumentați rolul literaturii populare în apariția și dezvoltarea literaturii culte. Care sunt caracteristicile de bază ale literaturii populare?
3. Ce prezintă balada populară *Monastirea Argeșului* pentru folclorul nostru românesc? Ce mituri fundamentale ale literaturii noastre naționale mai cunoașteți? Numiți-le și explicați importanța lor pentru identitatea noastră națională.
4. Ce este balada populară? Prin ce se deosebește balada populară de cea cultă. Argumentați.
5. Care sunt primele scrieri în limba română? Ce conținut au ele?
6. Ce este cronica literară? Cum definiți noțiunea de letopisetz? Ce rol au jucat cronicarii moldoveni în dezvoltarea literaturii române de mai târziu?
7. Prezentați, într-un text, figura marcantă a lui Dimitrie Cantemir și arătați rolul lui în istoria și cultura noastră națională.
8. Definiți noțiunea de umanism. Care sunt caracteristicile umanismului? Cum se dezvoltă această mișcare literară la noi?
9. Vorbiți despre personalitatea lui Gheorghe Asachi și rolul lui în dezvoltarea literaturii, culturii, învățământului la noi.
10. Ce este nuvela istorică? Care sunt caracteristicile nuvelei istorice? Cine este întemeietorul ei istorice în literatura română?
11. Cum este structurată nuvela *Alexandru Lăpușeanul* de C. Negruzzi? Ce semnificație au mottourile din această nuvelă? Redactați un text, reflectând problemele de construcție literară în nuvela dată.
12. Faceți o incursiune în istorie și vorbiți despre rolul lui Homer în dezvoltarea literaturii universale de mai apoi. Ce însemnătate au lucrările lui Homer *Iliada* și *Odiseea*? Argumentați.
13. Comentați, într-un text, balada lui Ion Heliade Rădulescu *Zburătorul*. Ce legătură e între această balada și mitul popular?
14. Care este rolul lui Bogdan Petriceicu Hașdeu în dezvoltarea dramaturgiei românești?
15. Caracterizați opera lui Omar Khayyam. În ce constă valoarea acestor lucrări?

CUPRINS

Literatura – arta cuvântului.	4
Literatura populară.	7
Monastirea Argeşului.	9
Primele scrieri în limba română.	23
Scrisoarea lui Neacşu din Câmpulung.	25
Proza istoriografică medievală.	36
Grigore Ureche.	38
Letopiseţul Ţării Moldovei.	41
Miron Costin.	57
Letopiseţul Ţării Moldovei.	61
Ion Neculce.	69
Letopiseţul Ţării Moldovei.	70
O samă de cuvinte.	71
Legenda istorică.	78
Dimitrie Bolintineanu, Codrul Cosminului.	79
Dimitrie Cantemir.	81
Descrierea Moldovei.	83
Gheorghe Asachi.	97
Valea Albă, La patrie.	99
Şota Rustaveli. Viteazul în piele de tigru.	111
Homer. Odiseea.	123
Parabola biblică. Arca lui Noe.	136
Costache Negruzzi. Alexandru Lăpuşneanu.	151
Ion Heliade Rădulescu. Zburătorul.	174
Bogdan Petriceicu Haşdeu.	183
Răzvan şi Vidra.	185
Francesco Petrarca, Sonete.	205
Dante Alighieri, Divina Comedie.	210
Omar Khayyam. Rubai.	220
Jules Verne, Copiii căpitanului Grant.	223
Literatura română din Bucovina.	233
Grigore Bostan, Poem bucovinean.	235
Evaluare finală.	238

Навчальне видання

**ГОВОРНЯН Лілія Серафимівна
КОЛЕСНИКОВА Дойна Олександрівна**

РУМУНСЬКА ТА ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРИ

**Підручник інтегрованого курсу для 8 класу
закладів загальної середньої освіти**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

**Видано за рахунок державного бюджету.
Продаж заборонено**

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Румунською мовою

Редактор *Л. С. Пушкарьова*
Обкладинка *С. Л. Говорнян*
Художнє оформлення *С. Л. Говорнян*
Верстка *С. Л. Говорнян*
Коректор *Л. Г. Криган*

Формат 70х100^{1/16}

Ум. друк. арк. 22,40. Обл.-вид. арк. 19,80

Державне підприємство
«Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Світ»
79008 м. Львів, вул. Галицька, 21
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 4826 від 31.12.2014
www.svit.gov.ua
e-mail: office@svit.gov.ua
svit_vydav@ukr.net